

MIRKO GOLUBIĆ

BESMRTNOST

UROĐENA ILI STEČENA?

Sadržaj

Predgovor	2
I	
USLOVNA BESMRTNOST U STAROM I NOVOM ZAVETU	
Čovek stvoren prema Božjem obličju	3
»Nećete vi umreti« — prva sotonina laž	5
Radosna vest - otpor smrti	7
Urođena besmrtnost nije čovekova osobina	10
Dve smrti - privremena (prva) i večna (druga) smrt	12
Večno uništenje - druga smrt nepokajanih grešnika	15
Hristovo učenje o sudbini zlih	18
Značenje reči »duša« i »duh« u Novome zavetu	22
Besmrtnost samo po Hristu (prvi deo)	25
Besmrtnost samo po Hristu (drugi deo)	29
Bogataš i siromašni Lazar - priča o izgubljenoj prilici	32
»Bićeš sa mnom u raju«	36
Šta je raj?	37
»Preobučeni« u nebeskom domu – najveća čežnja vernih	40
Propovedanje »duhovima u tamnici«	43
Putem viđenja »na trećem nebu«	45
Prevareni Saul	47
»Imam želju otići i biti s Hristom«	49
Izrazi vek i večan u vezi s čovekovom večnom sudbinom	51
»Duše pod oltarom«	55
Šta uči Otkrivenje o konačnoj sudbini pravednih i zlih?	57
II	
POREKLO NAUKE O BESMRTNOSTI DUŠE	
Poreklo verovanja u besmrtnosti duše	60
Platon — glavni pobornik ideje o besmrtnosti duše	61
Aristotelovo učenje o duši i »aktivnom umu«	63
III	
OD USLOVNE BESMRTNOSTI KA VEROVANJU U UROĐENU BESMRTNOST	
Od biblijske nauke o uslovnoj besmrtnosti ka ideji o urođenoj besmrtnosti	65
Uslovna besmrtnost u spisima apostolskih otaca	67
Irenej - istaknuti pobornik uslovne besmrtnosti i veliki neprijatelj krivoverja	69
Atenagora - prvi zastupnik učenja o besmrtnosti duše među hrišćanskim apologetima	71
Tertulijan - propovednik nauke o večnim mukama zlih	73
Klement Aleksandrijski i Origen - zastupnici nauke o opštoj obnovi	76
Avustinov uticaj osigurava prevlast nauke o urođenoj besmrtnosti ljudske duše	78

IV

PONOVNO OTKRIVANJE I OŽIVLJAVANJE NAUKE O USLOVNOJ BESMRTNOSTI

Ponovno otkrivanje nauke o uslovnoj besmrtnosti tokom srednjeg veka	80
Pobornici uslovne besmrtnosti u doba reformacije	83
Pobornici uslovne besmrtnosti u novije vreme	87
Crkva koja propoveda uslovnu besmrtnost	91
Uslovna besmrtnost - jasna biblijska nauka	95
Popis citata	99

Predgovor

Život, smrt i večna sudbina! Ovdje i posle! To su pitanja koja pobuđuju radoznalost čovekovog uma od početka ljudske istorije. Odakle potičemo? Zašto smo ovdje? Kuda ćemo poći na kraju života? Šta je zapravo smrt? Da li je to početak ili kraj? To su neka između mnogih pitanja koja na tu temu stalno postavljaju milioni ljudi očekujući zadovoljavajući i pouzdan odgovor.

Čovek i njegova sudbina, kao i eshatologija koja raspravlja o smrti, o stanju za vreme smrti, o sudu, o Hristovom dolasku, o vaskrsenju i konačnom nagrađivanju vernih i kažnjavanju zlih - velike su teme koje danas najviše pobuđuju zanimanje hrišćanskih teologa kao i vernika.

*Ovo je upravo predmet proučavanja u ovoj knjizi koja nosi naslov **Besmrtnost - urođena ili uslovna?***

*Kao što to i sam naslov kaže, postoje dva suprotna gledišta o čovekovoj večnoj sudbini - verovanje u čovekovu **urođenu besmrtnost** ili u **besmrtnost ljudske duše** i verovanje u **uslovnu besmrtnost**, to jest u besmrtnost koja se može steći pod određenim uslovima.*

Pristalice uslovne besmrtnosti veruju da će oni koji ne prihvate Božje uslove biti konačno lišeni života, njihovo postojanje zauvek će prestati.

Nasuprot tome, pristalice uđocene besmrtnosti veruju da čv čovek koji ne veruje u Boga i koji je istrajan u svojoj pobuni protiv Boga biti bačen u večni ognjeni pakao u kome će se večno mučiti jer je njegova duša besmrtna i ne može umreti.

Gde je istina? Koje je verovanje ispravno i istinito? Na postavljena pitanja o čovekovoj prirodi i večnoj sudbini ne može nam dati pouzdani odgovor ni filozofija, ni istorija ni ljudska logika. Ljudska mudrost nije mogla da da jasne i istinite odgovore na ta pitanja.

Da bismo dobili autoritativan odgovor na ta pitanja, moramo se obratiti Bogu koji je stvorio čoveka. Moramo potražiti odgovor u Božjoj nadahnutoj knjizi, u Bibliji.

Stari i Novi zavet Svetoga pisma potvrđuju stanovište o uslovnoj besmrtnosti. U prvom delu ove knjige izneti su iscrpni i jasni dokazi u prilog ovoj tvrdnji.

*U drugom delu knjige govorimo o **poreklu ideje o besmrtnosti duše**, o prodiranju te ideje preko jevrejske apokrifne književnosti u jevrejstvo i u jedan deo ranog hrišćanstva, o preovladavanju te misli u Crkvi srednjeg veka, i na kraju o proglašavanju dogme o besmrtnosti duše od strane pape Leona X 1513. godine.*

Iako je biblijska nauka o uslovljenoj besmrtnosti, počevši od petog stoleća, bila potiskivana i suzbijana, a njene pristalice progonjene, ona nikada nije bila potpuno suzbijena i zaboravljena; uvek je imala svoje svedoke od kojih su neki zbog ove istine podneli i mučeničku smrt. U poslednjim stolećima broj zastupnika uslovne besmrtnosti stalno se povećava. O tome govori poslednji deo ove knjige.

*Istina o uslovnoj besmrtnosti ili o besmrtnosti **samo po Hristu** je velika biblijska istina koja je u potpunom skladu s Božjim karakterom pravednosti i ljubavi, a koja takoće poštuje čovekovu slobodu, slobodu njegovog izbora ili opredeljenja.*

*Posebno zahvaljujem profesoru Lroju Edvinu Frumu čije sam monumentalno delo pod naslovom: *Uslovna vera naših otaca* (The Conditionalist Faith of Our Fathers), obilno koristio u pripremanju ove knjige.*

Autor

I USLOVNA BESMRTNOST U STAROM I NOVOM ZAVETU

ČOVEK STVOREN PREMA BOŽJEM OBLIČJU

Odakle potičemo? Ko smo? Šta je smisao našeg života? Kakva nas budućnost čeka? To su pitanja koja nam se uvek iznova nameću. Na ova pitanja postoje samo dva tumačenja: ili je čovek slučajna skupina atoma, koju je oblikovala beskrajna igra slučaja tokom miliona godina, ili je on, zajedno sa živom i neživom prirodom, delo Stvoritelja, neizmernog u mudrosti, sili i ljubavi.

Biblija, koja je istinskom hrišćaninu temelj vere i života, upoznaje nas sa Stvoriteljem, otkriva nam kako je postao čovek i govori nam o njegovoj večnoj sudbini.

Prvi biblijski izveštaj upoznaje nas s činjenicom da su nebo i Zemlja sa svojim stanovnicima akt Božje stvaralačke moći:

»U početku stvori Bog nebo i zemlju.« (1. Mojsijeva 1,1)

»Rečju Gospodnjom nebesa se stvoriše, i duhom usta njegovih sva vojska njihova. . . Jer on reče, i postade; on zapovedi, i pokazao se.« (Psalam 33,6.9)

U prvom poglavlju 1. knjige Mojsijeve pošto je opisano oblikovanje Zemlje i stvaranje biljnog i životinjskog sveta, opisuje se i stvaranje prvog čoveka:

»Potom reče Bog: da načinimo čoveka po svojem obličju, kao što smo mi, koji će biti gospodar od riba morskih i od ptica nebeskih i od stoke i od cele zemlje i od svih životinja što se miču po zemlji. I stvori Bog čoveka po obličju svojem, po obličju Božijemu stvori ga; muško i žensko stvori ih.« (1. Mojsijeva 1,26.27)

U drugom poglavlju iste knjige zapisana je ponovljena istorija o stvaranju, obogaćena poniranjem u određene i veoma značajne pojedinosti. Tu je opisano postanje čoveka, ali i njegova struktura:

»A stvori Gospod Bog čoveka od praha zemaljskoga, i dunu mu u nos duh životni; i posta čovek duša živa.« Isti tekst u prevodu koji je izdala »Stvarnost« glasi ovako: »Jahve, Bog, načini čovjeka od praha zemaljskoga i u nosnice mu udahnu dah života. Tako postane čovjek živa duša.« (Postanak 2,7)

Ovaj kratki izveštaj ističe ne samo vezu koja postoji između Boga i čoveka već ističe sve što je moguće utvrditi o postanku čoveka i njegove strukture:

1. Čovek je sastavljen od dva elementa — **prah zemaljski i dah života**.
2. On je spoj ovih dvaju elemenata.
3. Čovekovo osnovno obeležje označeno je činjenicom da je on »**duša živa**«, tj. **živo biće**.

U izveštaju o stvaranju čoveka ističu se tri grupe reči na kojima je potrebno da se zadržimo, a to su: »dah života«, »duša živa« i »poobličju Božjemu«.

Ni u jednoj od ove tri grupe reči ne spominje se izraz besmrtnost ili besmrtna duša. Međutim, ipak postoji veoma rasprostranjeno mišljenje da je Bog stvorio čoveka s besmrtnom dušom. Pristalice tog mišljenja smatraju da je Bog stvorio čoveka besmrtnim, jer ga je stvorio »po obličju svojem«, a Bog je besmrtnan.

Nadahnuti izveštaj četiri puta spominje da je Bog stvorio čoveka na svoju sliku ili po svom obličju (1. Mojsijeva 1,26.27; 5,1; 9,6). V 1. Mojsijevoj ili knjizi Postanka nemamo određenu izjavu koja bi nam bliže objasnila u čemu je Bog stvorio čoveka prema svojoj slici - obličju. Apostol Pavle daje u tom pogledu objašnjenje kad kaže: »I obučete u novog čoveka, koji je sazdan po Bogu u pravdi i u svetinji istine.« (Efescima 4,24) Čovek je stvoren kao čisto, pravedno i sveto biće. U **moralnom** pogledu čovek je bio Božja slika.

Učiti i verovati da je čovek stvoren kao besmrtno biće zato što je stvoren prema slici besmrtnog Boga, nema nikakve logične osnove. Ako bismo verovali da je čovek besmrtnan zato što je ovako stvoren, onda bismo takođe morali verovati da je čovek svemoguć, sveznajuć i svuda prisutan, jer je Bog svemoguć, sveznajuć i svuda prisutan. Svakome je jasno da je to apsurd. U Svetom pismu se čoveku nigde ne pridaje atribut besmrtnan. Taj atribut daje se jedino Bogu koji je »car nad carevima i gospodar nad gospodarima, koji **sam** ima besmrtnost«. (1. Timotiju 6,15.16)

Hristova smrt na krstu i Njegovo uskrsnuće su

Nema zdrave logične osnove, a još manje biblijskog temelja, tvrditi da je Bog, stvarajući čoveka »prema svom obličju«, obdario ga jednom svojom osobinom - besmrtnošću, a da ga u isto vreme nije obdario drugim božanskim osobinama, osim ako bi to negde izričito izjavio. Takve izjave nema u Svetom pismu. **Nema, dakle, razloga verovati da je besmrtnost jedina božanska osobina data čoveku, kad je svima jasno da čovek ne poseduje druge nerazdvojne osobine vezane uz Božanstvo.**¹

Razmotrimo sada drugu grupu reči - »dah života«.

Bog je načinio čoveku telo od »praha zemaljskoga«, udahnuo mu je u nos »dah života«, i tako je čovek postao »živa duša«. Izveštaj ne kaže da je Bog udahnuo čoveku besmrtnu dušu. Udahnuo mu je »dah života«.

Izrazi »dah života«, »dah Božji«, »duh Božji« ili »duh« označavaju, kad je reč o sastavu ili postanku čoveka, jedno isto načelo, isti princip života - besvesnu oživljujuću silu, koja je Božji dar:

»Kad bi On dah svoj u se povukao, kad bi čitav svoj duh k sebi vratio, sva bića bi odjednom izdahnula, i u prah bi se pretvorio čovjek.« (Knjiga o Jobu 34,14.15 - Stvarnost)

»Duh Božji stvorio me je, i dah svemogućega dao mi je život.« (Knjiga o Jovu 33,4)

»Dah« i »duh« znače **životni princip**, i ovde se upotrebljavaju kao reči slične po značenju. Karakteristika jevrejske poezije, kojoj pripada i Knjiga o Jovu, jesu takozvani paralelizmi: u drugom stihu Samodrugim izrazima ponavljaju se misli iskazane u prvom stihu. To se vidi iz dvaju navedenih citata. Izrazi »dah Božji« i »duh« imaju isto značenje.

U času smrti, koja je obrnuti proces od procesa stvaranja, Bog uzima čoveku »dah«, ili »duh«, i čovek se opet vraća u prah od koga je načinjen:

»I vrati se prah u zemlju kao što je bio, a duh se vrati Bogu koji ga je dao.« (Propovednik 12,7)

Živi čovek u kome je »dah života« ili »duh«, ne poseduje time besmrtnost, jer je taj »dah života« u njemu samo za izvesno vreme, a ne za večnost. U času smrti dah mu se oduzima, i čovek odlazi u grob, vraća se u prah:

»Iziđe iz njega duh, i vrati se u zemlju svoju: taj dan propadnu sve pomisli njegove.« (Psalam 146,4)

»**Duša živa**«. - Šta znači izraz »duša živa«? Znači li ovaj izraz isto što i »besmrtna duša«? Nipošto! »Živa duša« nije neko odvojeno biće koje bi se uselilo u beživotno telo. Kako je čovek stvoren? Bog je u beživotno telo udahnuo **dah** života, životnu silu, i tako je čovek postao **živa duša, individualno biće**. »Dah« ili »duh« u Bibliji se nikada ne izjednačuje s »dušom«. »**Duša**« je **sam čovek**, a »dah« je **sastavni deo čoveka**.

Da izraz »živa duša« ne znači i »besmrtna duša« proizlazi i iz činjenice da se tim izrazom označavaju i stvorenja niža od čoveka. Četiri puta jevrejski izraz (duša) odnosi se na niža stvorenja - životinje pre nego što je primenjen i na čoveka:

»Potom reče Bog: neka vrve po vodi žive duše . . . I stvori Bog kitove velike i sve žive duše što se miču . . . Potom reče Bog: neka zemlja pusti iz sebe duše žive po vrstama njihovim. A svemu zverinju zemaljskom . . . i svemu što se miče na zemlji i u čemu ima duša živa, dao sam svu travu da jedu.« (1. Mojsijeva 1,20.21.24.30)

Udahnjivanjem životnog daha čovek je postao živa duša ili biće. Srce je počelo da mu kuca, krv teče, mozak misli, a životni procesi se odvijaju.

Prilikom smrti dešava se obrnut proces - Bog uzima od čoveka životni dah, srce prestaje da kuca, tok krvi se zaustavlja, um prestaje da deluje i životni procesi se gase. Čovek se vraća u prah, u isto beživotno stanje odakle je došao.

Napominjemo da čovek nije stvoren za to da umre, već da večno živi. Međutim, on nije stvoren besmrtnan. Stvoren je s mogućnošću da to postane, a da bi to mogao postati, prema svom Stvoritelju trebalo je da pokaže potpuno poverenje i poslušnost. Na žalost, prvi čovek nije izdržao probu vernosti i poslušnosti. Prestupio je izričitu Božju zapovest, odvojio se od Boga, izvora života, i postao rob greha koji donosi tragične posledice: »Jer je plata za greh smrt . . .« (Rimljanima 6,23)

Za palog čoveka ipak postoji nada. Bog se u svojoj neizmernoj ljubavi pobrinuo za čovekovo spasenje. »Jer Bogu tako omilje svet da je i sina svojega jedinorodnoga dao, da nijedan koji ga veruje ne pogine, nego da ima život večni.« (Jovan 3,16)

Čovek umire prvom prirodnom smrću zbog Adamovog greha: » . . . kao što kroz jednog čoveka dođe na svet greh, i kroz greh smrt, i tako smrt uđe u sve ljude, jer svi sagrešiše.« (Rimljanima 5,12) Iako po Adamu svi umiremo prvom ili prirodnom smrću, ne moramo umreti drugom ili večnom smrću. Po Hristu možemo biti naslednici besmrtnosti ili večnog života. To ćemo postati ako u ovom životu izaberemo Božji put, život u skladu s Božjom voljom; ako dopustimo da Hristos svojom rečju i svojim Duhom obnovi u nama Božju sliku, Božji moralni karakter, i ako u stalnoj zajednici s Hristom istrajemo u dobrim delima i u svetom življenju do kraja (Rimljanima 2,6-8).

»NEĆETE VI UMRETI« - PRVA SOTONINA LAŽ

Među hrišćanima, kao i među pripadnicima drugih religija, veoma je rašireno verovanje u urođenu besmrtnost ljudske duše. Odakle potiče ovo verovanje i kako je ono postalo deo verskog nasleđa velikog broja naših savremenika?

Verovanje u urođenu besmrtnost je u vezi sa pojavom prvog greha na Zemlji. Greh se nije prvi put pojavio na našoj Zemlji; on se najpre pojavio u samom Nebu. Ovde ćemo govoriti o ovim dvema pojavama greha, i s tim u vezi o prvoj sotoninoj laži.

Bog je stvorio savršen svemir, kao i ovaj svet i planetu Zemlju. Stvorio je savršene stanovnike drugih svetova, a isto tako i prvi bračni par na ovoj Zemlji.

Nema razloga da ne verujemo da ima razumnih bića i na drugim planetama u beskrajnom svemiru. Mnogi naučnici to veruju. Psalmista poziva sve stanovnike Neba i Zemlje da hvale i obožavaju svoga Stvoritelja: »Hvalite Gospoda na nebesima, hvalite ga na visini. Hvalite ga **svi anđeli** njegovi, hvalite ga **sve vojske njegovе!**« (Psalam 148,1.2) »Blagosiljajte Gospoda **anđeli** njegovi, koji ste silni krepošču, izvršujte reč njegovu slušajući glas reči njegovе!« (Psalam 103,20)

Činjenica s kojom nas Biblija upoznaje govori da svi anđeli nisu ostali lojalni svom Stvoritelju. U srcu jednog anđela pojavio se greh, a preko tog anđela zaraza greha zahvatila je trećinu drugih anđela. Kako se to dogodilo? Pojava greha je tajna. Biblija govori o dvema tajnama: o **tajni greha** ili **bezakonja** (2. Solunjanima 2,7; Otkrivenje 17,5) i o **tajni pobožnosti** (1. Timotiju 3,16).

Bog je stvorio anđele kao razumna bića sa slobodnom voljom, sa slobodom izbora. Međutim, jedan od anđela je zloupotrebio tu slobodu. U njegovom srcu začeo se greh. Kako je taj anđeo mogao da izabere ono što ga je odvojilo od savršenstva? Kako je mogao da sagreši anđeo koji je živeo u neposrednoj blizini Boga gde ga niko i ništa nije navodilo na greh? To je zaista tajna. Za greh nema razložnog objašnjenja.

»Ti beše na **svetoj gori Božjoj**« (st. 14)

»**Savršen** beše na putovima svojim od dana kad se rodi dokle se ne nade bezakonje na tebi.« (st. 15)

Da bismo donekle pronikli u tajnu prve pojave greha na Nebu, pomažu nam naročito dva biblijska teksta: Jezekilj 28,12-18. i Isaija 14,12—18.

Prorok Jezekilj, slikom ili simbolom cara tirkog, opisuje zapravo anđela, prvog po rangu, u čijem se srcu pojavio prvi greh. Taj anđeo naziva se u Bibliji Lucifer ili Svetlonoša.

Evo tog opisa iz Knjige proroka Jezekilja:

»Sine čovečji, nariči za carem Tirskim, i reci mu: ovako veli Gospod Gospod: ti si pečat savršenstva, pun si mudrosti, i sasvim si lep. Bio si u Edemu vrtu Božjem; pokrivalo te je svako drago

kamenje: sarad, topaz, dijamanat, hrisolit, onih, jaspid, safir, karbunkul, smaragad i zlato; onaj dan kad si se rodio načinjeni ti biše bubnji tvoji i svirale. Ti si bio heruvim, pomazan da zaklanjaš; i ja te postavih; ti beše na svetoj gori Božijoj, hođaše posred kamenja ognjenoga. Savršen beše na putovima svojim od dana kad se rodi dokle se ne nađe bezakonje na tebi . . . zato ću te baciti kao nečistotu s gore Božje, i zatrću te između kamenja ognjenoga, heruvime zaklanjaču . . .« (Jezekilj 28,12-16) »Izgleda da je prorok Jezekilj u viđenju posmatrao karakter i aktivnosti doslovnog tirkog cara, Božji Duh podigao je zavesu između vidljivog i nevidljivog i proroku je bilo omogućeno da vidi moćnog nevidljivog palog anđela kome je služio tirski car.«¹

Da se opis bića prikazanog proroku u viđenju ne može odnositi na doslovnog ili istorijskog tirkog cara, proizlazi iz detalja samog opisa, koji se ne mogu odnositi ni na jednog zemaljskog vladara:

»Bio si u Edemu, vrtu Božjem« (st. 13)

»Ti si bio heruvim, pomazan da zaklanjaš« (st. 13)

»Srce se tvoje **ponese lepotom** tvojom« (st. 17)

»Zato ću izvesti oganj ispred tebe, koji će te proždreti« (st. 18)

Iz ovih detalja jasno proizlazi da se oni ne mogu odnositi ni na jednog zemaljskog vladara. **Oni se odnose na nebesko biće u čijem se srcu začeo prvi greh.** To biće bio je heruvim zaklanjač, koji se nalazio u neposrednoj Božjoj blizini. Obdaren je bio mudročću, lepotom i slavom. Bio je pečat savršenstva. Ime mu je bilo Lucifer ili Svetlonoša. Reč Božja kaže da se njegovo srce **uzoholilo zbog njegove lepote i mudrosti** (st. 17).

Oholosti se pridružila zavist. Lucifer je bio stvoreno biće. Kao takav bio je niži od Božjeg Sina u kome je izvoran, nepozajmljen i ni od koga proizveden život.² Hristos je jednak Ocu u prirodi, karakteru i delima. On s Ocem u svemu odlučuje. Lucifer je počeo da zavidi Božjem Sinu na položaju, časti i prednosti da s Ocem učestvuje u svakom savetu.

Oholost i zavist podstakli su Lucifera na akciju, na pobunu. Tu pobunu opisuje prorok Isaija:

»Kako pade s neba, zvezdo danice, kćeri zorina? kako se obori na zemlju koji si gazio narode? A govorio si u srcu svom: izaći ću na nebo, više zvezda Božijih podignuću presto svoj, i sešću na gori zbornoj na strani severnoj; Izaći ću u visine nad oblake, izjednačiću se s višnjim.« (Isaija 14,12—14)

Ovde je slikom vavilonskog cara prikazana pobuna i pad Luciferov. Već su crkveni učitelji Tertulijan i Jeronim primenili ovaj opis na Lucifera.

Lucifer je želeo da se izjednači s Hristom po položaju, vlasti i slavi, ali ne i u karakteru.

»Iako je sva njegova slava bila od Boga, ovaj moćni anđeo počeo je da gleda na nju kao na nešto što je njegovo. Nezadovoljan svojim položajem, iako čašću iznad sve vojske nebeske, težio je za čašću koja pripada jedino Stvoritelju. Umesto da uzdiže Boga usmeravajući prema Njemu ljubav i vernost svih stvorenih bića, nastojao je da za sebe pridobije njihovu službu i lojalnost.«³

Podstican zavišću i častoljubljem, Lucifer je počeo da priprema pobunu na Nebu. Sam nezadovoljan svojom čašću i položajem, počeo je da širi nezadovoljstvo među anđelima. Počeo je da kritikuje Božju vlast, samog Boga i Njegov zakon ljubavi.

»Počeo je da seje sumnju prema zakonima koji su vladali nebeskim bićima namećući misao da iako su zakoni možda potrebni stanovnicima svetova, takva ograničenja nisu potrebna anđelima, bićima koja su uzvišenija, jer im je njihova mudrost siguran vodič.«⁴

Savršena harmonija Neba sada je bila narušena, a Lucifer, uzvišeni Svetlonoša, ponižen grehom u đavola, to jest opadača, zbačen s Neba. S njim su zbačeni i anđeli koji su mu se pridružili u pobuni (Otkrivenje 12,7-9).

Izgleda neverovatno da su Lucifer i njegove pristalice mogli biti tako zaslepljeni grehom da nisu mogli da shvate strašne posledice svojih dela. Zato se greh ili bezakonje naziva tajnom (2. Solunjanima 2,7). Greh zaslepljuje i čoveka, tako da u času u kome greši ne uviđa užas greha ni njegove strašne posledice.

Prvi greh naših praroditelja. — Zbačen s Neba, sotona je potražio nove pristalice i njegovo delovanje imalo je uspeha. Naši praroditelji postali su njegove nove žrtve. Kako se to dogodilo?

Adam i Eva bili su stvoreni kao savršena bića po obličju svoga Stvoritelja (1. Mojsijeva 1,26—28), sa vlašću nad Zemljom i nad svim što je na njoj. Kao Božji upravitelji, bili su odgovorni samo Bogu.

Bog je stvorio naše praroditelje kao **slobodna moralna bića** s mogućnošću da odluče hoće li poslušati svoga Stvoritelja ili ne, hoće li Ga ljubiti ili ne. Time što je stvorio čoveka kao slobodno biće s mogućnošću izbora između dobra i zla, Bog je, zapravo, omogućio čoveku i dragovoljnu poslušnost svome Stvoritelju i pružio mu mogućnost da razvija svoj karakter.

U tom daru slobodne volje krila se za čoveka i opasnost da ga zloupotrebi. Bog je to znao; znao je unapred strašne posledice koje će doneti pogrešan izbor, ali smatrao je da je bolje prihvatiti tu opasnost negoli izjednačiti čoveka sa nižim bićima.

Iako stvoreni sa savršenom prirodom i sa sklonošću prema dobru a ne zlu, Adam i Eva ne bi mogli da dokažu svoju ljubav i vernost i da ih razvijaju, lišeni mogućnosti i prilike da biraju između dobra i zla.

Bog im je pružio sve prednosti prepuštajući im Edem u kome im je dopustio da jedu rod svakog drveta, osim s jednog koji Biblija naziva »drvetom poznanja dobra i zla«. Gospod je zapovedio čoveku: »Jedi slobodno sa svakoga drveta u vrtu; Ali s drveta od znanja dobra i zla, s njega ne jedi; jer u koji dan okusiš s njega, **umrećeš.**« (1. Mojsijeva 2,16.17) Dar besmrtnosti kojim je Bog želeo da daruje naše praroditelje zavisio je od njihove ljubavi i vernosti Bogu.

Na žalost, iako upozoreni da će kušač nastojati da ih navede na neposlušnost prema Bogu, Eva se približila zabranjenom drvetu i prva podlegla nagovoru lukavog kušača koji je podsticao njenu »želju tela, želju očiju i ponos života« (1. Mojsijeva 3,6; 1. Jovanova 2,16). Adam je shvatio da je Eva prestupila Božju zapovest i prezrela zabranu koju je Bog postavio kao probu njihove ljubavi i vernosti. Ali iz ljubavi prema njoj i on je prestupio Božju zapovest. Odlučio je da podeli njenu sudbinu; ako ona mora da umre, on je spreman da umre sa njom.

Dok je Bog kazao Adamu: »Ali s drveta od znanja dobra i zla, s njega ne jedi; jer u koji dan okusiš s njega, umrećeš.«, sotona preko zmijske kao medija, rekao je Evi: »nećete vi umreti! Nego zna Bog da će vam se u onaj dan kad okusite s njega otvoriti oči, pa ćete postati kao bogovi . . .« (1. Mojsijeva 3,4.5)

U stvari, sotona je ovom prilikom izgovorio dve laži: prva - nećete umreti, i druga - postaćete kao bogovi. Obe se odnose na čovekovu prirodu i sudbinu. Dok je Bog našim praroditeljima obećao besmrtnost pod uslovom poslušnosti, sotona im je obećao besmrtnost bez ikakvog uslova. Naši praroditelji poverovali su sotoninoj prvoj laži izgovorenoj na našoj Zemlji. Zato je Isus s pravom nazvao sotonu lažom i ocem laži (Jovan 8,54), dok ga u Otkrivenju naziva »starom zmijom« (Otkrivenje 12,9).

Sotonina laž: »Nećete vi umreti« je zapravo tvrdnja da čovek poseduje urođenu besmrtnost. To je početak učenja da čovek ima besmrtnu dušu; da u njemu postoji neko svesno biće koje nadživljuje smrt tela. Ovo je u očiglednoj suprotnosti s naukom Božje reči koja izričito naglašava da jedino Bog poseduje besmrtnost (1. Timotiju 6,16; **1,17**)

Besmrtnost je »dragulj« u kruni Božanstva. Taj dragulj čovek je mogao dobiti da je ostao veran i poslušan Bogu. Ali, pošto je prestupio Božju zapovest osuđen je na smrt (Rimljanima 6,23). Zahvaljujući Isusu Hristu, Božjem Sinu, koji je iz ljubavi prema ljudskom rodu došao na ovaj svet, uzeo na sebe čovekovu krivicu i kaznu, i umro za čoveka i umesto čoveka, mi, pali Adamovi potomci možemo opet dobiti ono što smo grehom prvog čoveka i svojim grehom izgubili - dar besmrtnosti i to samo pod uslovom da smo se verom potpuno predali Hristu. »I ovo je svedočanstvo da nam je Bog dao život večni; i ovaj život večni i sinu je njegovom. Ko ima sina Božijega ima život; ko nema sina Božijega nema života.« (1. Jovanova 5,11.12)

RADOSNA VEST - OTPOR SMRTI

Greh naših praroditelja doneo je žalost celom Nebu, a našoj Zemlji i njenim stanovnicima prokletstvo greha, bedu i smrt. Izgledalo je kao da nema izlaza za one koji su prestupili Božji zakon.

Ali, božanska ljubav stvorila je plan po kome će čovek moći da bude spasen. Taj plan načinjen je u savetu Svetog Trojstva pre postanja sveta. U tom savetu večni Bog Otac i večni Bog Sin pripremili su spasenje čoveka u slučaju da čovek prestupi Božji zakon. Prestupljeni zakon traži smrt prestupnika. Božji Sin je dragovoljno odlučio da bude čovekova Zamena i Jamac. Budući da je Zakon svet kao sam Bog, jedino je biće ravno Bogu moglo zadovoljiti zakonsku pravdu i omogućiti pomirenje - uspostaviti sklad između Boga i čoveka i vratiti čoveku sve ono što je padom u greh izgubio.

Hristos je bio Jagnje zaklano od postanja sveta (Otkrivenje 13,8). Večni Bog Otac nije bez borbe pristao da prepusti svoga Sina smrti za grešni ljudski rod - za svakog Adamovog potomka (Jevrejima 2,9). »Jer Bogu tako omilje svet da je i sina svojega jedinorodnoga dao, da nijedan koji ga veruje ne pogine, nego da ima život večni.« (Jovan 3,16)

Prvi nagoveštaj o otkupljenju saopšten je našim praroditeljima u obliku presude izgovorene nad zmijom — sotonom — u edemskom vrtu. Gospod je izjavio: »I još mečem neprijateljstvo između tebe i žene i između semena tvojega i semena njezina; ono će ti na glavu stajati a ti ćeš ga u petu ujedati.« (1. Mojsijeva 3,15) Ova presuda izgovorena nad zmijom -sotonom, u prisutnosti naših praroditelja, bila je za njih **obećanje**. Iako je ono proricalo rat između čoveka i sotone, čoveku je ostavljeno obećanje da će sila velikog protivnika biti konačno slomljena. Ovo obećanje o dolasku Otkupitelja koji će slomiti moć velikog neprijatelja i osloboditi čoveka iz njegovog ropstva - ropstva greha i smrti, svetlelo je od sada našim praroditeljima kao zvezda nade kroz pustinju ovog života. To je za naše praroditelje bilo Jevandelje, Radosna vest. To je i za nas Radosna vest.

Kako su naši praroditelji postupili kada su prestupili Božji zakon i dopustili da greh uđe u njihov život i zavlada ovom Zemljom? Prva reakcija sastojala se u pokušaju da se sakriju od Boga. Greh je prouzrokovao strah i stid. Dok su u stanju svoje nevinosti bili okruženi svetlošću kao plaštem, ta svetlost ih je sada napustila, tako da su postali svesni svoje golotinje. Biblijski izveštaj kaže: »Tada im se otvoriše oči, i videše da su goli; pa spletoše lišća smokova i načiniše sebi pregače.« (1. Mojsijeva 3,7). Eto, grubim pokrivačem od lišća nastojali su da sakriju svoju nedoličnost.

Prirodna je sklonost čovekove grešne prirode, još od prvog pokušaja, da sam otkloni svoj nedostatak, da se sam opravdava, da svojim delima stekne pohvalu. »Isti princip temelj je svake lažne religije, svakog lažnog jevandelja. Bilo da mnogobožac prinosi hranu nekom idolu, bilo da se pustinjak odvaja od društva i odriče svojih telesnih potreba, ili svetovan čovek našeg stoleća oseća da je sam sebi dovoljan i da mu Bog nije potreban - čovekov prirodni impuls je da traži spasenje na svoj način, svojim naporom, svojim delima.«¹

Od straha i stida čovek se sakrio pred Bogom, ali Božja ljubav pošla je u potragu za čovekom. Iako su prestupili Božju zapovest naši praroditelji nisu bili spremni da svoju krivicu priznaju Bogu. Pokušali su da se opravdaju pred Bogom: žena je bacila krivicu na zmiju, a Adam na ženu (1. Mojsijeva 3,12.13). I danas je tako — čovek teško priznaje svoj greh. To je jedna od najizrazitijih osobina čovekove pale prirode.

Pošto je postao zarobljenik greha, čoveku je zabranjen pristup drvetu života koje se nalazilo u raj. Bog nije želeo da čovek večno živi kao grešnik. Odvojen od Izvora života, čovek je postao smrtnan. Samo preko obećanog »ženinog potomka« čoveku će biti povraćena svetost i mogućnost da večno živi.

Da bi poučio naše praroditelje o jedinom pravom putu spasenja, Bog je za naše praroditelje, pre nego što ih je udaljio iz Edema, nešto učinio. »I načini Gospod Bog Adamu i ženi njegovoj haljine od kože, i obuče ih u njih.« (1. Mojsijeva 3,21) Bog ih je još uvek voleo i ljubio uprkos njihovom prestupu. U ljubavi im je pomagao da uvide svoj greh i priznaju svoju bespomoćnost. Tada je pripremio haljinu od životinjske kože kojom je pokrio njihovu golotinju. Pouka je jasna: čovek ne može **sam** da pokrije ili okaje svoje grehe; samo Bog može pokriti naše grehe. Jagnje je moralo da umre da bi naši praroditelji mogli ostati u životu i da bi njihova krivica bila pokrivena. Adam je sam svojom rukom morao da zakolje jagnje. Možemo zamisliti kako je to na njega delovalo. Ranije ga je gledao kako radosno skače, a sada kako leži u krvi, nepokretno, hladno. Sigurno je preživljavao užasnu grižu savesti što je oduzeo život nevinoj životinji.

Kakvu je pouku Bog želeo da da Adamu kad mu je naredio da svojom rukom zakolje nevino jagnje?

Adam je odmah shvatio da greh pred Bogom ne može opstati. Greh sa sobom povlači smrt. »Plata za greh je smrt.« (Rimljanima 6,23) Drugo što je Adam razumeo sastojalo se u činjenici da je on trebalo da umre zbog svog greha, ali Bog je našao **zamenu** - umesto njega umrlo je nevino jagnje. Od kože zaklane žrtve Bog je načinio odeću Adamu i Evi. Ova poklonjena odeća zamenila je pregače od smokova lišća koje je čovek načinio.

Simbolika je potpuno jasna:

1. Greh je u Božjim očima nešto užasno. On traži smrt prestupnika; grešnika lično ili njegove zamene.

2. Da bi čovek bio spasen, Bog je za njega pripremio zamenu; to je smrt Božjeg Sina, predstavljena smrću nevinog jagnjeta (Jovan 1,29; 3,16).

3. Pravednost i večni život mogući su jedino ako ih verom primimo kao **dar**. To je pokazano simbolom odeće koju je Bog načinio od kože žrtvovane životinje i poklonio čoveku. U Bibliji se na više mesta spominje odeća kao simbol Hristove pravednosti. »Jer me obuče u haljine spasenja i plaštem pravde ogrte me.« (Isaija 61,10)

Vratimo se još jednom prvoj radosnoj vesti, prvom obećanju koje je Bog dao našim praroditeljima posle pada u greh. Objavio im je neprijateljstvo između zmije i žene. Obećani ženin potomak je Hristos,

koji će svojom smrću na krstu izvojevati pobedu nad vekovnim neprijateljem čovekovog spasenja, nad starom zmijom - sotonom. Razapeti **Hristos je protivotrov** smrtnom »zmijinom ujedu«, protivotrov smrti. On je »drugo drvo života«, zasađeno na Golgoti. »Koji grehe naše sam iznese na telu svojemu **na drvo**, da za grehe umremo, i za pravdu živimo, kojega se ranom isceliste.« (1. Petrova 2,24)

U početku je dato neodređeno obećanje o dolasku obećanog Otkupitelja. Otkupitelj će doći kao ženin potomak. Već je Eva mogla pomisliti, kao i kasnije svaka druga pobožna žena, da će možda njoj biti ukazana milost i čast da rodi obećanog Spasitelja. Kasnije je obećanje ponovljeno Avramu, koji je otac izrailjskog naroda. Gospod mu je kazao: »I blagosloviće se u semenu tvojem svi narodi na zemlji, kad si poslušao glas moj.« (1. Mojsijeva 22, 18) Osvrćući se na ovo obećanje, apostol Pavle piše: »U Avraamu i semenu njegovu rečena biše obećanja. A ne veli: i semenima, kao za mnoga, nego kao za jedno; i semenu tvojemu, koje je Hristos« (Galatima 3,16) Obećanje je ovde suženo na **jedan narod i osobu**.

Obećano je da će taj potomak doći iz Judinog plemena, jednog od dvanaest plemena Izrailjevih (1. Mojsijeva 49,10) Obećanje je suženo na **jedno pleme**. Preko proroka Natana Gospod je obećao Davidu da će iz njegove porodice doći onaj koji će Gospodu podići duhovni hram i čije carstvo neće nikada prestati (2. Samuilova 7,12—14).

U proročkoj reči opisuju se i pojedinosti iz biografije budućeg Mesije. Unapred su precizno dati mnogi detalji: rodiće ga devojka (Isaija 7,14), rodiće se u Vitlejemu Judinom (Mihej 5,2), biće pun Duha Gospodnjeg, mudrosti i sile (Isaija 11,1-5), rodiće se kao dete, ali to će biti Bog u telu (Isaija 9,6), delovaće kao Veliki Učitelj i kao Dobri Pastir, pun ljubavi i saučešća (Isaija 42,1-4; 40,9.11), Njegov javni rad trajaće tri i po godine (Danilo 9,26.27), umreće na krstu razapet između zločinaca, ali ne zbog sebe, već umesto nas i za naše spasenje (Isaija 53,4-9), vaskrsnuće slavno iz groba kao pobednik nad smrću i grobom (Psalam 16,10.11). To su samo neki značajniji detalji iz unapred opisane Hristove biografije. Svi su se oni u Hristovom životu tačno ispunili.

Most našeg spasenja počiva na sedam stubova: Hristovo utelovljenje, Njegov bezgrešni život, Njegovo stradanje i smrt, Njegovo slavno vaskrsenje, Njegovo posredovanje za nas u nebeskom Svetištu i Njegov slavni povratak.

Sin Božji postao je čovek da bi mogao da strada i umre umesto čoveka (Filibljanima 2,7). Uzeo je na sebe ljudsku prirodu »da smrću satre onoga koji ima državu smrti, to jest đavola . . .« (Jevrejima 2,14) Bio je u svemu iskušan kao mi, ali nikada nije sagrešio (Jevrejima 4,15). Samo takav bezgrešni Spasitelj mogao je biti naša zamena. On je bio nevino Jagnje, koje je uzelo na sebe naše grehe (Jovan 1,19).

Po proročkoj reči Hristos je u određeni čas umro za nas na krstu. Tajna našeg pomirenja s Bogom i našeg spasenja izražena je rečima apostola Pavla: »Jer onoga koji ne znadijaše greha nas radi učini grehom, da mi budemo pravda Božija u njemu.« (2. Korinćanima 5,21) Hristos je uzeo na sebe naše grehe i našu kaznu, da bi nam omogućio oprostjenje i večni život. Otkupio nas je svojom krvlju, pomirio nas svojom smrću, spasio nas svojim životom. On nam je »premudrost od Boga i pravda i posvećenje i izbavljenje .. .« (1. Korinćanima 1,30) »Koji raskopa smrt, i obasja život i neraspadljivost jevanđeljem.« (2. Timotiju 1,10)

Najvažniji cilj spasenja je promena čovekove prirode, obnovljenje Božje slike u njemu; ne samo promena od greha ka pravednosti, već i od smrtnosti ka besmrtnosti, od sadašnje raspadljivosti ka večnoj neraspadljivosti.

Spasenje je proces kojim nas Bog priprema za nebesko carstvo. Ovo spasenje, koje nam je Hristos omogućio, moramo prihvatiti verom i pokajanjem. Kao članovi grešne ljudske porodice moramo biti nanovo rođeni ili preporođeni delovanjem Svetoga Duha (Jovan 3,3-7), jer ćemo se samo tako pripremiti za večni, besmrtni život. Spasenje je akt božanske milosti u kome je **Hristos središte** svega. On preko Svetoga Duha, kao svoga Zamenika, ostvaruje spasenje u nama, ako Ga primimo i dopustimo Mu da upravlja našim životom. Kao što je u Hristu **utelovljenjem** bila sjedinjena božanska i ljudska priroda, tako ona mora biti sjedinjena i u nama **preporođenjem**². »Jer i onaj koji osvećuje, i oni koji se osvećuju, svi su od jednoga; zaradi toga uzroka ne stidi se nazvati ih braćom.« (Jevrejima 2,11) Posvećeni ili preporođeni su Božja deca, članovi nebeske porodice, Hristova duhovna braća.

Naša priroda koja je ranije bila u neprijateljstvu s Bogom i kršila Njegov Zakon, preporođenjem postaje sjedinjena s životom i prirodom Davaoca i čuvara Zakona. Tako se robovi greha oslobađaju kandži velikog neprijatelja. »Jer zakon duha koji oživljava u Hristu Isusu, oprostio me je od zakona grehovnoga i smrti. Jer što zakonu beše nemoguće, jer beše oslabljen telom, poslao Boga sina svojega u obličju tela grehovnoga, i za greh osudi greh u telu.« (Rimljanima 8,2.3)

UROĐENA BESMRTNOST NIJE ČOVEKOVA OSOBINA

Uobičajeno verovanje da se u čoveku nalazi besmrtna duša kao posebno i svesno biće, koje napušta čoveka u času smrti, nije u skladu s biblijskim učenjem o čovekovom poreklu i njegovoj prirodi. Čovek nije obdaren urođenom besmrtnošću. Do ovog zaključka dolazimo kad pažljivo razmatramo izraze koje biblijski pisci upotrebljavaju kad govore o strukturi čoveka i o samom čoveku. O tome smo već govorili u ranijem poglavlju, a ovde ćemo se još malo pozabaviti semantikom, tj. značenjem i upotrebom jevrejskih reči nefeš (duša), neamah (dah) i ruach (duh).

Upotreba i značenje reči nefeš (duša). - Izveštaj o stvaranju čoveka glasi: »Jahve, Gospod, načini čovjeka od praha zemaljskoga i u nosnice mu udahnu **dah života**. Tako postane čovjek **živa duša**.« (Knjiga Postanka 2,7 — Stvarnost) čovek je **sin-teza praha** zemaljskog i **životnog daha**. On nema »dušu« kao svoj sastavni elemenat, već je on **duša** ili **živo biće**.

Reč nefeš (duša) sreće se u jevrejskom Starom zavetu 754 puta. U našem jeziku prevodi se najčešće rečju duša, stvorovi, živa bića ili odgovarajućom ličnom zamenicom.

Najčešća značenja reči nefeš (duša) jesu:

1. Čovek, živo biće, individualizovani život

(1. Mojsijeva 2,7).

Kad kažemo da u nekom mestu ima toliko i toliko duša, uvek pod tim izrazom podrazumevamo osobe, ljude. To je **prvo** značenje reči duša.

2. U dva teksta, u 1. Mojsijevoj 35,18 i u 1. O carevima 17,21., reč nefeš (duša) prema duhu originala ima značenje »dah« ili »život«.

Pristalice nauke o urođenoj besmrtnosti ljudske duše pozivaju se najčešće na ove stihove kao na dokaz da duša u času smrti, kao svesno biće, napušta telo. U prvi mah može se dobiti takav utisak. Zato ćemo razmotriti oba teksta i u drugim prevodima.

»A kad se rastavljaše s dušom te umiraše, nazva ga Venonija.« (1. Mojsijeva 35,18)

Navodimo isti tekst u dva engleska prevoda: Moffatt: »As her life went from her, for she died ...«

Prevod: »Kad se rastavljaše **od života**, jer umiraše. . .«

New International Version: »As she breathed her last - she was dying ...«

Prevod: »Kad se rastavljala **od poslednjeg daha**, umirala je . . .«

U ova dva engleska prevoda reč duša zamenjena je rečima **život** i **dah**, što odgovara smislu originala. Napominjemo da je u najnovijem jevrejskom izdanju Petoknjižja (Pet knjiga Mojsijevih) na ovom mestu izostavljena reč duša i zamenjena rečju »dah«, što odgovara smislu originala.¹

Drugi tekst glasi:

»Gospode Bože moj, neka se povrati u dete duša njegova. I Gospod usliši glas Ilijin, te se povrati u dete duša njegova, i ožive.« (1. O carevima 17,21.22)

I ovde navodimo dva engleska prevoda:

Moffatt: »... the child's life came back and he revived.«

Prevod: »... u dete se povratio život, i ono je oživelo.«

New International Version: »O Lord my God, let this boy's life return to him! The Lord heard Elijah's cry, and the boy's life returned to him, and he lived.« (1. O carevima 17,21.22)

Prevod: »O Gospode moj Bože, povrati ovom detetu život! Bog je čuo Ilijin povik, i povrati se detetu život, i ono ožive.«

Vidimo da u ovom tekstu nema mesta za reč duša. Jedini ispravni izraz je »život« ili »dah«. Zašto je prevodilac upotrebio izraz »duša«? Verovatno je to učinio pod uticajem svoje teologije, tj. verovanja da u času smrti duša kao svesno biće, napušta telo.

3. Izraz »nefeš« (duša) označava i čovekovu unutrašnjost - srce, misli, osećanja i volju.

Zaključujući ovo razmatranje možemo kazati sledeće:

1. Nefeš (duša) nije nezavisno biće, nešto što bi bilo odvojeno od samog čoveka kao ličnosti; nešto što bi se useljavalo u čoveka prilikom rođenja i napuštalo ga u času smrti, i što bi nastavilo život nezavisno od tela posle njegove smrti. Ne postoje dve ličnosti u čoveku. Čovek je jedinstvena celina, jedna osoba.

2. Nefeš (duša) je naziv kako za niža stvorenja tako i za čoveka.

3. Nefeš (duša) ne označava nešto što bi u čoveku bilo besmrtno ili neuništivo. **Nefeš označava samog čoveka, individualizovanu ličnost.**

Upotreba i značenje reči neamah (dah). - Jevrejska reč neamah spominje se u jevrejskom Starom zavetu 24 puta. Ova reč u našoj Bibliji prevodi se rečju »dah«, »duh«, »izdisaj«.

Najčešće se reči dah i duh upotrebljavaju kao sinonimi, naročito u izražajnoj figuri paralelizmu:

»Sve dok duha (ruach) bude još u meni, dok mi dah (neamah) Božji u nosnicama bude . . .«
(Knjiga o Jobu 27,3 - Stvarnost)

»Duh Božji stvorio me je i dah svemogućega dao mi je život.« (Knjiga o Jovu 33,4)

»Kad bi on dah svoj u sebe povukao, kad bi čitav svoj duh k sebi vratio, sva bića bi odjednom izdahnula . . .« (O Jobu 34,14.15 - Stvarnost)

Reč dah i duh upotrebljene u ovom smislu, odnose se na **životno načelo** ili **životni princip** koji Bog daje svakom novom stvorenju na Zemlji. Isti životni princip je dat i životinjama. Najavljujući potop, Bog je ovako rekao Noju:

»Hoću da istrijem sa zemlje ljude koje sam stvorio, od čovjeka do stoke i sitne životinje . . .«
»Izgiboše sva bića što se po zemlji kreću: ptice, stoka, zvijeri, svi gmizavci i svi ljudi. Sve što u svojim nosnicama imaše **dah** života.« (Knjiga Postanka 6,7; 7,21.22 - Stvarnost)

»Dah« nije odlučujući činilac prema kome se stvorenja međusobno razlikuju. Bog je stvorio svako stvorenje i svakome dao različitu prirodu i osobine, a čoveka je načinio prema svojoj slici, uzvišenijim od svake životinje.

Upotreba i značenje reči »ruach« (duh). - Reč » ruach « (duh) spominje se u jevrejskom Starom zavetu 380 puta. U srpskom ili hrvatskom prevodu reč ruah prevodi se rečima »duh«, »dah« i »vetar«.

Ova reč u Bibliji ima više značenja: životni princip u čoveku i drugim stvorenjima, čovekov um, prirodu, moralni karakter. Reč » ruach « primenjuje se i na Boga Oca, Svetoga Duha, kao i na dobre i zle anđele.

Budući da ovde govorimo o čoveku i njegovoj prirodi, izostavićemo reč » ruach « uvek kada se svojim značenjem odnosi na Boga i anđele. Ova reč zanimljiva je jedino kada se odnosi na »dah« kao princip života.

Već smo spomenuli i ovde želimo da ponovimo da se u jevrejskoj biblijskoj poeziji pojavljuje paralelizam kao figura, tj. misao izražena u prvom stihu, ponavlja se i u drugom stihu, ali uobličena nešto drukčijim izrazom (vidi: O Jovu 33,4; 27,3; 34,14.15).

Evo jednog takvog teksta:

»Duh Božji stvorio me je, i dah svemogućega dao mi je život.« (O Jovu 33,4) Vidimo da izrazi »duh« i »dah« imaju u ovom tekstu isto značenje - označavaju **životno načelo**.

Reč » ruach « (dah) ne označava neko odvojeno svesno postojanje. Duh ili dah dat je čoveku u trenutku kad postaje živo biće, a napušta ga kad umire. To je dar od Boga koji se vraća Bogu kad čovek umre ili izdahne.

»I vrati se prah u zemlju, kako je bio, a duh se vrati k Bogu, koji ga je dao.« (Propovednik 12,7)

U prevodu Biblije u izdanju kuće »Stvarnost«, u Petoknjižju (Grubišićev prevod), nalaze se dva teksta koji nas mogu zbuniti, jer kao da sugerišu da se u čoveku nalazi duh kao neko posebno svesno biće.

»Neka Jahve, Bog duhova u svakom tijelu, postavi čovjeka nad ovom zajednicom.« (Brojevi 27,16)

»Bože, Gospodaru životnog duha u svakom tijelu!« (Brojevi 16,22)

U prvom tekstu smisao sintagme »Bog duhova u svakom tijelu« nije jasan, ali u drugom tekstu smisao rečenice »Bože, gospodaru životnog duha u svakom tijelu!« je jasan. Ovde se ističe »duh« ili »dah« kao princip života. To isto značenje ima i gornji stih (Brojevi 27,16).

Odnos »duha« ili »daha« prema životu i smrti. - »Duh« ili »dah« je princip života; on je **uzrok** života. Život je njegova posledica. Zato »duh« ili »dah« ne treba poistovećivati sa životom.

»Duh Božji stvorio me je, i dah svemogućega dao mi je život.« (O Jovu 33,4)

Navedeni tekst jasno ističe uzrok »dah«, i posledicu »život«.

Kad Bog oduzme čoveku dah života, život se gasi:

»Kad bi on dah svoj u sebe povukao, kad bi čitav duh k sebi vratio, sva bića bi odjednom izdahnula.« (O Jobu 34,14.15 - Stvarnost)

Smrcu se čovekov život gasi, nestaje, ali »duh« ili »dah života« ne nestaju. On se vraća Bogu koji ga je dao:

»Vrati se prah u zemlju, kako je bio, a duh se vrati k Bogu, koji ga je dao.« (Propovednik 12,7)

Smrt je prema tome odvajanje »daha života« od tela. Čovekov sadašnji fizički život, kao i život svakog bića, zavisi od daha. Kad dah nestane, čovek i svako živo stvorenje umire. U tom pogledu čovek nema prednosti (Propovednik 3,19). Kad ih napusti dah života svi jednako umiru.

U čemu je ipak prednost čoveka nad životinjom? U Božjim očima postoji velika razlika između prirode karaktera i vrednosti čoveka i životinje. **Čovek je stvoren po Božjoj moralnoj slici.**

Svako niže biće se hrani, kreće, ima nagon za samoodržanjem, oseća bol kad je bolesno ili ranjeno; kod nekih životinja govorimo i o inteligenciji; čovek ima sve ovo, ali još i svest o svome postojanju, dar razuma koji obuhvata i moć slobodnog izbora, moralno osećanje ili savest, pamćenje, maštu, osećanja, moć govora i sposobnost za službu Bogu i obožavanje Boga. Čovek ima sposobnost da stalno duhovno napreduje i, jača svoju zajednicu s Bogom. Svega toga nema u životu neme životinje.²

Pored toga postoji i osnovna razlika između čoveka i životinje kada su u pitanju Bogom utvrđeni odnosi između čoveka i životinje, kao i između sudbine čoveka i životinje.

Bog je stvorio čoveka da vlada nižim stvorenjima, da bude »gospodar od riba morskih, i od ptica nebeskih, i od stoke i od cele zemlje i od svih životinja što se miču po zemlji« (1. Mojsijeva 1,26)

Što se tiče sudbine životinja se smrću zauvek vraća u prah, dok čovek počiva u grobu do časa vaskrsenja. Čovek ne prima platu, nagradu ili kaznu, odmah u času smrti. Verni Hristovi sledbenici primiće nagradu, besmrtnost, u dan Hristovog slavnog drugog dolaska (1. Solunjanima 4,14-17) Tada će se zbiti vaskrsenje vernih. I nepokajani grešnici vaskrsnuće hiljadu godina kasnije, ali za sud. Tu veliku istinu o budućoj sudbini svakog čoveka istakao je Isus ovim rečima:

»Jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas sina Božijega, i izići će koji su činili dobro u vaskrsenje života, a koji su činili zlo u vaskrsenje suda.« (Jovan 5,28.29)

»A ostali mrtvaci ne oživeše, dokle se ne svrši hiljada godina. Ovo je prvo vaskrsenje. Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom vaskrsenju; nad njima druga smrt nema oblasti.« (Otkrivenje 20,5.6)

U životu i na ovoj Zemlji opredeljujemo se za večni život ili za drugu, večnu smrt.

U dan suda Bog će dati svakome pravednu platu:

»Onima dakle koji su trpljenjem dela dobrog tražili slavu i čast i neraspadljivost, život večni: A onima koji se uz prkos suprote istini a pokoravaju se nepravdi, nemilost i gnjev.« (Rimljanima 2,7.8)

DVE SMRTI - PRIVREMENA (PRVA) I VEČNA (DRUGA) SMRT

Kad je Bog prepustio čoveku edemski vrt, dao mu je ovu zapovest: »Jedi slobodno sa svakog drveta u vrtu; ali s drveta od znanja dobra i zla, s njega ne jedi; jer u koji dan okusiš s njega, umrećeš.« (1. Mojsijeva 2,16.17)

Bog je čoveku jasno rekao da će ga za neposlušnost stići kazna - smrt. Naši praroditelji su to dobro shvatili. To se vidi iz razgovora koji je Eva vodila sa kušaćem i kad je kazala da im je Bog zabranio da jedu rod s drveta poznanja dobra i zla (1. Mojsijeva 3,2.3).

Ipak, smrt nije zadesila naše praroditelje istoga dana kada su sagrešili. Da li je to značilo da je Bog porekao svoju prvobitnu odluku da će neposlušnoet kazniti smrću? Nipošto! Bog je samo privremeno **odložio** izvršenje presude. Sa zakonskog gledišta, oni su već toga dana bili mrtvi; postali su smrtni, počeo je proces umiranja.

Pošto je prestupio Božju volju, čovek je udaljen iz Edema čime mu je uskraćen pristup drvetu života (1. Mojsijeva 3,22.23). Bog nije želeo da čovek večno živi kao grešnik.

Čovek je bio stvoren s mogućnošću da bude besmrtn, a sada je Bog tu moguću besmrtnost povukao. Bog je tom prilikom ponovio smrtnu presudu rečima: »Prah si, i u prah ćeš se vratiti!«

Čoveku je produžen život, ali pod osudom. Izvršenje osude je za neko vreme odloženo. Ta milost data čoveku sigurno je posledica činjenice da je već tada, unapred, Hristos kao nevino Jagnje uzeo na sebe krivicu naših praroditelja. V tom smislu Hristos je »jagnje«, »koje je zaklano od postanja sveta« (Otkrivenje 13,8).

Po Hristu daje se svim ljudima jedno razdoblje milosti kao vreme probe, kao što je to bilo dato i našim praroditeljima. Svima se pruža mogućnost za oslobođenje od greha, i svako može primiti ili odbaciti spasenje.

Po Adamovom grehu mi smo već osuđeni na smrt. »Kao što kroz jednog čoveka dođe na svet greh, i kroz greh smrt, i tako smrt uđe u sve ljude, jer svi sagrešiše.« (Rimljanima 5,12)

Ipak, Adam nije zauvek izgubio mogućnost da dobije besmrtnost. Da bi dobio večni život, trebalo je da dođe Otkupitelj koji će čoveku dati pomilovanje, a čovek da to pomilovanje prihvati.

Što se tiče smrti na koju je Adam bio osuđen - hoće li ona biti konačna i neopoziva, bez buđenja ili vaskrsenja, ili će doći dan vaskrsenja u kome će svako primiti svoju nagradu ili kaznu — o tome nije unapred ništa kazano. Bog je odlučio da o tome kasnije obavesti ljude.

Dve smrti — privremena ili prva smrt, i večna ili druga smrt

Čovek je zbog greha bio osuđen na smrt. Da se Bog nije umešao, da nije obećao da će doći Potomak ženin »da smrću satire onoga koji ima državu smrti, to jest đavola; I da izbavi one koji god od straha smrti u svemu životu biše robovi« (Jevrejima 2,14.15), čovek bi bio osuđen da se vrati u ništavilo, u nepostojanje, odakle ga je Bog pozvao u život. Ali Hristos je došao i okusio smrt za sve ljude. (Jevrejima 2,9). »Ali Bog pokazuje svoju ljubav k nama što Hristos još kad bijasmo grešnici umre za nas« (Rimljanima 5,8) Svojom smrću i svojim vaskrsenjem omogućio je čoveku da povрати izgubljeni život, večni život. On je na sebe uzeo naš greh i našu kaznu, podneo je udarac pravde, da bismo mi bili oslobođeni. On je bio naš Jamac, naša Zamena. On je platio naš dug.

Zahvaljujući Hristovoj pobjedi koju je na krstu izvojevao za nas i Njegovom slavnom vaskrsenju, smrt koja nas pogađa na kraju našeg ovozemaljskog života nije definitivna ili večna smrt, već privremena; vraćanje u prah ili grob iz koga će svi vaskrsnuti. Sam Isus je rekao: »Ne divite se ovome, jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas sina Božijega. I izići će koji su činili dobro u vaskrsenje života, a koji su činili zlo u vaskrsenje suda.« (Jovan 5,28.29)

Bog je stavio pečat na jevanđelje o vaskrsenju, vaskrsnuvši Hrista iz mrtvih. Njegovo vaskrsenje je zalog ili garancija našeg vaskrsenja. Apostol Pavle ovako svedoči: »Ali Hristos usta iz mrtvih, i bi novina onima koji umreše. Jer budući da kroz čoveka bi smrt, kroz čoveka i vaskrsenje mrtvih. Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a potom oni koji verovali su Hristu o njegovu dolasku.« (1. Korinćanima 15,20-23) Ovo je vaskrsenje pravednih, prvo vaskrsenje; nepokajani grešnici vaskrsnuće hiljadu godina kasnije. To vaskrsenje naziva se **drugo vaskrsenje**, iza koga sledi sud i kazna nad nepokajanimima - a to će biti **druga smrt**. »Ostali mrtvaci ne oživeše dok se ne svrši hiljadu godina. Ovo je prvo vaskrsenje. Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom vaskrsenju; nad njim druga smrt nema oblasti ...« (Otkrivenje 20,5.6) Druga smrt koja će zadesiti nepokajane grešnike, biće smrt duše i tela (Matej 10,28). To će biti konačno, neopozivo uništenje života.

Priroda prve i druge smrti

Prva smrt ili prirodna smrt nije kazna za lične grehe, već posledica Adamovog prestupa. Ona ne označava kraj svega, jer posle nje dolazi buđenje ili vaskrsenje. Kazna za lične grehe, nepriznate i nepokajane, biće druga smrt. Ona će značiti konačno i potpuno uništenje sotone, greha i grešnika.

Šta je Bog mislio kada je kazao »u koji dan okusiš s njega, umrećeš«, i »jer si prah, i u prah ćeš se vratiti«? Šta je mislio kada je upotrebio reč »umreti«? Osnovna pravda zahteva da kazna za neki prekršaj bude izričito utvrđena, tako da je može potpuno shvatiti svako koga se ona tiče. I u ovoj rečenici, kad je reč o smrti kao kazni, izraz »umreti« znači gubitak života, prestanak postojanja, a ne, kao što su to neki kasnije počeli da tvrde - život u beskrajnoj besmrtnosti. Da Hristos nije došao kao pobednik smrti i da nam nije omogućio spasenje, smrt koja je pogodila Adama, značila bi potpuno uništenje, potpuni kraj.¹

Prirodna smrt ili prva smrt ne znači potpuni kraj, jer posle nje sledi vaskrsenje. Pojam »smrt« ne dopušta da shvatimo ili smatramo da to znači večno živeti u bedi i večnim mukama u paklu ili u radostima raja. Ova nauka se najpre pojavila u neznaboštvu, a kasnije je ušla u jevrejstvo i neke delove hrišćanstva.²

Božja odluka »u koji dan okusiš s njega, umrećeš«, bila je jasna, svečana i sveobuhvatna (1. Mojsijeva 2,17). To je značilo gubitak života, prestanak postojanja. U Božjoj presudi nema nikakvog nagoveštaja o razlikama između tela i duše u primeni presude koju je Adam doživeo. Ceo čovek je sagrešio i presuda u nadahnutom izveštaju odnosi se na celog čoveka.³

Kao što smo već spomenuli, da Bog nije intervenisao ponudivši čoveku spasenje u Isusu Hristu, Adamova smrt značila bi potpuni prestanak života. Zahvaljujući Hristu, prva ili prirodna smrt ne znači večni prestanak života, jer iza nje sledi buđenje ili vaskrsenje. **Prva ili prirodna smrt je privremeni prestanak života, a stanje između smrti i vaskrsenja Biblija naziva snom. Međutim, druga smrt, kao kazna za nepokajane grehe, značiće potpuno i definitivno uništenje.**

San - eufemizam za prirodnu smrt

Prva smrt ili prirodna smrt u Bibliji se stalno naziva snom ili počinkom. »Tako čovek kad legne, ne ustaje više; dokle je nebesa neće se probuditi, niti će se prenuti od sna svojega.« (Knjiga o Jovu 14,12) Psalmista izjavljuje: »Pogledaj, usliši me, Gospode, Bože moj! Prosvetli oči moje da ne **zaspim** na smrt.«

(Psalam 13,3) A prorok Danilo piše: »I mnogo onih koji **spavaju** u prahu zemaljskom probudiće se, jedni na život večni, a drugi na sramotu i prekora večni.« (Danilo 12,2)

Ovo je nepobitno svedočanstvo Staroga zaveta, a Novi zavet ni najmanje ne odstupa od toga. Isus naziva smrt snom. U vezi s Jairovom kćeri, koju je vaskrsnuo, čitamo: »A on reče: ne plačite, nije umrla nego **spava**. I potsmevahu mu se znajući da je umrla. A on izagnavši sve uze je za ruku, i zovnu govoreći: devojko! ustani! I povrati se duh njezin, i ustade odmah.« (Luka 8,52-55)

Nagoveštavajući učenicima smrt svoga prijatelja Lazara, Isus je rekao: »Naš prijatelj Lazar **zaspao**, ali idem da ga probudim.« (Jovan 11,11) »Onda mu rekoše učenici njegovi: Gospode, ako je **zaspao**, ustaće! A Isus im reče za smrt njegovu, a oni mišljahu da govori za spavanje.« (Jovan 11,11—13)

Kad govori o mučeničkoj smrti prvog hrišćanskog mučenika Stefana, jevandelist Luka upotrebljava izraz san: »I zasipahu kamenjem Stefana koji je prizivao Boga i govorio: Gospode Isuse, primi moj duh. Onda pade na kolena i povika veoma glasno: Gospode, ne zapiši im ovaj greh. Kad to reče, **usnu**.« (Dela 7,59.60 - Čarnić)

U grčkom tekstu Novog zaveta sedamdeset puta pojavljuje se izraz »san« kao sinonim za smrt (Matej 9,24; 27,52; Marko 5,39; Luka 8,52; Jovan 11,11-13; Dela 7,60; 19,36; 1. Korinćanima 7,39; 11,30; 15,6.18.20; 1. Solunjanima 4,13.14.15; 2. Petrova 3,4).

U Starom zavetu glagol »zaspati« ili »počinuti« kao sinonim za umreti pojavljuje se 49 puta. Jedan od takvih prvih tekstova je izveštaj o Mojsijevoj smrti: »I reče Gospod Mojsiju: Evo, ti ćeš počinuti (zaspati) s ocima svojim.. .« (5. Mojsijeva 31,16)

San je stanje neaktivnosti i nesvesnog počivanja. Zato se za mrtve kaže da počivaju (O Jovu 3,17.18; 17,16; Danilo 12,2; Otkrivenje 14,13). Stanje između smrti i vaskrsenja je stanje neaktivnosti, mirovanja i tišine. »Iziđe iz njega duh, i vrati se u zemlju svoju; taj dan propadnu sve pomisli njegove.« »Neće te mrtvi hvaliti, Gospode, niti oni koji siđu onamo gde se muči.« »Jer mrtvi ne spominju tebe; u grobu ko će te slaviti?« (Psalam 146,4; 115,17; 6,5)

Besvesni i duboki san briše vreme i prostor. Tako i smrt, koja se upoređuje s besvesnim i dubokim snom, briše svako sećanje. To čini da je Hristov drugi dolazak podjednako blizu svakoj generaciji i svakom pojedincu bez obzira koliko je vremena proveo u grobu. Prvi svesni trenutak koji će se dogoditi pošto je čovek zaspao ili umro, biće dan vaskrsenja: spasenje za pravedne, a dan suda i uništenja za nepokajane grešnike (Otkrivenje 20,5.6.14.15; 21,8).

Druga smrt je kazna za neoprostene i nepokajane grehe. Ta smrt se ne sme zameniti s prvom ili prirodnom smrću, koja pogađa sve ljude zbog Adamovog prestupa. Posle prve smrti sledi vaskrsenje, a nakon druge smrti, koja je kazna za lične nepokajane i nepriznate grehe nema nikakvog svesnog nastavljanja života. To je prestanak života, vraćanje u ništavilo.

Zato treba praviti razliku između prve i druge smrti. Mnogi to gube iz vida, jer nedovoljno poznaju nauku Svetoga pisma.

Druga smrt znači potpuno uništenje cele čovekove ličnosti. To je kazna za nepokajane i nepriznate grehe:

»A bezakonika će nestati sasvim; natražje će se bezbožničko zatrti.« (Psalam 37,38)

»A odmetnici i grešnici svi će se satri, i koji ostavljaju Gospoda, izginuće.« (Isaija 1,28) Biblija jasno govori o dve smrti i dva vaskrsenja. Prva smrt ili prirodna smrt pogađa sve ljude, dobre i zle, kao posledica Adamovog prestupa. Posle prve smrti sledi vaskrsenje, i to za dobre i zle, s tom razlikom što će oni koji su umrli u **Hristu** ustati u dan slavnog Hristovog drugog dolaska i primiti nagradu - večni život; a oni koji su umrli u **svojim gresima**, ustaće u drugom vaskrsenju, hiljadu godina kasnije, da prime kaznu - večnu pogibao, večnu smrt.

Pred nama se nalaze dva puta: put vere u Hrista i poslušnosti Božjem zakonu, koji vodi u život, i put neverstva i neposlušnosti, koji vodi u smrt. Bog nas poziva da izaberemo život.

Izabrati život znači primiti Hrista kao svoga ličnog Spasitelja i dopustiti Svetome Duhu da promeni naš život, da nas duhovno obnovi i preporodi. Isus je kazao Nikodimu, članu jevrejskog Velikog veća: »Zaista, zaista, ti kažem: ako se ko nanovo ne rodi, ne može videti carstva Božjega.« (Jovan 3,3) Onaj koji je rođen samo od telesnih roditelja, umreće dvaputa, a ko je dvaput rođen, od telesnih roditelja i odozgo, od Svetog Duha, umreće jedanput - zaspao u Hristu, posle čega sledi buđenje ili vaskrsenje u večni život. Velika je prednost živeti. Zato izaberimo život!

VEČNO UNIŠTENJE - DRUGA SMRT NEPOKAJANIH GREŠNIKA

Biblija jasno uči da će zli biti konačno i potpuno uništeni. Gospod će uništiti »koren« zla i njegove »grane« — sotonu i njegove anđele, zajedno s nepokajanim grešnicima koji su odbili ponudeni dar spasenja.

»Jer, gle, ide dan koji gori kao peć; i svi će ponositi i svi koji rade bezbožno biti kao strnjika, i upaliće ih dan koji ide, veli Gospod nad vojskama, i neće im ostaviti ni **korena** ni **grane**.« (Malahija 4,1)

Kad govori o konačnoj sudbini grešnika, Biblija obično upotrebljava niz glagola i slikovitih izraza koji znače potpuno uništenje. Najčešće se u tom smislu pojavljuju glagoli: spaliti, uništiti, istrebiti, razbiti, iščupati, proždreti, ugasiti, itd; ili izrazi: »razbićeš ih kao sud lončarski« (Psalam 2,9); grešnici »bivaju kao pleva na vetru« (O Jovu 21,18); nestaće »kao dim što se razgoni« (Psalam 68,2); biće »kao vosak što se topi od ognja« (Psalam 68,2); izgoreće »kao kućina« (Isaija 1,31).

Tipičan primer za ovo je Psalam 37. u kome se nalazi veći broj takvih glagola i slikovitih izraza. Tu se kaže da će bezbožni i opaki **nestati**, da će se **poput dima rasplinuti**, da će biti zauvek **satrti**, da će biti **iskorenjeni** i **istrebljeni** (Psalam 37,2.9.10.20.28.34.36-38).

Na konačno uništenje nepokajanih grešnika naročito se odnose oni biblijski tekstovi u kojima se opisuje smrt ognjem ili spaljivanjem kao način konačne kazne. To potvrđuje Isus sledećim rečima: »Kako što se dakle kukolj sabira, i ognjem sažiže, tako će biti na posletku ovoga veka. Poslaće sin čovečij anđele svoje, i sabraće iz carstva njegova sve sablazni i koji čine bezakonje. I baciće ih u peć ognjenu: onde će biti plač i škrgut zuba.« (Matej 13,40-42; vidi: Matej 25, 41.46)

Rezultat ove kazne biće druga smrt:

»A strašljivima i nevernima i poganima i krvnicima, i kurvarima, i vračarima, i idolopoklonicima, i svima lažama, njima je deo u jezeru što gori ognjem i sumporom; koje je **smrt druga**.« (Otkrivenje 21,8; vidi: Matej 10,28; Otkrivenje 20,14)

Večno mučenje u ognju pakla nije biblijska nauka. Ta je nauka neznaoškog porekla. Ona je posledica Platonovog učenja o urođenoj besmrtnosti ljudske duše. Ova nauka je oko 150. godine pre Hrista prešla od Platona u jevrejstvo, a oko 200. godine posle Hrista u neke delove hrišćanstva.

Ova nauka je u neposrednoj suprotnosti s naukom Svetoga pisma. Sveto pismo uči da je večni život Božji dar pravednima, a da je plata za greh smrt (Rimljanima 6,23). »Život« i »smrt« su dva ključna izraza koji nam pomažu da pravilno shvatimo biblijsku nauku o čovekovoju večnoj sudbini. To su dva potpuno suprotna pojma. Umreti znači prestati živeti ili postojati, a ne večno trpeti.

Iako Bog obećava večni život samo pravednima, pristalice teorije o besmrtnosti duše tvrde da je večni život određen svima, pravednima i zlima, samo će jedni taj život provoditi u blaženstvu, a drugi u večnim mukama. Na čemu pristalice večnih muka zlih temelje svoje učenje? Najčešće to učenje oni temelje na pogrešnom shvatanju jevrejskih starozavetnih izraza »šeol« i »Ge hinom« (gehena).

Značenje reči »šeol«

Jevrejska reč »šeol« spominje se u jevrejskom tekstu Staroga zaveta šezdeset i pet puta. U prevodu Biblije u izdanju kuće »Stvarnost«, Zagreb 1968, reč »šeol« ostavlja se neprevedena, ili se prevodi rečima: **grob**, Podzemlje, **carstvo smrti** i **jama** (Postanak 37,35; Psalam 30,4; Izreke 1,12).

U prevodu Staroga zaveta koji je učinio Đuro Daničić reč »šeol« prevedena je rečju **grob** ili rečju **pakao** (1. Mojsijeva 37,35; 42,38; Psalam 16,10; 30,3; 31,17),

Reč »šeol« je najispravnije prevedena rečju **grob** ili **podzemlje**. To je mesto besvesnog počivanja mrtvih do časa vaskrsenja.

Daničićev prevod reči »šeol« rečju »pakao« je neprikladan. Neprikladan je stoga što popularno shvaćena reč »pakao« označava mesto ili ognjeno stanje u kome zli već **sada** trpe beskrajne muke. Ovo shvatanje je pogrešno. Ono je preuzeto iz grčkog verovanja o »hadesu« kao podzemnom boravištu »sen pokojnika« i o »tartaru« u kome te sene već podnose teška mučenja.

Kao primer neprikladnosti prevodenja reči »šeol« rečju »pakao« navodimo Daničićev tekst iz Psalma 16,10:

»Jer nećeš ostaviti duše moje u paklu, niti ćeš dati da svetac tvoj vidi truhlost.«

Apostol Petar u svojoj propovedi ističe da se ovo proročanstvo odnosi na Hristovo vaskrsenje, koje je u Njemu našlo svoje ispunjenje:

»Predvidevši govori za vaskrsenje Hristovo da se ne ostavi **duša** njegova u **paklu**, niti telo njegovo vide truhljenja.« (Dela 2,31) Ovaj tekst Vukovog prevoda sadrži čak dva neprikladna i neispravna izraza — »pakao« i »duša«. Izraz »duša« je nepogodan jer široko rasprostranjeno mišljenje, koje potiče od

Platona, a ne iz Biblije, smatra - da u čoveku postoji jedan svestan elemenat - duša, koji u bestelesnom obliku nadživljuje telo. To je pogrešno mišljenje. Po nauci Biblije čovek je jedinstveno, celovito biće, i pojam »duša« odnosi se na celog čoveka. Hristos je na krstu predao svoj duh Ocu, priklonio glavu i umro ili izdahnuo. Položen je bio mrtav u grob, ali Ga je Otac u treći dan vaskrsnuo.

Zabuna koju je u citirani tekst uneo Daničićev i Vukov prevod upotrebom reči »pakao« i »duša«, otklonjena je ispravnim prevodom izvornog teksta:

»Jer **me** nećeš ostaviti **u grobu** ni dati da svetac tvoj ugleda trulež.« (Psalam 16,10 – New International Version)

David je u proročkom predviđanju ovako rekao o Mesijinom vaskrsenju:

»Da me nećeš ostaviti u **boravištu** mrtvih niti dopustiti da tvoj svetac istrune.« (Djela 2,27)

To se doslovno ispunilo:

»Niti je on ostavljen u boravištu mrtvih, niti mu je tijelo istrulo.« (Djela 2,31 - Rupčić)

Šeol, grob, ili podzemlje, nije mesto svesnog prebivanja živih mrtvih u obliku bestelesnih duhova, već uistinu prebivanje mrtvih.

Pristalice teorije o urođenoj besmrtnosti duše često navode tekst iz Isaije 14, 4-11. da bi dokazali da smrt ne znači prestanak života i da se mrtvi u šeolu sećaju prizora iz zemaljskog života. Spomenuti tekst glasi:

»Tada ćeš izvoditi ovu priču o caru Vavilonskom i reći ćeš: kako nesta nastojnika, nesta danka? Slomi Gospod štap bezbožnicima, palicu vladaocima, koja je ljuto bila narode bez prestanka, i gnjevno vladala nad narodima, i gonila nemilice. Sva zemlja počiva i mirna je; pevaju iza glasa. Vesele se s tebe i jele i kedri Livanski govoreći: otkako si pao, ne dolazi niko da nas seče. Pakao dole uskoleba se tebe radi da te sreće kad dođeš, probudi ti mrtvace i eve knezove zemaljske, diže s prestola njihovih sve careve narodne. Svi će progovoriti i reći tebi: i ti li si iznemogao kao mi? Izjednačio se s nama? Spusti se u pakao ponos tvoj, zveka psaltira tvojih; prostrti su poda te moljci, a crvi su ti pokrivač.«

Prorok Isaija kao pesnik u ovoj odi - poruzi unapred opisuje propast oholog vavilonskog vladara koji silazi u šeol, gde ga dočekuju vladari koje je on ranije pokrio i pobio. Pesnik oživljava mrtve vladare da bi preko njih izrekao Božji sud nad surovim vavilonskim carem:

»Spusti se u pakao ponos tvoj, zveka psaltira tvojih; prostrti su poda te moljci, a crvi su ti pokrivač.«

Isaija nikada nije želeo da ovom impresivnom porugom opisuje stanje mrtvih. Njegov je cilj bio da unapred prikaže slikovitim pesničkim jezikom, personifikacijom, budući Božji sud nad oholim tlačiteljem Izrailja i pokaže da put okrutne slave vodi u propast.¹

Značenje reči Ge-Hinom – gehena

Kao što se često pogrešno tumači reč **šeol**, tako se često pogrešno shvata i značenje reči Se-Ntot ili gehena. Sam Isus spominje ovu reč jedanaest puta (Matej 5,22.29.30; 10,28; 18,9; 23,15.33; Marko 9,43.45.47; Luka 12,5). Pristalice nauke o urođenoj besmrtnosti duše smatraju gehenu mestom sadašnjeg i budućeg večnog mučenja nepokajanih grešnika.

Da bismo pravilno shvatili značenje ove reči, moramo kratko proučiti njen istorijat, njenu pozadinu.

Reč »gehena« potiče od jevrejske reči »Se-Hi-nom«, a ova opet od reči »Ge-ben-Hinom«, što znači Dolina sinova Enomovih (Isus Navin 15,8). Nekada je to bila uska dolina koja se prostirala jugozapadno od Jerusalima, natapana potokom Kedronom. Na jugoistočnom rubu doline nalazio se nekada čuveni Solomunov vrt sa svojim Tofetom, to jest s carskim muzičkim gajem i njegovim sviračima.

Rđav judejski car Ahaz u doba proroka Isaije uveo je u gaju Tofet u dolini Enom okrutan neznabožački običaj spaljivanja dece u čast bogu Molohu. Nadahnuti iskaz kaže o tom caru: »I sam kadaše u dolini sina Enomova, i sažizaše sinove svoje ognjem po gadnijem delima onijeh naroda koje odagna Gospod ispred sinova Izrailjevijeh.« (2. Dnevnika 28,3) Ista bezakonja vršio je Ahazov unuk car Manasija:

»Jer opet pogradi visine, koje beše raskopao Jezekeja otac njegov, i podiže oltare Valima, i načini lugove, i klanjaše se svoj vojsci nebeskoj i služaše joj. I provodi sinove svoje kroz oganj u dolini sina Enomova.« (2. Dnevnika 33,3-6) Za otpalim carem poveo se čitav narod (Jeremija 32,35).

Pobožni car Josija je u sedmom stoleću pre Hrista sproveo u Judinom carstvu versku reformu. Između ostaloga »oskvrni i Tofet u dolini sinova Enomovih, da ne bi niko više vodio sina svoga ili kćeri kroz oganj Molohu« (2. 0 carevima 23,10). Josija je posekao idolopoklonički gaj i uništio idolopoklonička svetišta. Da bi dolina zauvek ostala nečista, rasuo je po njoj mrtvačke kosti. Tako je ta dolina postala

smetlišta na koje su dovozili gradski otpad i bacali leševe uginulih životinja i mrtva tela razbojnika koji su bili tako zli da nisu bili dostojni da budu sahranjeni. Ovde su se crvi hranili mesom telesa u raspadanju i tu je goreo večni oganj da bi spalio nečistoću i trulež. Tako je Ge-hinom ili gehena u kojoj je večna vatra spaljivala trulež i u kojoj su se crvi hranili mesom u raspadanju postala **simbol ognja kojim će biti spaljeni nepokajani grešnici u poslednji dan suda i kazne zlih.**

Bog je unapred upozorio svoj narod da će dolina Enom postati »dolina krvna«, gde će se bacati tela mrtvih kao hrana pticama nebeskim i zverima zemaljskim (Jeremija 7,32.33; 19,6)

U svetlosti pravog značenja reči gehena koje smo upravo izneli, valja shvatiti i proročke reči proroka Isaije: »I izlaziće i gledaće mrtva tela onih ljudi koji se odmetnuše od mene; jer crv njihov neće umreti i oganj njihov neće se ugasiti, i biće gad svakom telu.« (Isaija 66,24) Neki ovaj tekst navode kao dokaz u prilog tvrdnji da će se zli večno mučiti u neugasivom ognju pakla. Oni koji ovaj tekst primenjuju na kaznu dušama u večnom ognju trebalo bi da zapaze da je u tekstu reč o **»mrtvim telesima«**, a ne o bestelesnim svesnim dušama u mukama pakla. **Mrtva tela zlih** leže u dolini usred jerusalimskog otpada i tu ih proždiru »crvi koji ne umiru i oganj koji se ne gasi«. Crvi proždiru mrtvo telo, što isključuje ideju o sposobnosti opažanja i beskrajinim mukama. Oganj isključuje suparničku prisutnost crva. Oboje predstavljaju potpuno uništenje bića koje je prestalo da živi.²

Neugasiv ili večni oganj je oganj koji niko i ništa ne može ugaziti. Međutim, kad proždere materiju kojom se hrani, oganj se sam po sebi gasi. Oganj je večan **ne po svom trajanju** već po učniku.

»Nekadašnji oganj gehene nije bio oganj u koji bi se bacali živi da bi se u njemu mučili, već oganj u koji su bila bacana **mrtva tela** da bi bila spaljena. To nije bio oganj koji bi se hranio živim bićima već oganj koji se hranio leševima životinja i mrtvim telima zločinaca, odatle se stalno spominju zajedno oganj i crvi. Ako neki deo mrtvog tela nije uništio oganj, požderali bi ga crvi. Čak ako bi neko bio živ bačen u oganj (kao što će zli biti bačeni u buduću gehenu), njegov bi se život ubrzo ugasio, i njegovi bi životni ostaci bili začas uništeni vatrom i crvima.«³

Pristalice teorije o besmrtnosti duše često navode Isusove reči iz Jevanđelja po Marku 9,43—48, u kojima citira poslednje dve rečenice iz Isaije 66,24, kao dokaz u prilog svojoj tvrdnji da će zli biti večno mučeni u ognju pakla.

Evo Isusovih reči:

»I ako te ruka tvoja sablažnjava, otseci je: bolje ti je bez ruke u život ući, negoli s obe ruke ući u pakao, u oganj večni. Gde crv njihov ne umire, i oganj se ne gasi. I ako te noga tvoja sablažnjava, otseci je: bolje ti je ući u život hromu, negoli s dve noge da te bace u pakao, u oganj večni, gde crv njihov ne umire, i oganj se ne gasi. Ako te i oko tvoje sablažnjava, iskopaj ga: bolje ti je s jednim okom ući u carstvo Božje, negoli s dva oka da te bace u pakao ognjeni, Gde crv njihov ne umire, i oganj se ne gasi.« (Marko 9,43-48)

Ovde Isus ništa ne govori o večnom mučenju. On upozorava učenike da je bolje ući **u život** s jednim okom, sakat ili hrom negoli da s oba oka, s obe ruke i s obe noge budu bačeni u neugasiv oganj gehene - jer je bolje da jedan ud propadne negoli da celo telo bude bačeno u gehenu, gde »crv njihov ne umire, i oganj se ne gasi« (Marko 9,47).

Proučavanjem značenja reči »šeol« mogli smo se osvedočiti da je šeol ili grob mesto besvesnog počivanja mrtvih do dana vaskrsenja, a proučavanjem reči »Ge-Hinom« ili »gehena«, koju naši prevodioci prevode rečju »pakao«, mogli smo se osvedočiti da »gehena« ili »pakao« ne označava ni sadašnje ni buduće trajno mesto mučenja zlih. Gehena je **simbol** buduće kazne nepokajanim grešnicima u ognjenom jezeru, koje će značiti **drugu smrt** ili **potpuno uništenje** (Otkrivenje 21,8).

Od našeg sadašnjeg izbora zavisi naš budući život - večni život ili buduća smrt, druga ili večna smrt. Svakome od nas upućene su reči:

»Svedočim vam danas nebom i zemljom, da sam stavio pred vas život i smrt, blagoslov i prokletstvo; zato izberi život, da budeš živ ti i seme tvoje, Ljubeći Gospoda Boga svojega, slušajući glas njegov i držeći se njega .. « (5. Mojsijeva 30,19.20)

»I ovo je svedočanstvo da nam je Bog dao **život večni**; i ovaj život večni **u sinu** je njegovom. Ko **ima sina** Božijega ima **život**; ko nema sina Božijega nema života.« (1.Jovanova 5,11. 12)

Konačno i potpuno uništenje zlih će zauvek učiniti kraj svakom nasilju, bolu i žalosti. Na kraju će se i sam oganj ugasiti.

HRISTOVO UČENJE O SUDBINI ZLIH

Hristos koji je čoveka stvorio poznaje njegovu građu, zna i čovekovu sudbinu. Njegovo je svedočanstvo o čovekovoj prirodi i sudbini jedino pouzdano. Šta je Hristos učio o sudbini zlih?

Na ovo pitanje nalazimo odgovor u mnogim Hristovim pričama i izjavama. Te priče, uzete iz prirode i života, prikazuju konačnu sudbinu grešnika, a to je - njihovo konačno uništenje.

Evo neke od tih priča - poređenja:

»Kako što se dakle kukolj sabira, i ognjem sažiže, tako će biti na posletku ovoga veka. Poslaće sin čovečij anđele svoje, i sabraće iz carstva njegova sve sablazni i koji čine bezakonje. I baciće ih u peć ognjenu: onde će biti plač i škrgut zuba.« (Matej 13,40-42)

»Već i sekira kod korena drveta stoji; svako dakle drvo koje ne rađa dobra roda, seče se i u oganj se baca.« (Matej 3,10)

»Ko u meni ne ostane, izbaciće se napolje kao loza i osušiće se; i skupiće je, i u oganj baciti i spaliti.« (Jovan 15,6)

Ova tri primera jasno prikazuju šta je Isus učio o sudbini nepokajanih grešnika. Kao što se kukolj sabira i spaljuje, kao što se drvo koje ne daje dobrog roda seče, baca u oganj i spaljuje, kao što se nerodna loza odseca i spaljuje, tako će jednoga dana nepokajani grešnici biti potpuno uništeni.

Spomenimo još nekoliko primera koje je Isus uzeo iz života. Šta je gospodar vinograda odlučio da učini s vinogradarima koji su ubili njegovog sina kada je došao da od njih primi plodove?

»Zločince će zlom smrti pomoriti; a vinograd daće drugim vinogradarima, koji će mu davati rodove u svoje vreme.« (Matej 21,41)

Drugom prilikom Isus je kazao da nepokajane Jevreje čeka ista sudbina koja je zadesila neke Galilejce čiju je krv Pilat pomešao s njihovim žrtvama; čeka ih uništenje kao što je siloamska kula pod svojim ruševinama uništila osamnaest svojih žrtava (Luka 13,1-5).

Upoređujući prilike u vreme svoga drugog dolaska s prilikama u vreme kada je živio Lot, Isus kaže:

»Tako kao što bi u dane Lotove: jeđahu, pijahu, kupovahu, prodavahu, sađahu, zidahu; A u dan kad izide Lot iz Sodoma, udari oganj i sumpor iz neba i pogubi sve. Tako će biti i u onaj dan kad će se javiti sin čovečij.« (Luka 17,28-30)

Uništenje neumerenih i nemoralnih Lotovih savremenika ognjem i sumporom slika je uništenja nepokajanih grešnika u dan Hristovog drugog dolaska. Oni će biti kažnjeni večnom propašću (2. Solunjanima 1,9).

»Kad Hristos govori o osudi i kazni nad nepokajanim grešnicima, On uvek ističe da će to biti iznenadna, brza i nasilna smrt - druga smrt, a ne život u večnim mukama.«¹

Objašnjenje pojma »večni oganj«

Postoji rasprostranjeno verovanje da će zli morati da trpe večne muke u večnom ognju. Ovo verovanje je prirodna posledica prihvatanja Platonovog učenja o urođenoj besmrtnosti ljudske duše. Ono je takođe posledica neshvatanja prave biblijske nauke o čovekovoj prirodi i njegovoj večnoj sudbini.

Hristos često govori o osudi nad zlima kao i o osudi koja obuhvata i nosi nešto »večno«:

»A koji pohuli na Duha Svetoga, nema oprostjenja vavek, nego je kriv **večnom sudu**.« (Marko 3,29)

»Tada će reći onima što mu stoje s leve strane: idite od mene prokleti u **oganj** večni pripravljen đavolu i anđelima njegovim.« (Matej 25,41)

»Ovi će otići u muku večnu, a pravednici u život večni.« (Matej 25,46)

Napominjem da New International Version (Novi internacionalni prevod) upotrebljava ovde umesto izraza »muku večnu« izraz »**kaznu večnu**«. Pravi biblijski smisao je večna kazna, a ne večna muka.

U ovim primerima se ne ističe večno trajanje mučenja ili kažnjavanja, već večno trajanje **posledice**. Osuda je večna po svojoj posledici. Ne treba poistovetiti pojam »večna kazna« s pojmom »večno kažnjavanje«, niti pojam »večna osuda« s pojmom »večno suđenje«. Kazna je večna po svom **učinku** ili **posledici**, dok je trpljenje privremeno: ono prestaje s potpunim prestankom ili uništenjem grešnikovog života.²

Kad govorimo o značenju pojma »večni«, moramo uvek imati na umu sledeće:

Pridev »večan« (ajošoz) može imati dva različita značenja, zavisno od imenice koju određuje. Samo uz imenicu Bog i božanske vrednosti pridev večan izražava večno trajanje, a uz oznaku ljudskog i zemaljskog taj pridev određuje trajanje dok traje sadašnji vek tih osoba ili stvari.

Tako na primer, apostol Pavle moli hrišćanina Filimona da primi svog bivšeg roba Onisima koji mu se sada dragovoljno vraća kao hrišćanin da mu »večno služi«, tj. dok bude živ. »Jer može biti«, piše Pavle Filimonu, »da se zato rastade s tobom na neko vreme da ga dobiješ **večno**.« (Poslanica Filimonu 15) Uz imenicu čovek pridev večan znači dok god ta osoba živi.

Bog je večan i njegova je ljubav večna, ali Božje aktivnosti mogu imati svoj početak i kraj. Večno spasenje ne znači večno spasavanje; večna kazna ne znači večno kažnjavanje; večni sud ne znači večno suđenje. Izraz večno spasenje označava potpuno i dovršeno delo milosti; večna kazna označava svršen čin s njenom posledicom koja je uništenje ili smrt.

Ključ za razumevanje pojma »večan« nalazimo u biblijskom primeru kazne koja je stigla Sodom i Gomor:

»Kao što i Sodom i Gomor, i okolni njihovi gradovi, koji su se prokurvali onako kao i oni, i hodili za drugim mesom, postaviše se za ugled i muče se u večnom ognju.« (Judina poslanica 7)

Oganj koji je uništio Sodom i Gomor naziva se »večnim ognjem«. Ovaj oganj, iako se naziva večan, davno se ugasio, ali njegov učinak je večan. Na mestu na kome su nekada stajali ti gradovi, sada je Mrtvo more. Oganj nije večan u svom procesu već u svojim rezultatima. »Večan« oganj ništa ne može ugasiti dok postoji materija kojom se hrani. Kad je ona uništena, tada se i oganj gasi.³

Značenje reči gehena – pakao

Isus izgovara teške reči kad govori o kazni koja će stići zle. Ipak, te reči su u skladu s Njegovim karakterom ljubavi. On je rekao da je Bog tako ljubio svet da je dao svoga jedinoga Sina da ni jedan koji Ga veruje **ne pogine** nego da ima **večni život** (Jovan 3,16). Nagrada onima koji veruju u Hrista, koji su u vezi s Izvorom života - je večni život; a one koji su odvojeni od Izvora života čeka pogibao - večna smrt.

Na sedam mesta u Novom zavetu Isus upotrebljava izraz gehena ili ognjeni pakao kad govori o mestu buduće, konačne kazne zlih (Matej 5,22.29.30; 10,28; Luka 12,5; Matej 18,8.9; Marko 9,43.45.47; Matej 23,15:33). Jedino drugo mesto na kome se spominje reč pakao nalazi se u Jakovljevoj poslanici 3,6.

Gehena, Ge-Hinom ili Dolina Enom, bila je dolina južno od Jerusalima. Prema tradiciji to je bilo mesto na koje se dovozio gradski otpad da bi tu bio spaljen ognjem koji je stalno goreo. Oganj i crvi koji su se hranili mrtvim telima bili su sredstvo za uništenje otpada i svake druge nečistoće. Tu sliku Isus je upotrebio da bi opisao buduće uništenje svega nečistoga na ovome svetu i u svemiru. Gehena ili ognjeni pakao je slika ognjenog jezera koje se spominje u Otkrivenju kao mesto konačnog uništenja sotone i njegovih sledbenika (Otkrivenje 20,14.15)."

Evo šta Isus kaže o ognjenom paklu u Jevanđelju po Mateju 5,22:

»A ja vam kažem da će svaki koji se gnjevi na brata svojega ni za što, biti kriv sudu; a ako li ko reče bratu svojemu: raka! biće kriv skupštini; a ko reče: budalo! biće kriv paklu ognjenom.«

Ovde se ističu tri stupnja krivice. Za prvi stupanj krivice odgovara se cred sudom starešina sinagoge, za drugi stupanj pred skupštinom koja može izreći smrtnu kaznu. Zatim sledi konačna kazna - gehena ili ognjeni pakao, u koji su bačena mrtva tela zločinaca da bi ih prožderali crvi ili oganj pretvorio u pepeo. Obična smrtna kazna izvršena mačem ili kamenovanjem mogla je biti pooštrena bacanjem u

Dolina hinom ili dolina »klanja« južno od Jerusalima služila je za spaljivanje lešina i smeća. Ona je simbol »gehene«, potpunog uništenja zlih.

gehenu. To je bio treći stupanj kazne nad teškim zločincima koji nisu bili dostojni normalne sahrane.

Dalje je Isus kazao:

»A ako te oko tvoje desno sablažnjava, iskopaj ga i baci od sebe: jer ti je bolje da pogine jedan od udova tvojih negoli Sve telo tvoje da bude bačeno u pakao. I ako te desna ruka tvoja sablažnjava, otseci je i baci od sebe: jer ti je bolje da pogine jedan od udova tvojih negoli sve telo tvoje da bude bačeno u pakao.« (st. 29.30)

Tu je naglašeno da je bolje da propadne jedan ud, makar nam bio skupocen i potreban, negoli da celo telo bude bačeno u gehenu — u ognjeni pakao.

U Jevandelju po Mateju 10,28. čitamo:

»Ne bojte se onih koji ubijaju telo, a duše ne mogu ubiti; nego se bojte onoga koji može i dušu i telo pogubiti u paklu.«

Oni koji ubijaju telo su progonitelji Božje dece. Ovi progonitelji se spominju u stihovima 18—25.36. Oni nam ne mogu oduzeti spasenje.

Pogubiti dušu i telo znači uništiti celog čoveka. To može učiniti jedino Bog, i to će On učiniti nad nepokajanim grešnicima. Nigde u Svetom pismu, pa ni na ovom mestu, ne spominje se duša kao neko svesno biće koje bi postojalo odvojeno od tela i nadživelo telo. Kazna za nepokajane grehe biće uništenje celog čoveka - duše i tela, u budućoj geheni ili ognjenom jezeru (Otkrivenje 21,8).

Značenje reči »hades« i »tartaros«

Reč »hades« (had) spominje se u Novom zavetu jedanaest puta; od toga tri puta je upotrebljava Isus, i to u svojoj osudi Kapernauma (Matej 11,23; Luka 10,15); u svom odgovoru Petru na njegovo priznanje vere (Matej 16,18); i u priči o bogatašu i siromašnom Lazaru (Luka 16,23). U svim ovim tekstovima, kao i na drugim mestima gde se u originalu upotrebljava izraz »hades«, Vuk Karadžić, ponesen popularnim i u crkvi raširenim shvatanjem, kao i nemačkim originalom sa koga je prevodio, prevodi tu reč neodgovarajućom rečju »pakao«.

Šta zapravo značak reč hades? U grčkoj mitologiji hades označava podzemno mesto u kome duše kao senke nastavljaju svoj život posle smrti tela. Po toj mitologiji na zapadnom delu tog podzemnog mesta prostiru se Jelisejska polja na kojima pravedne duše uživaju u blaženstvu, a negde u dubini nalazi se Tartar, najmračniji deo tog mračnog carstva u kome grešnici izdržavaju večne kazne.

Ovo neznabožačko verovanje uticalo je na mnoge prevodioce, tako da su oni reč »hades« preveli rečju pakao. Prema popularnom verovanju, preuzetom iz grčke mitologije, pakao je mesto u kome grešnici već sada trpe kaznu.

Pogrešno je reč »hades« prevoditi rečju »pakao« koja u sebi nosi neznabožačku ili mitološku obojenost. Reč »hades« je grčki ekvivalent jevrejske reči »šeol«, koja se 65 puta spominje u Starom zavetu, a znači grob ili podzemlje.

Hades, grob ili podzemlje, prema nauci Svetoga pisma, nije mesto u koje bi ulazili bestelesni duhovi ili duše pokojnika da tu nastave život blaženstva ili muke. Hades je mesto tišine u kome **sada u besvesnom stanju počivaju ili spavaju mrtvi, dobri i zli, do časa ponovnog buđenja ili vaskrsenja.**

Prema nauci Svetoga pisma, reči »gehena« i »hades« nisu sinonimi. Međutim, neki prevodioci obe reči prevode rečju pakao, dajući im tako istovetno značenje. Takvi prevodioci zbuduju čitaoce.

Reč »gehena« prevedena rečju pakao predstavlja buduće mesto kazne za nepokajane grešnike. A reč »hades«, koju ne bi trebalo prevesti rečju pakao, već rečju grob - označava **sadašnje** stanje mrtvih, njihovo počivanje u grobu do časa vaskrsenja.

Razmotrimo upotrebu reči »hades« u vezi s polaganjem Hristovog tela u grob. Već je nadahnuti pesnik u Starom zavetu prorekao da Bog neće ostaviti Mesiju u šeolu (grob) niti dopustiti da istrune. Apostol Petar potvrđuje ispunjenje ovog proročanstva rečima:

»Niti je bio ostavljen u carstvu mrtvih, niti mu je telo istrulilo.« (Dela **2,31** - Čarnić)

U našem prevodu koji se nalazi u svakodnevnoj upotrebi pogrešno je prevedena jevrejska reč šeol i grčka reč hades rečju pakao. U ovom prevodu pogrešno je upotrebljen izraz »duša«. Ni reč »duša« ni reč »pakao« ne spominju se u grčkom originalu, zato ih dr Čarnić u svom prevodu ne spominje.

Hristova smrt bila je identična sa smrću svakog Božjeg deteta. Evanđeoski prikaz Hristove smrti kaže da je Isus viknuo jakim glasom i izdahnuo (Marko 15,39). U čemu je razlika između Hristove smrti i smrti njegovih sledbenika? Razlika je u tome što je Njegova smrt bila tako kratka da Njegovo telo nije istrunulo. I upravo je ta razlika prorečena u Psalmu 16,10. On je bio položen u hades (grob), i tu je ostao do vaskrsenja.

I verni Hristovi sledbenici, koji su umrli pre Hristovog drugog dolaska, ostaće u svojim grobovima do Hristovog dolaska:

»Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos, a potom oni koji verovali su Hristu o njegovu dolasku.« (1. Korinćanima 15,22,23)

»Jer kad smo jednaki s njim jednakom smrću, bićemo i vaskrsenjem.« (Rimljanima 6,5)

Iz ovoga zaključujemo da će u času vaskrsenja Hristovi sledbenici izaći iz hadesa (groba), kao što je Hristos izašao iz hadesa (groba) u času svoga vaskrsenja. Verni će vaskrsnuti za život večni. Smrt i grob biće zauvek pobeđeni. »Tada će se zbiti reč koja je napisana: pobjeda proždre smrt. Gde ti je, smrti, žalac? Gde ti je, pakle, pobjeda?« (1. Korinćanima 15,55) Smrt i grob biće zauvek uništeni (Osija 13,14).

Zanimljivo je primetiti da se u Otkrivenju triput spominju zajedno smrt i grob (hades); (Otkrivenje 6,8; 20,13,14).

»I more dade svoje mrtvace, i smrt i pakao dadoše svoje mrtvace; i sud primiše po delima svojima. I smrt i pakao bačeni biše u jezero ognjeno. I ovo je druga smrt.« (Otkrivenje 20,13,14) To je svedočanstvo Božje reči o konačnoj kazni koju su zaslužili nepokajani grešnici.

Ostaje nam da kažemo još nešto o značenju reči »tartar«. Reč »tartar« spominje se samo jedanput u Novome zavetu, i to u 2. Petrovoj 2,4.

Prema grčkoj mitologiji, kao što smo to već spomenuli, tartar je najdublji i najmračniji deo hadesa u kome veliki grešnici trpe kaznu. Petar ne upotrebljava reč tartar u ovom paganskom smislu, u smislu grčke mitologije, gde bi zli i pali anđeli već sada trpeli kaznu.

Tartar je u tekstu apostola Petra **mesto zadržavanja** zlih duhova ili zlih anđela do suda kada će im biti određena kazna (2. Petrova 2,4,9). Upravo za đavola i njegove anđele pripremljeno je ognjeno jezero (Matej 25,41). Sada je njihovo mesto zadržavanja na našoj zemlji i u njenoj sferi.

Na kraju želimo da ponovimo: izrazi šeol ili hades označavaju grob, u kome mrtvi počivaju do vaskrsenja; gehena je simbol ognjenog jezera - buduće kazne za zle (Otkrivenje 21,8), a tartar je mesto zadržavanja palih anđela dok im ne bude izrečen sud (1. Korinćanima (u)2.3. Svoju teologiju ne smemo pozajmljivati iz grčke mitologije. Na žalost to se u velikom delu hrišćanstva dogodilo.

Bog će jednog dana učiniti kraj grehu i svakom zlu. Hristos se ne miri s borbom večnog dualizma. Kad budu stvorena nova nebesa i nova Zemlja, tada će Bog sa svog prestola objaviti:

»I smrti neće biti više, ni plača, ni vike, ni bolesti, neće biti više, jer prvo prođe.« (Otkrivenje 21,4)

»A poslednji će se neprijatelj ukinuti smrt.« (1. Korinćanima 15,26) Smrt zajedno s hadesom ili grobom koji je prati biće bačeni u ognjeno jezero, što označava njihov potpuni kraj. Ni ognjeno jezero neće beskrajno goreti s đavolom i njegovim anđelima koji bi se u njemu večno živi mučili. Bavo kao koren i njegovi sledbenici kao grane biće uništeni večnim ognjem (Malahija 4,1). To je nepogrešivo svedočanstvo Božje reči.

ZNAČENJE REČI »DUŠA« I »DUH« U NOVOME ZAVETU

U Hristovo vreme i u vreme apostola u grčkim školama mnogo se raspravljalo o besmrtnosti duše. Uticaj grčkog filozofa Platona, najvećeg zastupnika ideje o urođenoj besmrtnosti ljudske duše, počeo se širiti i među Jevrejima, naročito među onima u Aleksandriji, među kojima je delovao čuveni jevrejski filozof Filon, poznati pristalica Platona.

Nezabožičko učenje o urođenoj besmrtnosti ljudske duše, koje se u Hristovo vreme sve više širilo, u suprotnosti je s Hristovom naukom i naukom apostola. Platonovo učenje o duši, hrišćani su poricali. Izrazi »duša« i »duh« imaju kod Platona značenje nekog svesnog bića u čoveku, koje ne umire sa smrću tela, već nastavlja dalje da živi. Pisci Novoga zaveta, pišući grčkim jezikom, upotrebljavaju iste grčke izraze »psyche« (duša) i »pneuma« (duh), ali im daju drukčiji smisao, onaj koji te reči imaju u jevrejskim izrazima Staroga zaveta »nefesh« (duša) i »ruach« (duh).

Kada raspravljamo o značenju spomenutih grčkih reči u Novome zavetu, moramo imati na umu da Hristos i Njegovi učenici nisu obično razgovarali na grčkom jeziku za vreme događaja o kojima nas izveštavaju Jevanđelja, već na aramejskom. Njihovo celo kulturno i versko nasleđe bilo je jevrejsko, i njihovi teološki koncepti temeljili su se na Starome zavetu. Istina je da su živeli u helenističkom svetu, u svetu u kome je preovladavala helenistička kultura i civilizacija, ali kad su upotrebljavali grčke reči, ekvivalente jevrejskom, oni su tim rečima davali ista značenja koja su navikli da im daju u svom maternjem, jevrejskom ili aramejskom jeziku.¹

Kad je neki hrišćanin prve apostolske crkve upotrebio reč duša (psihe) ili ju je pročitao u Novome zavetu, on je uvek toj reči davao značenje koje ona ima u jevrejskom jeziku Staroga zaveta. Međutim, Jevreji koji su u to vreme pali pod uticaj grčke filozofije, kao što se to dogodilo s nekim hrišćanskim piscima krajem drugog i početkom trećeg veka, prihvatili su nauku o besmrtnosti ljudske duše, pa su pojmu duša pridavali značenje koje su primili prihvatanjem grčke filozofije. Platonov nazor o duši kao o nekom biću koje svesno živi u čoveku, kao nešto odvojeno od tela, i napušta čoveka u času smrti, i danas je prisutan u verovanju mnogih hrišćana. **Značajno je da se u Bibliji nigde ne nalazi izraz besmrtna duša.** U Bibliji se ističe činjenica da je samo Bog besmrtan (1. Timotiju 6,16).

Razmotrimo sada upotrebu i značenje reči »psihe« (duša) u Novome zavetu.

U Novom zavetu reč »psihe« ima četiri glavna značenja:

- 1. Živi organizam, kako niže stvorenje** (Otkrivenje 16,3), tako i čovek (1. Korinćanima 15,45). Prvi čovek se naziva »duša živa«.
- 2. Osoba, ličnost, ljudi.** Često se reč duša u ovim slučajevima zamenjuje ličnom zamenicom (Dela 2,43; 3,23).

Kao potvrdu ovome, navodimo ovde ove stihove paralelno, prema Vukovom i Rupčićevom prevodu:

»I uđe strah u svaku dušu ...« (Dela 2,43 Karadžićev prevod)

»Strah spopade svakoga ...« (Rupčićev prevod)

»I biće da će se svaka duša koja ne poslušatoga proroka istrebiti iz naroda.« (Dela 3,23; Karadžićev prevod)

»Ko god ne bude slušao toga proroka, istrijebit će se iz naroda.« (Rupčićev prevod)

Iz upoređenja jasno se vidi da reč »duša« ima značenje **osoba**.

To se vidi i iz sledećeg primera:

»Jer nećeš ostaviti duše moje u paklu, niti ćeš dati da svetac tvoj vidi trulost.« (Dela 2,27; Karadžićev prevod)

»Da **me** nećeš ostaviti u **boravištu** mrtvih, niti dopustiti da tvoj svetac istrune.« (Dela 2,27; Rupčićev prevod).

Vukov prevod je doslovan, ali ga treba pravilno shvatiti, što običnom čitaocu nije lako.

Međutim, Rupčićev prevod je ovde veran smislu koji reči »duša« i »šeol« imaju u jevrejskom jeziku, a ne u grčkoj filozofiji.

Rupčić je umesto izraza »duša«, upotrebio ličnu zamenicu »mene«, a umesto reči »pakao«, »boravište mrtvih« ili grob. To je uistinu pravi smisao tog teksta.

3. Čovekov fizički život (Luka 12,16-20).

Navodimo kao primer Hristovu priču o lakomom i nerazumnom bogatašu koji unapred za mnoge godine pravi planove kao da je gospodar svoga života.

Ovde ćemo uporedo navesti Rupčićev prevod ove priče i engleski prevod iz biblije New International Version (u našem prevodu).

»Bijaše neki bogataš čije polje obilno urodi. I poče razmišljati u sebi: što da učinim? Nemam više u što skupiti ljetine. Ovako ću — reče — učiniti : razvalit ću svoje žitnice te sagraditi veće, pa ću u njih skupiti svoju pšenicu i svoja dobra. Tada ću reći svojoj duši: 'Dušo, imaš mnogo dobra u zalihama za brojne godine, počivaj, jedi, pij, uživaj!' 'Ludače, reče mu Bog, još noćas zatražit će ti se natrag duša. Komu će pripasti ono što si skupio.'« (Luka 12,16—20; Rupčićev prevod)

U ovom tekstu tri puta se spominje izraz »duša«, međutim pravi smisao reči »duša« u ovom tekstu je »život«, kako taj izraz prevodi New International Version:

»And I'll say to myself, you have plenty of good ...

But God said to him: ... This very night your life will be demanded from you ...«

»Ja ću reći sebi: Imaš mnogo dobra . . . Ali Bog mu je rekao: još noćas zatražit će ti se natrag život.«

U ovom prevodu reč »duša« dvaput je zamenjena ličnom zamenicom i jedanput rečju »život«. To je pravi smisao ovog teksta. Zašto Rupčić nije u ovom tekstu zamenio izraz »duša« odgovarajućim ekvivalentima, ličnom zamenicom i rečju »život«, da bi reči »duša« dao pravi smisao, kao što je to učinio u Delima 2,27. Verovatno je u prevodu ove Isusove priče bio pod uticajem svog teološkog uverenja. Onaj koji veruje da pojedinac poseduje besmrtnu dušu prevodiće reč »psihe« izrazom »duša« na mnogim mestima na kojima bi potpuna objektivnost zahtevala drugu reč.

4. Reč duša ima i značenje »unutrašnji čovek«. To metafizičko značenje reči duša imamo u tekstovima 1. Petrova 1,22 i Marko 14,34.

Donosimo uporedo ove tekstove prema Rupčićevom prevodu i prema modernom engleskom prevodu:

»Pošto ste pokoravanjem istini očistili svoje duše . . .« (1. Petrova 1,22 - Rupčić)

»Pošto ste pokoravanjem istini očistili sebe . . .« (1. Petrova 1,22 - New International Version u našem prevodu)

Izraz »duša« u ovom tekstu znači »unutrašnje ja«, tj. misli, volju i želje.

U času svoje samrtne borbe, Isus je rekao svojim učenicima: »Žalosna je duša moja do smrti!« (Matej 26,38; Rupčićev prevod) »Žalost u mom srcu je tolika da me gotovo slomila!« (Matej 26,38 – Good News Bible)

Često grčka reč »rzuće« označava »unutrašnjeg čoveka«, srce kao sedište osećanja, i um kao sedište misli i volje.

Postoji jedan tekst koji podvlači razliku između duše i tela u odnosu na smrt i čovekovu večnu sudbinu:

»Ne bojte se onih koji ubijaju telo, a duše ne mogu ubiti; nego se bojte onoga koji može i dušu i telo pogubiti u paklu.« (Matej 10,28)

Neki pokušavaju da upotrebe ovaj tekst kao dokaz da čovek ima besmrtnu dušu, koja nadživljuje telo. Ovaj tekst dokazuje upravo suprotno, jer ističe da i »duša« i »telo« mogu biti uništeni u ognju gehene, tj. u ognjenom jezeru.

Isus je takođe rekao: »Kakva je korist čoveku ako sav svet dobije, a duši svojoj naudi? ili kakav će otkup dati čovek za svoju dušu?« (Matej 16,26)

»Što koristi čovjeku ako dobije sav svijet, a izgubi svoj život? Što li može dati čovjek kao otkupninu za svoj život?« (Rupčićev prevod)

Rupčić je ovde ispravno zamenio izraz »duša« izrazom »život«. Isus naglašava važnost spasenja koje moramo ceniti više od svega blaga pa i od samog ovozemaljskog života.

Kao što smo ovde pokazali, grčka reč »psyche« (duša) može imati različita značenja, i zato se u Novom zavetu prevodi različitim izrazima. Može označavati **živi organizam, osobu ili ljude, život; može se odnositi na unutrašnjeg čoveka, tj. na čovekove prirodne želje** (Otkrivenje 18,14), na **čovekova osećanja** (Marko 14,34) **na um i na srce** (Dela 14,2; Efescima 6,6).

Na osnovu značenja i upotrebe reči »duša« u Bibliji, vidimo da Biblija ne govori o duši kao o nekom svesnom biću u čoveku, koje nadživljuje telo.

Upotreba i značenje reči »pneuma« i u Novome zavetu

U grčkom prevodu Biblije, u Septuaginti, jevrejska reč »ruach« (prevedena je rečju »pneuma«, i ima isto značenje kao njen jevrejski ekvivalent. U grčkom tekstu Novog zaveta reč »pneuma« javlja se

385 puta, a u našem jeziku prevedena je rečima duh, Duh, život i vetar. Pisana velikim slovima odnosi se na Boga, Svetog Duha, a označava i anđele — dobre i zle.

Kad se primenjuje na čoveka, reč duh je upotrebljena kao sinegdoha, to jest kao deo koji označava celinu:

»Obradova se duh moj . . .« (Luka 1,47) Ovo ima isto značenje kao i: »Ja kličem od radosti.«

Reč »pneuma« označava život ili dah, kao npr. u tekstu Luka 8,55:

»I povrati se duh njezin, i ustade odmah ...« (Luka 8,55)

»Her life returned ...« (Good News Bible) Prevedeno:

»I povrati se njen život, i ustade odmah.«

Reč duh označava i karakter, kao nešto nevidljivo, što se pokazuje samo delima:

»Jer nam Bog ne daje duha straha, nego sile i ljubavi i čistote.« (2. Timotiju 1,7)

U Bibliji New International Version ovaj tekst u prevodu gđasi: »Jer Bog nam nije dao duha plašljivosti; naprotiv, duha sile, ljubavi i samokontrole.«

Reč »pneuma« (duh) označava i druge nevidljive karakteristike kao što je htenje, osećanja i želje.

»Duh je srčan, ali je telo slabo.« (Matej 26,41)

Reč »pneuma« označava takođe novu prirodu Božje dece, koja su rođena odozgo, tj. od Svetoga Duha:

»Što je rođeno od tela, telo je; a što je rođeno od Duha, duh je.« (Jovan 3,6)

»Čovek se rađa fizički od ljudskih roditelja, a duhovno se rađa od Duha.« (Jovan 3,6, prema Good News Bible)

»Onaj koji je rođen od Duha je **nanovo rođen čovek**«. To je smisao reči duh u gornjem tekstu.

Rečju duh označava se i proslavljeno vaskrslo telo vernih (1. Korinćanima 15,45)

»Pneuma« (duh) je oživljujući princip života, koji nam se daje od Boga prilikom rođenja, i koji se vraća Bogu u času smrti. To je dah ili disanje kao obeležje živog bića.

Opisujući akt umiranja, novozavetni pisci upotrebljavaju različite izraze, kao npr.:

»A Isus opet povika iza glasa, i ispusti dušu.« (Matej 27,50)

»A Isus opet povika jakim glasom, i ispusti duh.« (Matej 27,50, prema Bibliji New International Version)

»A Isus opet povika jakim glasom, i ispusti svoj poslednji dah.« (Matej 27,50, prema prevodu iz Good News Bible)

Naš prevodilac je ovde zamenio reč »duh« (dah) rečju duša, jer je bio pod uticajem svoje teologije.

Ni u jednom drugom tekstu u kome se govori o Isusovom umiranju (Marko 15,37.38; Luka 23,46; Jovan 19,30), naš prevodilac ne upotrebljava izraz »duša«, već kaže da je Isus predao duh ili izdahnuo, na primer:

»A Isus povika iza glasa, i izdahnu.« (Marko 15,37)

Isti grčki izraz »exepsuxen« (izdahnu) nalazi se u opisu umiranja Ananije, Safire i Iroda (Dela 5,5; 5,10; 12,23).

Različiti načini kojima je opisan čin umiranja pokazuju šta se dešava u času smrti. **Tada telo ne napušta neka duša ili duh kao bestelesno biće, već čovek fizički umire, tj. napušta ga životni dah - prestaje disati.**

Kad je Isus podigao iz mrtvih Jairovu kćer, izveštaj kaže: »I povrati se duh njezin.« (Luka 8,55) Izraz »duh« ovde je upotrebljen u značenju »dah«.

U času svoje smrti Isus je rekao: »Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj.« (Luka 23,46) Iste reči u času svoje mučeničke smrti izgovorio je đakon Stefan (Dela 7,59). On nije rekao: »**Gospode Isuse, primi mene!**« već »primi duh (pneuma) moj«. »Kad to reče, usnu.« (Dela 7,59.60) Usnuo je ili umro u čvrstoj nadi da će mu prilikom vaskrsenja opet biti vraćen dah. Tako i u toj nadi umiru svi verni Hristovi sledbenici (1. Solunjanima 4,14-17).

Prema tome iz navedenih primera možemo se osvedočiti da izrazi »duh« i »duša« označavaju katkada jedan isti ili sličan pojam, a katkada dva potpuno različita pojma. Ovo poslednje naročito važi kada govorimo o sastavnim delovima čoveka: prah zemaljski plus šasć (dah) daju »nefe«, tj. živu dušu.

Slično značenje imaju reči duh i duša kad se unotrebljavaju kao oznaka čovekove ličnosti.

Isus je rekao:

»Ljubi Gospoda Boga svojega svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom snagom svojom i svom misli svojom.« (Luka 10,27)

"Izraz »snaga« označava čovekov telesni život, izraz »misao« ili »um« označava čovekov duhovni život, a »duša« i »srce« čovekov osećajni i psihički život.

Govoreći o odlikama svetog hrišćanskog života, apostol Pavle piše Solunjanima:
»I ceo vaš duh i duša i telo da se sačuva bez krivice za dolazak Gospoda našega Isusa Hrista.« (1. Solunjanima 5,23)

Bog traži od nas posvećenje celog bića. To je lepo istakao psalmista David:

»Svagda vidim pred sobom Gospoda: on mi je s desne strane da ne posrnem. Toga radi raduje se srce moje, i veseli se jezik moj, još će se i telo moje smiriti u uzdanju.« (Psalam 16,8.9)

Na kraju ponavljamo da izrazi duh i duša imaju različito značenje kad je reč o sastavu ili strukturi čoveka (1. Mojsijeva 2,7), a slično kad je reč o čoveku kao celini. Takođe smo se mogli osvedočiti da Biblija nigde ne govori o duši kao bestelesnom biću koje bi u času smrti napustilo telo. Biblija govori o duhu ili dahu koji se vraća Bogu u času smrti, da bi nam opet bio vraćen u dan vaskrsenja.

Obećanje Božje reči Hristovim sledbenicima glasi:

»A ako li živi u vama Duh onoga koji je vaskrsao Isusa iz mrtvih, onaj koji je podigao Hrista iz mrtvih oživeće i vaša smrtna telesa Duhom svojim koji živi u vama.« (Rimljanima 8,11)

BESMRTNOST SAMO PO HRISTU (prvi deo)

Duboko u ljudskoj duši usađena je težnja za večnim ili besmrtnim životom. Tu težnju sam Bog stavio je u ljudsko srce. Propovednik kaže da je Bog stavio u nas »misao o večnosti« (Propovednik 3,11 - Bakotić).

Težiti za besmrtnošću i posedovati već sad besmrtnost nije isto. Neki ipak tvrde, verovatno iz želje za večnošću, da već poseduju u sebi jedan besmrtni element - besmrtnu dušu. U Svetom pismu nigde se ne spominje izraz »besmrtna duša«, ali se izričito spominje da je **jedino** Bog besmrtnan. Kao potvrdu ovome navodimo reči apostola Pavla. On naziva Boga »Car nad carevima i gospodar nad gospodarima, koji **sam** ima besmrtnost i živi u svetlosti kojoj se ne može pristupiti . . .« (1. Timotiju 6,15.16). Prvi čovek bio je stvoren s mogućnošću da postane besmrtnan pod uslovom da ostane poslušan Bogu. Ali pošto je prestupio Božju izričitu zapovest, izgubio je prednost da jede rod s »drveta života« i udaljen je bio iz edemskog vrta (1. Mojsijeva 3,22-24). Prekinuvši nepoverenjem i neposlušnošću vezu sa Bogom, Izvorom života, čovek je postao smrtnan. »Zato kao što kroz jednoga čoveka dođe na svet greh, i kroz greh smrt, i tako smrt uđe u sve ljude, jer svi sagrešiše.« (Rimljanima 5,12)

U svojoj neizmernoj ljubavi prema čoveku Bog je od večnih vremena načinio plan za spasenje čoveka i ponovno vraćanje svih prednosti čoveku koje je grehom izgubio.

Realizator tog plana dragovoljno je postao Hristos, Božji Sin, koji je uzeo na sebe ljudsku prirodu, postao naša Zamena, uzeo na sebe naše grehe, da bi svi koji Ga verom prihvate kao svoga Spasitelja imali u Njemu oprostjenje greha, duhovno obnovljenje i dar večnog života.

Prema izveštaju Božje reči, svrha Hristovog dolaska na ovaj svet bila je mnogostruka;

1. Da svetu otkrije Boga (Jovan 1,14.18; 17,6.26; 1. TimotijuZ.16).
2. Da otkupi čoveka, uzimajući na sebe njegove grehe (Jovan 1,29; Jevrejima 9,28; 1. Petrova 2,24).
3. Da sjedini Boga i čoveka (Matej 1,23; Jovan 1,51; 1. Petrova 3,18).
4. Da opet vrati večni život smrtnom čoveku (Jovan 3,15.16; 4,14; 5,24; 10,28; 11,25.26; 14,19; 17,3).
5. Da uništi đavola i razori njegova dela (Jovan 12,31; 16,33; Jevrejima 2,14; 1. Jovanova 3,8; Rimljanima 8,1-3)

Ovde ćemo se naročito zadržati na četvrtoj svrsi Hristovog dolaska na ovaj svet: On je došao da opet vrati večni život smrtnom čoveku.

Sam Isus svedoči o sebi kao Darodavcu večnog života. Za nas je vrlo važno da čujemo šta sam Hristos kao Bogočovek svedoči o sebi. On je vrhovni autoritet i Njegovo je svedočanstvo nepogrešivo.

Ljubljeni Isusov učenik Jovan nam je u svom Jevanđelju verno sačuvali Hristova svedočanstva o samome sebi.

Zanimljivo je da apostol Jovan u svom Jevanđelju često upotrebljava u vezi s Isusom tri ključne reči: život, ljubav i svetlost. Reč »život« (zoe) pojavljuje se u Jovanovim spisima 36 puta; glagol »ljubiti« (agapao) 37 puta, a imenica »svetlost« (phos) 23 puta.¹

Isusovo svedočanstvo Nikodimu o sebi kao izvoru večnog života

U svom noćnom razgovoru sa jevrejskim učiteljem Nikodimom Isus je otkrio dve naročito važne istine koje se tiču našeg večnog spasenja: potrebu lične vere u podignutog ili razapetog Hrista zbog naših greha i potrebu ličnog iskustva novorođenja. Isus je rekao Nikodimu:

»I kao što Mojsije podiže zmiyu u pustinji, tako treba sin čovečij da se podigne, da ni jedan koji ga veruje ne pogine nego da ima život večni.« (Jovan 3,14.15)

Isus je podsetio Nikodima na jedan događaj iz istorije Izrailja, koji mu je bio dobro poznat. Kad su Jevreji na svom putovanju kroz pustinju iz Egipta u Obećanu zemlju počeli da gundaju na Mojsija i izražavaju neverstvo i neposlušnost prema Bogu, Gospod je povukao *©o njih* svoju zaštitu. Tada su se u velikom broju pojavile otrovne zmiye od čijeg su ujeda mnogi pomrli. Kad je narod u svojoj velikoj nevolji zavapio Bogu za pomoć, priznajući svoje grehe, i kad se i Mojsije usrdnom molitvom obratio Bogu, Gospod mu je rekao:

»Načini zmiyu vatrenu i metni je na motku, i koga ujede zmiya, neka pogleda u nju pa će ozdraviti. I načini Mojsije zmiyu od mjedi i metnu je na motku, i koga god ujede zmiya, on pogleda u zmiyu od mjedi, i ozdravi.« (4. Mojsijeva 21,8.9) Narod je znao da zmiya nema u sebi moć da im pomogne. To je bio samo simbol koji je ukazivao na Hrista koji je došao u »obličju tela grešnoga« i koga je Bog »nas radi učinio grehom da mi postanemo Božjom pravednošću u njemu« (2. Korinćanima 5,21).

Pogled vere u Onoga koga je simbol predstavljao donosio je ljudima ozdravljenje. Kad je kasnije video Isusa razapetog na podignutom krstu, Nikodim se setio Isusovih reči da će biti »podignut« kao što je Mojsije nekada podigao bakrenu zmiyu u pustinji. To je Nikodima uverilo u božanstvo Božjeg Sina, i on Ga je prih.atio verom kao svog ličnog Spasitelja.

Pogled vere u Onoga koji je bio »ranjen da bismo se mi njegovim ranama iscelili« (Isaija 53,5) donosi nam duhovno ozdravljenje i život večni.

Isusovo svedočanstvo Samarjanki o sebi kao izvoru večnog života

Na putu u Galileju Isus je seo kod Jakovljevog izvora da se odmori i tu je zatražio uslugu od žene Samarjanke koja je došla da zahvati vodu. Stupio je u razgovor s njom da bi joj posvedočio o sebi kao izvoru večnog života.

»Daj mi da pijem«, rekao joj je Isus. Ona mu je odgovorila: »Kako ti, Jevrejnin budući, možeš iskati od mene žene Samarjanke da piješ ...?«

Isus nudi Samarjanki živu voduvečni život. Isti dar obećava Isus svima koji Njega prihvate verom i pokajanjem kao ličnog Spasitelja

Isus joj je odgovorio: »Da ti znaš dar Božji, i ko je taj koji ti govori: daj mi da pijem, ti bi iskala u njega i dao bi ti vodu živu ... Svaki koji pije od ove vode (iz Jakovljevog izvora) opet će ožedneti; a koji pije od vode koju ću mu ja dati, neće ožedneti do veka, nego voda što ću mu ja dati postaće u njemu izvor vode koja teče u **život večni**.« (Jovan 4,7-14)

»Dar Božji« je sam Isus Hristos i večni život koji On daje svima koji Ga verom prihvataju kao svog ličnog Spasitelja. Žena Samarjanka nije bila u početku spremna da prihvati »Božji dar«, tu ponuđenu »vodu života«, niti je pravilno shvatila o čemu Isus govori. Tek u toku daljeg razgovora, kad joj je otkrio tajne njenog života i otvoreno kazao ko je On, priznala je da je On obećani Mesija. Uvidela je da je velika grešnica i donela odluku da uz Božju pomoć napusti stari grešni način života.

»Da bismo primili 'živu vodu', prvo mora da bude otklonjena 'ustajala voda greha'. Stari život greha treba da umre, da bi otpočeo novi život.«²

U raspravi sa Jevrejima Isus svedoči o sebi kao Izvoru života i o budućem vaskrsenju.

Prilikom prisustvovanja jednom prazniku u Jerusalimu u proleće 29. godine Isus je izlečio uzetoga u banji Vitezdi. Posle toga raspravljao je s Jevrejima koji su Ga optuživali da je bolesnoga izlečio u Subotu. Jevreji su smatrali da se samo akutnom bolesniku može pomoći u Subotu, a ne i hroničnom.

Tom prilikom Isus je izgovorio sledeće veoma značajne reči:

»Jer kao što Otac podiže mrtve, i oživljuje, tako i sin koje hoće oživljuje.« (Jovan 5,21)

»Zaista, zaista vam kažem: ko moju reč sluša i veruje onome koji me posla, **ima** život večni. On ne dolazi na sud već je prešao iz smrti u život.« (Jovan 5,24)

»Jer kao što Otac ima život u sebi, tako daje i Sinu da ima život u sebi.« (Jovan 5,26)

Isus ima vlast da oživljuje ili vaskrsava, kako u duhovni život, tako i u besmrtni život u dan svog drugog dolaska.

Uslov za primanje večnog života je slušanje i izvršavanje Hristovih reči. Reč Božja verom primljena u srce predstavlja u nama početak večnog života. Ona našem životu daje nov kvalitet. Isus ima u sebi život, izvoran život, nepozajmljen, ni od koga proizašao.³

To su bile Isusove smeje tvrdnje pred Jevrejima. Ali Jevreji su u to vreme već bili prožeti grčkom filozofijom i više su verovali grčkoj filozofiji negoli Hristu. Dar večnog života o kome im je Isus govorio nisu mogli shvatiti, jer im je um bio obuzet Platonovom naukom o urođenoj besmrtnosti duše. Jevreji su bili uvređeni Isusovom tvrdnjom da se u Njemu nalazi život i da On može oživeti ili vaskrsnuti koga hoće.

Isus je nastavio:

»Ne divite se ovome, jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas sina Božijega. I izići će koji su činili dobro u vaskrsenje života, a koji su činili zlo u vaskrsenje suda.« (Jovan 5,28,29)

Isus ovde otvoreno govori o vaskrsenju. Svi će vaskrsnuti: dobri i zli. Jedni na život večni, a drugi na pogibao ili propast večnu. Apostol Pavle kaže da će pravedni vaskrsnuti u dan Hristovog drugog dolaska (1. Korinćanima 15,23). To je prvo vaskrsenje. Nepokajani grešnici vaskrsnuće hiljadu godina kasnije. To je drugo vaskrsenje. Božja reč kaže:

»Ostali mrtvaci ne oživeše dok se ne svrši hiljadu godina. Ovo je prvo vaskrsenje. Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom vaskrsenju; nad njima druga smrt nema oblasti, nego će biti sveštenici Bogu i Hristu i carovaće s njime hiljadu godina.« (Otkrivenje 20,5,6)

Nekadašnji i sadašnji hilijasti veruju da će to carovanje s Hristom biti na ovoj Zemlji, ali Božja reč to ne uči. Ona uči da će to carovanje biti na Nebu, a tek posle hiljadu godina Božji presto biće uspostavljen na obnovljenoj Zemlji (Otkrivenje 21,1-8).

Za nas je važno da shvatimo ko će imati udela u prvom vaskrsenju, vaskrsenju u život večni. U njemu će imati udela samo oni koji su verom primili Hrista za svog ličnog Spasitelja i Duhom Božjim i Njegovom rečju doživeli novorođenje. Novorođenje je napuštanje greha uz Božju pomoć i stalno potčinjavanje ličnog života vođstvu Svetoga Duha. »A ako li živi u vama Duh onoga koji je vaskrsao Isusa iz mrtvih, onaj koji je podigao Hrista iz mrtvih oživeće i vaša smrtna telesa Duhom svojim koji živi u vama.« (Rimljanima 8,11)

Isusovo svedočanstvo u Kapernaumu o sebi kao hlebu sa Neba koji daje večni život

U proleće tridesete godine Isus se nalazio u Galileji gde je s pet hlebova i dve ribe nahranio pet hiljada ljudi. Posle tog velikog čuda narod je stalno tražio Isusa očekujući od Njega da zadovolji njihove potrebe za telesnom hranom.

Kad se Isus ponovno sreo s tim ljudima u Kapernaumu, rekao im je:

»Zaista, zaista vam kažem: ne tražite me što čudesa videste, nego što jedoste hleba i nasitiste se. Starajte se ne za jelo koje prolazi, nego za jelo koje ostaje za večni život, koje će vam dati sin čovečij, jer ovoga potvrdi otac Bog.« (Jovan 6,26.27)

Dalje u razgovoru Isus im je otvoreno kazao:

»Ja sam hleb života: koji meni dolazi, neće ogladneti, i koji mene veruje neće nikada ožedneti.« (Jovan 6,35)

»A ovo je volja onoga koji me posla da svaki koji vidi sina i veruje ga ima život večni; i ja ću ga vaskrsnuti u poslednji dan.« (st. 40)

»Zaista, zaista vam kažem: koji veruje mene ima život večni. Ja sam hleb života. Ocevi vaši jedoše manu u pustinji, i pomreše. Ovo je hleb koji silazi s neba: da koji od njega jede ne umre. Ja sam hleb živi koji siđe s neba; koji jede od ovoga hleba živeće vavek; i hleb koji ću ja dati telo je moje, koje ću dati za život sveta.« (st. 47-51)

Isus je ovim naglasio da običan hleb privremeno zadovoljava našu potrebu za hranom, a obična voda privremeno gasi našu telesnu žeđ, ali On je »hleb« koji je sišao s Neba i »voda života« koji zadovoljava glad i žeđ duše za **večnim životom**.

Da bismo imali život večni, moramo se hraniti Hristom:

»Zaista, zaista, vam kažem, ako ne jedete tela sina čovečjega i ne pijete krvi njegove, nećete imati života u sebi. Koji jede telo moje i pije moju krv ima život večni, i ja ću ga vaskrsnuti u poslednji dan.« (st. 53.54)

»Kao što me posla živi otac, i ja živim oca radi; i koji jede mene i on će živeti mene radi. Ovo je hleb koji siđe s neba: ne kao što vaši ocevi jedoše manu, i pomreše; koji jede hleb ovaj živeće vavek.« (st. 57.58)

»Duh je ono što oživljava; telo ne pomaže ništa. Reči koje vam ja rekoh duh su i život su.« (st. 63)

Hraniti se Hristom, jesti Njegovo telo i piti Njegovu krv, znači verom prisvojiti Njegov život. To znači primiti Njega kao svog ličnog Spasitelja, verujući da nam On prašta grehe i da po Njemu naš život dobija nov kvalitet. Zato što je Isus dao svoj život za nas, možemo imati udela u Njegovom životu.⁴

Hraniti se Hristom znači verom stalno prisvajati istine Božje reči kao pravilo svoga života. Reč Božja primljena verom u naša srca početak je večnog života u nama. Isus je rekao: »Telo ne pomaže ništa, reči koje vam ja rekoh duh su i život su.« (Jovan 6,63)

Mnogi su slušajući Isusove reči o Njemu kao hlebu, koji je sišao s Neba i kojim treba da se hrane da bi imali život večni, doživeli sablazan i zauvek Ga napustili. Oni su teško shvatili i teško primali Hristove reči, jer im je um bio zaslepljen lažnom naukom o urođenoj besmrtnosti duše.

Ovde ćemo iz Jovanovog jevanđelja navesti još nekoliko značajnih Hristovih izjava o sebi kao izvoru i putu večnog života.

Evo Hristovog svedočanstva izgovorenog prilikom praznika Senica:

»A u poslednji veliki dan praznika stajaše Isus i vikaše govoreći: ko je žedan neka dođe k meni i pije. Koji me veruje, kao što pismo reče, iz njegova tela poteći će reke žive vode. A ovo reče za Duha kojega posle primiše oni koji veruju u ime njegovo.« (Jovan 7,37—39)

Isus je izvor vode koja donosi novi život onima koji piju, i čini da takvi postanu izvor osveženja za druge.

Istom prilikom u predvorju hrama Isus je izgovorio sledeće reči:

»Ja sam videlo svetlu; ko ide za mnom neće hoditi po tami, nego će imati videlo života.« (Jovan 8,12)

Ono što je Sunce za našu planetu, to je Hristos za naš duhrvni život. On je ne samo svetlost, već i život. Ko ima Hrista, ima život.

Isus upoređuje sebe služeći se slikom vrata i pastira:

»Ja sam vrata; ko uđe kroza me, spašće se.« (Jovan 10,9)

»Ja sam pastir dobri; pastir dobri dušu svoju polaže za ovce.« (Jovan 10,11)

Isus je vrata koja vode u večni život. On je nevin uzeo na sebe naše grehe i umro umesto nas da bismo verom u Njega dobili oproštenje i večni život.

Suočen sa smrću svog prijatelja Lazara, Isus je ovako tešio Lazarevu sestru Martu:

»Ja sam vaskrsenje i život: koji veruje mene ako i umre živeće.« (Jovan 11,25)

Isus je dokazao istinitost ovih reči pozivajući Lazara u život: »I ovo rekavši zovnu iza glasa: Lazare! iziđi napolje. I iziđe mrtvac obaviv platnom po rukama i po nogama.« (Jovan 11,43.44)

Isus je pozvao Lazara **iz groba**, a nije kazao: »Dušo Lazareva, siđi iz raja ili čistilišta gde se nalaziš i vrati se u telo!« Vaskrsnuvši iz mrtvih, Lazar nije imao šta da priča o zagrobnom životu, jer je smrt samo **bесvestan san**.

Isus je dalje kazao o sebi:

»Ja sam put i istina i život; niko neće doći k Ocu do kroza me.« (Jovan 14,6)

Isus nam je svojom žrtvom otvorio put u Nebo; On nam je otkrio večne Božje istine jer je bio i jeste utelovljena istina. On kao Bog je izvor života, i ko prima Njega, prima život u obilju, večni život (Jovan 10,10).

Uoči svoga stradanja Isus je u svojoj prvosveštenskoj molitvi izgovorio sledeće značajne reči:

»A ovo je život večni da poznaju tebe, jedinoga istinoga Boga, i koga si poslao Isusa Hrista.« (Jovan 17,3)

Ovde je u prvom redu reč o iskustvenom poznavanju Boga koje proističe iz stalnog druženja s Bogom i nastojanja da svoj život i karakter sve više dovodimo u sklad s Božjom voljom.

»Koji govori: poznajem ga, a zapovesti njegovih ne drži, laža je, i u njemu istine nema.« (1. Jovanova 2,4)

Apostol Jovan, omiljeni Hristov učenik ovako svedoči u skladu sa svojim ličnim poznavanjem Boga Oca i Isusa Hrista:

»I ovo je svedočanstvo da nam je Bog dao život večni; i ovaj život večni u sinu je njegovom. Ko ima sina Božijega ima život; ko nema sina Božijega nema života.« (1. Jovanova 5,11.12)

Večni život je dar. Svaki dragoceni dar daje se uvek prikladno pripremljen i lepo umotan. U Hristu se nalazi dar večnog života, i ko prima Hrista, prima s Njime i dar večnog života.

Kako možemo primiti taj dragoceni dar? Njega možemo dobiti verom u Hrista kao svog ličnog Spasitelja i novorođenjem.

Isus je kazao Nikodimu: »Ako se ko nanovo ne rodi, ne može videti carstva Božjega.«

»Zaista, zaista ti kažem: ako se ko ne rodi vodom i Duhom ne može ući u carstvo Božje. Što je rođeno od tela, telo je; a što je rođeno od Duha, duh je.« (Jovan 3,5.6)

Novorođenje možemo doživeti jedino ako dopustimo da Božja reč i Sveti Duh promene naš život.

Od Adama, našeg praoca, prirodnim roćenjem, primamo samo kratkotrajni, prolazni život. Ali od našeg duhovnog Roditelja, Svetog Duha, novorođenjem možemo primiti duhovni i večni život.

Bog nam **danas** nudi svoj dragoceni dar - večni život u Isusu Hristu. Ne oklevajmo da ga primimo dok nam ga Bog milostivo nudi i dok za **nas** traje vreme milosti.

BESMRTNOST SAMO PO HRISTU (drugi deo)

U predašnjem poglavlju govorili smo o Hristu koji se otkrio svojim slušaocima kao Onaj u kome se nalazi život, večni život. On je sebe nazvao »vodom života«, »hlebom života«, »vratima« koja vode u život i Putem Života. On je došao na ovaj svet da »ovce njegove imaju život i da ga imaju u **izobilju**« (Jovan 10,10). Došao je da »uništi smrt i obznani život i besmrtnost radosnom vesti« (2. Timotiju 1,10).

Primanjem Svetoga Duha na dan Duhova apostoli su potpunije shvatili da je večni život jedino u Hristu, i to odsada postaje središnja tema njihovog propovedanja. Suština njihove poruke je bila - u Hristu imamo spasenje i večni život zahvaljujući Njegovom živrtu, Njegovoj žrtvi, vaskrsenju, posredničkoj službi na Nebu i Njegovom slavnom drugom dolasku.

Vest o Hristu kao jedinom Putu Života apostoli su najpre propovedali Jevrejima (Dela 5,20), a kad su je oni prezreli, obratili su se svojim propovedima neznabošcima.

Pavle i Varnava kazali su Jevrejima u Antiohiji:

»Vama je najpre trebalo da se govori reč Božja; ali kad je odbacujete, i sami se pokazujete da niste dostojni večnoga života, evo se obraćamo k neznabošcima.« (Dela 13,46)

Mnogima je apostolska poruka da se spasenje i dar večnog života nalaze jedino u Hristu bila neshvatljiva i zato su odbili da prihvate. Zašto su je odbili? Pavle daje objašnjenje:

»Mi propovedamo Hrista raspeta, Jevrejima dakle sablazan, a Grcima bezumlje.« (1. Korinćanima 1,23) Dalje dodaje: »A telesni čovek ne razume što je od Duha Božjega; jer mu se čini ludost i ne može da razume, jer treba duhovno da se razgleda. Duhovni pak sve razgleda, a njega sama niko ne razgleda.« (1. Korinćanima 2,14.15)

Šta je bilo to o šta su se u apostolskom propovedanju spotali mnogi Jevreji i neznabošci? Spotali su se o evanđeosku poruku da naše spasenje i večni život zavise od Hristove smrti i vaskrsenja. Spotali su se o tvrdnju apostola da čovek sam po sebi nema privilegije besmrtnosti, da sam nema neki besmrtni element, besmrtnu dušu, već da večni život može jedino da primi kao dar u Hristu, verom u Hrista kao svog ličnog Spasitelja i novorođenjem od Duha Svetoga.

Nasuprot široko prihvaćenog verovanja da čovek ima besmrtnu dušu - što je Platonovo učenje - apostoli su isticali da jedino Bog ima besmrtnost. Ovo je jedna od temeljnih istina Svetoga pisma. Govoreći o Bogu apostol Pavle ističe Njegovo ime: »Koji sam ima besmrtnost, i živi u svetlosti kojoj se ne može pristupiti, kojega niko od ljudi nije video, niti može videti, kojemu čast i država večna. Amin.« (1. Timotiju 6,16)

Ovu istinu da je Bog **jedini** besmrtni treba posebno naglasiti, jer je i danas veoma rašireno Platonovo učenje o besmrtnosti duše.

Napominjemo da se grčka reč »psyche« (duša) spominje u Novom zavetu 105 puta, a reč »pneuma« (duh) 385 puta. Obe reči zajedno spominju se dakle 490 puta. Međutim, nijedanput se uz ove reči ne nalazi atribut »besmrtni«.

U Starom zavetu jevrejska reč »nefe« (duša) spominje se 754 puta, a reč »ruach« (duh) 380 puta - svega 1134 puta! Nigde uz te reči ne stoji izraz »besmrtni«. Taj atribut stoji samo uz jedno Biće -Boga.¹

Besmrtnost je dar koji će verni primiti od Hrista na dan Njegovog slavnog dolaska.

To je bila lična vera apostola Pavla koji je pred kraj svoga života ovako pisao mladom saradniku Timotiju:

»Dobar rat ratovah, trku svrših, veru održah. Dalje, dakle, meni je pripremljen venac pravde, koji će mi dati Gospod u dan onaj, pravedni sudija, ali ne samo meni, nego i svima koji se raduju njegovu dolasku.« (2. Timotiju 4,8)

Naša nada u budućnost

Postoji smrt, ali i nada u večni život, u besmrtnost. Vrata u taj život je za umrle verne - vaskrsenje, a za žive pravedne - preobraženje na dan Hristovog slavnog drugog dolaska. Kad Sveto pismo govori o vaskrsenju, **ono ne govori o »vaskrsenju tela«, već o »vaskrsenju mrtvih«**. Božji glas budi **mrtve**, i oni Mu se odazivaju. Isus je nada naše slavne budućnosti. On je rekao: »A ovo je volja oca koji me posla da **od onoga** što mi dade ništa ne izgubim, nego da **ga** vaskrsnem u poslednji dan. A ovo je volja onoga koji me posla da svaki koji vidi sina i veruje ga ima život večni; i ja ću **ga** vaskrsnuti u poslednji dan. Niko ne može doći k meni ako ga ne dovede otac koji me posla; i ja ću ga vaskrsnuti u poslednji dan. Koji jede moje telo i pije moju krv ima život večni, i ja ću **ga** vaskrsnuti u poslednji dan.« (Jovan 6,39.40.44.54)

Isus je zalag naše slavne budućnosti. On vaskrsava one koji veruju Njega i s Njime se sve više ujedinjuju, hraneći se Njegovom rečju (Jovan 6,63).

Apostol Pavle čitavo petnaesto poglavlje svoje Prve poslanice Korinćanima posvetio je pitanju vaskrsenja. O vaskrsenju vernih piše i u 1. Solunjanima 4,13-18. On ističe sledeće činjenice:

1. Ako nema vaskrsenja, uzalud je naša vera i naše propovedanje.

»I ako nema vaskrsenja mrtvih, to ni Hristos ne usta. A ako Hristos ne usta, uzalud dakle propovedanje naše, a uzalud i vera vaša. Jer ako mrtvi ne ustaju, ni Hristos ne usta. A ako Hristos ne usta, uzalud vera vaša: još ste u gresima svojim. I ako se samo u ovom životu uzdamo u Hrista, najnesrećniji smo od svih ljudi.« (1. Korinćanima 15,13—19)

2. Hristovo vaskrsenje je garancija našeg vaskrsenja:

»Ali Hristos usta iz mrtvih, i bi novina onima koji umreše. Jer budući da kroz čoveka bi smrt, kroz čoveka i vaskrsenje mrtvih.« (1. Korinćanima 15,20.21)

3. Vaskrsenje pravednih i preobraženje živih pravednih dogodiće se u »poslednji dan«, u dan Hristovog drugog dolaska:

»Jer će sam Gospod sa zapovešću, s glasom arandelovim, i s trubom Božjom sići s neba; i mrtvi u Hristu vaskrsnuće najpre; a po tom mi živi koji smo ostali, zajedno s njima bićemo uzeti u oblake na susret Gospodu na nebo, i tako ćemo svagda s Gospodom biti.« (1. Solunjanima 4,16.17)

»Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a po tom oni koji verovaše Hristu o njegovu dolasku.« (1. Korinćanima 15,22.23)

»Evo vam kazujem tajnu: jer svi nećemo pomreti, a svi ćemo se pretvoriti. V jedan put, u trenuću oka u poslednjoj trubi; jer će zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi, i mi ćemo se pretvoriti. Jer ovo neraspadljivo treba da se obuče u neraspadljivost, i ovo smrtno da se obuče u besmrtnost. A kad se ovo

raspadljivo obuče u neraspadljivost, i ovo se smrtno obuče u besmrtnost, onda će se zbiti ona reč što je napisana: pobjeda proždre smrt.« (1. Korinćanima 15,51-54)

Svi ljudi su podložni smrti zbog Adamovog greha i zbog svojih vlastitih greha, ali samo oni koji su umrli »u Hristu«, tj. koji su živeli u zajednici sa Hristom, imaće udela u vaskrsenju pravednih prilikom Hristovog drugog dolaska. Verni koje će Hristos zateći žive prilikom svog dolaska biće u tren oka **preobraženi**.

Šta će se dogoditi sa zlima koje Hristov drugi dolazak bude zatekao žive?

Njih će obuzeti strah i trepet. Neće moći podneti svetlost i sjaj Njegovog dolaska. Govoriće gorama i pećinama:

»I govoraše gorama i kamenju: padnite na nas, i sakrijte nas od lica onoga što sedi na prestolu, i od gnjeva jagnjetova.« (Otkrivenje 6,16)

»Koji će primiti muku, pogibao večnu od lica Gospodnjega i od slave njegove.« (2. Solunjanima 1,9)

I mrtvi zli će vaskrsnuti, ali ne u isto vreme kada i mrtvi pravedni.

Isus govori o dve grupe vaskrsnutih. On je rekao:

»Ne divite se ovome, jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas sina Božijega, i izići će koji su **činili dobro u vaskrsenje života, a koji su činili zlo u vaskrsenje suda**.« (Jovan 5,28.29)

I apostol Pavle ističe da će vaskrsnuti pravedni i nepravedni (Dela 24,15). Dok će pravedni vaskrsnuti prilikom Hristovog drugog dolaska, **nepravedni će vaskrsnuti u drugom vaskrsenju posle hiljadu godina**. O tome piše apostol Jovan: »A ostali mrtvaci ne oživeše dok se ne navrší hiljadu godina. Ovo je prvo vaskrsenje. Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom vaskrsenju; nad njime druga smrt nema oblasti.« (Otkrivenje 20,5.6) Nepokajane grešnike čeka osuda i druga smrt (Otkrivenje 20,12-15). »Jer je plata za greh smrt, a dar Božji je život večni u Hristu Isusu.« (Rimljanima 6,23)

U kakvom će telu - mrtvi vaskrsnuti?

Biblija uči da će pravedni vaskrsnuti u preobraženom, duhovnom, neraspadljivom, besmrtnom telu.

Govoreći o vaskrsenju pravednih, apostol Pavle piše:

»Ali će reći ko: kako će ustati mrtvi? i u kakvom će telu doći? Bezumnice! ti što seješ neće oživeti ako ne umre. I što seješ ne seješ telo koje će biti, nego golo zrno, bilo pšenično ili drugo kako. A Bog mu daje telo kako hoće, i svakom semenu svoje telo.

Nije svako telo jedno telo, nego je drugo telo čovečje, a drugo skotsko, a drugo riblje a drugo ptičje. I imaju telesa nebeska i telesa zemaljska: ali je druga slava nebeskima, a druga zemaljskima. Druga je slava suncu, a druga slava mesecu, i druga slava zvezdama: jer se zvezda od zvezde razlikuje u slavi. Tako i vaskrsenje mrtvih: seje se za raspadljivost, a ustaje za neraspadljivost; Seje se u sramoti, a ustaje u slavi; seje se u slabosti, a ustaje u sili; Seje se telo telesno, a ustaje telo duhovno. Ima telo telesno, i ima telo duhovno.« (1. Korinćanima 15,35-44)

Pavle primenjuje paralelizam da bi istakao razliku između tela u kome pravedni umiru i onoga u kome vaskrsavaju: raspadljivost - neraspadljivost; sramota —slava; telo zemaljsko - telo duhovno.

U istom poglavlju apostol Pavle dodaje:

»A ovo govorim, braćo, da telo i krv ne mogu naslediti carstva Božijega, niti raspadljivost neraspadljivosti nasleđuje.« (1. Korinćanima 15,50)

Da li izraz »neraspadljivo« znači da vaskrsli pravedni neće imati tela i krvi? Nipošto! Izraz »telo i krv« znači telo u sadašnjem obliku, sklono grehu i raspadljivosti. Izraz »telo i krv« pojavljuje se u Novom zavetu kao pesnička figura u značenju »telesan čovek«, čovek sklon grehu.

Biblija ističe da će tela vaskrslih pravednika biti slična Hristovom slavnom telu posle vaskrsenja. Hristos će »preobraziti naše poniženo telo da bude jednako telu slave njegove«. (Filipljanima 3,21).

Hristovo slavno telo nije bilo bestelesno. Kad se javio posle vaskrsenja učenicima, rekao im je: »I reče im: šta se plašite? I za što takove misli ulaze u srca vaša? Vidite ruke moje i noge moje: ja sam glavom; opipajte me i vidite; jer duh tela i kostiju nema kao što vidite da ja imam.« (Luka 24,38.39)

Duhovno telo pravednih neće biti neko bestelesno, nevidljivo, astralno ili eterično telo. To će biti pravo telo, telo od mesa, krvi i kostiju, ali od uzvišene materije od ove od koje je danas sagrađeno naše telo.

E. G. Vajt, istaknuti biblijski tumač, piše: »Bog će u svoje vreme pozvati mrtve, daće im opet dah životni i oživeće mrtve kosti. Ustaće u istom telesnom obliku, ali oslobođeni od bolesti i svakog nedostatka. Imaće iste lične crte, tako da će prijatelj prepoznati prijatelja .. . Bog će mrtvim pravednima

dati telo koje bude hteo. Ono će biti sastavljeno od mnogo finije materije, jer je to novo stvaranje, novo rađanje. 'Seje se telo telesno, a ustaće telo duhovno'.²

Vaskrsli neće biti nevidljivi duhovi koji bi lebdeli svirajući na nevidljivim harfama. Oni će i posle vaskrsenja biti ljudska bića, a njihov život biće nalik na Adamov život pre pada u greh (Mihej 4,8).

Duh ili karakter vaskrsnutih

Prilikom smrti telo se vraća u prah, a duh se vraća Bogu koji ga je dao (Propovednik 12,7). Ovde reč »duh« znači više nego dah života, princip života, životna energija. Ovde reč »duh« ima i značenje karakter. Svakoj osobi prilikom rođenja na ovoj Zemlji Bog u početku daje dah života, životnu energiju. Ali ta osoba se razvija, razvija svoju ličnost i karakter po čemu se razlikuje od drugih osoba. Upravo karakter je ono što čini identitet jedne osobe. Da li se pri kraju života naš život sastoji samo od tela i daha životnog? Ne, mi smo razvili i sopstveni karakter, svoj identitet. Zato kad se prilikom smrti naš duh vrati Bogu, taj duh je više nego životna energija ili dah života. To je naš karakter i naša dela koji su kao magnetofonska ispisana traka pohranjeni na nebu.

»Naš lični identitet biće prilikom vaskrsenja sačuvan, ali ne i iste materijalne čestice, koje su bile položene u grob. Neobična Božja dela tajna su za čoveka. Duh, čovekov karakter, vraća se Bogu, da tu bude sačuvan. Prilikom vaskrsenja svakom čoveku biće vraćen njegov karakter.«³

Ove misli treba da nas podstaknu da više pažnje u ovom životu posvetimo izgradnji karaktera po uzoru na Hrista. Večni život obećan je onima koji »su trpljenjem dela dobroga tražili slavu i čast i neraspodljivost« (Rimljanima 2,7). **Preobraženje karaktera u ovom životu uslov je da doživimo »preobraženje našeg poniženog tela« u dan Hristovog slavnog dolaska.** »Ako li živi u vama Duh onoga koji je vaskrsao Isusa iz mrtvih, onaj koji je podigao Hrista iz mrtvih, oživeće i vaša smrtna telesa Duhom svojim koji živi u vama.« (Rimljanima 8,11)

BOGATAŠ I SIROMAŠNI LAZAR - PRIČA O IZGUBLJENOJ PRILICI

Poznata Isusova priča o Bogatašu i siromašnom Lazaru često se navodi kao dokaz u prilog učenju da čovek posle smrti odmah odlazi u raj ili pakao gde počinje da uživa u blaženstvu ili trpi u mukama za dobro ili zlo učinjeno u ovom životu. Ovakvo učenje u suprotnosti je s jasnim biblijskim učenjem da je **smrt samo san** i da će mrtvi tek posle vaskrsenja primiti svoju platu.

Kako treba shvatiti Isusovu priču o Bogatašu i siromašnom Lazaru? Da li je u njoj data slika stvarnosti, kako to tvrde neki teolozi, ili se Isus samo poslužio narodnim verovanjem svoga vremena da bi izneo jednu važnu pouku?

Priča glasi:

»Čovek neki pak beše bogat, koji se oblačaše u skerlet i u svilu, i življaše svaki dan gospodski i veseljaše se. A beše jedan siromah, po imenu Lazar, koji ležaše pred njegovim vratima gnojav, i željaše da se nasiti mrvama koje padahu s trpeze bogatoga; još i psi dolažahu i lizahu gnoj njegov. A kad umre siromah, odnesoše ga anđeli u naručje Avraamovo; a umre i bogati, i zakopaše ga. I u paklu kad beše u mukama podiže oči svoje i ugleda iz daleka Avraama i Lazara u naručju njegovu. I povikavši reče: oče Avraame! smiluj se na mene i pošlji mi Lazara neka umoči u vodu vrh od prsta svojega, i da mi rashladi jezik; jer se mučim u ovome plamenu. A Avraam reče: sinko! opomeni se da si ti primio dobra svoja u životu svome, i Lazar opet zla; a sad se on teši, a ti se mučiš. I preko svega toga postavljena je među nama i vama velika propast, da oni koji bi hteli odovud k vama preći, ne mogu, niti oni otuda k nama da prelaze. Tada reče: molim te dakle, oče, da ga pošlješ kući oca mojega, Jer imam pet braće: neka im posvedoči da ne bi i oni došli na ovo mesto mučenja. Reče mu Avraam: oni imaju Mojsija i proroke, neka njih slušaju. A on reče: ne, oče Avraame! nego ako im dođe ko iz mrtvih pokajaće se. A Avraam mu reče: ako ne slušaju Mojsija i proroka, da ko i iz mrtvih ustane neće verovati.« (Luka 16, 19-31)

Ova se priča sastoji iz dva suprotna prizora: jedan koji se odigrava na ovoj Zemlji (st. 19-22), i drugi koji se odigrava s onu stranu groba, u nevidljivom svetu (st. 23-31).

Bogataš se odevao u skerlet i skupoceno platno. Njegov ogrtač bio je od skupocenog skerleta, a donje ruho od finog platna. Osim bogatog odela, bogataš je imao i bogat sto. S vremena na vreme priređivao je gozbe za svoje prijatelje. Na tim gozbama zvanice su uživale u najboljim istočnjačkim jelima.

Pred vratima tog bogataša sedeo je jedan prosjak u odelu koje je bilo sve u ritama, čekajući na

Priča o Bogatašu i siromašnom Lazaru ne prikazuje istorijski događaj, ali ona sadrži važnu duhovnu istinu i pouku za ovaj život.

mrvice sa bogataševa stola. Taj prosjak zvao se Lazar, što znači: Bog pomaže.

Lazarevu bedu povećavala je i njegova strašna bolest. Njegovo telo bilo je prekriveno čirevima, koji su se mogli videti naročito na kolenima i otkrivenim nogama. Psi su dolazili i lizali ih. Da li su oni to činili iz saučešća prema jadniku? Verovatno ne! Stalno su dolazili k njemu, ali on nije imao snage da ih otera. Toliko su se osmelili da su mu čak rane lizali, što mu je još više povećavalo bol.

Ovim prizorom završava se prvi deo priče.

Drugi deo odigrava se u »hadu« ili državi mrtvih, u kojoj su se ove dve ličnosti našle posle smrti. »A kad umre siromah, odnesoše ga anđeli u naručje Avraamovo; a umre i bogati, i zakopaše ga. I u paklu kad beše u mukama podiže oči svoje i ugleda iz daleka Avraama i Lazara u naručju njegovu.« (stih 22-23)

Sad su njihovi položaji postali potpuno suprotni - bogataš se nalazi u velikim mukama, a siromah uživa neiskazano blaženstvo. Bogataš nije osuđen zato što je bio bogat, već zato što je bio sebičan i što je poveregna sredstva trošio samo za sebe. Isto tako ni Lazar nije nagrađen samo zato što je bio siromašan. Naša večna sudbina ne zavisi od onoga što posedujemo, već od naše vere u Hrista, od našeg karaktera i naše poslušnosti Božjim zapovestima.

Priča kaže da su »anđeli odneli Lazara u krilo Avraamovo«, a bogataš sahranjen i u »podzemlju« ili »hadu« počeo je da trpi strašne muke u ognju.

Kad je usred strašnih muka, podigao oči i izdaleka spazio Avrama i u njegovom krilu Lazara, povikao je: »Oče Avraame, smiluj se na me i pošlji mi Lazara neka umoči u vodu vrh od prsta svoga i da mi rashladi jezik, jer se mučim u ovome plamenu.« (stih 23.24)

Bogataš zamišlja Avrama kao domaćina, koji dočekuje verne u raj, isto kao što neki hrišćani tu ulogu pripisuju svetom Petru. On, koji je ceo svoj život proveo u svesti o ličnoj društvenoj nadmoći, poneo je i u had pojam o socijalnoj nejednakosti. On smatra Avrama, a ne Boga, Gospodarem nad vernima. Uzda se u Avrama, a ne u Boga, kao u Onoga koji ga može spasiti. Upućuje molbu Avramu, ali njegova molba nije uslišena.

Avram mu odgovara učtivo, ali odlučno, i taj odgovor je negativan: »A Avraam reče: sinko! opomeni se da si ti primio dobra svoja u životu svome, i Lazar opet zla; a sad se on teši, a ti se mučiš. I

preko svega toga postavljena je među nama i vama velika propast, da oni koji bi hteli odovud k vama preći, ne mogu, niti oni otuda k nama da prelaze.« (st. 25.26)

Bogataš je tvrdio da je sin Avramov, ali je bio odvojen od Avrama nepremostivim ponorom — pogrešno razvijenim karakterom i neposlušnošću prema Božjim zapovestima.

Sledeća bogataševa molba je bila: »Molim te dakle, oče, da ga pošlješ kući oca mojega, Jer imam pet braće; neka im posvedoči da ne bi i oni došli na ovo mesto mučenja.« (st. 27.28)

Kao što na ovoj Zemlji u bogataševom srcu nisu bila ugušena sva plemenita osećanja, tako, prema narodnom verovanju, bogataš je i u hadu sačuvao nešto od tih pozitivnih ljudskih osećanja — hteo je da od svoje braće udalji nesreću koja im je pretila.

Avram mu je odgovorio: »Imaju Mojsija i proroke, neka njih slušaju!«

Izraz »Mojsije i proroci« označava Sveto pismo Staroga zaveta. Isus je uvek upućivao svoje slušaocima na spise Staroga zaveta kao na pravilo vere i života, i preporučivao ih kao siguran i pouzdan putokaz spasenja (Matej 5,17-19; Luka 24,25-27; Jovan 5,39.45-47).

Bogataš je ponovo molio: »Ne, oče Avrame, nego ako im ko iz mrtvih dođe, pokajaće se.« (stih 30)

Avram odgovara poslednji put, i njegov glas zvuči kao poslednji udarac posmrtnog zvona: »Ako ne slušaju Mojsija i proroka da ko i iz mrtvih ustane neće verovati.« (stih 31)

Šta je pravi smisao ove Isusove priče upućene najpre farisejima? S kojom namerom ju je Isus ispričao?

Pre svega moramo naglasiti da se ovde ne radi o autentičnoj biografskoj crtici, već o izmišljenoj fabuli, uzetoj iz narodnog folklora, iz narodnog verovanja. Isus se približio svojim slušaocima prelazeći na njihov teren, služeći se njihovim verovanjem kao i ilustracijom da bi izneo osnovno i najvažnije načelo, a to je: **da se naša večna sudbina određuje u ovome životu; da nam se posle smrti ne pruža druga prilika da izmenimo svoju budućnost.**

Pristalice verovanja u urođenu besmrtnost ljudske duše i u večnu nagradu ili večnu kaznu koja sledi odmah posle čovekove smrti pozivaju se na ovu Isusovu priču da bi dokazali opravdanost svoga verovanja. Napominjemo da je ova priča samo **ilustracija** za pouku koju je Isus želeo da iznese. **Priča nije izneta sa ciljem da bi nam iznela istinu o čovekovom stanju posle smrti, već da nas upozori na mogućnost da ne izgubimo prednost prilike koja nam se pruža u ovom životu.** Istinu o čovekovom stanju posle smrti Isus je izneo jasno i otvoreno u drugim prilikama, i ono što je o tome kazao u suprotnosti je s doslovnim tumačenjem ove priče s tumačenjem da duše umrlih odmah posle smrti primaju nagradu ili kaznu.

Razmotrimo ukratko šta je Isus učio o čovekovom stanju posle smrti i o čovekovoju večnoj sudbini. Isus upoređuje stanje smrti s **besvesnim snom** iza koga dolazi buđenje ili **vaskrsenje**. Nagoveštavajući svojim učenicima Lazarevu smrt, Isus je rekao: »Lazar, naš prijatelj, zaspao; nego idem da ga probudim. Onda mu rekoše učenici njegovi: Gospode, ako je zaspao, ustaće. A Isus im reče za smrt njegovu, a oni mišljahu da govori za spavanje sna. Tada im Isus kaza upravo: Lazar umre.« (Jovan 11,11-14; Vidi: Luka 8,48-55)

Umrli ne primaju nagradu ili kaznu odmah posle smrti, već je primaju u času vaskrsenja. O tome Isus jasno kaže:

»Ne divite se ovome, jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas sina Božijega, I izići će koji su činili dobro u vaskrsenje života, a koji su činili zlo u vaskrsenje suda.« (Jovan 5,28.29)

Drugom prilikom Isus je rekao: »Kad daješ obed ili večeru, ne zovi prijatelja svojih, ni braće svoje, ni rođaka svojih, ni suseda bogatih, da ne bi i oni tebe kad pozvali i vratili ti; Nego kad činiš gozbu, zovi siromahe, kljaste, hrome, slepe: I blago će ti biti što ti oni ne mogu vratiti; nego će ti se vratiti o **vaskrsenju pravednih**.« (Luka 14,12-14)

Ovde je jasno naglašeno da pravedni ne primaju platu odmah posle smrti, već će je primiti u času vaskrsenja pravednih, koje će se ostvariti u dan slavnog Hristovog drugog dolaska. Hristos će tada verne uvesti u nebeske stanove koje im je pripremio, i tada će se ispuniti obećanje koje je dao svojim učenicima pre odlaska na nebo:

»Da se ne plaši srce vaše, verujte Boga, i mene verujte. Mnogi su stanovi u kući oca mojega. A da nije tako, kazao bih vam: idem da vam pripravim mesto. I kad otidem i pripravim vam mesto, **opet ću doći, i uzeću vas k sebi da i vi budete gde sam ja**.« (Jovan 14,1-3)

Mrtvi primaju platu tek **u času vaskrsenja**, a ne primaju je odmah u času smrti, kako je to izneto u priči o **Bogatašu i siromašnom Lazaru**.

Šta Biblija uči o **mestu** prebivanja mrtvih od časa smrti do vaskrsenja? Mesto prebivanja mrtvih u Starom zavetu na jevrejskom jeziku naziva se »**šeol**«, a prevodi se rečju **grob** ili iodzemlje. Grob ili

podzemlje je **mesto tišine, mraka i neaktivnosti**. Za mrtve se kaže da u grobu počivaju ili spavaju. »Jer mrtvi ne spominju tebe; u grobu ko će te slaviti?« (Psalam 6,5) »Neće te mrtvi hvaliti, Gospode, niti oni koji siću onamo gde se muči.« (Psalam 115,17)

U Novom zavetu mesto prebivanja mrtvih označava se grčkom rečju »**hades**«. Tareč znači isto što i jevrejska reč »šeol«, tj. grob ili podzemlje. Moramo naglasiti da biblijski novozavetni pojam »had«, u značenju grob ili podzemlje, gde mrtvi počivaju ili spavaju besvesnim snom, ne smemo zameniti s grčkim, mitološkim pojmom »had«. Na žalost, to mnogi teolozi čine. Takođe i mnogi prevodioci novozavetnu grčku reč »hades« prevode rečju »pakao«, što je pogrešno. Jedini ispravni prevod reči »had« je grob ili podzemlje. **Ovde želimo da naročito podvučemo razliku između biblijskog pojma šeol i had, kao mesta u kome počivaju mrtvi, kao mesta tišine, mraka i neaktivnosti, i grčkog, mitološkog pojma »had«, kao mesta prebivanja bestelesnih duša, u kome one već primaju nagradu ili trpe kaznu. Ovi pojmovi međusobno se isključuju.**

Pristalice nauke o urođenoj besmrtnosti ljudske duše i verovanja da duše primaju nagradu ili kaznu odmah posle smrti tela tumače priču o **Bogatašu i siromašnom Lazaru** literarno ili doslovno, i zato tu priču navode kao dokaz u prilog svom verovanju. Oni pri tome, slobodno možemo reći, poklanjaju više vere grčkom, mitološkom pojmu o »hadu«, negoli biblijskom učenju o čovekovom stanju posle smrti. Više veruju Platonu nego Hristu, mitologiji negoli Bibliji.

Pozadina priče o Bogatašu i Lazaru je grčki, mitološki pojam o hadu, a ne biblijski pojam o hadu. Za pravilno tumačenje i razumevanje priče o **Bogatašu i siromašnom Lazaru** potrebno je da znamo šta grčka mitologija uči o hadu.

Jevrejski istoričar Josif Flavije (umro oko 100. god. n.e.) u svom delu **Rasprava s Grcima o hadu** govori o grčkom shvatanju pojma had. Evo nekoliko pogleda iz tog dela.

Josif Flavije objašnjava da je had podzemni predeo, u kome se jednako čuvaju duše dobrih i zlih. To je mesto tame; tu duše počinju da trpe vremensku kaznu. U jednom delu hada nalazi se »jezero neugasivog ognja«. U taj oganj još niko nije bačen, ističe Josif Flavije. Taj oganj je unapred određen za dan kada Bog bude izrekao pravednu osudu svima. Tada će nepravedni i neposlušni biti bačeni u to ognjeno jezero, a pravedni će naslediti nepropadljivo carstvo. Sada se obe grupe, dobri i zli, nalaze u hadu, ali u **posebnim predelima**. To je grčki pojam o hadu. Grčki pojam o hadu prihvatili su velikim delom i Jevreji u toku dva stoleća pre Hrista, i to u nešto izmenjenom obliku.

O tom jevrejskom izmenjenom pojmu hada Josif Flavije ovako piše;

»Postoji ulaz u ovaj podzemni predeo na čijim vratima stoji jedan arhandeo s četom anđela. Sve koji ovuda prolaze vode anđeli određeni nad dušama. Pravedni su odvojeni na **desnu ruku**, gde je svetao predeo s izgledom na dobro koje će doći. **Ovde oni čekaju na večni život na nebu. Ovo mesto mi nazivamo krilo Avramovo**. Nepravedne anđeli vuku na **levu ruku**. Ti anđeli im prete i guraju ih sve dublje. Zapravo, anđeli ih vuku u blizinu samog pakla (gehene), gde slušaju njegovu buku i osećaju njegovu vruću paru. Ovde oni posmatraju taj užasan prizor i već strahuju od budućeg suda, tako na neki način već unapred trpe kaznu.

Oni takođe **gledaju mesto na kome se nalaze očevi i pravedni**, što je takođe za njih kazna. Između njih i pravednih nalazi se **dubok ponor**, tako da niko ne može preći na drugu stranu.«¹ Josif Flavije kaže da je to had u koji su smeštene duše do određenog časa koji je Bog unapred odredio. Tada će On vaskrsnuti sve ljude; podići će opet ista tela koja Grci pogrešno smatraju zauvek raspalim.

Josif Flavije još dodaje da Platon uči da je samo duša besmrtna, ali Bog je kadar da učini i telo besmrtnim. Zatim kaže da Jevreji veruju da će »tela opet vaskrsnuti«, i, premda su se raspala, nisu uništena. Svakome telu biće vraćena njegova duša.

Na osnovu ovoga što je Josif Flavije izneo o verovanju Grka u had i priče o **Bogatašu i siromašnom Lazaru**, koja izražava verovanje mnogih Jevreja Hristovog vremena, zaključujemo da među njima postoji veliki stupanj podudaranja: jedni i drugi veruju u besmrtnost duša i njihovo zadržavanje, do konačnog suda, u hadu, gde već uživaju delimično blaženstvo ili trpe privremenu kaznu. Razlika je jedina u tome što Jevreji veruju i u vaskrsenje tela, dok Grci to odbacuju.

Iz **rasprave** Josifa Flavije o hadu jasno je da su Jevreji svoj koncept o hadu uzeli od Grka. **Biblijsku nauku o uslovnoj besmrtnosti zamenili su Platonovim učenjem o besmrtnosti duše i o seljenju duše nakon smrti tela u had u kome nastavljaju život u blaženstvu ili bedi**. Ova promena nastala je u toku dva stoleća pre Hrista. Platonizam je ušao u Jevrejske apokrifne i pseudoepigrafske spise koji su nastali u to vreme, a preko njih u narodno verovanje. U tim apokrifnim spisima pojavljuje se učenje o hadu s **dva odeljenja** - za pravedne i nepravedne (1. Enohova 22,9-13). Tu se takođe spominje da **Avram, Isak i Jakov pozdravljaju** dobrodošlicom pravedne (4. O Makabejcima 13,17). I, konačno, ističe se da pravedni imaju prednost da sede **u krilu Avramovom**.

Ovo je pozadina priče o **Bogatašu i siromašnom Lazaru**. Isus se približio Jevrejima uzimajući ilustraciju iz njihovog verovanja ne zato da bi podupro to verovanje, već da bi izneo određenu moralnu pouku - **valja paziti da ne izgubimo prednosti koje nam se pružaju dok smo živi**. V ovom životu određuje se naša večna budućnost. Nema druge prilike.

Pristalice urođene besmrtnosti ljudske duše i večnih muka zlih u ognjenom paklu pozivaju se na ovu priču, koju doslovno tumače i shvataju, kao na dokaz u prilog svom verovanju. Besmislenost takvog doslovnog tumačenja jasno proizlazi iz sledećih pojedinosti same priče:

1. Priča kaže da je Lazar umro i da su ga anđeli odneli u krilo Avramovo. Koliko veliko krilo bi morao imati Avram da bi svi pravedni mogli sedeti u njegovom krilu?! Ako treba izraz »krilo Avramovo« shvatiti figurativno, zašto bi se ime Avram shvatalo u doslovnom smislu?! Što se tiče Avrama, Sveto pismo kaže da je on umro i da su ga njegovi sinovi pokopali (1. Mojsijeva 25,8.9). U Bibliji nema izveštaja da je on vaskrsnuo, kao što je to slučaj s Mojsijem (5. Mojsijeva 34,5.6; Judina poslanica 9; Matej 17,3). Prema poslanici Jevrejima 11,8-19, Avram, kao i svi patrijarsi, nije primio obećanje, već očekuje ono »bolje vaskrsenje« prilikom drugog Hristovog dolaska (Jevrejima 11,35.39.40)

2. Pristalice učenja o besmrtnosti ljudske duše veruju da duše kao bestelesni duhovi primaju nagradu ili kaznu odmah posle smrti i zato se pozivaju na ovu priču kao na dokaz u prilog svom verovanju. Umesno je postaviti pitanje: kako bestelesne duše mogu imati telesne organe: prst, jezik, oči, koji se u priči spominju?! Bogataš iz pakla moli: »Oče Avrame, pošalji mi Lazara neka umoču u vodu **vrh prsta** svojega i da mi rashladi jezik!«

3. U priči se spominje ponor koji deli pravedne od nepravednih. Može li za bestelesne duše postojati i nešto neprekoračivo? Smatra se da bestelesne duše mogu svuda prodrati.

4. Pravedne od nepravednih deli samo jedna provalija, tako da oni mogu jedni druge gledati i međusobno razgovarati. Zamislimo da se među pravednima nalazi jedna majka, a preko provalije u paklu njen sin, i ona mu ne može pomoći. Kakvo bi bilo »blaženstvo« te majke i drugih pravednika kad bi stalno morali da gledaju muke svojih dragih ili svojih poznanika i prijatelja koji se nalaze u paklu?! Sve ovo je besmislenost, pa ipak neki uzimaju ovu priču doslovno i na njoj temelje svoju nauku o besmrtnosti duše.

Takav had kakav je opisan u ovoj priči Biblija ne poznaje. U biblijskom **hadu**, koji je zapravo **grob, nema ni govora, ni gledanja, ni muka**. To je mesto počivanja ili besvesnog sna do buđenja ili vaskrsenja, i to pravednih u život večni, a nepravednih za propast ili smrt večnu (Jovan 5,28.29).

Naš Gospod Isus nije imao nameru da ovom pričom potvrdi grčko ili jevrejsko verovanje o hadu, jer bi to bilo u suprotnosti sa celim Svetim pismom i s izričitim njegovim izjavama o stanju mrtvih.

Priča o Bogatašu i siromašnom Lazaru je samo priča - poređenje, a ne realnost. To je isto tako poređenje kao i ono u Starom zavetu o drvetima koja sebi biraju cara (Sudije 9,8-16; 2. O carevima 14,9), ili priča o silasku vavilonskog cara u šeol, gde ga očekuju knezovi i carevi koje je on pogubio i koji ustaju sa svojih prestolja i pozdravljaju ga podrugljivim rečima: »I ti li si iznemogao kao mi, izjednačio si se s nama?! (Isaija 14,4—11)

Isusov cilj, dakle, nije bio da nas ovom pričom pouči o stanju mrtvih posle smrti, već da nam preko nje da važne moralne pouke, i to:

1. Da bogatstvo nije pravo i trajno dobro, jer se završava grobom, i da su bogati odgovorni za to kako upotrebljavaju svoje bogatstvo;

2. Da Bog ne pripisuje nikakvu važnost telesnom poreklu. Bogataš se smatrao sinom Avramovim, ali mu to nije ništa pomoglo, jer nije imao veru i dela Avramova;

3. Da je sadašnji život jedina prilika koja nam je data da se pripremimo za budućnost;

4. Da nam je Bog dao svoju reč, Bibliju, kao najbolje merilo vere i života. Ona nam otkriva put u večni život.

Postavimo sebi pitanje: kako koristim prednost koju mi pruža ovaj život da se priprelim za večni život? Dopuštam li da Sveti Duh obnovi u meni Božju sliku. Nastojim li da pomoću Božje reči i Božje milosti izgrađujem sve **uzvišeniji karakter prema Hristovom uzoru?**

»BIĆEŠ SA MNOM U RAJU«

U ovom poglavlju bavićemo se tekstom iz Jevanđelja po Luki 23, 43. na koji se zagovornici verovanja u urođenu besmrtnost duše najčešće pozivaju kao na pozitivni dokaz u prilog nauci o besmrtnosti duše.

Isus se nalazio na krstu u samrtnoj agoniji. S Njim su bila razapeta i dva razbojnika, jedan s leve, a drugi sa desne strane. Jedan razbojnik rugao se Hristu rečima: »Ako si Hristos, pomози sebi i nama.« Drugi razapeti razbojnik ukoravao ga je rečima: »Zar se ti ne bojiš Boga, kad si i sam osuđen tako? Mi smo još pravedno osuđeni jer primamo po svojim delima kao što smo zaslužili; ali on nikakva zla nije učinio.« Zatim je, okrenuvši se Hristu u pokajanju, dodao: »Opomeni me se Gospode kad dođeš u carstvo svoje!«

Isus mu je odgovorio:

»Zaista ti kažem, danas ćeš biti sa mnom u raju!« (Luka 23,43) Većina prevodilaca tako prevodi ovaj biblijski stih.

Navedeni tekst sadrži u sebi problem. Pitanje je da li je Isus kazao:

»Zaista ti kažem, danas ćeš biti sa mnom u raju!« Ili: »Zaista ti kažem danas, bićeš sa mnom u raju!« Od mesta na kome se nalazi zarez u ovoj rečenici, da li ispred ili iza priloga danas, zavisi njen smisao. Drugi je smisao ako je Isus rekao: »Danas ćeš biti sa mnom u raju!«, a opet sasvim drukčiji ako je kazao: »Kažem ti danas, bićeš sa mnom u raju!«.

Napominjemo da u grčkom izvornom tekstu nije bilo nikakve interpunkcije. Interpunkciju su kasnije unosili prepisivači i prevodioci i oni su je stavljali prema svom shvatanju teksta.

Prema grčkoj upotrebi reči, a to vredi i za našu sintaksu, prilog **danas** u citiranom tekstu može bliže određivati glagol **kazati**, a može takođe bliže označavati i glagol **biti**. U sintaksičkom smislu podjednako je ispravno staviti zarez ispred ili iza priloga danas. Ali tada smisao rečenice nije isti, već se menja. Drugi je smisao rečenice: »Zaista ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raju!«, a opet sasvim drugi: »Zaista ti kažem danas: bićeš sa mnom u raju!«

Pitanje je: Šta je zapravo Isus rekao? Koji od dva moguća teksta izražava Njegove misli?

Jedini način da saznamo šta je Isus mislio je da otkrijemo šta Biblija uči o pitanjima koja su u vezi sa navednim tekstom:

1. Šta je raj?
2. Da li je Isus otišao u raj na dan svoga raspeća?
3. Šta je Isus učio o vremenu u kome će verni primiti svoju nagradu u raju?

ŠTA JE RAJ?

Reč raj spominje se u Bibliji samo triput, i to u Luka 23,43; u 2. Korinćanima 12,2-4; i u Otkrivenju 2,7.

U 2. Korinćanima 12,2-4 se kaže da je Pavle u viđenju bio prenet u treće nebo, a to jestraj. Prema ovom tekstu raj se nalazi u trećem nebu.

Šta je treće nebo? »Prvo nebo je naša atmosfera; drugo je zvezdano nebo, a treće je mesto Božjeg prebivanja i prebivanja nebeskih bića.«¹

Tekst iz Otkrivenja 2,7. sadrži Hristovo obećanje pobedniku:

»Pobedniku ću dati da jede od drveta života, koje je nasred raja Božjega.«

Ovaj tekst kaže da je raj tamo gde je i drvo života.

U početku raj je bio Edem, jer se u njemu nalazilo drvo života (1. Mojsijeva 2,9), sa koga su naši praroditelji mogli jesti rod, dok nisu pogrešili. Posle pada u greh bili su udaljeni iz raja da ne bi jeli plod sa drveta života i živeli kao večni grešnici. Pre potopa edemski raj iščezao je sa naše zemlje, uzet je na nebo. Ali kada Bog bude obnovio ovu Zemlju, na njoj će opet biti raj s drvetom života. Apostol Jovan gleda u viđenju taj raj i opisuje ga rečima:

»I pokaza mi čistu reku vode života, bistru kao kristal, koja izlažaše od prestolja Božjega i Jagnjetova. Nasred ulica njegovih i s obe strane reke **drvo života** dajući svakoga meseca svoj rod; i lišće od drveta beše za isceljivanje narodima. I više neće biti nikakve prokletinje; i presto Božji i Jagnjetov biće u njemu; i sluge njegove posluživaće ga. I gledaće lice njegovo, i ime njegovo biće na čelima njihovim.« (Otkrivenje 22, 1—4)

I apostol Petar govori o novom nebu i novoj Zemlji kao budućem raju. On kaže da su prva nebesa i Zemlja koje je Bog u početku stvorio nestali potopom (2. Petrova 3,5.6), a »**sadašnja nebesa i zemlju** ista Božja reč čuva za dan Suda i propasti bezbožnika«. (2. Petrova 3,7.8) Dalje dodaje: »Ali čekamo po obećanju njegovu, novo nebo i novu zemlju, gde pravda živi.« (2. Petrova 3,13)

Zanimljivo je da Petar spominje tri neba i zemlje: prvo nebo i zemlju sa rajem na njoj; sadašnja nebesa i zemlju bez raja na njoj, i buduće ili treće nebo i zemlju, novo nebo i novu zemlju, gde će opet biti raj sa drvetom života.

Razapeti Hristos, Izvor života, obećao je u času svoje smrti večni život razbojniku koji se pokajao.

Danas se raj nalazi na nebu, gde je i Božji presto, a u budućnosti, kada Bog bude stvorio novo nebo i novu Zemlju, raj će biti na obnovljenoj Zemlji. Raj se ne nalazi u hadu, niti u nekom delu hada, kako su to verovali Grci i Jevreji Hristovog vremena, i kako to i danas veruju pojedini hrišćani.

Da li je Isus otišao u raj na dan raspeća?

Čak tri dana kasnije, nakon vaskrsenja Isus je rekao Mariji: »Ne dohvataj se do mene, jer se još ne vratih k Ocu svojem.« (Jovan 20,17) Očigledno je, dakle, da Isus nije na dan svoga raspeća bio u raju. Prema tome ni razbojnik nije mogao biti s Njim u raju.

Sveto pismo izričito spominje da je Isus posle smrti na krstu bio položen u grob i da je u grobu ostao do časa vaskrsenja. Božji Duh preko Davida prorekao je o Mesiji da ga Bog neće ostaviti u šeolu (grob), niti će dopustiti da istrune (Psalam 16,10). Govoreći o ispunjenju toga proročanstva, apostol Petar kaže: »Ovoga Isusa vaskrse Bog, čega smo mi svi svedoci.« (Dela 2,32)

Biblija izričito uči da se mrtvi do časa vaskrsenja nalaze u grobu u kome »nema rada ni mišljenja, ni znanja, ni mudrosti«. (Propovednik 9,10) U času smrti propadaju sve čovekove misli (Psalam 146,4). Šeol, had, podzemlje ili grob je mesto tišine, mraka i neaktivnosti, a ne mesto života, aktivnosti, radosti ili trpljenja kako je to zamišljala grčka mitologija. Prema tome, biblijski šeol ili had (grob, podzemlje) nije mogao biti raj u kome bi se razbojnik radovao sa svojim Spasiteljem.

Jasno je da Božji raj, sa svojim drvetom života, nije u grobu (hadu), već na nebu, i da se u taj raj može ući jedino vaskrsenjem.²

Pristalice nauke o besmrtnosti duše zamenjuju biblijski had (grob) s mitološkim hadom. Prema grčkoj mitologiji, had je podzemni predeo sa dva zasebna odeljenja, sa jednim svetlim, nazvanim Jelisejska polja, u kome borave bestelesni duhovi ili duše pravednih, i jednim mračnim delom u kome

borave duše zlih. Jevreji su svetliji deo hada nazvali »krilo Avramovo« ili »raj«. Ovo grčko i jevrejsko verovanje o hadu je u suprotnosti s biblijskim učenjem o hadu (grobu). Grčki ili mitološki had je mesto gde se živi, radi, raduje ili pati, a biblijski had je mesto mrtvih, u kome nema života, u kome vlada tišina, mrak i neaktivnost.

Isus posle raspeća nije otišao u nebeski raj, već je bio u grobu kao što je prorekao o sebi:

»Jer kao što je Jona bio u truhu kitovom tri dana i tri noći: tako će biti i sin čovečij u srcu zemlje tri dana i tri noći.« (Matej 12,40)

Tek četrdeset dana posle vaskrsenja Isus je otišao na Nebo, u nebeski raj (Dela 1,1-3).

Iz ovoga zaključujemo da ni Isus niti razbojnik, koji se na krstu pokajao, nisu bili na dan Hristovog raspeća u raju. Oni su bili mrtvi, u grobu.

Kada će verni biti u raju?

Nagrada vernima nije vezana za čas njihove smrti, već za čas njihovog vaskrsenja, a ono će se zbiti na dan Hristovog drugog dolaska.

Uoči svog odlaska na nebo, Isus je svojim učenicima dao svečano obećanje:

»Da se ne plaši srgce vaše, verujte Boga, i mene verujte. Mnogi su stanovi u kući oca mojega. A da nije tako, kazao bih vam: idem da vam pripremam mesto. I kad otidem i pripremam vam mesto, **opet ću doći, i uzeću vas k sebi da i vi budete gde sam ja.**« (Jovan 14,1—3) Kad Isus bude po drugi put došao, tada će verni vaskrsnuti i primiti večnu nagradu.

Hristovo vaskrsenje je garancija našeg vaskrsenja: »Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a po tom oni koji verovaše Hristu o njegovu dolasku.« (1. Korinćanima 15,22.23)

Da će verni primiti nagradu tek u času vaskrsenja, pokazuju i sledeće Isusove reči:

»Kad daješ obed ili večeru, ne zovi ni prijatelja svojih, ni braće svoje, ni rođaka svojih, ni suseda bogatih, da ne bi i oni tebe kad pozvali i vratili ti. Nego kad činiš gozbu zovi siromahe kljaste, hrome, slepe! I blago će ti biti što ti oni ne mogu vratiti; **Nego će ti se vratiti o vaskrsenju pravednih.**« (Luka 14,12-14)

Pomilovani grešnici ući će u blaženstvo, u raj, tek u dan Hristovog drugog dolaska, u dan vaskrsenja vernih. Iz ovoga zaključujemo da ni razbojnik koji se pokajao na krstu nije ušao u raj u času svoje smrti, već da će s ostalim vernima ući u život blaženstva ili raj tek u času Hristovog drugog dolaska, u času vaskrsenja vernih.

Interpunkcija - odlučujući činilac u određivanju značenja teksta u Luki 23,43.

Već smo spomenuli da u izvornom grčkom tekstu Novog zaveta nije bilo nikakve interpunkcije. Interpunkcija je delo novijeg vremena. Ona nije plod nadahnuća. Nju su počeli postepeno unositi prepisivači i prevodioci počevši od devetog stoleća. Oni su to činili prema svom shvatanju i iskustvu, ali su katkada u tome poslu bili pod uticajem svog teološkog shvatanja, što ih je zavedlo pa su zarez često stavljali na pogrešno mesto i tako iskrivljavali značenje teksta, značenje originala. Upravo to se dogodilo sa zapisanim rečima koje je Isus izgovorio razbojniku koji se pokajao na krstu. Na osnovu svega što smo ranije izložili i dokazali, nema sumnje da je Isusovo obećanje glasilo:

»Zaista ti kažem danas: bićeš sa mnom u raju!«

Hristos nije obećao razbojniku da će **toga dana** biti s Njime u raju, jer sam tada još nije otišao u raj, već tek četrdeset i tri dana kasnije. Ali **obećanje** je dato u **času raspeća**, u času prividnog poraza i tame, kad se gomila rugala Isusu i kad su Ga čak učenici ostavili. Taj dan, taj čas prividnog poraza, bio je, zapravo dan pobeđe nad silama tame, kada je Isus izvojevao spasenje za sve koji se kajaju za svoje grehe i priznaju Ga za svoga Spasitelja, kako je to u poslednji čas učinio ovaj razbojnik.

Ovaj razbojnik verovatno je još ranije slušao o Hristu i Njegovoj nauci; možda je bio i prijateljski naklonjen Hristu, ali zaveden rđavim društvom pošao je stranputicom, i sada je snosio posledice svojih nedela. Dok se nalazio na krstu, sećao se svega što je čuo o Hristu, naročito kako On prašta grehe i isceljuje bolesti. »Sveti Auh rasvetlio je njegov razum i malopomalo dokazi su se spojili. U Isusu, ranjenom, ismevanom i razapetom video je Božje Jagnje koje je uzelo grehe sveta. U njegovom glasu bila je pomešana nada sa bolom kada se ova bespomoćna, umiruća duša predala Spasitelju koji je umirao. »Opomeni me se«, povikao je, »Gospode! kad dođeš u carstvo svoje.«

Odgovor je došao odmah. To je bio odgovor pun ljubavi, saučešća i sile:

»Zaista ti kažem danas: bićeš sa mnom u raju!«

»Mnogi su bili spremni da Ga nazovu Gospodom dok je činio čuda i pošto je ustao iz groba, ali niko, osim razbojnika koji se pokajao i bio spasen u jedanaesti čas, nije Ga priznao dok je visio i umirao na krstu.«

Šta je bilo važno za ovog razbojnika koji je poverovao i koji se pokajao u poslednji čas? Za njega nije bilo toliko važno **kada** će biti u raju; koliko: **hoće li biti u raju?**

U razmatranom tekstu Luka 23,43. prilog »danas« treba da bude povezan sa »kažem ti«, da bi naglasio svečanost **prilike**, a ne sa »bićeš«. Na taj način Isus obećava razbojniku ne samo da će ga se setiti kada bude došao u raj, već mu obećava, zajamčuje prisutnost i sudelovanje s Njim samim u raju.⁴ Zaista, Hristova smrt koja se približavala - čas otkupljenja, bio je taj »danas«, koji je osigurao razbojnikovu nadu i koji omogućuje i ostvarenje naše nade.

Za upotrebu priloga »danas« u tekstu Luka 23,43. možemo kazati da se slaže s mnogim tekstovima u Starom zavetu.

Tako, na primer, preko Mojsija je Gospod kazao:

»Jer ti zapovedam **danas** da ljubiš Gospoda Boga svojega...»

»Javljam vam **danas** da ćete zaista propasti ...» (5. Mojsijeva 30,16.18)

Mojsije nije mislio da će oni poginuti toga dana, već da će sigurno poginuti ako se odvrte od Gospoda.

Rešenje značenja razmatranog teksta je, kao što smo dokazali, u stavljanju zareza ili dveju tačaka na pravo mesto, koje je **iza** priloga danas. Pravi smisao Isusovih reči je: »Zaista ti kažem danas: bićeš sa mnom u raju!«

Oni koji odbijaju ovo rešenje, prihvataju sotoninu prvu laž. Još u raju sotona je rekao našim praroditeljima: »Nećete vi umreti!« (1. Mojsijeva 3,4). Sotona je taj koji tvrdi da smrt nije smrt, već neka vrsta drugog života u hadu.

U obraćenom zločincu na krstu, koji je na neki način simbol mnogih, koji će uzverovati u poslednji čas ljudske istorije (Matej 20, 6-16), Isus je video »trud svoje duše«. (Isaija 53,11) Bio je utešen verom zločinca koji se pokajao i uzverovao u Njega. Isus je tom paćeniku s Golgote obećao da će biti s Njime u obnovljenom raju, i to zauvek. To obećanje vredi i za nas i ono će se i ostvariti na nama ako **danas** ne odbijemo Božji poziv:

»Zato, kao što govori Duh Sveti: danas ako glas njegov čujete, ne budite drvenastih srca . . . !« (Jevrejima 3,7)

»PREOBUČENI« U NEBESKOM DOMU -NAJVEĆA ČEŽNJA VERNIH

Apostol Petar kaže da u Pavlovim poslanicama ima nekih »teško razumljivih mesta, koja neuki i nepostojani izvrću, kao i ostala Pisma, na svoju propast«. (2. Petrova 3,16) Jedno od takvih težih mesta je Pavlov iskaz u 2. Korinćanima 5,1-9. Na ovaj tekst pozivaju se zagovornici verovanja u urođenu besmrtnost ljudske duše kao na neosporni dokaz da verni odmah u času smrti primaju svoju nagradu - odlaze u raj. Naročito se pozivaju na sledeće Pavlove reči: »Ipak smo puni pouzdanja, i više volimo otići iz ovoga tijela i vratiti se (u domovinu) ka Gospodinu. Zato mu se uporno nastojimo svidjeti, bilo da ostajemo (u tijelu), bilo da odlazimo (iz njega).« (2. Korinćanima 5,8.9; prevod dr Rupčića)

Rupčićev prevod je dosta slobodan. Sigurno je prevodilac bio pod uticajem svoje teologije. Izrazi »otići iz tela« i »vratiti se ka Gospodu« navode neupućenog čitaoca na misao da duša, kao bestelesni duh, odmah u času smrti napušta telo i vraća se Bogu.

U Novom internacionalnom prevodu Biblije, na engleskom jeziku, umesto upravo navedenih izraza stoje izrazi >>>»away from the body (odsutni od tela) i »at home with the Lord.« (prisutni s Gospodom). Malo kasnije vrtićemo se na ove ključne izraze i pokušati da objasnimo njihovo značenje.

Rekli smo da se pristalice verovanja u besmrtnost duše najčešće pozivaju upravo na ovaj tekst kao na dokaz u prilog svojoj tvrdnji da verni već u času smrti primaju svoju nagradu. Prema njihovom učenju, smrt je samo prelaz iz vidljivog sveta u nevidljivi u kome duša nastavlja život.

Može li se ovo učenje opravdati Biblijom? Napominjem Da je nelogično graditi neku dogmu ili verovanje na temelju jednog izdvojenog biblijskog stiha ne vodeći računa o celokupnom učenju Biblije o cloy istini. I u ovom slučaju moramo postaviti pitanje: Šta uči Biblija o čovekovoju večnoj sudbini? Šta uči Biblija o času u kome verni primaju ili će primiti svoju nagradu? Da li je to uistinu čas smrti kako tvrde pristalice verovanja u besmrtnost duše?

Navešćemo dva opširna teksta iz kojih će se jasno videti šta o tom pitanju uči veliki Hristov apostol Pavle.

On piše vernima u Solunu:

»Jer vam ovo kazujemo rečju Gospodnjom da mi koji živimo i ostanemo za dolazak Gospodnji, ne ćemo preteći onih koji su pomrli. Jer će sam Gospod sa zapovešću, s glasom arandelovim, i s trubom Božjom sići s neba; i mrtvi u Hristu vaskrsnuće najpre; A po tom mi živi koji smo ostali, zajedno s njima bićemo uzeti u oblake na susret Gospodu na nebo, i tako ćemo svagda s Gospodom biti.« (1. Solunjanima 4,15-17)

Korintskoj crkvi pisao je sledeće:

»Ali Hristos usta iz mrtvih, i bi novina onima koji umreše. Jer budući da kroz čoveka bi smrt, kroz čoveka i vaskrsenje mrtvih. Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a po tom oni koji verovali su Hristu o njegovom dolasku. Evo vam kazujem tajnu: jer svi ne ćemo pomreti, a svi ćemo se pretvoriti, U jedan put, u trenuću oka u poslednjoj trubi; jer će zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi, i mi ćemo se pretvoriti. Jer ovo raspadljivo treba da se obuče u neraspadljivost, i ovo smrtno da se obuče u besmrtnost. A kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost, i ovo se smrtno obuče u besmrtnost, onda će se zbiti ona reč što je napisana; pobeda proždre smrt.« (1. Korinćanima 15, 20-23.51-54)

U oba teksta ističe se činjenica da će verni, primiti svoju nagradu - besmrtnost u času Hristovog drugog dolaska, i to kolektivno: mrtvi neće preteći žive, ni živi umrle, **nego će svi primiti nagradu u istom času.** U času Hristovog drugog dolaska, na glas Božje trube, mrtvi verni ustaće neraspadljivi, a živi verni u tren oka biće preobraženi, pa će zajedno biti uzeti na nebo.

Tu misao da verni ne primaju svoju nagradu odmah u času smrti nego da će je primiti tek u času Hristovog drugog dolaska ističe apostol Pavle i u poslanici Jevrejima gde spominje heroje vere za koje kaže da još nisu primili ostvarenje obećanja večnog života jer »Bog nešto bolje za nas odredi da ne prime bez nas savršenstva«. (Jevrejima 11,39.40)

Biblija spominje samo tri osobe koje su pojedinačno već primile nagradu večnog života: Enoh i Ilija, koji su bili živi uzeti na nebo i Mojsije, koga je Bog vaskrsnuo (1. Mojsijeva 5,24; Matej 17,3)

Čas smrti nije istovetan sa časom primanja večnog života. Između časa smrti i časa primanja besmrtnosti kao nagrade vernima, postoji jedan vremenski razmak. To razdoblje umrli provode u grobu u besvesnom stanju, koje Biblija upoređuje sa snom (Jovan 11,11-15.25). **Biblija nigde ne spominje da u času smrti duša kao bestelesni duh odlazi u nebo.** Biblija ističe da će u dan Hristovog drugog dolaska Bog podići **mrtve** (ne samo njihova tela) iz grobova.

Učenje da verni odmah u času smrti odlaze u raj nije biblijska nauka. To je Platonovo učenje. To učenje prvi hrišćanski pisci, apostolski oci i apologete Justin Martir i Irenej smatrali su krivoverjem. Tu nauku je malo kasnije, ipak, prihvatila Rimski crkva i proglasila dogmom.

Kada govorimo o času primanja nagrade namenjene vernima, moramo uvek imati na umu tri čovekova stanja: **čas smrti, stanje provedeno u grobu i čas vaskrsenja.** Tek u času vaskrsenja verni umrli primaju dar večnog života. O tim trima stanjima upravo govori apostol Pavle u 2. Korinćanima 5,1-9.

Evo tog teksta u celini:

»Jer znamo da kad se zemaljska naša kuća tela raskopa, imamo zgradu od Boga, kuću nerukotvorenu, večnu na nebesima. Jer za tim uzdišemo, želeći obući se u svoj nebeski stan. I da se obući, ne goli nađemo! Jer budući u ovome telu, uzdišemo otežali; jer ne ćemo da se svučemo, nego da se preobučemo, da život proždere smrtno. A onaj koji nas za ovo isto stvori, Bog je, koji nam i daje zalag Duha. Dobro smo dakle volje jednako, jer znamo da putujemo u telu, daleko od Gospoda, Jer po veri živimo a ne po gledanju. Ali se ne bojimo, i mnogo volimo otići od tela, i ići ka Gospodu. Zato se i staramo, ili ulazili ili odlazili, da budemo njemu ugodni.« (2. Korinćanima 5,19)

Ceo ovaj tekst je težak tekst, koji neupućeni mogu pogrešno shvatiti, i zaista ga pogrešno shvataju.

Da bismo pravilno shvatali ovaj Pavlov iskaz, moramo se najpre zadržati na semantici, tj. na značenju pojedinih ključnih reči i izraza koji se nalaze u ovom tekstu. Poći ćemo redom po stihovima; spomenućemo te ključne reči i njihovo značenje:

1. stih: **»naša kuća«** i **»šator«**: zemaljsko telo; **privremeni boravak u telu.**
»raskopa«: vraća u prah; **raspada.**
»zgrada«: trajna kuća; **ново proslavljeno telo;**
»večna kuća«: proslavljeno, **besmrtno telo.**
2. stih: **»uzdisati«**: **vruće želeti.**
»obući se«: **obući besmrtno telo. »nebeski stan«**: **vaskrslo telo.**

3. stih: »**obučeni**«: život u telu ili **besmrtni život u telu**.
 »**goli**«: stanje za vreme smrti.
4. stih: »**svučići**«: **umreti**
 »**preobučići**«: **obučići se u besmrtno telo**.
5. stih: »**zalog**«: kapara, **jamstvo primanja punog nasledstva**.
6. stih: »**u telu**«: daleko od Gospoda; **ne još u Njegovoj prisutnosti**.
8. stih: »**otići od tela**« ili »odsutni od tela«: **počivati u grobu oslobođeni od bolesti i stradanja**.
 »ići ka Gospodu« ili »**prisutni s Bogom**«: **biti sjedinjeni s Hristom vaskrsenjem ili preobraženjem**.
9. stih: »**biti u telu**«: sadašnje življenje u telu »**odlaziti**« ili »**daleko od tela**«: **buduće življenje na nebu s Gospodom**.

Razmotrimo sada analitički smisao navedenog problemskog teksta.

Pavle govori o našoj zemaljskoj »šatoru - kući«. Šator i naše zemaljsko telo imaju u više pogleda sličnosti: oboje su sagrađeni od zemaljskog trošnog materijala i oboje označavaju mesto privremenog stanovanja. I apostol Petar govori o našem telu kao šatoru (2. Petrova 1,13).

Naša »kuća se ruši«, naše telo je raspadljivo. **Nakon razdoblja besvesnog sna, verne čeka vaskrsenje. Tada će dobiti »zgradu od Boga«, to jest primiće od Boga duhovno, besmrtno telo.**

Pavle baca pogled preko mračnog razdoblja koje se proteže od časa smrti do vaskrsenja i upoređuje ga sa čežnjom na večno stanje, stanje besmrtnosti. Njegova vera preskače ponor groba i unapred gleda nevidljivo ali večno stanje blaženstva kome se nada (2. Korinćanima 4,18).

Dok živimo na zemlji »obučeni smo« našim smrtnim telom. **U času smrti postajemo »neobučeni« ili »goli«.** Pavle ne bi želeo da ga zatekne to stanje. On bi više želeo da živ dočeka Hristov drugi dolazak, tako da doživi preobraženje a ne vaskrsenje. Ta želja Pavlu se nije ispunila. Većina vernih vaskrsenjem će naslediti besmrtnost. Manji broj vernih dočekaće živi Hrista. Ali utešno je to da ćemo se svi »preobučići« bilo vaskrsenjem ili preobraženjem i to u slavni dan Hristovog drugog dolaska. Tada ćemo dobiti slavna besmrtna tela. Tela vaskrslih vernih biće slična Hristovom vaskrsnom telu (Filipijanima 3,21).

»Biti go« ili biti »neobučeni« označava stanje smrti, stanje u grobu. Pavle gleda iza groba; on čežne za stanjem besmrtnosti. Na taj način Pavle isključuje mogućnost da »duše kao bestelesni duhovi« već u času smrti primaju nagradu blaženstva. Kad bi u času smrti verni primali nagradu, onda bi Pavle pozdravljao čas smrti i ne bi sa čežnjom gledao preko groba na dan Hristovog slavnog dolaska.

Stanje za vreme smrti je stanje besvesnog sna. Ako taj san ne bi bio prekinut pozivom Darodavca života, to bi onda bio večni san - večna smrt. Sam Isus kaže da će se jednog dana probuditi svi koji spavaju u grobovima - jedni na život večni, a jedni na osudu i propast večnu (Jovan 5,28.29).

Pavle kaže da nam je Bog dao »zalog« Duh. Duh Božji u našem srcu je zalog ili jamstvo da će nam Bog dati dar večnog života za kojim težimo. »A ako li živi u vama Duh onoga koji je vaskrsao Isusa iz mrtvih, onaj koji je podigao Hrista iz mrtvih oživeće i vama smrtna telesa Duhom svojim koji živi u vama.« (Rimljanima 8,11)

Pavle dalje kaže da sada dok smo u smrtnom telu živimo verom, tj. nadamo se budućem vaskrsenju. U budućem životu gledaćemo Hrista onakvog kakav jeste, jer ćemo i mi biti slični Njemu (1. Jovanova 3,2.3).

Izraz »otići od tela« ili »**biti odsutan od tela**« ne znači neku sreću u bestelesnom stanju, **već period odmora ili počivanja u grobu do časa vaskrsenja**.

»Ići ka Gospodu« ili »**biti prisutan s Gospodom**« **znači biti vaskrsenjem sjedinjen s Hristom**. To sjedinjenje s Gospodom nije u času smrti, već posle razdoblja počivanja u grobu, posle »odsutnosti od tela«. Očekujući taj dan apostol Pavle, kao Hristov saradnik, teži da u svemu bude ugodan Bogu, da odsjajuje Hristov lik.

Na osnovu svestranog razmatranja Pavlovog iskaza u 2. Korinćanima 5,1—9. proizlazi zaključak:

Pavle ne govori o primanju nagrade odmah u času smrti, kako to neki žele da dokažu na osnovu tih stihova. Biblija ističe da će svi verni zajedno primiti besmrtnost u dan Hristovog dolaska.

U spomenutom tekstu Pavle ističe tri čovekova stanja: 1. sadašnje smrtno stanje; 2. međustanje ili srednje stanje od smrti do vaskrsenja, i 3. buduće besmrtno stanje otkupljenih.

Dok smo u prvom stanju čežnemo za nebeskom »kućom«. Drugo stanje prikazano je izrazima »svučeni«, »goli«, »odsutni od tela«. Pavle bi želeo da izbegne to stanje, jer smrt nije nikome mila. Treće stanje je alternativa prvom stanju. Ono je predstavljeno izrazom »preobučeni« ili »prisutni s Gospodom«.

Biti s Gospodom, »preobučeni« u nebeskom domu - to je naš ideal. Da bismo taj ideal postigli, naš se »unutrašnji čovek« pod uticajem Božjeg Duha i Božje reči mora obnavljati svaki dan i naš pogled moramo više usmeravati nebeskoj stvarnosti, »na ono što je gore, ne na ono što je na zemlji; na ono što je nevidljivo, a ne na ono što se vidi« (Kološanima 3,2; 2. Korinćanima 4,16-18). »Mi pak svi koji otkrivenim licem gledamo slavu Gospodnju, preobražavamo se u to isto obličje iz slave u slavu, kao od Gospodnjega Duha.« (2. Korinćanima 3,18)

PROPOVEDANJE »DUHOVIMA U TAMNICI«

Među teže razumljiva mesta spadaju i sledeći tekstovi: 1. Petrova 3,18-20; 4,6 i 2. Petrova 2,4. Ovi tekstovi biće predmet našeg proučavanja u ovom poglavlju. »Jer i Hristos jedan put za grehe naše postrada, pravednik za nepravednike, da nas privede k Bogu, ubijen, istina, bivši telom, no oživlevši Duhom; Kojim sišavši propoveda i duhovima koji su u tamnici, koji nekad ne hteše da slušaju kad ih očekivaše Božje trpljenje u vreme Nojevo, kad se građaše kovčeg, u kome malo, to jest osam duša, ostade od vode.« (1. Petrova 3,18-20; Vukov prevod)

Isti tekst u drugom prevodu glasi:

»Jer i Krist je jedanput umro zbog grijeha, pravedan za nepravedne, da nas privede k Bogu; on koji je bio ubijen u tijelu, ali oživje duhom. U duhu je otišao propovijedati duhovima koji su se nalazili u tamnici, onima koji su nekoć bili nepokorni kad ih je Božja strpljivost uporno čekala, u vrijeme Noe, kad se gradila lađa u koju se skloni mali broj - svega osam duša, i bi spašen vodom.« (1. Petrova 3,18-20; prevod dr Ljudevita Rupčića)

Pristalice nauke o urođenoj besmrtnosti pozdvaju se na ovaj tekst kao dokaz u prilog svojoj tvrdnji da je čovek obdaren prirodnom ili urođenom besmrtnom dušom. Oni veruju da je Hristos kao svestan duh u intervalu između svoje smrti na krstu i vaskrsenja sišao u had, figurativni predeo mrtvih, gde je propovedao bestelesnim duhovima koji su tu čamili. Ovim duhovima je na taj način bila data nova prilika da se obrate i izbegnu čistilište ili pakao.

Da bismo ispravno shvatili neki teži biblijski tekst, moramo ga uvek razmatrati u vezi s drugim biblijskim tekstovima koji govore o istom predmetu, a nikad izdvojeno. U ovom slučaju dobro je da u vezi sa navedenim tekstom postavimo neka pitanja i da na njih potražimo jasan biblijski odgovor.

Postavljamo sledeća pitanja: Kuda je Hristos otišao posle smrti na krstu? Da li je Hristos umro samo telom, a duhom ostao živ? Ko je propovedao »duhovima u tamnici« i kada? Ko su bili ti duhovi »u tamnici«?

Kuda je Hristos otišao posle raspeća?

Posle raspeća na krstu Hristos nije nikuda otišao; bio je mrtav i kao takav položen u grob (grčki izraz »had«). U času umiranja svoj duh predao je Ocu: »Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj, i rekavši ovo izdahnu.« (Luka 23,46)

O Hristovom boravku u grobu i o Njegovom vaskrsenju iz groba prorokovao je psalmista David:

»Jer ne ćeš ostaviti duše moje u paklu, niti ćeš dati da svetac tvoj vidi trulost.« (Psalam 16,10)

Reč »duša« označava **celu osobu**. »Nećeš mene ostaviti u grobu.«

U svom govoru na dan Duhova apostol Petar posvedočio je ispunjenje ovog proročanstva navodeći spomenuti psalam:

»Da me nećeš ostaviti u boravištu mrtvih niti dopustiti da tvoj Svetac istrune.« (Dela 2,27)

U ovom tekstu prevodilac je umesto izraza »duša« upotrebio ličnu zamenicu »me«, koja znači isto što i izraz »tvoj Svetac« - to jest Hristos.

Iz ovoga sledi da je **ceo** Isus, a ne samo jedan Njegov deo, počivao u grobu. Za vreme svoga boravka u hadu ili grobu nikome nije propovedao, jer je bio mrtav, a mrtvi su u besvesnom stanju. Grob je mesto tišine, mraka i neaktivnosti (Psalam 146, 4; Propovednik 12,7; 9,10).

Da li je Hristos umro samo telom, a duhom ostao živ?

Tekst kaže da je »bio ubijen u telu«, a »ožive Duhom«. Ubijen je »u telu«, to jest kao Sin Čovečiji. Isus je upravo zato postao čovek da bi mogao da umre za nas, kao naša Zamena, i da bismo, zahvaljujući Njegovoj smrti, imali otkupljenje, oproštenje, pomirenje i večno spasenje (Matej 20,28;

26,28; Rimljanima 3,25; 5,10; Jevrejima 2,14.15) U času umiranja svoj »duh« predao je Ocu, a nije s njime sišao u grob ili had (Luka 23,46).

Pošto je bio mrtav, a ne živ, **treći dan je »Duhom oživeo«**. Većina prevodilaca pišu reč »duh« u spomenutom tekstu velikim slovom, što znači da reč Duh označava **Božjeg Duha**.

Božji Duh ili Sveti Duh je Hrista oživeo ili vaskrsnuo:

»A ako li živi u vama Duh onoga koji je vaskrsao Isusa iz mrtvih, onaj koji je podigao Hrista iz mrtvih oživeće i vaša smrtna telesa duhom svojim koji živi u vama.« (Rimljanima 8,11)

Hristova smrt i vaskrsenje su stožer našeg spasenja (Rimljanima 5,8-11).

Ko je propovedao »duhovima u tamnici« i kada?

Tekst kaže da je Hristos oživevši Duhom, kojim je sišao i propovedao »duhovima u tamnici«. (1. Petrova 3,19)

»Kojim« se odnosi na Duha. Duh Božji ili Hristov Duh je propovedao »duhovima u tamnici«. Reč »tamnica« se često u Bibliji upotrebljava u prenesenom smislu i označava **duhovno stanje grešnih ljudi**, sotoninih robova (Isaija 42,7; 61,1; Luka 4,18). Hristov Duh je preko Noja, propovednika pravde, propovedao pretpotopnom naraštaju. Kako su čvrsto bili čuvani u tamnici greha stanovnici pretpotopnog sveta očito je iz činjenice da se samo osam duša spasilo od potopa (1. Mojsijeva 6,5-13; 1. Petrova 3,20).²

Besmisleno je i nelogično verovati da je Hristov Duh nakon raspeća sišao u tobožnji had, gde su čuvani kao u tamnici »betelesni duhovi« pretpotopnog sveta, pa im propovedao ponovno Radosnu vest. To bi značilo da je Hristos prema tome pretpotopnom svetu pokazao poseban obzir, i da mu je pružio još jednu priliku za spasenje. Mogli bismo s tim u vezi postaviti pitanje: zar Hristos ne bi bio pristrasan ako bi prema pretpotopnom svetu pokazao takav obzir, dok bi prema drugim naraštajima bio ravnodušan?

Biblija uči da Bog nije pristrasan; ona takođe uči da je ovaj naš zemaljski život vreme u kome treba da se pokajemo i verom primimo od Hrista dar večnog života, sa smrću se završava naše vreme probe ili milosti (Matej 16,27; Luka 16,26—31; Rimljanima 2,6; Jezekilj 18,24). Biblija takođe uči da se mrtvi nalaze u besvesnom stanju. Oni ne mogu ni čuti ni pokajati se (Propovednik 9,5.6). Prema tome, u suprotnosti je sa celom naukom Svetoga pisma smatrati duhove koje spominje navedeni tekst kao »betelesna, svesna bića«, koja slušaju i prihvataju Jevanćelje. Reč »duhovima«, kao i reč »tamnica«, upotrebljena je u prenesenom ili figurativnom smislu i označava ljude.³

Grešnici Nojevog vremena imali su dovoljno vremena da na osnovu Nojevog propovedanja donesu razumnu odluku, i nije im bila data nikakva druga prilika. Zapravo, bili su toliko grešni da ih Bog nije mogao duže trpeti (1. Mojsijeva 6,5-13). Ipak, Božja strpljivost je čekala 120 godina da se pokaju, ali su propustili tu jedinu priliku.

Bog je i sa nama strpljiv, ali nemojmo propustiti da dok traje naše vreme milosti, osiguramo svoje večno spasenje, predanjem i poslušnoću Hristu:

»Zato, kao što govori Duh Sveti: 'danas ako glas njegov čujete, ne budite drvenastih srca!'« (Jevrejima 3,7).

Drugi teži Petrov tekst je sledeći:

»Zato se i mrtvima propovedi jevanđelje, da prime sud po čoveku telom a po Bogu da žive duhom.«

Drugi prevod ovoga teksta glasi:

»Ta zato je i mrtvima propovijedana Radosna vijest da budu osuđeni kao ljudi s obzirom na tijelo, a da žive kao Bog s obzirom na duh.« (1. Petrova 4,6; prevod dr Ljudevita Rupčića)

Više jasnoće unosi u ovaj tekst engleska Biblija Novi internacionalni prevod (New International Version) koji u našem prevodu glasi:

»Zato se evanđelje propovedalo onima koji su **sada** mrtvi, da budu suđeni kao ljudi s obzirom na telo, a da žive kao Bog s obzirom na duh.«

Propovedanje o kome je ovde reč ostvarilo se pre nego što je Petar ovo napisao. Propovedalo se živima koji su sada mrtvi, jer će se svakome suditi na temelju njegovog ličnog odziva istini koja je doprla do njega. Onima koji su umrli sudiće se na temelju onoga kako su živeli u ovom životu. Sudiće im se kao i živima.

Izraz »po čoveku telom«, »s obzirom na tijelo« znači kao živa ljudska bića. A »po Bogu da žive duhom«, »da žive kao Bog s obzirom na duh« znači da žive kao Bog besmrtnim životom u duhovnom telu.

Očigledno je da Petar ovde misli na hrišćane koji su zaspali u Hristu s nadom u vaskrsenje kada Isus bude došao i kada smrtnost bude zamenjena besmrtnošću.⁴

Sledeći teži tekst odnosi se na pale anđele čuvane u tartaru.

Tekst glasi:

»Jer kad Bog ne poštedi anđela koji sagrešiše, nego ih metnu u okove mraka paklenoga, i predade da se čuvaju za sud.«

Tekst drugoga prevoda ovako glasi:

»Ako, naime, Bog nije poštedio anđela koji su sagriješili, već ih strmoglavio u pakao i predao mračnim bezdanima, gdje ih čuva za Sud.« (2. Petrova 2,4)

Moramo napomenuti da se reč »pakao« ne nalazi u izvornom grčkom tekstu. U grčkom tekstu upotrebljena je reč »tartar«. Reč »pakao« navodi na misao o kazni koja čeka zle u ognjenom jezeru.

Reč »tartar« uzeta je iz grčke mitologije. Prema grčkoj mitologiji tartar je najdublje odeljenje hada ili podzemlja u koje je Zavs bacio titane koji su se pobunili protiv njega.

»Tartar« u Petrovoj poslanici **nije identičan s grčkim mitološkim tartarom**. »Tartar«, kako ga Petar upotrebljava, predstavlja **mesto zadržavanja ili čuvanja demona i zlih anđela; to je mračni bezdan ili prostor oko naše planete, u kome su zli duhovi zadržavani za sud**, kada će biti osuđeni i uništeni u ognjenom jezeru. Posebno naglašavamo da izraz »tartar« ne smemo poistovetiti s mestom u kome se **sada** nalaze umrli zli, a to je »had« ili grob; niti s mestom u kome će zli biti uništeni ognjem, a to je »gehena« ili ognjeno jezero (pakao).⁵

Moramo sažaljenjem ustanoviti da prevodioci često prevode rečju »pakao« tri izraza koji nemaju isto značenje: šeol ili had, gehena i tartar. **Šeol** ili **had** je **grob** u kome mrtvi počivaju do vaskrsenja; **gehena** je mesto u kome će grešnici i demoni biti kažnjeni nakon suda. To je jezero ognjeno ili pakao. A **tartar** je mesto privremenog zadržavanja demona do dana suda, kada će biti uništeni u ognjenom jezeru. Tartar nije mesto mučenja, već mesto zadržavanja. Biblijski tartar nema ništa zajedničko s grčkim mitološkim tartarom.⁶

Tvrditi da su pali anđeli i grešnici već **sada** bačeni u pakao ili gehenu znači optužiti Boga da je nepravedan, jer kažnjava pre suda. Biblija nas uči da će sud nad zlima i demonima i potom kazna tek doći (1. Korinćanima 6,2.3; Danilo 7,26.27; Otkrivenje 20,10-14).

PUTEM VIĐENJA »NA TREĆEM NEBU«

Jedan od tekstova apostola Pavla koji pristalice teorije o urođenoj besmrtnosti duše često citiraju u prilog svojoj tvrdnji da je duša besmrtna ili neumrla je tekst u 2. Korinćanima 12,1—4, koji glasi:

»Ali mi se ne pomaže hvaliti, jer ću doći na viđenja i otkrivenja Gospodnja. Znam čoveka u Hristu koji pre četrnaest godina (ili u telu, ne znam; ili osim tela, ne znam: Bog zna) bi odnesen do trećega neba. I znam za takvog čoveka (ili u telu, ili osim tela, ne znam: Bog zna) Da bi odnesen u raj, i ču neiskazane reči kojih čoveku nije slobodno govoriti.«

Pristalice verovanja u urođenu besmrtnost tvrde da Pavle ovde govori o nekom čoveku čija je »duša« ili »duh« kao svesno biće napustila telo i bila prenesena u raj gde je čula neizrecive reči i zatim se opet vratila u svoj stan u telu.

Da bismo shvatili ovaj tekst, moramo ga razmotriti u vezi s njegovim kontekstom, s onim što je izneto u prethodnom poglavlju. U prethodnom poglavlju apostol Pavle govori o sebi, iznoseći dokaze u prilog svom apostolstvu - svoj život, svoje vladanje i svoja stradanja za Hrista (2. Korinćanima 11,24-32). Sada, u početku dvanaestog poglavlja navodi novi dokaz svog apostolstva — svoju neposrednu i ličnu vezu s vaskrsnulim Gospodom putem viđenja. O tome dokazu svog apostolstva on sam kaže: »Ali mi se ne pomaže hvaliti, jer ću doći na **viđenja i otkrivenja Gospodnja**.«

O kojim viđenjima je ovde reč? Reč je o viđenjima i objavama koje su mu bile date, a jedna od njih je upravo ova o kojoj je ovde reč. Apostol je kazao: »Ali sada ću govoriti o viđenjima i objavama koje su mi date od Gospoda.« (2. Korinćanima 12,1; prema prevodu Biblije - Ieš 1p1;egpa11opa1 Uegztp) Prema tome, u citiranom tekstu nije reč o nekom nepoznatom čoveku, već o samom apostolu Pavlu; takođe nije reč o napuštanju tela od strane duše i o njenom ponovnom vraćanju u telo posle posete nebu, već je reč o jednom Pavlovom viđenju.

Ono što neke zbunjuje je Pavlov govor u trećem licu: »Znam čoveka u Hristu.« I drugi biblijski pisci, kao npr. apostol Jovan, upotrebljavaju katkada treće lice iz skromnosti i poniznosti ne želeći da

budu poznati (Jovan 13,23; 19,26; 21,20). Pavle izbegava upotrebu prvog lica da ne bi izgledalo kao da želi da se hvali.

Da se ovde govori upravo o Pavlu, a ne o nekom nepoznatom čoveku, zaključujemo iz dva sledeća razloga: 1) što se ovde spominju viđenja i objave u vezi s Pavlovim drugim dokazima u prilog njegovom apostolstvu i 2) što se u sedmom stihu neposredno spominju objave date Pavlu.¹

Dakle u tekstu koji je predmet našeg proučavanja govori se o Pavlovom viđenju, a ne o nekoj »duši« koja bi nezavisno od tela odlazila u raj i opet se vraćala u telo kao svoj stan.

Viđenja su deo proročke uloge. Putem viđenja Bog je najčešće otkrivao prorocima svoju volju. Gospod je kazao Mojsiju: »Prorok kad je među vama, ja ću mu se Gospod javljati u viđenju i govoriću s njim u snu.« (4. Mojsijeva 12,6)

Prorok prima viđenje pod delovanjem Svetoga Duha. Za vreme viđenja je u budnom stanju ili u snu, i potpuno je nesvestan ili neosetljiv za sve što se zbiva oko njega. Njegove duhovne oči i uši primaju poruke koje mu Gospod daje, da bi ih kasnije, usmeno ili pismeno, preneo svojim savremenicima.

Pavle je za vreme svoje službe primio od Gospoda veći broj viđenja i objava (Dela 9,4-6; 16,9; 18,9; 22,17.28; 23,11; 27,23.24; Galatima 2,2) Njegova viđenja možemo uporediti s viđenjima nekih starozavetnih i novozavetnih proroka.

Tako, na primer, imamo izveštaj o proroku Jezekilju: »I pruži kao rukku. i uhvati me za kosu na glavi, i podiže me duh među nebo i zemlju i odnese me u utvari Božjoj u Jerusalim . . .« (Jezekilj 8,3)

»A mene duh podiže i odnese u utvari duhom Božjim u Haldejsku k roblju.« (Jezekilj 11,24)

Ovde nam se odmah nameće pitanje: nije li na isti način Duh Božji preneo u viđenju Pavla u treće nebo?

Takođe o apostolu Jovanu čitamo:

»I uvede me duh u pusto mesto i videh ženu gde sedi na zveri crvenoj.. .« (Otkrivenje 17,3)

Ova iskustva imali su ovi proroci za vreme dok su bili živi i aktivni, u budnom stanju, ali su bili i izvan sebe, a njihov je um za to vreme bio pod kontrolom Svetoga Duha.

Za vreme viđenja njihova »duša« ili »bestelesni duh« nije napuštao telo, kako to veruju pristalice nauke o urođenoj besmrtnosti, jer bi u tom slučaju takvi ljudi bili mrtvi dok se ne bi duša opet vratila u telo.

Pristalice teorije o urođenoj besmrtnosti duše teško shvataju pravi smisao Pavlovog izraza »u telu ili izvan tela«.

Pavlov izraz »u telu ili izvan tela« može se uistinu zameniti izrazom »stvarno ili u viđenju«.

Šta dakle znači izraz »u telu ili izvan tela«? Onaj izraz jednostavno znači da je Pavle pod uticajsm Svetoga Duha posmatrao nebesku stvarnost i da mu je ono što je gledao bilo tako stvarno da mu se činilo kao da je lično prisutan i da gleda stvarne prizore i sluša jasno izgovorene reči.²

Ponavljamo: navedeni Pavlov tekst tiče se »viđenja i objava« koje je on primio od Gospoda. Ovo viđenje o kome je ovde reč bilo je izuzetno značajno, jer je Pavlu bilo omogućeno da baci pogled na raj u »trećem nebu«. Ovo viđenje bilo je tako živo, tako stvarno da Pavle nije mogao reći da li je on bio stvarno, telesno, prenet u raj, ili je to bilo samo viđenje, koje je Sveti Duh otkrio njegovom umu.³

Kao što je proroku Isaiji bio pokazan Gospod kako sedi na prestolu visokom i uzvišenom (Isaija 6,1); kao što je Danilo posmatrao Svevišnjega na nebeskom prestolu i prizor budućeg suda (Danilo 7,9.10.13.14); kao što je apostol Jovan na Patmosu gledao u viđenju novi Jerusalim, novo Nebo, novu Zemlju, reku života i drvo života u Božjem raju, tako je i Pavle bio u viđenju prenet u nebeski raj, gde je video i čuo ono što se ne može ni opisati ni iskazati.

U tekstu se spominje »treće nebo«. U jednom opštem smislu smatramo da prvo nebo označava atmosferu; drugo naše zvezdano nebo, a treće stan Božji i nebeskih bića.

»Treće nebo« i raj ovde znače isto. Raj je tamo gde je drvo života (Otkrivenje 2,7; 22,1-2). Pavle je bio prenet u viđenju u raj, kao što je bio kasnije prenet i apostol Jovan.

Viđenja proroka o nebeskoj stvarnosti omogućuju i nama da svojim pogledom vere pogledamo svoje buduće slavno nasledstvo za koje apostol Pavle kaže:

»Što oko ne vide, i uho ne ču, i u srce čoveku ne dođe, ono ugotovi Bog onima, koji ga ljube.« (1. Korinćanima 2,9)

Pripremajući se za to nepropadljivo nasledstvo, Božja reč nas poziva da »svraćamo svoj pogled na ono što je gore« i da se ne vezujemo za ovo zemaljsko, jer je »vidljivo prolazno, a nevidljivo je večno«. (Kološanima 3,2; 2. Korinćanima 4,18)

PREVARENI SAUL

Biblijska epizoda o caru Saulu i vračari u Endoru često se navodi kao dokaz o pojavljivanju i materijalizaciji besmrtnosti duše proroka Samuila. Ta epizoda navodi se kao primer u prilog verovanju u besmrtnost duše.

Saul je bio prvi izrailjski vladar. U početku je sarađivao s prorokom Samuilom koji ga je pomazao za cara, ali kasnije se uzoholio, odbacio prorokove savete, prognao iz ljubomore i zavisti Davida, Božjeg izabranika, i pogubio sveštenike Gospodnje. Kad su Filisteji ponovo objavili rat Izrailju, Saul se veoma uplašio i osetio je potrebu za savetom. Tražio je izbavljanje od neprijatelja, **ali nije tražio i oprostjenje greha**. Zato mu Bog nije odgovarao »ni u snu, ni po Urimu, ni preko proroka«. (1. Samuilova 28,6)

Tada je odlučio da se obrati nekoj vračari.

Evo izveštaja o tome:

»I Saul reče slugama svojim: tražite mi ženu s duhom vračarskim, da otidem k njoj i upitam je. A sluge mu rekoše: evo u Endoru ima žena u kojoj je duh vračarski. Tada se Saul prerušio obukav druge haljine, i otide sa dva čoveka, i dođe k onoj ženi noću; i on joj reče: hajde vračaj mi duhom vračarskim, i dozovi mi onoga koga ti kažem. Ali mu žena reče: ta ti znaš šta je učinio Saul i kako je istrebio iz zemlje gatare i vračare; zašto dakle mećeš zamku duši mojoj da me ubiješ? A Saul joj se zakle Gospodom govoreći: tako živ bio Gospod! neće ti biti ništa za to.« (1. Samuilova 28,7-10)

Vračara je posumnjala u gosta koji ju je posetio u pratnji dvojice momaka pa mu je napomenula Saulov stav prema onima koji pozivaju duhove i vračevima: »Ta ti znaš šta je učinio Saul i kako je istrebio iz zemlje gatare i vračare.«

Saul je zaista, dok je još sarađivao s prorokom Samuilom, izdao naredbu protiv ljudi koji se bave takvim poslom. Sigurno je to učinio pod uticajem Samuila koji je dobro poznao Božji stav prema onima koji pozivaju duhove i vračarima. Božji stav u tom pogledu je jasan i određen. Bog najstrože zabranjuje vršenje okultnih radnji kojima se bave ovakvi ljudi.

»Ne obraćajte se k vračarima i gatarima, niti ih pitajte, da se ne skrvnite o njih. Ja sam Gospod Bog vaš.« (3. Mojsijeva 19,30)

»A ko se obrati k vračarima i gatarima da čini preljubu za njima, okrenuću lice svoje na suprot njemu, i istrebiću ga iz naroda njegov.« (3. Mojsijeva 20,6)

»A čovek ili žena, u kojima bi bio duh vračarski ili gatarski, da se pogube, kamenjem da se zaspu, krv njihova na njih.« (3. Mojsijeva 20,27) »Neka se ne nađe u tebe koji bi vodio sina svojega ili kćer svoju kroz oganj, ni vračar, ni koji gata po zvezdama, ni koji gata po pticama, ni uročnik, Ni bajač, ni koji se dogovara sa zlim duhovima, ni opsenar, ni koji pita mrtve.« (5. Mojsijeva 18,10,11)

»I ako vam reknu: pitajte vrače i gatare, koji šapću i mrmljaju; recite: ne treba li narod da pita Boga svojega? ili će pitati mrtve mesto živih?« (Isaija 8,19)

Nekadašnje vračarstvo i pozivanje duhova koje Biblija tako strogo zabranjuje isto je što i današnji spiritizam.

Ko su duhovi koji se javljaju na poziv vračara i pozivača duhova? **To su ili obične prevare ili zli anđeli koji su uzeli izgled nekog pokojnika i tako obmanjuju ljude**. U pustinji kušanja sotona je prišao Hristu u obliku svetlog anđela (Matej 4,1-11). Sam sotona se katkada pretvara u anđela svetlosti, i zato nije ništa neobično ako se pretvori i u oblik nekog čoveka (2. Korićanima 11,14).

Oni koji se bave vračarstvom, pozivanjem duhova pokojnika i traženjem saveta od mrtvih stavlja se u službu demonskih sila koje stoje iza okultnih obreda. Oni postaju sotonini robovi.

Vratimo se vračari u Endoru i njenom posetiocu Saulu i pratimo njihov razgovor:

»Tada žena zapita: 'Koga da ti dozovem?' A on reče: Samuila mi dozovi!«

»A kad žena vide Samuila, povika iza glasa, i reče žena Saulu govoreći: zašto si me prevario? ta ti si Saul. A car joj reče: ne boj se; nego šta si videla? A žena reče Saulu: bogove sam videla gde izlaze iz zemlje. On joj opet reče: kakav je? Ona mu reče: star čovek izlazi ogrnut plaštem. Tada razume Saul da je Samuilo, i savi se licem do zemlje i pokloni se.« (1. Samuilova 28,11-14)

Zatim sledi razgovor između »Samuila« i Saula:

»A Samuilo reče Saulu: zašto si me uznemirio i izazvao? Odgovori Saul: u nevolji sam velikoj, jer Filisteji zavojštiše na me, a Bog je odstupio od mene, i ne odgovori mi više ni preko proroka ni u snu, zato pozvah tebe da mi kažeš šta ću činiti.

Samuilo reče: pa što mene pitaš, kad je Gospod odstupio od tebe i postao ti neprijatelj? Gospod je učinio kako je kazao preko mene; jer je Gospod istrgao carstvo iz tvoje ruke i dao ga bližnjemu tvojemu Davidu; Jer nisi poslušao glasa Gospodnjega, niti si izvršio žestokoga gnjeva njegovog na Amaliku; zato ti

je danas Gospod to učinio. I Gospod će predati i Izrailja s tobom u ruke Filistejima; te ćeš sutra ti i sinovi tvoji biti kod mene; i oko Izrailjski predaće Gospod u ruke Filistejima.« (1. Samuilova 28,15—19)

Ko je zapravo, »Samuilo« koji se javlja na poziv vračare? Da li je to uistinu duša pokojnog Samuila, kako to tvrde pristalice verovanja u urođenu besmrtnost duše i u svesni nastavak života duše posle smrti tela? Šta možemo zaključiti iz detaljnije analize samog teksta?

Kada se nakon vraćanja ženi prikazao materijalizovani duh koji joj se predstavio kao Samuilo, ona se veoma uplašila jer je postala svesna ko je njen prurušeni gost. **Duh joj je otkrio prurušenog gosta upozorivši je na taj način da bude oprezna.** Duh pokazuje dobru volju saradnje. Zar bi pravi Samuilo to učinio i zatim nastavio da joj pomaže u njenom nesvetom poslu? Zar bi Samuilo, koji je kao Božji prorok za života bio **protiv vračara, sada kao duh saradivao s vračarom?** Sigurno da ne bi!

Umirivši prestrašenu ženu, Saul ju je zapitao: »Šta vidiš?« Ona mu je odgovorila: »Bogove sam videla gde izlaze iz zemlje.«

»Kakav je?«, upitao je Saul.

»Star čovek izlazi ogrnut plaštem«, odvrća žena.

Tekst dalje kaže:

»Tada razume Saul da je Samuilo.«

Zatim tobožnji »Samuilo« pita Saula: »Zašto si me uznemirio i izazvao?«

Prvo što zaključujemo iz ovog teksta je da žena nije **videla** Samuila. Ona je samo **pretpostavljala** da vidi Samuila. Duh joj se nije predstavio. Na Saulovo pitanje šta vidi, ona je odgovorila: »Bogove sam videla gde izlaze iz zemlje.«

Ni Saul nije **video** Samuila. Na osnovu ženinog opisa da vidi starca gde izlazi ogrnut plaštem, Saul je pretpostavljao da je to Samuilo. Tekst kaže: »Tada razume Saul (tj. u sebi je zaključio) da je to Samuilo.« Činjenica koja proizlazi iz analize samog teksta potvrđuje da ni žena ni Saul nisu videli Samuila. Oboje su samo pretpostavljali da je duh koji se javio Samuilo.

Obratimo pažnju i na pitanje koje tobožnji »Samuilo« postavlja Saulu: »Zašto si me uznemirio i izazvao?«

Pravi Samulo je bio Božji prorok. Ako bi on imao besmrtnu dušu, kako to veruju pristalice urođene besmrtnosti, sigurno bi se nalazio **u raju**. Onda bi morao sići **dole**, a ne izaći iz zemlje **gore**. Napustiti raj ili nebo mogao bi samo uz Božje dopuštenje. **Zar bi Bog koji je izdao tako stroge zabrane protiv vraćanja, uslišio vračarin zahtev i dopustio Samuilu da se pojavi na zemlji kao odziv na vraćanje?** Izvesno je da ne bi!

Gde se nalazi prorok Samuilo posle svoje smrti? On se ne nalazi ni kao neumrla duša u raju ni kao neki **svesni** duh ili **sena** u hadu, tj. u nekom podzemnom odeljenju, kako su to verovali stari Grci i drugi narodi, pa i neki Jevreji. Samuilo se nalazi u grobu, a grob je mesto tišine, mraka i neaktivnosti. »Živi znaju da će umreti, a mrtvi ne znaju ništa«, kaže Božja reč (Propovednik 9,5). U grobu nema ni rada ni mišljenja (Psalam 146,4; 6,5). Mrtvi počinjavaju u besvesnom snu. Između smrti i vaskrsenja nema svesnog života. **Prema tome duh koji se javio na poziv vračare nije bio pravi Samuilo, već materijalizovani duh nekog demona koji je dobio lik starog Samuila.**

Šta je tobožnji »Samuilo« kazao Saulu na njegovu molbu da ga pouči šta da čini u ovom času duboke krize. »Samuilo« mu je odgovorio: »Zašto mene pitaš kad je Gospod odstupio od tebe i postao ti neprijatelj? ... Gospod će predati i Izrailja s tobom u ruke Filistejima, te ćeš sutra ti i sinovi tvoji biti kod mene i oko izrailjski predaće Gospod u ruke Filistejima.« (1. Samuilova 28,16-19)

Sotona u obliku starog Samuila prikazuje Saulu Boga ne kao Boga ljubavi koji je spreman da oprostí grešniku koji se kaje i da ga primi kao svog sina, već kao nemilosrdnog osvetnika koji uživa u kažnjavanju. Zatim proriče Saulu da će sutra poginuti. Ove sotonine reči upućene Saulu preko vračare bacile su ga u očajanje. Nije imao snage da ohrabri vojsku i sutradan kad se zametnula borba između njegove vojske i Filisteja, Izrailj je doživeo težak poraz, a sam Saul bacio se na svoj mač i tako izvršio samoubistvo. Izveštaj o Saulovoj pogibiji kaže:

»I tako pogibe Saul za bezakonje svoje, koje učini Gospodu što ne sluša reči Gospodnje i što traži da pita duh vračarski.« (1. Dnevnika 10,13)

Proričući Saulovu propast preko vračare u Endoru, sotona je to i postigao svojom porukom koja nije bila poziv na pokajanje i reformu već podsticanje na razočaranje i propast.

»Sotona podstiče ljude da traže savet od onih koji pozivaju duhove. Otkrivanjem nekih pojedinosti iz njihove prošlosti nadahnjuje ih poverenjem u njegovu moć da može otkriti i budućnost.

Iskustvom stečenim u toku dugih stoleća sotona može zaključivati od uzroka do posledice i često proroči, sa izvesnim stepenom sigurnosti, neke događaje u čovekovom budućem životu. Tako može prevariti jadne duše i učiniti ih svojim robovima.«¹

Epizoda o Saulu i vračari iz Endora je velika sotonina prevara. **Sotona je prevario Saula uzevši obličje Samuila i igrajući njegovu ulogu.**

»Moderni spiritizam, počivajući na istim temeljima, nije drugo nego oživljavanje u novom obliku nekadašnjeg vračarstva i kulta demona.«² U Svetom pismu je prorečeno »da će u posljednje vreme odstupiti neki od vere slušajući lažne duhove i nauke đavolske«. (1. Timotiju 4,1) A apostol Pavle kaže da će pre Hristovog drugog dolaska sotona naročito otkrivati svoju moć »sa svakom silom, i znacima i lažnim čudesima, I sa svakom prevarom nepravde među onima koji ginu: jer ljubavi istine ne primiše, da bi se spasli«. (2. Solunjanima 2,9.10)

Neprijatelj naših duša je uvek budan i uvek nastoji da nas uhvati u svoju zamku da bi nas upropastio. Zato reči Gospodnje upućene nekadašnjem Izraelu, upućene su i nama danas: »Ne obraćajte se k vračarima i gatarima, niti ih pitajte, da se ne skvrnite o njih. Ja sam Gospod Bog vaš.« (3. Mojsijeva 19,31)

»IMAM ŽELJU OTIĆI I BITI S HRISTOM«

Apostol Pavle, veliki apostol neznabožaca, pisao je iz Rima uoči svog suđenja vernima u Filibi:

»Takva je moja željno očekivana nada; ništa me neće smesti. Sačuvat ću, naprotiv, potpuno pouzdanje i — sada kao uvijek - proslavit će se Krist u mom tijelu, bilo da živim, bilo da umrem.

Za me je, uistinu, život Krist, a smrt dobitak. Ali ako mi je dalje živjeti u tijelu, to za me znači plod - rad. Ne znam što bih onda izabrao. Pritisnut sam, i to s dvije strane; imam želju umrijeti i biti s Kristom, jer je to mnogo bolje . . . Ali je ostati u tijelu potrebnije radi vas« (Filibljanima 1,20-24; prevod dr Ljudevita Rupčića)

Pristalice verovanja u urođenu besmrtnost duše smatraju ovaj tekst najjačim dokazom u prilog urođene ili prirodne besmrtnosti. Naročito se pozivaju na rečenicu: »Imam želju umreti i biti s Hristom.« (Filibljanima 1,23). Napominjemo da mnogi drugi prevodioci ne upotrebljavaju na ovom mestu glagol »umreti«, već - što je bliže originalnom tekstu — »otići« ili »otputovati«. Glagoli »umreti«, i »otići« ili »otputovati« nemaju u ovoj Pavlovoj izjavi, kao što ćemo to malo kasnije videti, isto značenje.

Pristalice verovanja u urođenu besmrtnost duše tvrde da duša živi u svesnom stanju, odvojeno od tela, posle smrti fizičkog organizma, i da je Pavle očekivao da neposredno posle smrti, kao besmrtna duša ili bestelesni duh, ode u Božju prisutnost.

Nigde Pavle ne kaže da će njegova »duša« ili »duh« otići u času smrti pred Boga. Reč »duša« ili »duh« u tekstu se ne spominju. Njegov odlazak na nebo odnosi se na **celu osobu**.¹

Mogli bismo dopustiti da se izraz »umreti i biti s Hristom« ili »otići i biti s Hristom« - kad bi stajao sam - shvati kao da verni već u času smrti odlaze pred Božje lice. Ali ovaj izraz ne stoji sam. Ne smemo graditi neku dogmu na jednom izolovanom iskazu u Bibliji, već uvek moramo razmotriti šta cela Biblija uči o nekom predmetu vere. U ovom slučaju moramo razmotriti šta apostol Pavle i drugi biblijski pisci uče o smrti i o času sastanka s Hristom.²

Pre nego što pređemo na detaljniju analizu spornog teksta, moramo nešto reći o samoj pozadini teksta.

Prošlo je deset godina otkako je Pavle propovedao Jevanđelje u Filibi. Na kraju svog trećeg misionarskog putovanja bio je u Jerusalimu napadnut od Jevreja koji su hteli da ga ubiju, ali ga je spasao rimski zapovednik sa svojom četom. Kad su mu Jevreji i dalje pretili smrću, zapovednik ga je prebacio u zatvor u Cezareju, gde je ostao dve godine. Odavde ga je namesnik Fist, nakon suđenja, na njegov zahtev, poslao u Rim na viši sud. U Rimu je Pavle bio čuvan u zatvoru odakle je napisao poslanice Efescima, Filibljanima i Kološanima. Što se čas suđenja više približavao, stroži su postajali uslovi u zatvoru. Ali Pavle nije klonuo duhom. Upravo iz zatvora pisao je Filibljanima: »Radujte se svagda u Gospodu, i opet velim: radujte se!« Ta radost prožima poslanicu Filibljanima. Iz ovog prvog zatočeništva u Rimu Pavle je bio oslobođen.

Pređimo sada na analizu teksta.

Apostol Pavle kaže da će se Hristos proslaviti u njegovom **telu** bilo da živi, bilo da umre. (Filibljanima 1,20). Život i smrt su ovde, po Pavlu, vezani uz njegovo telo, a ne **prvenstveno** uz dušu ili duh. U celom tekstu Pavle nigde ne spominje »odvojenu dušu« ili »bestelesni duh«. Ako bi Pavle mislio da je njegovo pravo »unutrašnje ja« neka svesna besmrtna duša, koja prilikom smrti ostavlja telo i odlazi Bogu, on bi to kazao negde u svojim mnogobrojnim poslanicama. Međutim, on izričito kaže da nije »izostavio da pokaže volju Božju« (Dela 20,27). Međutim, činjenica je da on nije nigde spomenuo da

čovjek ima »besmrtnu dušu« ili »bestelesni duh«. Prema tome, takva ideja nije deo »Božje vere«. Vera u besmrtnu dušu nije biblijska nauka već Platonovo učenje.³

Pavle kaže da je za njega »život Hristos, a smrt dobitak«. U prethodnom stihu on je kazao da će se Hristos proslaviti u njegovom telu bilo da živi ili umre. Ako bude živeo, Hristos će biti proslavljen, a Crkva će od toga imati koristi. Ako bude umro, Hristos će opet biti proslavljen, i to će biti dobitak za Hrista i za njega. U kom smislu smrt će biti dobitak za Pavla? Poznato je koliko je stradanja Pavle podneo kao Hristov Svedok. U 2. Korinćanima 11,23-27 on sam piše o tome:

Jesu li sluge Hristove? (ne govorim po mudrosti) ja sam još više. Više sam se trudio, više sam boja podneo, više puta sam bio u tamnici, mnogo puta sam dolazio do straha smrtnoga; Od Jevreja primio sam pet puta četrdeset manje jedan udarac; Triput samo bio šiban, jednom su kamenje bacali na me, tri puta se lađa sa mnom razbijala, noć i dan proveo sam u dubini morskoj. Mnogo puta sam putovao, bio sam u strahu na vodama, u strahu od hajduka, u strahu od rodbine, u strahu od neznabožaca, u strahu u gradovima, u strahu u pustinji, u strahu na moru, u strahu među lažnom braćom; U trudu i poslu, u mnogom nespavanju, u gladovanju i žeđi, u mnogom pošćenju, u zimi i golotinji.« Smrću bi se završila njegova teška životna borba. Smrt bi za njega bila dobitak, jer bi tada imao svoj počinak. Za Pavla smrt je značila prednost ili dobitak - oslobođenje od životne borbe i sastanak s Hristom posle kratkog besvesnog sna ili počivanja u grobu. Za onoga koji počiva u grobu u besvesnom stanju, razdoblje između časa smrti i časa vaskrsenja nije ništa drugo do tren oka. Za mrtvoga taj vremenski interval, ma kako bio dug, ne znači ništa. Istog časa kada bude čuo poziv Darodavca života, biće u Hristovoj prisutnosti. Tako, u stvari, on ne čeka svesno ni jedan trenutak, jer oni koji su umrli, koji spavaju smrtnim snom, nisu svesni proticanja vremena. U tom smislu smrt je za Pavla značila dobitak.⁴

Smrt nije trenutak u kome bi se »duša« pokojnikova ili njegov »bestelesni duh« sjedinjavao s Hristom, kako to uče pristalice verovanja u besmrtnost duše. Smrt je besvesni san posle koga će, prilikom Hristovog drugog dolaska, verni vaskrsnuti, a živi pravednici će se u trenutku oka preobraziti. Tada će verni biti zauvek s Hristom.

O tome apostol Pavle piše sledeće:

»Jer će sam Gospod sa zapovešću, s glasom aranćelovim, i s trubom Božjom sići s neba; i mrtvi u Hristu vaskrsnuće najpre; A po tom mi živi koji smo ostali, zajedno s njima bićemo uzeti u oblake na susret Gospodu na nebo, i tako ćemo svagda s Gospodom biti.« (1. Solunjanima 4,16.17)

»Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a po tom oni koji verovaše Hristu o njegovu dolasku; Evo vam kazujem tajnu: jer svi ne ćemo pomreti, a svi ćemo se pretvoriti, ujedanput u trenuću oka u poslednjoj trubi; jer će zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi, i mi ćemo se pretvoriti. Jer ovo raspadljivo treba da se obuče u neraspadljivost, i ovo smrtno da se obuče u besmrtnost. A kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost, i ovo se smrtno obuče u besmrtnost, onda će se zbiti ona reč što je napisana: pobjeda proždre smrt.« (1. Korinćanima 15,22.23.51-54)

Jedini put i način kako možemo doći pred Hristovo lice i zauvek biti s njime je **vaskrsenjem** ili **preobraženjem**, koje će se zbiti **u dan Hristovog drugog dolaska**.

Učenje da se sjedinjujemo s Hristom u času umiranja putem besmrtno duše u suprotnosti je s jasnim učenjem Božje reči da se zauvek sjedinjujemo s Hristom jedino vaskrsenjem ili preobraženjem.

Kad bi verni odmah u času smrti išli u nebo, to bi značilo negaciju jedne od osnovnih biblijskih istina, a to je istina o besvesnom stanju ili snu umrlih u grobu, koji je mesto tišine, mraka i neaktivnosti (Propovednik 9,5.6.10; Jovan 11,11). Ako bi umrli već bili s Hristom u slavi, kako bi onda trebalo shvatiti reči apostola Jovana:

»Ljubazni! sad smo deca Božja, i još se ne pokaza šta ćemo biti; nego znamo da kad se pokaže, bićemo kao i on, jer ćemo ga videti kao što jest.« (1.Jovanova 3,2) Tek kad Isus bude došao u slavi, bićemo kao on, a ne ranije.

To je bila i Pavlova lična nada:

»Dalje dakle meni je pripremljen venac pravde, koji će mi dati Gospod u dan onaj, pravedni sudija; ali ne samo meni, nego i svima koji se raduju njegovu dolasku.« (2. Timotiju 4,8)

Svi verni očekivali su i očekuju ispunjenje svoje nade **u dan Hristovog drugog dolaska**. Izuzetak su Enoh i Ilija, koji su živi, preobraženjem, uzeti na nebo, i Mojsije, koga je Gospod već vaskrsnuo (Jevrejima 11,5; Matej 17,3). **Za sve druge umrle jedina nada je vaskrsenje**. To naglašava i apostol Pavle rečima: »Jer ako mrtvi ne ustaju, ni Hristos ne usta. A ako Hristos ne usta, uzalud vera vaša: još ste u gresima svojim.« (1. Korinćanima 15,16.17) Svedočanstvo je Pisma da je sam Hristos bio u grobu, da je treći dan vaskrsnuo i da se posle četrdeset dana uzneo na nebo, gde sada posreduje za nas u Očevoj

prisutnosti (Jevrejima 7,23-27). Hristovo vaskrsenje je garancija našeg vaskrsenja. Do časa vaskrsenja, koje će se zbiti u dan Hristovog drugog dolaska, verni počivaju u svojim grobovima.

Pavlov treći izbor - preobraženje

Pavle je bio u dilemi što se tiče izbora: živeti ili umreti. On piše: »Za me je, uistinu, život Hristos, a smrt dobitak. Ali ako mi je dalje živeti u telu, to za me znači plod, rad. Ne znam šta bih izabrao. Pritisnut sam, i to s dve strane.« Pavle je bio pritisnut kao da se nalazi u tesnacu sa zidovima s obe strane, bez mogućnosti skretanja u desno ili u levo. Sada se pred njim otvara **treća mogućnost: on bi želeo »otići«, ne umreti, i biti s Hristom.** On bi želeo živ dočekati Hrista; želeo bi da bude podignut sa Zemlje u susret Hristu na oblacima; želeo bi putem preobraženja, a ne putem vaskrsenja da primi besmrtnost.

To bi bilo najbolje. Upravo to izražavaju njegove reči: »Želim otići i s Hristom biti, što bi mnogo bolje bilo . . .« (Filibljanima 1,23; Bakotičev prevod)

Pavle je dobro znao da verni mogu biti s Hristom samo na dva načina - vaskrsenjem ili preobraženjem. Njegova je želja bila da ne umre, već da živ dočeka Hrista, i da putem preobraženja primi besmrtnost.

U navedenom tekstu upotrebljen je grčki glagol »analuó«, što znači »odrešiti«, »odvezati«, kao što se odvezuje brod da bi otputovao iz luke. Pavlova želja nije bila da postane bestelesni duh, kako su neki shvatili ovaj tekst, već da živ bude odnesen na oblacima u susret Hristu (1. Solunjanima 4,17).

On nije živ dočekao ispunjenje ove nade, jer je stradao mučeničkom smrću. Ali on je umro u veri, očekujući venac pravde, koji će mu dati Gospod, pravedni sudija, u onaj dan, i ne samo njemu, već svima koji očekuju Hristov dolazak (2. Timotiju 4,8).

Za sve verne koji su umrli, kao i za apostola Pavla, ispunjenje njihove nade zbiće se vaskrsenjem u dan slavnog Hristovog dolaska. Oni se sada odmaraju u grobu od svoga truda i životne borbe, bez svesti o proticanju vremena. Jutro vaskrsenja njima će se činiti kao da se zbililo neposredno iza njihove smrti. Umreti i biti s Hristom činiće im se kao jedan trenutak, jer vreme provedeno u grobu za njih neće značiti ništa.

Na osnovu svega što smo izneli zaključujemo da je apostolu Pavlu bila strana nauka da se čovekova duša ili bestelesni duh u času smrti sjedinjuje s Hristom. Biblija odbacuje to učenje. **Vaskrsenje ili preobraženje jedini su način sjedinjenja s Hristom, i to sjedinjenje zbiće se u dan Hristovog drugog dolaska.** Vreme koje mrtvi moraju provesti u grobu može se potpuno zanemariti. Ono za njih ne postoji, tako da se može reći da je za verne mrtve smrt samo kratak san iza kojega dolazi jutro vaskrsenja.

Pavlove reči: »Uistinu, meni je život Hristos, a smrt dobitak!« otkrivaju nam karakter velikog Hristovog apostola. Njegovi planovi, njegove nade i sve njegove težnje bili su usredsrećeni Hristu. On je za sebe mogao da kaže: »S Hristom se razapeh, a ja više ne živim, nego u meni živi Hristos« (Galatima 2,20)

Kolike li razlike između njega i ostalih ljudi koji se sebično grabe za bogatstvom ovoga sveta i telesnim uživanjima - i boje smrti!

IZRAZI VEK I VEČAN U VEZI S ČOVEKOVOM VEČNOM SUDBINOM

Izrazi »vek« i »večan«, kao i »doveka«, »zauvek«, »u vek vekova« često se pojavljuju u Svetome pismu.

Potrebno je da damo objašnjenje ovih izraza, jer u Bibliji oni nemaju uvek isto značenje.

Izraz »vek« (grčki »aion«) može se definisati kao životni vek, a katkada može značiti neograničeni period ili beskrajnu večnost. Katkada, međutim, može značiti period neodređene dužine, kao naš izraz »vek«.

Pridev »večan« (grčki »aionios«, što pripada veku ne znači uvek trajati kroz večnost. Izraz »večan« u Bibliji ne znači isto što i »beskonačan«.

Pravilo razlikovanja

Da bismo pravilno razumeli značenje prideva »večan«, moramo ga uvek posmatrati u vezi s imenicom kojoj je dodat. Njegovo značenje zavisi od imenice koju bliže označuje.

U kojim slučajevima pridev »večan« označava beskonačno trajanje ili beskonačno stanje, a u kojim privremeno trajanje?

Kad pridev večan stoji uz imenicu koja znači božansko Biće, kad označava novi život vernih primljen novorođenjem od Svetoga Duha, kad se odnosi na domovinu spasenih i na samu spasenu Božju decu - u tim slučajevima pridev večan označava večno ili beskonačno trajanje.

Bog je večan, jedini besmrtn:

»Koji sam ima besmrtnost, i živi u svetlosti kojoj se ne može pristupiti, kojega niko od ljudi nije video, niti može videti, kojemu čast i država večna. (1. Timotiju 6,16)

Isus obećava svojim vernim sledbenicima večni život:

»Zaista, zaista, kažem vam ko moju reč sluša i veruje onome koji me je poslao, ima život večni, i ne dolazi na sud, nego je prešao iz smrti u život.« (Jovan 5,24)

»Ko jede telo moje i pije krv moju, ima **život večni**. I ja ću ga vaskrsnuti u poslednji dan.« (Jovan 6,54)

»Duh je ono što oživljava; telo ne pomaže ništa. Reči koje vam ja rekoh duh su i život su.« (Jovan 6,63)

Večni život primamo već sada verom u Hrista kao svog Spasitelja i novorođenjem od Svetoga Duha, a besmrtnost ili neraspadljivost primićemo u času vaskrsenja prilikom Hristovog drugog dolaska (1. Korinćanima 15,51-55).

Večni život nije urođeno svojstvo prirodnog čoveka. Po našem praocu Adamu svi smo nasledili grešnu i smrtnu prirodu. Samo onima koji su rođeni nanovo od nebeskog Roditelja, od Svetoga Duha, obećan je večni život (Jovan 3,3.5; Rimljanima 8,11).

»Bog daje čoveku život. Taj život zavisi od Boga koji je izvor života. On ne može biti nezavisan. Večni život, koji je Bog obećao svima koji su sjedinjeni s Njime, je **večan samo zato što su takva bića u stalnoj zajednici s Njime**. Takav život nije apsolutan, već uslovan. Otkupljeni će biti besmrtni, jer će ih Bog stalno držati u životu.«¹

Biblija dalje ističe da je Božje carstvo večno (2. Petrova 1,11) i da je zavet Božji večan (Jevrejima 13,20).

Pridev »večan« nalazi se i uz neke Božje radnje i aktivnosti. Tako Biblija spominje večni Božji sud, večnu kaznu, večno uništenje, večno spasenje. **U ovim primerima pridev »večan« mora se shvatiti u smislu rezultata ili posledice, a ne kao večni proces.**

Večni sud, koji se spominje u Jevrejima 6,2., nije večan po trajanju, već po presudi koja je trajna i nepromenljiva.

Večna kazna, koja se spominje u Jevanđelju po Mateju 25,46., je večna po presudi koju je Bog doneo za nepokajane grešnike a to je smrt (Rimljanima 6,23), a ne večno kažnjavanje.

Večnom propašću biće pohodeni nepokajani grešnici u dan Hristovog dolaska (2. Solunjanima 1,9). Ni tu nije reč o procesu kažnjavanja, već o posledici - a to je propast ili uništenje koje je večno.

Večno spasenje biće nasledstvo vernih (Jevrejima 9,12). I tu mislimo na posledicu, tj. na dar večnog života i besmrtnosti koju će jednom zauvek primiti oni koji su u ovom životu poverovali u Hrista, doživeli novorođenje i ostali verni Bogu do kraja svoga života. **Večno spasenje nije večni proces, već večni rezultat Hristove otkupiteljske žrtve prinete za čoveka.**

Sada ćemo navesti nekoliko primera u kojima pridev večan ima vremensko ili privremeno značenje.

Aronu je Bog dodelio **večno sveštenstvo** (1. Dnevnika 23,13). »Večno« ovde znači dok bude trajala Aronova loza.

Ako je u staro vreme neki rob dragovoljno odlučio da ostane u kući svoga gospodara, iako je mogao da ga napusti, on je time izrazio ljubav prema svom gospodaru i ostao **večni rob**. (2. Mojsijeva 21,6). **Večni rob** ili rob **doveka** znači dok bude živ.

Na Jelisijevog slugu Gijezija i na njegovo potomstvo prešla je **doveka** Nemanova guba, zato što se polakomio za darovima vojvode Nemana i slagao proroka (2. O carevima 5,27).

»Zauvek« ili »doveka« ovde znači da će bolest guba trajati tako dugo dok bude postojao Gijezije i njegovo potomstvo.

Isus je prokleo nerodnu smokvu rekavši da na njoj ne bude roda **doveka** (Mtej 21, 19). **Doveka** znači u ostatku njenog postojanja, a ne za svu večnost.

Pokvarene gradove Sodom i Gomor Bog je kaznio **večnim ognjem** (Judina poslanica st. 7). Večni oganj je takav oganj koji ništa ne može ugastiti dok ne proguta materiju kojom se hrani. Tada se oganj sam gasi. Tamo gde su nekada postojali gradovi Sodom i Gomor danas je Mrtvo more, a večni oganj je davno prestao da gori.

Iz navedenih primera zaključujemo da značenje prideva večan ne treba tražiti u samom pridevu »večan« (aionios), već u **imenici** kojoj je pridev dodat. Ako imenica označava nešto što je po suštini večno, onda i pridev večan uz takvu imenicu znači neprekidno trajanje - večnost. Ali ako je pridev večan upotrebljen uz nešto što je vremensko, što ima svoj kraj, tada pridev večan znači trajanje u okviru prirodnih, značenjskih granica imenice, privremeno trajanje.²

Nepokajane grešnike čeka druga smrt

Božja reč jasno uči da je »plata za greh smrt, a dar Božji je život večni u Hristu Isusu, Gospodu našem«. (Rimljanima 6,23) To je biblijska istina.

Uz život (zoe), koji je rezultat zajednice s Bogom, uvek se nalazi pridev večan. Vernim Hristovim sledbenicima obećan je **večni život**.

Nasuprot nagradi vernima, koja je večni život, Biblija spominje i platu zlima, a to je smrt.

Platon, jedan od najvećih antičkih filozofa, glavni je pobornik ideje o urođenoj besmrtnosti duše.

Tradicionalno verovanje uči da zle čeka večno mučenje u paklu. Koliko je biblijska istina o smrti kao kazni koja čeka zle logičnija i humanija!

Odakle potiče učenje o večnim mukama zlih u paklu? Šta je temelj tom učenju? Poreklo i temelj tome učenju je Platonova nauka o besmrtnosti duše.

Važno je napomenuti da se reč »duša« spominje u Starom zavetu 754 puta, a u Novom zavetu 105 puta, ali se nikada uz tu reč ne nalazi pridev »večan«. **Pojam »besmrtna duša« nije biblijski pojam. Njega je stvorila grčka mitologija.** Da čovekova duša nije besmrtna, jasno pokazuje Hristova izjava: »Ne bojte se onih koji ubijaju telo, a duše ne mogu ubiti; nego se bojte onoga koji može i **dušu** i **telo pogubiti** u paklu.« (Matej 10,28)

Uzrok veoma proširenom verovanju da duše zlih ispaštaju za svoje grehe u večnim mukama pakla velikim delom potiče iz pogrešnog tumačenja pojedinih biblijskih tekstova koji govore o kazni namenjenoj zlima. Ovde ćemo se osvrnuti na nekoliko takvih tekstova.

Govoreći o delima dobročinstva koja su neki učinili Njemu, u ličnosti siromaha, a drugi propustili da to učine, i zatim o nagradi i kazni koja će takve stići, Isus je izjavio: »Ovi će otići u muku večnu, a pravednici u život večni.« (Matej 25,46)

Prevodilac je upotrebio izraz »**muku večnu**«, međutim, izvorni grčki tekst upotrebljava izraz »kolasin aionion«, što u prevodu znači »kaznu večnu«. Prevodilac je zamenio izraz kazna s izrazom muka pod uticajem svoje teologije. Kazna i kažnjavanje nije isto: jedno je svršena radnja, a drugo trajna.

»Kazna« u navedenom tekstu je suprotna nagradi, koja je život, samo onda ako je ta kazna smrt. Biblija zaista izričito kaže da je »plata za greh smrt« (Rimljanima 6,23). Večni rezultat je isti u oba slučaja: za pravedne — život; a za nepravedne — smrt.³

I sam Isus suprotstavlja nagradu vernima kazni koja čeka zle:

»Ne čudite se tomu! Dolazi, naime, čas kada će svi koji počivaju u grobovima čuti njegov glas, te izići iz njih: koji su činili dobro, na uskrsnuće — na život; a koji su činili zlo, na uskrsnuće - na **propast**.« (Jovan 5,28,29; prevod u izdanju kuće »Stvarnost«)

Dok verne čeka večni život, nepokajane grešnike čeka smrt ili propast. To je Isusovo učenje. Biblija ne govori o večnom kažnjavanju ili o večnoj mucu, već o večnoj kazni, koja je smrt ili uništenje.

Uzmimo sada u razmatranje dva malo teža teksta iz Otkrivenja 20,10. i 14,9.

Prvi tekst glasi:

»I đavo koji ih varaše bi bačen u jezero ognjeno i sumporito, gde je zver i lažni prorok; i biće mučeni dan i noć va vek veka.« (Otkrivenje 20,10)

Prvo što zapažamo jeste da se ovaj tekst ne odnosi na sve zle, već govori o đavolu, o simboličkoj zveri i lažnom proroku. I Isus je kazao da je večni oganj pripremljen prvenstveno đavolu i njegovim anđelima (Matej 25,41). »Oganj večni« ili »ognjeno jezero« spominje se u Otkrivenju 20,14:

»I smrt i pakao (podzemni svet - hades) bačeni biše u jezero ognjeno. I ovo je druga smrt.«

Tekst kaže »da su smrt i podzemni svet (hades -grob)« bačeni u »jezero ognjeno«, simbol potpunog i konačnog uništenja, nakon čega sledi izjava: »I smrti neće biti više.« (Otkrivenje 21,4) Ko god bude bačen u »jezero ognjeno«, biće uništen - neće više postojati. Druga smrt je kazna određena nepokajanim grešnicima. »Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom vaskrsenju«, kaže Božja reč, »nad njim **druga smrt** nema oblasti.« (Otkrivenje 20,6)

Izraz »i biće mučeni dan i noć u vek vekova« spominje se i u tekstu iz Otkrivenja 14,9—11. pa ćemo ga u vezi s tim tekstom objasniti.

Ovaj tekst glasi:

»Ko se god pokloni zveri i ikoni njezinoj, i primi žig na čelo svoje ili na ruku svoju, I on će piti od vina gnjeva Božjega, koje je nepomešano utočeno u čašu gnjeva njegova, i biće mučen ognjem i sumporom pred anđelima svetima i pred jagnjetom. I dim mučenja njihova izlaziće va vek veka; i neće imati mira dan i noć koji se poklanjaju zveri i ikoni njezinoj, i koji primaju žig imena njezina.« (Otkrivenje 14,9-11)

Simboli »zver«, »ikona zverina« i »žig zverin« takođe ukazuju na činjenicu da se ovde radi o naročitoj grupi Božjih neprijatelja, koje čeka najstrašnija kazna.

Zadržimo se na izrazu »i dim mučenja njihova izlaziće vavek veka«. Da li ovaj tekst uistinu govori o večnim mukama u paklu kako to tvrde pristalice nauke o urođenoj besmrtnosti duše? Razmotrimo поближе ovaj izraz.

Izraz »dim mučenja« je pesnička figura koja se spominje i u Isaiji 34,10. Tu prorok Isaija prireče sudbinu Edoma, neprijatelja Božjeg naroda, i kaže:

»Neće se gasiti ni noću ni danju, do veka će se dizati dim njezin, od kolena do kolena ostaće pusta, niko neće prelaziti preko nje do veka. Nego će je naslediti gem i ćuk, sova i gavran naseliće se u njoj, i Gospod će rastegnuti preko nje uže pogibli i merila pustoši.« (Isaija 34,10.11)

Prorok nije prorekao beskrajni oganj i večni dim. To se vidi iz činjenice što posle požara o kome se kaže da će se njegov dim dizati doveka, zemlja je ostala pusta, ali ipak nastanjena nekim životinjama i pticama. Izraz »dim će se dizati doveka« je pesnička figura - hiperbola.

O onima koji će biti kažnjeni smrću u »jezeru ognjenom« kaže se da neće imati mira »ni dan ni noć«. Značenje ovoga izraza je da za vreme podnošenja kazne, koja će trajati dok ne nastupi smrt, neće biti odmora od kazne. I ovaj izraz označava ograničeni period koji će imati svoj kraj.⁴

Nelogično je na simboličkim i pesničkim izrazima kao što su »dim mučenja njihova izlaziće vavek veka« i »neće imati mira ni dan ni noć« graditi nauku koja je suprotna jasnom učenju Božje reči o kazni koja će stići sotonu i njegove sledbenike. Kazna će biti primerena počiniteljima zla. Prorok Malahija kaže da će u dan Božjeg suda večna kazna ognjem stići »koren« i »grane« - začetnika zla, đavola, predstavljenog »korenom«, i njegove sledbenike — predstavljenje »granama«. »Koren« će duže goret i »grana«. Kad oganj bude progutao »koren« i »grane«, sam će se ugasi. **Večni oganj je takav oganj koji ništa ne može ugasi dok ne proguta materiju kojom se hrani.**

Biblijska nauka je zdrava i razumna. Večni život je Božji dar u Isusu Hristu. Ko ima Hrista, ima

život, a ko nema Hrista, neće imati večni život. Njega čeka druga ili večna smrt.

Život ili smrt je izbor o kome svako od nas mora doneti odluku. Bog nam pruža mogućnost izbora jer nas je stvorio kao slobodna moralna bića, pokazuje nam u svojoj Reči put kojim treba da idemo i obećava nam svoju pomoć koja je kadra da nas osposobi da činimo Božju volju. Na nama je da se opredelimo:

»Duh i nevesta govore: dođi i koji čuje, neka govori: dođi. I ko je žedan, neka dođe i ko hoće, neka uzme vodu života zabadava.« (Otkrivenje 22,17)

»DUŠE POD OLTAROM«

U viđenju apostola Jovana o sedam pečata pojavljuje se izraz »**duše pod oltarom**«. »I kad otvori peti pečat, videh pod oltarom duše pobijenih za reč Božju i za svedočanstvo koje imahu.« (Otkrivenje 6,9) Često se ovaj tekst navodi kao dokaz u prilog tvrdnji da se na Nebu pod žrtvenikom nalaze duše onih koji su ubijeni zbog Božje reči.

Šta znači izraz »duše pod oltarom - žrtvenikom«? Kako treba shvatiti ovu sintagmu? Da bismo pravilno razumeli ovaj izraz, dobro je da ga razmotrimo u njegovom kontekstu, to jest u vezi s onim što je rečeno u prethodnim pečatima.

Videnje o otvaranju sedam pečata obuhvata ceo period postojanja hrišćanske crkve od Hristovog vaznesenja do Njegovog ponovnog dolaska. Za razliku od **sedam** pisama (Otkrivenje 2,1 - 3,22) upućenih crkvama u Maloj Aziji, koje predstavljaju pravu Hristovu crkvu u pojedinim periodima crkvene povesti, **sedam pečata** predstavljaju u početku, slikom prvog pečata, **pravu Božju crkvu**, a slikom drugog, trećeg i četvrtog pečata vidljivu, organizovanu hrišćansku crkvu, koja se sve više udaljava od prvobitne čistote nauke i morala.

Jezik u ovim apokaliptičkim viđenjima je slikovit i simboličan. U prva četiri viđenja pojavljuju se četiri Jahača koji predstavljaju četiri odseka u istoriji hrišćanstva. Svaki jahač jaše konja drukčije boje. **Boja konja** predstavlja **duhovno stanje** hrišćanske crkve u odgovarajućim razdobljima crkvene istorije.

Prvi pečat:

»I videh kad otvori jagnje jedan od sedam pečata, i čuh jednu od četiri životinje gde govori kao glas gromovni: dođi i vidi. I videh, i gle, konj beo, i onaj što seđaše na njemu imaše strelu; i njemu se dade venac i iziđe pobeđujući, i da pobedi.« (Otkrivenje 6,1-2)

»Jahač na belom konju sa lukom i strelom u ruci predstavlja veliki evanđeoski pohod u prvom veku hrišćanstva, pogodno prikazan belom bojom konja. Bela boja predstavlja čistotu nauke i morala, obeležje apostolske crkve.

Luk u jahačevoj ruci predstavlja osvajanje, a venac pobjedu. Jevanđelje se tako naglo širilo da je već oko 62. godine apostol Pavle pisao Kološanima kako je Jevanđelje propovedano 'svoj stvari pod nebom.«¹

Otvaranje drugog pečata:

»I kad otvori drugi pečat, čuh drugu životinju gde govori: dođi i vidi. I iziđe drugi konj riđ, i onome što seđaše na njemu dade se da uzme mir sa zemlje, i da ubija jedan drugoga, i dade mu se mač veliki.« (Otkrivenje 6,3.4)

Konjanik na konju riđe boje s velikim mačem u ruci predstavlja period od 100-325. godine. To je period kad hrišćanska crkva doživljava teška progonstva od rimskih careva, osobito pod Neronom, Decijem i Dioklecijanom.

Ali, riđa boja konja predstavlja promene u nauci koje se već u tom periodu počinju uvlačiti u Crkvu. Već u tom periodu ulazi u Crkvu Platonovo učenje o besmrtnosti duše i s tim u vezi učenje da čovekova duša odmah posle smrti tela prima nagradu ili kaznu, život u blaženstvu raja ili večne muke u ognjenom paklu. Takođe, u tom periodu postepeno se napušta biblijski dan odmora - Subota, a umesto njega uvodi »dies solis«, Sunčev dan ili nedelja, kao dan hrišćanskog bogoslužjenja.

Dok bela boja prvog konja predstavlja čistotu vere i morala, riđa boja drugog konja predstavlja kvarenje vere uvlačenjem lažnog učenja u Crkvu. Izvan Crkve pojavljuju se krvava progonstva, a unutar nemiri i borbe zbog uvlačenja lažnih nauka. U tom periodu postojao je još veliki broj onih koji su sačinjavali pravu Hristovu crkvu i koji su usred progonstva ostali verni Bogu do same smrti (Otkrivenje 2,8-10).

Treći pečat:

»I kad otvori treći pečat, čuh treću životinju gde govori: dođi i vidi. I videh i gle, konj vran, i onaj što seđaše na njemu imaše merila u ruci svojoj. I čuh glas između četiri životinje gde govori: oka pšenice za groš, i tri oke ječma za groš; a ulja i vina ne će ni biti.« (Otkrivenje 6,5.6)

Crna boja ovog konja, nasuprot beloj boji prvog konja, predstavlja duhovni pad do koga je došlo u Crkvi posle progonstva i njenog sjedinjenja sa državom.

Jahač drži u ruci vagu - simbol težnje da se održi ravnoteža između crkve i države pošto su interesi obostrani.

Skupoća i oskudica koju najavljuje jedno nebesko Biće rečima: »Oka pšeniceza groš i tri oke ječma za groš« predstavljaju glad za rečju Božjom, nebeskim hlebom, predstavljenim ovde pšenicom i ječmom. Ulje i vino su se nekada upotrebljavali za lečenje rana. Vino čisti a ulje ublažuje. Ovo predstavlja službu Svetog Duha, koji sve više iščezava iz Crkve.

Ovo doba bilo je vreme strašne krize u Božjoj crkvi. Većina je izabrala lakši put, put kompromisa s neznaboštvom. Odbačen je Božji zakon i Subota, odbačena je Božja reč kao pravilo vere i života, a prihvaćene su čudne teorije, gruba praznoverja, paganski običaji i lažni dan odmora - nedelja. U toj krizi mali broj vernih odlučio je da ostane uz Boga. Ovi hrišćani su odsada bili progonjeni od državne Rimske crkve i morali su da traže utočište u pustim mestima i nepristupačnim gorskim stenama.

Konjanik na crnom konju označava period od 325. godine kada je pod carem Konstantinom Velikom održan Prvi nikejski sabor do 538. godine kada je car Justinijan priznao rimskom biskupu vlast nad celom Crkvom i omogućio mu da tu vlast vrši oslobodivši Rim i Italiju od Istočnih Gota.

Četvrti pečat:

»I kad otvori četvrti pečat, čuh glas četvrte životinje gde govori: dođi i vidi. I videh, i gle, konj bled, i onome što seđaše na njemu beše ime smrt, i pakao iščezava za njim; i njemu se dade oblast na četvrtom delu zemlje da ubije mačem i glađu smrću i zverinjem zemaljskim.« (Otkrivenje 6,7.8)

Bleda boja konja predstavlja **potpuni otpad** od vere koja je jednom bila data svetima, otpad od čiste vere prvih hrišćana. Stari obožavaoci idola, koji su samo po imenu postali hrišćani, uneli su u Crkvu svoje stare običaje. Hramovi su bili ukrašavani slikama, a kasnije kipovima, koji su postali predmeti obožavanja, a u bogoslužjenju su se uvukli neznabožački elementi.

U mračnom srednjem veku u Crkvu ulazi nauka o čistilištu. Po toj nauci duše koje nisu sasvim čiste provode vreme čekanja do ulaska u nebo u čistilištu, i od sveštenika zavisi da li će se neko pre ili kasnije osloboditi muka u čistilištu. Dušama u čistilištu može se pomoći plaćanjem mise za pokojnika, molitvama za pokojne i kupovanjem oprostajnica za duše u čistilištu.

Jahaču na bledom konju je ime Smrt. Crkva u srednjem veku umesto da donosi život donosi smrt. Rimski carevi su zločince pribijali na krst; Rimska crkva je takozvane jeretike žive spaljivala, samo zato što su čitali Bibliju. Protiv takozvanih jeretika vođeni su krvavi krstaški ratovi. Inkvizicija je osnovana sa ciljem da se iskoreni tobožnje krivoverje. Inkvizicija je sigurno najgnusnije delo koje poznaje istorija čovečanstva. Crkva se brani da nije nikoga osuđivala na smrt, jer ona ne voli krv. Ali kad je takozvane jeretike predavala svetovnim vlastima, znala je dobro kakva ih sudbina čeka.

Četvrti jahač predstavlja period crkvene povesti od 538. godine do pojave reformacije 1517. godine.

Peti pečat:

»I kad otvori peti pečat, videh pod oltarom duše pobijenih za reč Božiju i za svedočanstvo koje imahu. I povikaše glasom velikim govoreći: dokle, gospodaru sveti i istiniti! ne sudiš i ne kaješ krvi naše na onima što žive na zemlji?, I dane biše svakome od njih haljine bele, i rečeno im bi da počinu još malo vremena, dokle se navrše i drugari njihovi i braća njihova, koji valja da budu pobijeni kao i oni.« (Otkrivenje 6,9-11)

U prethodnom pečatu spominju se ubice, a ovde je reč o ubijenima, o žrtvama, o mučenicima.

Kako treba shvatiti izraz »duše pod oltarom -žrtvenikom«? Na nebu nema žrtvenika, kao što na nebu nema ni belih, ridih, crnih i bledih konja niti ratobornih konjanika. Isus, Jagnje Božje, prineo je sebe na žrtvu na **ovoj** Zemlji. Tu su poubijani ili žrtvovani mnogi verni Hristovi sledbenici. Zemlja je primila krv mučenika (duša tela je u krvi: 3. Mojsijeva 17,11). I **krv** mučenika **vapi Bogu za pravednom** kaznom, kao što »glas krvi Abelove viče sa zemlje k Bogu«. (1. Mojsijeva 4,10; Bakotičev prevod).

Simboli petog pečata dati su u prvom redu zato da ohrabre one koji su još uvek bili suočeni sa mučeničkom smrću. Oni treba da budu sigurni, i pored prividne pobede Hristovih neprijatelja, u konačnu pobedu svoga Gospoda za koga su spremni da daju svoje živote.

Mučenici su često pre spaljivanja na lomači bili lišeni svoje odeće i ogrnuti plaštem na kome su bili naslikani đavoli, dok im je na glavu bila stavljena visoka kapa sa naslikanim đavolima. Ove haljine pogrde i sramote Hristos zamenjuje haljinama dostojanstva i časti: »I dane biše svakome od njih haljine

bele, i rečeno im bi da počinu još malo vremena, dokle se navršše i drugari njihovi i braća njihova, koji valja da budu pobijeni kao i oni.« (Otkrivenje 6,11)

Ovim rečima najavljeno je da se progonstva ne završavaju s reformacijom koja je povratila čast i dostojanstvo - bele haljine - ozloglašanim jericama ranijih vekova. Vreme nevolje i progonstva za Božji narod i dalje će potrajati, ali za kratko. Bog će uskoro »odbraniti izabrane svoje koji ga mole dan i noć«. (Luka 18,7)

ŠTA UČI OTKRIVENJE O KONAČNOJ SUDBINI PRAVEDNIH I ZLIH?

Otkrivenje je knjiga o životu i smrti. U njoj je opisana nagrada za verne - večni život, i kazna zlih - večna ili druga smrt.

Kazna koja će stići nepokajane grešnike u dan Gospodnji ili u »dan Božjeg gneva« biće večna ili druga smrt. Već je u Starom zavetu preko proroka Jeremije, Gospod objavio da će doći dan kada će zli primiti svoju zasluženu platu - »zaspaće **večnim snom** i neće se probuditi«. (Jeremija 51,57) O toj kazni govori i Hristos u Jevanđeljima i naročito u Otkrivenju preko apostola Jovana.

Dan kazne nad zlima naziva se u Božjoj reči »danom Gospodnjim« i »danom Božjeg gneva«.

Evo kako je u Otkrivenju Jovanovom opisan taj dan:

»I videh kad otvori šesti pečat, i gle, zatrese se zemlja vrlo, i sunce posta crno kao vreća od kostreti, i mesec posta kao krv; I zvezde nebeske padoše na zemlju kao što smokva odbacuje pupke svoje kad je veliki vetar zaljulja. I nebo se izmače kao knjiga kad se savije, i svaka gora i ostrvo s mesta svojih pokrenuše se. I carevi zemaljski, i boljari, i bogati, i vojvode, i silni, i svaki rob, i svaki slobodnjak, sakriše se po pećinama i po kamenjacima gorskim; i govoraše gorama i kamenju: padnite na nas, i sakrijte nas od lica onoga što sedi na prestolu, i od gneva jagnjetova. Jer dođe veliki dan gneva njegova, i ko može ostati?« (Otkrivenje 6,12—17)

Prilike na Zemlji uoči »dana Gospodnjeg« i sam »dan Božjeg gneva« opisuje i sledeći tekst:

»I narodi se prognjeviše, i dođe gnjev tvoj i vrijeme mrtvima da se sudi, i da se da plaća slugama tvojim, prorocima i svetima, i onima koji se boje imena tvojega, malima i velikima, i da se unište oni koji zemlju kvare!« (Otkrivenje 11,18 - Bakotić)

Ovde je očigledno reč o Hristovom drugom dolasku. U dan Hristovog drugog dolaska mrtvi verni vaskrsnuće u neraspadljivom ili besmrtnom telu; živi verni u tren oka biće preobraženi u besmrtno telo, i zajedno s vaskrsnulima biće uzeti na nebo.

»Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a po tom oni koji verovaše Hristu o njegovu dolasku.« (1. Korinćanima 15,22.23)

»Evo vam kazujem tajnu: jer svi ne ćemo pomreti, a svi ćemo se pretvoriti, u jedan put, u trenu oka u poslednjoj trubi; jer će zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi, i mi ćemo se pretvoriti. Jer ovo raspadljivo treba da se obuče u neraspadljivost, i ovo smrtno da se obuče u besmrtnost. A kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost, i ovo se smrtno obuče u besmrtnost, onda će se zbiti ona reč što je napisana: pobeđa proždre smrt.« (Korinćanima 15,51-54)

Šta će biti sa živim zlima kada Hristos bude došao?

Izveštaj iz Božje reči kaže da će tada nepokajani grešnici biti uništeni slavom Hristovog drugog dolaska:

»Koji će primiti muku, pogibao večnu od lica Gospodnjega i od slave njegove.« (2. Solunjanima 1,9)

Kazna koju će živi zli primiti u dan Hristovog drugog dolaska nije njihova konačna kazna. Konačnu kaznu primiće hiljadu godina kasnije posle osloboćenja sotone iz hiljadugodišnjih okova kao i vaskrsenja zlih koji će pod sotoninim vođstvom pokušati da zauzmu novi Jerusalim, koji će u međuvremenu biti spušten s neba na Zemlju.

Nadahnuti iskaz o tome kaže sledeće:

»I videh anđela gde silazi s neba, koji imaše ključ od bezdana i verige velike u ruci svojoj. I uhvati aždahu, stari zmiju, koja je đavo i sotona, i sveza je na hiljadu godina, I u bezdan baci je, i zatvori je, i zapečati nad njom, da više ne prelašćuje naroda, dok se ne navršši hiljada godina; i po tom valja da bude određena na malo vremena. I videh prestole, i sedahu na njima, i dade im se sud, i duše isečenih za svedočanstvo Isusovo i za reč Božiju, koji se ne pokloniše zveri ni ikoni njezinoj, i ne primiše žiga na čelima svojim i na ruci svojoj; i oživlješe i carovaše s Hristom hiljadu godina. A ostali mrtvaci ne

oživlješe, dokle se ne svrši hiljada godina. Ovo je prvo vaskrsenje. Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom vaskrsenju; nad njima druga smrt nema oblasti, nego će biti sveštenici Bogu i Hristu, i carovaće s Njim hiljadu godina. I kad se svrši hiljada godina, pustiće se sotona iz tamnice svoje, I iziće da vara narode po sva četiri kraja zemlje, Goga i Magoga, da ih skupi na boj, kojih je broj kao pesak morski. I iziđe na širinu zemlje, i opkoliše oko svetih, i grad ljubazni; i side oganj od Boga s neba, i pojede ih. I đavo koji ih varaše bi bačen u jezero ognjeno i sumporito, gde je zver i lažni prorok; i biće mučeni dan i noć va vek veka.« (Otkrivenje 20,1-10)

Postoje dva »dana gneva« Gospodnjeg u odnosu na zle. Prvi je kad Hristos bude došao po drugi put kao Sudija svetu (Otkrivenje 19,17—21), a drugi će biti hiljadu godina kasnije, kad vaskrsnu svi zli; a sotona oslobođen iz svojih veriga i kada će konačno biti uništen sa svojim sledbenicima i zlim anđelima (Otkrivenje 20,9.10).

Ognjeno jezero takođe se spominje dvaput. Prvi put u vezi s drugim Hristovim dolaskom:

»I videh zver i careve zemaljske i vojnike njihove skupljene da se pobiju s onim što sedi na konju i s vojskama njegovim. I bi uhvaćena zver, i s njom lažni prorok koji učini pred njom znake kojima prevari one koji primiše žig zverin i koji se poklanjaju ikoni njezinoj: živi biše bačeni oboje u **jezero ognjeno**, koje gori sumporom. A ostali pobijeni biše mačem onoga što sedi na konju, koji iziđe iz usta njegovih; i sve se ptice nasitiše od mesa njihova.« (Otkrivenje 19,19—21)

Drugi put ognjeno jezero spominje se u vezi s događajima koji se zbivaju hiljadu godina kasnije:

»I kad se svrši hiljada godina, pustiće se sotona iz tamnice svoje, I iziće da vara narode po sva četiri kraja zemlje, Goga i Magoga, da ih skupi na boj, kojih je broj kao pesak morski. I iziđe na širinu zemlje, i opkoliše oko svetih, i grad ljubazni; i side oganj od Boga s neba, i pojede ih. I đavo koji ih varaše bi bačen u **jezero ognjeno** i sumporito, gde je zver i lažni prorok; i biće mučeni dan i noć va vek veka.« (Otkrivenje 20,7—10)

Zanimljivo je upozoriti na činjenicu da tekst ističe razliku u kazni. O kazni grešnika stoji napisano: »I side **oganj od Boga s neba i pojede ih**.« A o đavolu se kaže: »**I bi bačen u jezero ognjeno i sumporno, gde je zver i lažni prorok**; i biće mučeni dan i noć, u vek vekova.« (Otkrivenje 20,9.10) Sam Isus je rekao da je oganj večni pripravljen »đavolu i anđelima njegovim«. (Matej 25,41)

O izrazima »va vek vekova« i »večni oganj«

Pristalice teorije o večnim mukama zlih u paklu pozivaju se najčešće na tekst iz Otkrivenja 14,9-11. kao na dokaz u prilog istinitosti svoga stanovišta. Taj tekst glasi:

»I treći anđeo za njim ide govoreći glasom velikim: ko se god pokloni zveri i ikoni njezinoj, i primi žig na čelo svoje ili na ruku svoju, I on će piti od vina gneva Božjega, koje je nepomešano utočeno u čašu gneva njegova, i dim mučenja njihova izlaziće va vek veka; i ne će imati mira dan i noć koji se poklanjaju zveri i ikoni njezinoj, i koji primaju žig imena njezina.« (Otkrivenje 14,9-11)

O kome govori ovaj tekst i o kakvoj je kazni ovde reč? Šta treba imati na umu da bismo pravilno shvatili ovu strašnu pretnju?

Prvo što moramo imati na umu sastoji se u činjenici da se ovde radi o posebnoj grupi prestupnika — o onima »koji su se poklonili zveri i ikoni njezinoj i koji primaju žig na čelo svoje ili na ruku svoju«. **Drugo**, period **trajanja** kazne ne spominje se nigde gde se spominje jezero ognjeno (Otkrivenje 14, 10; 20,15; 21,8). **Treće**, izraz »dim mučenja njihova« ima svakako simboličko **značenje**. »Dim« je bezobličan ostatak nečega što je izgorelo.¹ Opisujući sudbinu bezbožnika, psalmista David kaže:

»A bezbožnici ginu, i neprijatelji Gospodnji kao lepota šumska prolaze, **kao dim prolaze**.« (Psalam 37,20)

U Isaijinom opisu sudbine Edoma dolazi najbolje do izražaja simboličko značenje izraza »dim«.

O sudbini Edoma prorok kaže:

»Jer će biti dan osvete Gospodnje, godina plaćanja, da bi se osvetio Sion. I potoci će se njezini pretvoriti u smolu, i prah njezin u sumpor, i zemlja će njihova postati smola razgorela. Neće se gasiti ni noću ni danju, do veka će se dizati dim njezin, od kolena do kolena ostaće pusta, niko neće prelaziti preko nje do veka.« (Isaija 34,8-10)

Jasno je iz gornjeg teksta da je »dim« simbol opustošenja, večnog uništenja, večne smrti.

»Večni oganj« je oganj koji ništa ne može ugasiti, dok ima materije kojom se hrani. Kad oganj proždere materiju, onda se sam od sebe gasi. Oganj kojim je Bog kaznio gradove Sodomu i Gomoru naziva se u Bibliji »večnim ognjem«. Taj oganj davno je prestao da gori jer je izvršio svoju namenu. (Judina poslanica, st.7).

Kad bi se zli u ognjenom jezeru morali večno mučiti, Bog bi im posle vaskrsenja morao stvoriti naročito telo koje bi moglo da podnosi večno stradanje u ognju. To Bog ne čini.

Biblija odbacuje učenje o večnim mukama zlih u ognjenom paklu iz sledećih razloga:

1. Večni život ili besmrtnost je Božji dar vernima. Nepokajani grešnici ne poseduju taj dar (Rimljanima 6,23).

2. Večno mučenje ovekovečilo bi greh, stradanje i žalost, a Božja reč jasno uči da svega toga na novoj Zemlji više neće biti (Otkrivenje 21,4).

3. Večni pakao predstavlja bi u svemiru jednu mrlju tokom sve večnosti, pa bi izgledalo kao da je samome Bogu nemoguće da otkloni tu mrlju. Dualizmu će jednom doći kraj. Bog će zauvek otkloniti iz svemira zlo i uzročnika svakog zla.

4. Ideja o večnom paklu nepomirljiva je s Božjom ljubavi. Ta ideja prikazuje Boga kao večnog osvetnika čiji se gnev ne može stišati. Biblija ne poznaje takvoga Boga. Ona prikazuje Boga kao Boga ljubavi, milosti, istine i pravde. Ljudska krivica nije beskonačna; zašto bi onda kažnjavanje bilo beskonačno?

Nagrada pravednima - nova Zemlja i večni život

Nova Zemlja s novim nebeskim Jerusalimom kao prestonicom, i dar večnog života biće nagrada vernima. Kao što su sadašnja nebesa i Zemlja stvarni, tako će i nova Zemlja i nova nebesa koja će Bog stvoriti posle perioda »dana Gospodnjeg« s njegovim hiljadugodišnjim događajima biti stvarnost.

Tada će se ostvariti davno objavljeno proročanstvo:

»Jer, gle, ja ću stvoriti nova nebesa i novu zemlju, i što je pre bilo neće se pominjati niti će na um dolaziti.« (Isaija 65,17)

»Jer kao što će nova nebesa i nova zemlja, što ću ja načiniti stajati preda mnom, veli Gospod, tako će stajati seme vaše i ime vaše.« (Isaija 66,22)

Nova Zemlja biće, zapravo, obnovljeni raj. Slika o novoj Zemlji i novom Jerusalimu, koju nam prikazuje Otkrivenje, nije mašta već realnost.

Evo kako apostol Jovan opisuje tu realnost:

»I videh nebo novo i zemlju novu; jer prvo nebo i prva zemlja prodoše, i mora više nema. I ja Jovan videh grad sveti, Jerusalim nov, gde silazi od Boga s neba, pripremljen kao nevesta ukrašena mužu svojemu. I čuh glas veliki s neba gde govori: evo skinije Božije među ljudima, i živeće s njima, i oni će biti narod njegov i sam Bog biće s njima Bog njihov. I Bog će otrti svaku suzu od očiju njihovih, i smrti neće biti više, ni plača, ni vike, ni bolesti neće biti više; jer prvo prođe. I reče onaj što seđase na prestolu: evo sve novo tvorim. I reče mi: napiši, jer su ove reči istinite i verne. I reče mi: svrši se. Ja sam alfa i omega, početak i svršetak. Ja ću žednome dati iz izvora vode žive zabadava. Koji pobedi, dobiće sve, i biću mu Bog, i on će biti moj sin.« (Otkrivenje 21,1-7)

»I pokaza mi čistu reku vode života, bistru kao kristal, koja izlazaše iz prestola Božjega i Jagnjetova. Nasred ulica njegovih i s obe strane reke drvo života, koje rađa dvanaest rodova dajući svakoga meseca svoj rod; i lišće od drveta beše za isceljivanje narodima. I više neće biti nikakve prokletinje; i presto Božji i Jagnjetov biće u njemu, i sluge njegove posluživaće ga. I gledaće lice njegovo, i ime njegovo biće na čelima njihovim.« (Otkrivenje 22,1-4)

Božja prvobitna namera u pogledu Edema biće sada ostvarena. Cela Zemlja biće raj nastanjen svetim i srećnim bićima.

Apostol Jovan i viđenju gledao je veliko mnoštvo »gde stoji pred prestolom i pred Jagnjetom, obučeni u bele haljine, s palmama u rukama, i vikahu jakim glasom: 'Spasenje je delo našega Boga, koji sedi na prestolu i Jagnjeta!'« (Otkrivenje 7,9,10)

»Više neće ogladneti ni ožedneti, i ne će na njih pasti sunce, niti kakva vrućina. Jer jagnje, koje je nasred prestola, pašće ih, i uputiće ih na izvore žive vode; i Bog će otrti svaku suzu od očiju njihovih.« (Otkrivenje 7,16,17)

Dar Božji vernima na obnovljenoj Zemlji biće večni život.

Zanimljivo je napomenuti da se život, kao Božji dar vernima, spominje **petnaest puta** u Otkrivenju.² Verni će na obnovljenoj Zemlji biti ovenčani nevelim »**vencem života**« (Otkrivenje 2,10); ješće rod od »**drveta života**« (Otkrivenje 2,7); piće vodu iz izvora »**vode života**« (Otkrivenje 21,6).

Beskonačni, večni, besmrtni život poklanja Bog svojoj deci darovima večnosti - **drvetom života, vodom života i vencem života**. Kakvog li divnog plana spasenja! Božja večna namera sa čovekom, epizodom greha za neko vreme odgođena, uskoro će biti ostvarena. Greha i smrti više neće biti. Verni će večno živeti u Božjoj prisutnosti.

Božja reč nas poziva da se za to nepropadljivo nasledstvo revno pripremamo:
»Zato, ljubazni, čekajući ovo starajte se da vas on nađe čiste i prave u miru.« (2. Petrova 3,14)
»I svaki koji ovaj nad ima na njega, čisti se, kao i on što je čist.« (1. Jovanova 3,3)

II POREKLO NAUKE O BESMRTNOSTI DUŠE

POREKLO VEROVANJA U BESMRTNOST DUŠE

Ideja o urođenoj besmrtnosti duše starija je od Platona. Mogli bismo reći da je ona stara koliko je star i naš svet.

Biblija uči da Bog nije stvorio čoveka ni smrtnim ni besmrtnim, već s mogućnošću da postane jedno ili drugo. Besmrtnost kao Božji dar bila je prvom čoveku obećana pod uslovom poslušnosti. S druge strane, Bog je čoveku otvoreno rekao da ga čeka smrt ako prestupi određenu zapovest. Božja zapovest je glasila: »Ali s drveta od znanja dobra i zla, s njega ne jedi; jer u koji dan okusiš s njega, umrećeš.« (1. Mojsijeva 2,17)

Ova zabrana bila je proba čovekovog poverenja, ljubavi i poslušnosti Bogu. Na žalost, naši praroditelji prestupili su ovu izričitu Božju zapovest. Poverovali su kušaču, đavolu, koji im je preko zmije kao svog medija rekao: »Nećete vi umreti; Nego zna Bog da će vam se u onaj dan kad okusite s njega otvoriti oči, pa ćete postati kao bogovi i znati što je dobro što li zlo.« (1. Mojsijeva 3,4.5)

Ova sotonina laž — nećete vi umreti — postala je već od toga časa lažna nada svih onih koji su prekinuli zajednicu s Bogom, živeli odvojeno od Njega i bez neposrednih Božjih otkrivenja. Vera u urođenu besmrtnost duše temelji se, možemo reći, na rečima velikog varalice, a ne na Božjim rečima, na Božjem obećanju.

Ideja o besmrtnosti duše je obeležje stare egipatske religije. Prema svedočanstvu grčkog istoričara Herodota, vera u besmrtnost duše je iz Egipta prenetu u Grčku.

Homer, veliki grčki pesnik, u svojim epovima Ilijadi i Odiseji priča o podzemlju ili hadu kao mestu u kome se skupljaju duše pokojnika kao neke sene, ali zanimljivo je istaći, on nikada ne upotrebljava izraz »besmrtna duša«.

Glavni nosioci ideje o besmrtnosti ljudske duše pre grčkog filozofa Platona bili su sveštenici i vernici tajnih grčkih religioznih kultova, takozvanih misterija - Dionisovih i orfičkih; filozof Pitagora i njegovi sledbenici.

U pozadini verovanja u besmrtnost duše je persijski zoroastrizam, čije je glavno obeležje dualizam, to jest borba dvaju suprotnih principa - dobra i zla, svetlosti i tame, Po tom učenju svemir je pozornica kosmičke drame od koje zavisi i čovekova sudbina. Ova drama nastala je u sukobu koji se vodi između Ormuzda, principa dobra i svetlosti, i Ahrimana, principa zla i tame. Ormuzd je smatran bogom stvoriteljem: nebeski svet je njegovo carstvo. Ahriman je smatran zlim duhom, koji razara i uništava. Njegovo prebivalište je svet ispod Meseca, podvrgnut propadanju.

Ljudska tragedija je u tome što se čovek nalazi u procesu između ovih dvaju svetova. Po svojoj duši, koja je iskra istrgnuta iz nebeske vatre, on pripada gornjem svetu, a po svom telu pripada nižem svetu tame. Spasenje se sastoji u tome da se čovekova duša oslobodi veza vidljivoga sveta, da napusti svoj telesni zatvor i obredima očišćenja, spoznajom, askezom i ekstazom osigura sebi povratak u nebesku domovinu. To je persijski dualizam sjedinjen s verom u besmrtnost duše kao svojom posledicom.

Dualizam i vera u besmrtnost duše nalazi se i u mitu o Dionisu-Zagreju (rastrganom), iz koga vode svoje poreklo i spomenute misterije - Dionisove i orfičke.

O Dionisu - Zagreju postoji više mitova, ali se najpoznatiji svodi na dualizam dvaju principa, što je sastavni deo persijske mitologije. Titani, nosioci zla, napadnu Dionisa i ubiju ga. Pošto su rastrgli njegovo božansko telo, pojedu ga. Zevs, otac bogova, da bi osvetio svoga sina Dionisa, spali Titane ognjem munje. Njihov pepeo je rasejan po Zemlji, i iz njega su se rodili ljudi. Ovaj mit objašnjava mešavinu iz koje se sastoji čovek - u njemu je **nešto od Dionisa, a nešto od Titana**. On treba da se oslobodi titanskih elemenata i da se čist vrati k bogu od koga se jedan deo nalazi u njemu.

»Dionisov kult je kod Grka prvi posejao seme verovanja u besmrtnost duše. Dionisov kult veselja i orgijanjanja, tračkog porekla, nastojao je da izazove kod onih koji su u njemu sudelovali natprirodno uzbuđenje, neku vrstu transa ili ekstaze. Ova ekstaza imala je religiozni karakter - dovodila ih je u vezu s

bićima višeg sveta'. Ovim neobičnim orgijama duša je imala utisak da se oslobađa tela kako bi se sjedinila s božanstvom. Oni koji su na ovaj način bili obuzeti 'ovim svetim ludilom' osećali su se kraj boga i u bogu. Iako još u svom ograničenom telu, njihove duše su uživale puninu jednog beskrajnog života. Upravo u ovoj težnji da se sjedine s bogom, da se stope s božanstvom, nalazi se klica verovanja u besmrtnost duše. Tu će grčka filozofija crpiti potrebne ideje da bi sagradila metafizičku nauku o božanskoj duši koja je obdarena večnim životom.«¹

U orfičkom kultu, izvedenom iz Dionisovog, nalazimo prvi razvijeniji oblik verovanja u besmrtnost duše. Orfici su prinosili žrtve ispaštanja, vršili obredna pranja da bi se očistili od telesne nečistote kako bi se duša mogla osloboditi svih telesnih prepreka i živeti božanskim životom. Ovaj kult smatrao je zaprekom i kaznom za dušu što je sjedinjena e telom i učestvuje u njegovim instinktima. Pristalice ovog kulta bili su prvi koji su telo nazivali zatvorom duše.²

Pod uticajem orfičkog kulta i Pitagora prihvata učenje o duši kao pravoj besmrtnoj supstanci u čoveku.

»Pitagorejci kao etičari u traganju za savršenstvom prihvatili su u svoje nazore orfički uticaj, da je ono pravo u čoveku samo duša, koja je okovana u telu, pa odatle treba da se što pre oslobodi. Ona će dugim seljenjem kroz razna tela ljudi i životinja to ostvariti i biće ponovo na svojoj prvobitnoj visini.«³ Prema Hipolitu, Pitagora je učio da su duše mrtve dok su u telu, zatvorene u njemu kao u grobu, ali vaskrsavaju i postaju besmrtne kad se čovek oslobodi tela.⁴

Pitagora uči o zvezdama kao božanstvima i o srodnosti duša i zvezda. »Dok je monistička koncepcija sveta vodila prve grčke filozofe da poriču da su zvezde božanstva i da je duša besmrtna, dualistička teorija, naprotiv, vodila je pitagorejce da na osnovu verovanja u božanstvo zvezda izvedu i verovanje u besmrtnost duše dokazujući srodstvo duše sa zvezdama sličnošću njihovog kretanja. Racionalna duša u nama, tvrde pitagorejci, jeste »božanski duh«, jer je ona oživljena istim pokretima kao i večne zvezde, i zato je besmrtna.«⁵

Pitagorino učenje o besmrtnosti duše, o srodstvu duše sa zvezdama, kao i o seljenju duše naći će svog vatrenog pobornika u Platonu, u njegovim filozofskim razmišljanjima i postulatima.

PLATON - GLAVNI POBORNİK IDEJE O BESMRTNOSTI DUŠE

Platon (427-347. pre n.e) smatra se jednim od najvećih antičkih mislilaca. U mlađim godinama oduševljavao se poezijom i zanimao za državničke poslove, ali pod uticajem svoga učitelja Sokrata, naročito pod utiskom njegove tragične smrti, posvetio se isključivo filozofiji sa ciljem da svoja razmišljanja u pisanom obliku ostavi kao baštinu budućim pokolenjima.

Platon je napisao dvadeset i četiri dela. Veći deo njegovih spisa napisan je u obliku dijaloga (35 dijaloga i 13 pisama), što je tada u Atini bio uobičajeni način raspravljanja. Naučnici nisu ni danas sasvim sigurni koliko ti dijalozi odražavaju Sokratovo verovanje i verovanje njegovih sagovornika, a koliko su uistinu izraz Platonovog verovanja. Većina smatra da ovi dijalozi predstavljaju Platonove lične poglede.

O besmrtnosti duše, o njenoj preegzistenciji, o sećanju duše, o jedinstvu duše i tela i o njihovom međusobnom uticaju, kao i o delovima duše Platon najviše govori u dijalozima svog zrelog i kasnog životnog doba, u koje se ubrajaju **Fedon, Država, Fedar i Timej**.

Platonov učitelj Sokrat nije verovao u besmrtnost duše. Čak i Platon u početku svoga rada dok je posmatrao svet sa Sokratovog gledišta ne govori nigde o besmrtnosti duše. Besmrtnost duše bila je za Sokrata, pa i za Platona, pre lepa nada negoli dokazana istina.¹

Sokratov savet »poznaj samoga sebe« pokrenuo je Platona na razmišljanje o svojoj unutrašnjoj aktivnosti i da na osnovu tog razmišljanja ustanovi prirodu duše i njena svojstva. Unutrašnje posmatranje, posmatranje samoga sebe je polazna tačka Platonove misli. Ta misao mu otkriva da u njemu postoji jedna duša koja je znanjem i ljubavlju povezana s večnom stvarnošću.

Sada Platon preuzima antičku teoriju orfika i pitagorejaca i odlučno izjavljuje da je duša besmrtna i da ona treba da se oslobodi telesnih veza. Ovo verovanje nameće se Platonu s tolikom očevidnošću da od njega čini kamen temeljac čitave svoje filozofije, osnovu svoje antropološke koncepcije i s time u vezi određuje pravila po kojima se duša mora vladati da bi se oslobodila svoga zatvora i vratila Bogu.

Platon svoju veru u besmrtnost duše temelji na veri teologa i mistika iz ranijih epoha. Od njih preuzima tu veru kao svoj kredo, svoj postulat.

U Platonovom dijalogu **Fedon** pojavljuje se **prvi put** izraz »**besmrtna duša**«. Pored izraza »besmrtnan«, koji se u ovom kratkom spisu spominje sedamnaest puta, spominje se i više oblika tog pojma kao »nepropadljiv«, »nerazoriv«, »nepromenjiv« i »božanski«.

Platon veruje u preegzistenciju duše i u njenu sposobnost da se seća onoga što je gledala u svom ranijem postojanju, u onom višem, božanskom svetu. Platonova koncepcija o čovekovoju duši i o njenom sećanju temelji se ne njegovoj teoriji o Idejama, koja povlači radikalnu razliku između vidljivog, čulnog sveta, i nevidljivog, razumskog sveta. Prema toj teoriji, pravu realnost i objektivnost predstavljaju Ideje, a materijalni svet je sekundaran, izveden tek iz tih Ideja. Na tom razlikovanju temelji se i razlikovanje koje postoji u samom čoveku, koji se takođe sastoji od dva dela potpuno suprotnih: iz duše i tela. Isti razlozi koji su navodili Platona da veruje u dualitet sveta, vodili su ga, takođe, da veruje u dualitet čoveka. Dva principa svemira su i dva principa koji sačinjavaju ljudsko biće.

Tako, iako nije Ideja, ljudska duša je slična besmrtnim Idejama, dok je telo slično smrtnim stvarima. Budući da je duša od večnosti kao Ideja, ona je starija od tela s kojim se sjedinjuje. Dok je telo sastavljeno od delova, i zato podvrgnuto raspadanju, duša je neraspadljiva jer je jednostavna, nesložena, kao što su Ideje jednostavne. Ukratko, dok je telo u svemu slično čulnim stvarima, koje se rađaju i umiru, duša je slična svetu ideja, odakle potiče i kuda teži da se vrati. Zato čovek po prirodi svoje duše teži višem svetu, svetu večnih realnosti, dok je po svom telu neprekidno vučen ovom čulnom svetu.²

Znanje je sećanje duše na ono što je videla i doživela u drugim telima - »znanje pre našeg rođenja«. To sećanje je dokaz njene besmrtnosti i preegzistencije.

Platon razmišlja i o postanku ljudske duše. Šta on o tome kaže?

Demijurg (vrhovni razum) stvorio je dušu, i to najpre »svetsku dušu«, a ljudske duše nisu ništa drugo nego delovi te »svetske duše«. Glavno obeležje duše je da se kreće i živi, i ona je slika večnih bogova. Duša je početak i prvi princip života.

U svom spisu **Država** Platon kaže da se duša sastoji iz jednog božanskog dela; to je razum, i dva »smrtna dela«, a to su apetit i hrabrost. U dijalogu **Timej** opisuje kako je besmrtni deo duše -razum - načinio sam Demijurg, i to od istih elemenata od kojih je načinio i »svetsku dušu«, a stvorenim bogovima, kao svojim oruđima, Demijurg je poverio zadatak da stvore **smrtno delo duše, želju i hrabrost, i telo, u kome ti delovi prebivaju. Sedište božanskog dela duše je u glavi, a smrtnih delova u grudima i trbuhu.**

Da bi ovo trihotomijsko tumačenje duše učinio jasnijim, Platon je u svojoj **Državi** uporedio podelu duše sa podelom države, koja je, kaže on, povećana slika čoveka. Tako, kao što u državi postoje tri klase: upravljači, vojnici, radnici i zanatlije, tako i u duši postoje tri dela: razum, koji vlada; hrabrost i snaga koji izvršavaju naredbe razuma, i želje. Ove poslednje, protiveći se stalno razumu, dokazuju da u duši postoje dva suprotna principa. Ali zahvaljujući hrabrosti, čija je uloga da se poštuju naredbe razuma, želje mogu biti pobeđene.³

U dijalogu **Fedar** Platon upoređuje dušu sa zapregom dvaju konja kojima upravlja kočijaš. Kočijaš je **razum**. Dva konja su dva dela **niže duše -hrabrost i želja**. Hrabrost dopušta da njome upravlja razum, ali želja mu se stalno protivi. Jedan »konj« vuče napred, a drugi natrag, zato je »kočijašu« teško njima upravljati.⁴ To je Platonov čovek (Homo Platonicus).

Šta govori Platon o sudbini duše?

U dijalogu **Fedon** opisuje se sudbina duše. Posle smrti tela, sve duše idu na sud. Čiste duše dobiće kao nagradu nebo, a zle tartar. Nepopravljivi grešnici bačeni su u tartar - večni zatvor, a i ostali grešnici su bačeni u tartar, ali za ograničeno vreme. Kad se pokaju i okaju svoje grehe, bivaju oslobođeni iz muka koje postoje u tartaru.

Platon govori i o drugoj inkarnaciji ljudske duše. Duša može ući u život životinje. Prema Platonu, neke životinje su degradirane ljudske duše. Duše filozofa imaju prednost da se vinu na nebo, jer se filozof odvajava od zemaljskih interesa i približava božanskome.

Platon kaže da broj duša odgovara broju zvezda; svaka duša pripada jednoj zvezdi. Ona duša koja čestito živi za vreme svoje prve inkarnacije, vratiće se posle smrti tela svojoj rođenoj zvezdi. Ali ako nije čestito živela, moraće se opet inkarnirati, i to čak u životinju koja joj je bila nalik u rđavoj prirodi. Proces uzastopnog inkarniranja trajaće dok se duša ne očisti i vrati u oblik prvog i boljeg stanja.

To je u glavnim crtama Platonova nauka o čoveku, njegovoj prirodi i sudbini. »Niko nije, zaista, više doprineo, i trajnije od Platona, pobedi dualističke antropologije. On je u srce filozofije usadio **teološku** ideju o ličnoj besmrtnosti duše. On, pošto je s njome upoznao filozofe, oživeo je i opet predao teolozima kojima se ona do danas nameće.«⁵

Platonovi spisi izvršili su ogroman uticaj ne samo na Aristotela, Cicerona, Filona i neoplatoniste, već i na rane crkvene oce, posebno na Origena. Oni su takođe izvršili dubok uticaj na Avgustina i preko

njega na skolastičare srednjeg veka, osobito na one iz prvog perioda skolastike. Platonov postulat - besmrtnost duše - Katolička crkva proglasila je dogmom 1513. godine.

ARISTOTELOVO UČENJE O DUŠI I »AKTIVNOM UMU«

Aristotel (384—322. pr. n.e) spada među najblistavije umove kojima se ponosi antička Grčka. Proveo je dvadeset godina u Platonovoj Akademiji u Atini. Posle Platonove smrti dobio je poziv od Filipa Makedonskog da odgaja njegovog sina Aleksandra. Kad je Aleksandar krenuo na osvajački pohod u Aziju, Aristotel se vratio u Atinu i osnovao svoju filozofsku školu.

Svoja glavna dela napisao je u poslednjem periodu svoga života od osnivanja svoje Peripatetske škole 335. godine do svoje smrti 322. godine.

Aristotel, najveći Platonov učenik, napustio je Platonov postulat o besmrtnosti duše.

On je osnivač mnogih naučnih disciplina: logike, fizike, prirodnih nauka, psihologije, poetike, retorike, i dr.

U početku svoga rada Aristotel je Platonov prijatelj i sledbenik. Kasnije postaje njegov kritičar, jer se držao načela da iznad svega treba stajati uz istinu. Čuvena je njegova izreka: »Amicus Plato, sed magis arnica veritas« (Platon mi je prijatelj, ali veći prijatelj mi je istina).

Aristotel je odbacio Platonovu nauku o Idejama, tvrdeći da Ideje nisu realnosti već mentalne apstrakcije. Ideja postoji u stvari, a ne odvojeno od nje.

»Svoj filozofski sistem izgrađuje Aristotel na osnovu problema odnosa materija i forme. Nasuprot Platonovoj ontologiji objektivnog idealizma, on zastupa jedinstvo forme i materije. Dakle, suština stvari - ne može biti izvan pojedinačnog predmeta, nego je ona uvijek data u vezi s njim. Pojedinačni predmet kao supstancija uvijek je jedinstvo materije i forme, jer materija bez ikakve forme uopće ne postoji.«¹

Ovo učenje moramo imati u vidu kada govorimo o Aristotelovom sjedinjenju duše i tela. »Aristotelova psihologija je u vezi s njegovim sistemom materije i forme, te je duša forma tijela, a tijelo materija koju duša kreće i oblikuje. Kao što forma ne egzistira bez materije, tako ni duša bez tijela, iako duša nije tijelo, nego samo određenje tijela.«²

»Aristotel definira dušu kao prvu entelehiju (životnu snagu) života tijela, tj. duša je aktivni princip tijela, koje je kao materija samo pasivnost.«³

Ovo shvatanje o duši kao oživljavajućoj energiji tela, kao o principu koji daje oblik, pokret i razvika telu prožimajući ga kao princip života - u suprotnosti s Platonovom teorijom o besmrtnosti duše, o njenoj preegzistenciji i o seljenju duše.

Telo nije ništa samo po sebi ako nije posrednik preko koga se duša realizira.⁴

Duša se ne može zamisliti bez tela, a ni telo bez duše. Ali treba istaći da Aristotel deli dušu na tri dela: deo koji se hrani, deo koji oseća i deo koji misli (nous). Što je Bog u svemiru, to je »nous« u duši.

»U prvoj knjizi 'O duši' (De anima) Aristotel izlaže učenje svojih prethodnika o duši, njenom sastavu i delovanju, ali nijedno rješenje ga potpuno ne zadovoljava. Budući da je duša djelatna sila, ona mora imati i svoje stupnjeve razvoja, prema tome u kojem živom biću se nalazi da li npr. u životinji ili pak u čovjeku. Taj proces prelaženja lakše je pratiti od nižeg stupnja prema višem, zbog čega redosljed ispitivanja ide od biljaka prema životinji do čovjeka, a sposobnosti nižeg stupnja uvijek su sadržane u višem.

Aristotel kaže da se život manifestira hranjenjem, rastom (kretanjem), percipiranjem i mišljenjem. Dosljedno tome i biljke žive, i moć njihove duše je samo u hranjenju; one provode samo vegetativni život. Duša životinja ima pored sposobnosti hranjenja i osjetilni život, a čovječja duša pored vegetativnog i osjetilnog života ima i razumnu moć, i razum je ono čime duša razmišlja i shvaća (de An. III, 7).

»Prema Aristotelu postoje dva uma: pasivni i aktivni um. Pasivni um uvijek je u vezi s materijalnim. On je prazna ploča (tabula rasa) na koju osjetila upisuju ono što primaju i duša bez njega uopće ne može misliti. On je prolazan kao i individuum, a u sebi sadrži sve samo kao potencijalno. Za razliku od njega aktivni um je božanskog porijekla. On ulazi u čovjeka izvana, odvojen je od svega materijalnog, nepromjenjiv je i po svojoj suštini je čista aktualnost (de An, III, 5).«⁵

Taj aktivni um sređuje i misaono oblikuje ono što se na pasivnom umu ispisuje, a kad telo umre, on izlazi iz njega jer je besmrtn. On je zajednički svim ljudima, i kao što je ruka oruđe svih oruđa, tj. ruka može napraviti razna oruđa, tako je i taj aktivni um forma svih formi, jer je nepostao i večan. Ovde Aristotel napušta tlo empiričara i vraća se ponovo Platonu.

»Aristotel mnogo ne govori o odnosu ta dva uma, pa je teže odrediti što je on mogao o tome misliti.

Ipak Aristotel ističe da pasivni um nastaje i propada zajedno s tijelom, te se uopće ne može govoriti o individualnoj besmrtnosti kod Aristotela, jer je aktivni um opći i svima ljudima zajednički, a nije pojedinačna, individualna oznaka duše. Duša je pak samo forma tijela, i prestaje postojati kad tijelo nestane.«⁶

Prema Aristotelu, posle smrti ne postoji nikakva individualna besmrtnost. Evo kako J. Delinger objašnjava Aristotelov stav: »Samo božanski um je besmrtn, ali kako pamćenje pripada senzitivnoj duši, i individualno mišljenje zavisi samo od pasivnog uma, sva lična svest mora prestati sa smrću.«⁷

Ervin Rohde takođe ističe da je Aristotelov stav da posle smrti ne postoji nikakva individualna duša. »Kad živo biće umre, materija od koje je ono sastavljeno gubi adaptacije svojstvene živom organizmu, i te adaptacije su bile život tela. Bez toga ne može biti nezavisne supstancije. Njegov oblik, funkcionalna energija ranije živog organizma, njegova duša, nema više nikakvog nezavisnog postojanja.«⁸

Duša se ne može posmatrati odvojeno od tela, niti može postojati odvojeno od tela, kao što vid ili gledanje ne postoji odvojeno od oka.

Eduard Zeler daje sličnu analizu Aristotelovog stava:

»U svojim ranijim spisima Aristotel podržava Platonove teorije o preegzistenciji duše, o telu kao zatvoru duše i o njenom vraćanju posle smrti u neko više postojanje. Smatrao je da posle smrti postoji svest o daljem individualnom postojanju. Ali pošto je razvio svoj vlastiti sistem, Aristotel je počeo da sumnja u spomenute teorije. Smatrao je ljudsku dušu kao 'entelehiju' tela, u čijoj službi je celo telo. Aristotel izričito odbacuje besmrtnost duše. On je jedino učio da je **aktivni um besmrtn, ali mu je poricao atribut** ličnosti.«⁹

Po učenju da je aktivni um božanskog porekla, da ima svoju preegzistenciju, da rađanjem ulazi u čoveka, a smrću da izlazi iz njega kao neka božanska sila. Aristotel je u izvesnoj meri ostao pristalica Platonove nauke.

Aristotelova nauka o aktivnom umu, koji je Dematerijalan i božanski, koji se pridružuje ljudskoj duši »spolja«, a da se s njome ne stapa nije rezultat Aristotelove logike. To je verovatno **mitološki** ostatak ili adaptivna verzija Platonove dogmatike.¹⁰

III

OD USLOVNE BESMRTNOSTI KA VEROVANJU U UROĐENU BESMRTNOST

OD BIBLIJSKE NAUKE O USLOVNOJ BESMRTNOSTI KA IDEJI O UROĐENOJ BESMRTNOSTI

Razmak između poslednje knjige Staroga zaveta i prve knjige Novoga zaveta često se pogrešno shvata kao period tišine u kome nije bilo nikakve literarne delatnosti. To mišljenje daleko je od istine. Naprotiv, u periodu nastalom posle završetka kanona Staroga zaveta oko 420. godine pre Hrista, javljaju se apokrifne jevrejske knjige, mnoštvo apokaliptičkih i pseudoepigrafskih spisa. pisci ovih spisa, da bi u svoje vreme pojačali uticaj svojih poruka, služe se proročkim jezikom i stilom, a svoje reči stavljaju u usta nekog biblijskog heroja. Tako su nastali spisi pod nazivom Enohova knjiga, Enohove tajne, Testament dvanest patrijaraha, Mojsijevo uzačašće, Baruhova apokalipsa, itd. Ovi spisi nisu se sačuvali na svom originalnom jeziku koji je u najviše slučajeva bio jevrejski ili aramejski, već su sačuvani u grčkom ili etiopskom prevodu.

Zašto je potrebno obratiti pažnju na ove apokrifne i pseudoepigrafske spise? To činimo zato što nam ova dela pružaju uvid u jedan period u kome nastaju promene u jevrejskom načinu mišljenja, u period kada se formiraju novi koncepti. Ove koncepte mlada hrišćanska crkva delimično je prihvatila, a delimično odbacila, i ti koncepti sve do danas obuzimaju misli teologa.¹

Jedan od najvatrenije razmatranih problema bila je eshatologija, to jest pitanje stanja mrtvih, vaskrsenje, večna sudbina pravednih i nepravednih, ili, ukratko, nauka o poslednjim stvarima.

Biblija jasno uči da je Bog stvorio čoveka od praha zemaljskoga i da mu je udahnuo **dah života** (neumrlu dušu), i tako je čovek postao živo biće ili živa duša (1. Mojsijeva 2,7). Prilikom smrti »dah života« ili »duh« vraća se Bogu koji ga je dao, a telo se vraća u prah od kojega je načinjeno (Propovednik 12,7). Za vreme smrti do vaskrsenja svi ljudi, dobri i zli, nalaze se u besvesnom stanju. Grob je mesto tišine, mraka i neaktivnosti (Psalam 146,5; Propovednik 9,5.6). Čoveka ne nadživljuje neka bestesna duša ili duh; vrata u budući život je vaskrsenje. Bog će vaskrsnuti sve ljude; pravedni će primiti nagradu - večni život ili besmrtnost, a zli kaznu, a to će biti večno uništenje ili druga smrt (Jovan 5,25-29). Besmrtnost je Hristov dar vernima. To je biblijska nauka o uslovnoj besmrtnosti.

Nasuprot ovoj nauci, pod stranim uticajem, naročito pod uticajem grčke filozofije, kojoj su Jevreji bili izloženi za vreme Aleksandra Velikog i njegovih naslednika, u jevrejstvo počinje da prodire nauka o urođenoj besmrtnosti duše i iskrivljena nauka o večnoj čovekovoju sudbini, koja se ne temelji na Božjem otkrivenju, već na ljudskim spekulacijama. Ta, Bibliji strana nauka, koja potiče od Platona, prešla je u jevrejstvo preko jevrejske apokrifne i pseudoepigrafske literature, nastale nakon formiranja kanona Staroga zaveta, a preko ove literature prešla je kasnije i u veliki deo hrišćanske crkve.²

Pre nego što ćemo govoriti o novom konceptu koji se odnosi na čovekovu prirodu i sudbinu, koji se javlja u tim spisima, potrebno je da kažemo nešto o tim spisima.

Apokrifni spisi (apocrypha, od grčke reči »sakriven«) su spisi nastali počevši od godine 190. pre Hrista, koje jevrejska crkva **nije priznavala kanonskim**, to jest pravilom vere. Ti spisi prvi put se pojavljuju u prevodu Biblije Staroga zaveta na grčki jezik sredinom drugog stoleća pre Hrista. To je takozvani prevod Septuaginta ili prevod **Sedamdesetorice**. Apokrifi su, dakle, bili **dodati** priznatom kanonu Staroga zaveta iako je bio završen oko 420. godine pre Hrista. Veliki crkveni učitelj Jeronim preveo je Septuagintu na latinski jezik. Njegov prevod poznat je pod imenom **Vulgata**. Prema tome, i u Vulgati se nalaze apokrifi koji su ušli u Septuagintu, ali Jeronim im ne pridaje kanonsku vrednost, i zato ih naziva **deuterokanonskim** spisima za razliku od pravih kanonskih. Katolička crkva na saboru u Trentu 1546. proglasila je Vulgatu svojom verodostojnom Biblijom priznavši i apokrifima kanonsku vrednost.³ Zašto je ona to učinila? To je učinila zato jer jedino pomoću tih apokrifnih spisa može odbraniti novotarije koje su se uvukle u hrišćansku crkvu iz neznaboštva. Napominjemo da Hristos i apostoli ne priznaju kanonsku vrednost tim spisima, to zaključujemo na osnovu činjenice što oni te spise nikada ne navode.

Apokrifne spise možemo podeliti na dva dela: na starije, u kojima je još zastupljena nauka o uslovnoj besmrtnosti, i na mlađe, u koje su ušle ideje iz grčke filozofije. U starije apokrifne spadaju **Tobija** i **Sirahova knjiga**, nastale oko 190-180. pre Hrista. U mlađe apokrifne ubrajamo **Knjige o Makabejcima**, **Knjigu o Juditi**, **Knjigu Jubileja** i **Salamunova Mudrost**.

Koji su to starozavetni apokrifi i drugi pseudoepigrafski spisi u kojima nalazimo elemente strane učenju kanonskih knjiga?

Tu su najpre četiri **Knjige o Makabejcima**, od kojih su prve dve uključene u kanon Rimske crkve. Knjige o **Makabejcima** nazvane su prema jevrejskom heroju Judi Makabejcu (umro 161. pre Hrista). Prva knjiga o Makabejcima opisuje istoriju Jevreja od dolaska na vlast Antioha Epifana IV, velikog neprijatelja Jevreja, do smrti Simona Makabejca (135. god. pre Hrista). Druga knjiga o Makabejcima opisuje isto razdoblje. Ona opisuje strahote makabejskih ratova od smrti sirskeg kralja Seleuka IV (176. pre Hrista) do pobjede Makabejaca nad Nikanorom (umro 161. pre Hrista).

U **Drugoj knjizi o Makabejcima** nalazimo učenje o vrednosti molitava i žrtava za umrle, zatim učenje o posredovanju umrlih svetih. Pisac Druge knjige o Makabejcima smatra da Bog ne zapečaćava sudbinu ljudi odmah u času njihove smrti, već se na Njega može uticati u prilog mrtvima molitvama i žrtvama nadživelih pokojnikovih prijatelja. U toj Knjizi čitamo o sledećem postupku: »Tu su pod odjećom svakog mrtvacu našli predmete posvećene jamnijskim idolima, što Zakon Židovima zabranjuje. Tako je svima postalo jasno da je to uzrok njihove smrti. Zato su svi stali blagosiljati Gospodina, pravednog suca koji otkriva ono što je sakriveno. Zatim se pomoliše da bi se učinjeni grijeh svima oprostio. Plemeniti Juda opomenu vojnike da se čuvaju čisti od grijeha, jer sad vide što je zadesilo zbog grijeha one koji su pali. Nato je sabrao oko dvije tisuće srebrnih drahmi i poslao u Jeruzalem da se **prinесе žrtva okajnica** za grijeh. Učinio je to vrlo lijepo i plemenito djelo, jer je mislio na uskrsnuće. Jer da nije mislio da će pali vojnici uskrsnuti, bilo bi suviše i ludo moliti za mrtve. K tome je imao pred ovima najljepšu nagradu koja čeka one koji usnu pobožno. Svakako, sveta i pobožna misao. Zato je **za pokojnike prinio žrtvu naknadnicu**, da im se oprostite grijesi.« (2. O Makabejcima 12,40-45; Biblija u izdanju kuće »Stvarnost«)

Katolička crkva oslanja se na ovaj tekst kao na dokaz smatrajući da se molitvama i žrtvom mise može pomoći dušama u čistilištu.

Pisac **2. knjige o Makabejcima** govori i o posredovanju svetaca: »Pošto je tako svakoga od njih (Juda) naoružao manje pouzdanjem u štitove i koplja, a više smjelošću i pobudnim riječima, ispriča im vjerodostojan san, viđenje, a oni mu se svi obradovaše. Evo što je vidio: bivši veliki svećenik Onija, Čovjek dobar i čestit, skroman u ophoćenju, blage ćudi, otmjen u govoru, od djetinjstva vičan svakoj kreposti, podigao ruke i molio za svu židovsku zajednicu. Zatim se Judi prikazao i čovjek vremešan i častan, čudesna i veličanstvena dostojanstva. Tada Onija progovori: 'Ovo je ljubitelj svoje braće, koji se mnogo moli za narod i za sav Sveti grad - Božji prorok Jeremija.' Nato Jeremija pruži desnicu i Judi preda zlatan mač. Predajući mu ga, reče: 'Prihvati ovaj sveti mač. Božji je dar, njime ćeš slomiti neprijatelje!« (2. O Makabejcima 15,11-16)

Ovde je reč o posredovanju umrlog velikog sveštenika Onije i proroka Jeremije za Izrailj.

I ovo je tekst kojim Rimska crkva brani svoju nauku o posredovanju svetaca koja je u suprotnosti s jasnim učenjem Novoga zaveta u kome se naglašava da postoji samo jedan posrednik između Boga i ljudi - Hristos Isus (1. Timotiju 2,5).

U **Knjizi o Juditi**, nastaloj između 153—105. godine pre Hrista, nalazi se ideja o večnom mučenju zlih. Pisac kaže: »Jao narodima koji ustanu na narod moj! Bog Sveladar kaznit će ih na dan Suda: poslat će oganj i crve u meso njihovo, a oni će u boli jaukati zauvijek.« (Judita 16,17)

U **4. knjizi o Makabejcima** pisac izjavljuje da pravedni posle smrti odmah dolaze na nebo gde uživaju blaženstva, a grešnike čekaju večne muke. »Poslije smrti«, kaže on, »Abraham, Izak i Jakob će nas primiti, i svi naši praoci će nas hvaliti.« (4. O Makabejcima 13,17) Prema ovom piscu, sedam sinova mučenika pobožne Salomone se već nalaze pred Božjim prestolom (4. O Makabejcima 17,18).

Zli trpe mučenje bez kraja. Okrutnom krvniku upućene su sledeće reči: »Ali ti ćeš trpjeti zbog naše okrutne smrti od ruku božanske pravde dovoljno mučenje ognjem zauvijek.« (4. O Makabejcima 9,9)

Apokrif **Knjiga Mudrosti** sadrži mešavinu istina i zabluda. Tu se naglašava da pravedni odmah posle smrti primaju nagradu, ali zli će zauvek biti uništeni.

»Jer je Bog stvorio čovjeka za neraspadljivost, i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti. A đavolovom je zavišću došla smrt u svijet, i nju će iskusiti oni koji njemu pripadaju. A duše su pravednika u ruci Božjoj, i njih se ne dotiče muka nikakva. Očima se bezbožničkim čini da oni umiru, i njihov odlazak s ovog svijeta kao nesreća; i to što nas napuštaju kao propast, ali oni su u miru. Ako su, u očima ljudskim, bili kažnjeni, nada im je puna besmrtnost.« (Knjiga Mudrosti 2,23 - 3,1—4; Biblija u izdanju kuće »Stvarnost«)

Zle čeka potpuno uništenje: »Ubrzo će oni biti trupla prezrena i ruglo među mrtvima do vijeka, jer će ih Gospod strmoglaviti bez glasa, otrgnut će ih od temelja njihova, sasvim ih opustošiti; na mukama će oni biti i spomen će im propasti.« (Knjiga Mudrosti 4,19)

Neobično je učenje Knjige Mudrosti o preegzistenciji ljudske duše. Pisac ove knjige piše: »Ja bijah mladić sretne naravi, i imao sam dobru dušu, ili bolje: jer bijah dobar, ušao sam u tijelo bez ljage.« (Knjiga Mudrosti 8,19.20) Duša se useljava u telo kao u svoj privremeni stan. To je Platonovo učenje, koje je ušlo u ovaj spis.

Osvrnimo se ukratko i na dve apokaliptičke Enohove knjige. To su pseudoepigrafski spisi. Pisac se služi imenom nekadašnjeg heroja vere da bi privukao pažnju čitalaca.

Prva Enohova knjiga, nazvana još Etiopski Enoh, nastala je oko 150-60. godine pre Hrista. U njoj se može razabrati više slojeva, nastalih u različitim vremenskim razdobljima.⁴

O pitanju smrti, vaskrsenja i stanja između smrti i vaskrsenja postoje katkada protivrečni iskazi. To nas ne čudi jer je u sastavljanju knjige sudelovalo više autora, i ona je pisana u toku dužeg perioda. U svom starijem delu je više u skladu s naukom Staroga zaveta o čovekovoju prirodi i sudbini. Tu se izričito iznosi nauka o vaskrsenju, o nagradi pravednih i o potpunom uništenju zlih. Tu se opisuje i opšti Sud. »Vječni Sud će biti održan, i hulnici će biti svuda uništeni.« (Enohova knjiga 92,16)

No u ovoj **Enohovoj knjizi** ima i čudnih novotarija. U ove spada opis muka prokletih u podzemlju ili šeolu. Za ovaj opis mogli bismo reći da je preteča Danteove Božanstvene komedije, njegovog opisa pakla.

Anđeo vodi »Enoha« po Nebu i Podzemlju. Tu vidi zatvor anđela i mesto muka palih anđela (Enohova knjiga 21,7-10).

Za vreme putovanja dolazi u šeol ili podzemlje. Tu vidi rupe, duboke, mračne i široke, za »duhove duša mrtvih«, za »duše sinova ljudskih«, koje se tu skupljaju. Čuje ih kako vapse Bogu, nebeskom sudiji. Šeol u ovom slučaju nije mesto gde su mrtvi u besvesnom stanju. Pisac ih prikazuje kao svesne, koji viču i traže milost. Ovde nepravedni trpe veliku muku, i bivaju šibani svi koji su zauvek prokleti (Enohova knjiga 22,9-12).

Ova nova i pogrešna shvatanja bez sumnje su položila temelj za odstupanja od biblijskog učenja koja su se kasnije počela uvlačiti u Crkvu i na kraju postala službeno učenje Rimske crkve.

Druga knjiga Enohova ili **Enohove tajne** je pseudoepigraf nešto različit od Prve Enohove knjige, iako obe raspravljaju o istom predmetu.

Ovde je »Enoh« vođen kroz deset Neba (poglavlje 2-22). Bog prebiva u desetom Nebu. Raj se nalazi u trećem Nebu, »između propadljivosti i nepropadljivosti«. Usred raja je drvo života. Tu su i dva izvora iz kojih teče mleko i med, i ulje i vino (Enohove tajne 8,3—6). Tu je večno nasledstvo pravednih (9,1).

Zle čekaju strašne muke. Na severnom kraju trećeg Neba je pakao, mesto užasne tame, kroz koju probija samo tanak zračak ognja (10,1-6). Svuda je oganj i svuda je mrak. U najnižem paklu zli zatvorenici trpe muke, očekujući bezgraničnu osudu (40,12.13). Strašne muke su večno nasledstvo zlih. Za ove nema izbavljenja ni pokajanja. Okrutni anđeli primenjuju užasna mučenja nad ovim osuđenima zbog njihovih greha protiv Boga i ljudi. Čuvari pakla su živo opisani. »Vidio sam čuvaru ključeva pakla gdje stoje pred vratima pakla kao velike zmije. Njihova su lica bila kao ugašene svjetiljke, oči kao mračni plamenovi, a njihovi zubi ogoljeli do prsiju.« (42,1).

U **2. Enohovoj knjizi** izneta je prvi put i teorija o trajanju sveta šest hiljada godina, i to na osnovu pretpostavke da svaki dan stvaranja predstavlja hiljadu godina ljudske istorije, sa sedmom hiljadom kao hiljadom godina odmora. Ova teorija igraće ulogu u prihvatanju nauke o hiljazmu (hiljadugodišnjem carstvu mira) u ranoj hrišćanskoj crkvi (Irenej) i u nekim novijim verskim zajednicama.⁵

Ovo je kratak prikaz iskrivljenog učenja ove jevrejske apokrifne i pseudoepigrafske literature nadomak pojavljivanja hrišćanske ere i hrišćanske crkve. Nauka o svesnom stanju mrtvih između smrti i vaskrsenja, kao i nauka o večnom mučenju zlih je sada prihvaćena i preko ove literature prenetu u učenje hrišćanske crkve od početka trećeg stoleća. Toj promeni mnogo je doprineo i jak uticaj istoričara Josipa Flavija i filozofa Filona, koji su takođe prihvatili to učenje.

USLOVNA BESMRTNOST U SPISIMA APOSTOLSKIH OTACA

Apostolskim ocima nazivaju se istaknute crkvene ličnosti sa početka drugog stoleća od kojih su neki neposredno poznavali apostole. Među ove ubrajamo Klementa Rimskog, Ignacija Antiohijskog, Polikarpa iz Smirne, Papija iz Hijerapolis, anonimnog pisca spisa Didahe, Varnavine poslanice, Herminog Pastira i poslanice Diogenetu.

Klement Rimski je napisao dve Poslanice Korinćanima. U **Prvoj poslanici Korinćanima**, napisanoj za vreme cara Domicija, oko 95. godine, nastojao je da pomogne korinškoj crkvi da sredi svoje unutrašnje prilike.

Druga Klementova poslanica Korinćanima je, u stvari, jedna homilija, koju je trebalo čitati u Korintu. Autor te poslanice je nepoznat. Harnak pripisuje tu poslanicu rimskom biskupu Soteru, oko 170. god. posle Hrista.

Klement nigde ne govori o besmrtnosti duše niti o večnom kažnjavanju. On nije verovao da zli po prirodi poseduju besmrtnost niti da će je ikada dobiti. Klement kaže da je čovek »smrtno stvorenje, koje se sastoji samo od praha i pepela, a njegov je život samo život od jednog dana«.¹

I kad Klement raspravlja o smrti, što je konačna sudbina zlih, on jasno ističe da će **zli biti lišeni svakog postojanja**.²

Klement smatra da će **samo otkupljeni naslediti besmrtnost**. Sve druge nakon vaskrsenja čeka sud i osuda - druga smrt, prestanak postojanja zauvek.³

Klement je verovao da je besmrtnost uslovna. Ona će biti dana **samo pravednima**.

Ignacije Antiohijski, poznat po nadimku Teofor, umro je mučeničkom smrću u Rimu za vreme cara Trajana, 107. godine posle Hrista.

Ignacije je napisao sedam poslanica: **Poslanicu Efescima, Magnežanima, Tralijanima, Rimljanima, Filadelfijanima, Smirnjanima i biskupu Polikarpu**.

Ignacije piše da je Hristos umro za nas da bismo verom u Njega mogli izbeći smrt.⁴

U Poslanici Rimljanima govori o mučeničkoj smrti koja ga čeka u Rimu; kaže da će biti samleven zubima divljih zveri, koje će postati njegov grob i da će tada usnuti (smrću).⁵

U svojim poslanicama Ignacije nigde ne spominje pojam besmrtna duša ili nešto slično. On govori o daru večnog života ili besmrtnosti za spasene u Hristu i o prestanku postojanja ili propasti onih koji su bez Hrista.

Polikarp, biskup iz Smirne, napisao je kratku **poslanicu Filibljanima**, u kojoj ima mnogo citata iz Novoga zaveta. Umro je mučeničkom smrću oko 155. godine posle Hrista.

Prema Polikarpovom mišljenju vaskrsenje je stožer čovekove budućnosti. U drugom poglavlju Poslanice Filibljanima, pošto podstiče veru u Gospoda Isusa koji je sam vaskrsnuo iz mrtvih, bio proslavljen i na nebu krunisan, Polikarp govori o Hristovom drugom dolasku i o našem vaskrsenju u vezi s njime. »On dolazi kao sudija živim i mrtvim. Njegovu krv Bog će tražiti od onih koji ne veruju u Njega. Ali Onaj koji je Njega vaskrsnuo od mrtvih podići će i nas ako budemo činili Njegovu volju, hodili putem Njegovih zapovesti i ljubili ono što je On ljubio.«⁶

Polikarp ističe da će samo pravedni vaskrsnuti u času Hristovog dolaska, primiti neraspadljivost i imati udela u »budućem svetu«. »Ako smo Bogu ugodni u ovom svetu, primi ćemo budući svet kako je obećao da će nas podići iz mrtvih; i ako živimo dostojno Njega, carovaćemo s Njime.« (2. Timotiju 2,12)⁷

Polikarp nigde ne govori o večnim mukama zlih u paklu. Na saslušanju pred rimskim konzulom, Polikarp je rekao: »Ti mi pretiš ognjem koji gori samo začas, i posle se gasi, a nisi svestan ognja budućeg suda i večne kazne, koja čeka bezbožne. Čemu oklevaš? Sprovedi što si naumio!«⁸

Didaha (znači Upute ili Nauka) sastoji se iz tri dela. Prvi deo se sastoji iz pouka koje treba da prime katekumeni. Tu se govori o dva puta: o putu života i o putu smrti.

Drugi deo govori o hrišćanskim obredima, a u trećem se raspravlja o disciplini u crkvi.

U suštini, »put života« vodi spremnosti za drugi Hristov dolazak, vaskrsenju pravednih i večnom carstvu. Nasuprot tome, »put smrti« vodi konačnom uništenju nepokajanih grešnika. Oni koji idu putem života pokazivaće ljubav Božju prema bližnjima, sudelovaće u obredu krštenja i Gospodnje večere, koja ukazuje na večni život; biće zaokupljeni molitvom i razmišljanjem očekujući Gospodnji povratak.

Didaha se završava nagoveštavanjem skorog Hristovog dolaska. Spis održava učenje apostola - život samo u Hristu za pravedne, a večna smrt za zle.⁹

Varnavinu poslanicu nije napisao apostol Varnava, saradnik Pavlov, već po svoj prilici jedan jevrejski hrišćanin, koji je bio duboko prožet alegorijskim Filonovim shvatanjem Biblije. Poslanica je verovatno napisana u Aleksandriji, oko 130. godine.

Prvi deo poslanice uperen je protiv judaizma. Pisac spiritualizuje dan odmora koji je bio osnovan prilikom stvaranja sveta i kasnije u Dekalogu proglašen, i suprotstavlja mu osmi dan u čast novoga sveta koji će nastati iza uništenja ovoga sveta.

U drugom delu svog spisa i Varnava govori o dva puta - o putu tame i o putu svetlosti.

Objašnjavajući put života, put svetlosti (19. poglavlje), Varnava opominje: »Ne pristaj uz one koji hode putem smrti ili tame.« A u 20. poglavlju (Put tame) izjavljuje da je put tame »put večne smrti«. On

doslovno kaže: »Put tame je krivudav i pun huljenja, jer je to put večne smrti s kaznom; na tom putu su stvari koje uništavaju dušu.«¹⁰

Varnavin izraz »večna smrt« pojavljuje se prvi put u 20. poglavlju kao sinonim druge ili definitivne smrti. To je »večna smrt s kaznom«. Ovde se pravi razlika između kazne lišavanjem života i kazne bolom koji osećaju čula. »Večna smrt s kaznom« očigledno obuhvata bol ili stradanje koje prethodi smrti, prestanku postojanja bića. Dalje, u 21. poglavlju Varnava kaže: »Dobro je stoga da onaj koji je upoznao sudove Gospodnje koji su nam objavljeni hodi u njima. Jer ko ih drži biće proslavljen u Božjem carstvu; ali ko izabere suprotno (ono što se u prethodnom poglavlju osuđuje), biće uništen zajedno sa svojim delima. Jedne čeka vaskrsenje, a druge kazna.«¹¹

Poginuti sa svojim delima znači više ne postojati. Varnava kaže da dolazi dan kada će biti uništeni sotona i grešnici zajedno sa svojim delima.

Hermin Pastir je zbirka viđenja, zapovesti i poređenja napisanih u Rimu oko sredine drugog stoleća. Prvi put se spominje u Muratorijevom kanonu oko 170. godine.

U Herminom Pastiru takođe je opisan »put života« i »put smrti« nizom viđenja, zapovesti i poređenja. U viđenjima se naglašava nagrada vernima -večni život, nasuprot kazne zlima - uništenju. »Blago onima koji čine pravo; oni neće biti nikada uništeni.«¹²

Pravedni imaju život; zli nemaju života. Herma savetuje svima da imaju veru u Boga i da drže Njegove zapovesti. Ako budemo imali veru u Njega i držali Njegove zapovesti, dobićemo život. Nasuprot tome, kaže Herma, ko čini zlo, priprema sebi smrt. »Samo oni koji se boje Boga i drže Njegove zapovesti, imaju život u zajednici s Bogom, a oni koji ne drže Njegove zapovesti, nemaju života u sebi.«¹³

Kazna zlima biće primerena njihovim gresima. Uporne grešnike čeka večna propast, večna smrt. »Oni koji su poznali Boga i videli Njegova moćna dela, a ipak dalje greše, biće dvostruko kažnjeni, i umreće zauvek.«¹⁴

U čitavoj literaturi apostolskih otaca nigde se ne spominje da bi duša odmah posle smrti išla u nebo ili pakao. Mrtvi do časa vaskrsenja spavaju smrtnim snom. Nigde se ne spominje besmrtna duša ili besmrtni duh koji bi nadživeo smrt tela. Apostolski oci veruju da je čovek smrtni, da mrtvi do vaskrsenja spavaju, da je besmrtnost Božji dar vernima, a da nepokajane grešnike čeka potpuno, konačno i neopozivo uništenje.

IRENEJ - ISTAKNUTI POBORNİK USLOVNE BESMRTNOSTI I VELIKI NEPRIJATELJ KRIVOVERJA

Pri kraju drugog stoleća i u prvoj polovini trećeg, u hrišćanskoj Crkvi koja se sve više širi, počinju se primećivati sve značajnije promene u njenom karakteru i položaju.

Crkvi prete velike opasnosti spolja i iznutra. Spolja su to progonstva od strane rimskih careva, a iznutra različita krivoverja. Pored toga, u Crkvu se počinje uvlačiti, preko filozofa koji su postali hrišćani, Platonovo učenje, o urođenoj besmrtnosti duše, nasuprot biblijskom učenju o uslovnoj besmrtnosti.

U to vreme pojavljuje se Irenej, istaknuti zastupnik biblijske nauke o uslovnoj besmrtnosti i doživotni neprijatelj svih krivoverja, od kojih je najopasniji bio gnosticizam.

Irenej (130-202. n.e) rođen je u Maloj Aziji. Bio je učenik Polikarpa iz Smirne, a kasnije biskup lionski i čitave Galije. On spada u red najobrazovanijih i najuticajnijih prenikejskih otaca.

Irenej je napisao na grčkom jeziku svoje čuveno delo u pet knjiga pod naslovom **Protiv krivoverja** (Adversus Heareses). U prve dve knjige dat je detaljni opis kobnog učenja krivovernih sekta s pobijanjem njihovih apsurdnosti. U ostale tri knjige izneta je prava hrišćanska nauka kao pravilo vere i života, ali još uvek sa osvrtom na suprotna učenja gnosticizma.

Irenej se borio protiv gnosticizma kao što se lekar bori protiv bolesti. Pokazao je da su i Stari i Novi zavet protiv gnosticizma. Takođe je pokazao razliku između apokrifnih i kanonskih spisa. Budući da se u to vreme gnosticizam širio kao kuga po crkvama, Irenej se trudio da omogući svakome da uvidi razliku između pravog hrišćanstva i gnosticizma, koji je on ne samo raskrinkao već mu je zadao i smrtonosan udarac.

Irenej je svojim učenjem podigao bedem protiv nauke o urođenoj besmrtnosti duše. Odbacivši na osnovu Svetoga pisma paganski postulat o besmrtnosti duše, što je u stvari Platonovo učenje, koje u ovo vreme počinje da se uvlači u Crkvu preko Atenagore, Tertulijana i Origena. Irenej je naglašavao da je besmrtnost dar Božje milosti, a ne nešto što bi nam bilo urođeno. Bog je onaj koji poslušnim i vernim daje dar besmrtnosti ili večni život.

Kao rezultat prihvatanja Platonovog učenja o besmrtnosti duše, u Crkvu se počinju uvlačiti dva potpuno suprotna gledišta o sudbini nepokajanih grešnika. Prema Tertulijanovom učenju, o kojem ćemo kasnije više govoriti, zle čeka večno mučenje u ognjenom paklu; a prema Origenovom učenju, »tajanstveni oganj« će i zle očistiti, tako da će na kraju i oni doći u Nebo.

Nasuprot ovim gledištima, Irenej iznosi biblijsko učenje: nepokajane grešnike čeka druga smrt ili večno uništenje.

Irenej upotrebljava različite sinonime da bi što bolje istakao sudbinu zlih kao onih koji neće dobiti besmrtnost. Zlima je određena večna kazna (ne večno kažnjavanje) koja se, prema Ireneju, završava potpunim prestankom postojanja, a time će u svemiru prestati sve zlo. Kazna zlih biće večna po efektu ili posledici. Irenejevi argumenti su sledeći: biti lišen blagodati postojanja je najveća kazna, a biti lišen te blagodati zauvek znači pretrpeti »večnu kaznu«.

Irenej je odbacio princip zajednički platonizmu i gnosticizmu koji veliča dušu, a potcenjuje telo. Irenej ističe čoveka kao jedinstveno biće, kao jednu celinu, i naglašava vaskrsenje tela i spasenje celog čoveka. On je protiv nauke gnostika i Platona da će se samo duša spasiti, i da se ona spasava oslobađajući se od tela i seleći se na putu čišćenja u druga tela.¹

Sušтина Irenejevog učenja može se sažeti u sledećem: Isus je drugi Adam. Prvi Adam je pao putem neposlušnosti i postao smrtnan. Isus, kao drugi Adam, pobedio je putem poslušnosti da bi nam dao besmrtnost. S tog stanovišta Irenej napada gnostike. Gnostici kažu da je telo delo Demijurga (nižeg boga), i zato na njega ne treba obraćati pažnju, i da je čovek po svojoj prirodi besmrtnan. Irenej, nasuprot tome, ističe da je **telo** delo istinskog Boga i vitalni čovekov deo i zato i ono mora biti otkupljeno. Stoga je Hristos došao u pravom telu da bi u telu putem poslušnosti povratio ono što je Adam u telu izgubio putem neposlušnosti.

Irenej u prvoj knjizi svog dela *Adversus Haereses* (Protiv krivoverja) iznosi svoje lično »vjeruju«, koje je tada bilo i »vjeruju« cele Crkve. U tom »vjeruju« ističe Irenej veru u Trojstvo, u Hristovo

Irenej je svojim učenjem podigao bedem protiv učenja o urođenoj besmrtnosti duše.

utelovljenje, u Njegov prvi i drugi dolazak. Svojim drugim dolaskom Hristos će izvršiti sud nad svima. Zlim i palim anđelima biće dosuđena kazna »večni oganj«; a pravednima i svetima biće dodeljena besmrtnost. Njih čeka »večna slava«.²

Ovo je bilo verovanje većine Crkve u vreme kada će se tok reke hrišćanstva početi račvati u dva kraka: jedan krak će predstavljati Atenagora i Tertulijan s naukom o urođenoj besmrtnosti ljudske duše i večnim mukama zlih u ognjenom paklu, a drugi, Origen, s naukom o opštoj obnovi svega i spasenju svih,

pa i sotone. Tako će se reka hrišćanstva početi udaljavati od svog glavnog korita izvornog toka i teći u sasvim novim tokovima.³

Irenej je bio istaknuti pristalica uslovne besmrtnosti, kao što su to bili pre njega svi apostolski oci, i apologete - **Justin Martir, Tacijan, Teofil Antiohijski, Mileto Sardski i Polikrat Efeski**. Irenej je verovao da je besmrtnost dar Božje milosti. Besmrtnost će Bog dati vernima prilikom vaskrsenja u dan slavnog Hristovog drugog dolaska. Irenej ne veruje u večno mučenje zlih u ognju pakla, već u njihovo konačno uništenje, koje Biblija naziva drugom smrću. O ovom njegovom verovanju nalazimo mnogo nedvosmislenih izjava u njegovom spomenutom delu.

Irenej je smatrao da je čovek u Edemu, dok još nije sagrešio, mogao postići nešto što u početku nije posedovao. Ali kad je sagrešio, ako odbije da primi Hrista kao svoga Spasitelja i oslobodioca od greha, lišava sebe dara besmrtnosti. Irenej tvrdi da je čovek svojom neposlušnošću izgubio besmrtnost, i da besmrtnost ne može biti unutrašnje posedovanje neposlušnih. Nepoelušnošću je čovek prekinuo kontakt s Izvorom života, i tako se lišio besmrtnosti. Pali čovek je izgubio pristup drvetu života i zato je postao smrtnan (1. Mojsijeva 3,22.23).

Čovek može ponovo dobiti besmrtnost kao dar od Boga jedino u vezi s Hristom. »Ko ima Sina, ima život; ko nema Sina Božjega, nema života.« (1. Joianova 5,12) Jedinstvo s Hristom je jedino sredstvo kojim nam se daje besmrtnost. Besmrtnost možemo dobiti jedino ako smo sjedinjeni s neraspadljivim i besmrtnim Hristom.

Besmrtnost se vernima daje prilikom vaskrsenja u dan slavnog Hristovog drugog dolaska. Verni će ustati u neraspadljivom ili besmrtnom telu, a neverni u raspadljivom ili smrtnom. Prve čeka nagrada, večni život, a druge sud i večna kazna, a to je uništenje ili druga smrt.

Što se tiče nauke o sudbini nepokajanih grešnika, Irenejevo učenje je biblijsko učenje. To učenje je potpuno suprotno Tertulijanovom i Avgustinovom, koje će postati služben stav Rimske crkve. Tertulijan i Avgustin, budući da veruju da čovek ima urođenu besmrtnost, i da i grešni vaskrsavaju u besmrtnom telu, dosuđuju im večno mučenje u paklu, dok Irenej, nasuprot tome, ističe da samo pravedni ustaju besmrtni, dok grešnike čeka druga smrt.

Šta Irenej misli kad upotrebljava izraz »druga smrt«? On taj izraz poistovećuje s izrazom »pakao«, »jezero ognjeno«, »večni oganj«.

Izraz »večni (aionion) oganj«, »jezero ognjeno« ili »pakao« znače isto, i ova su mesta pripremljena za sve otpale - za demone i nepokajane grešnike. »I smrt i pakao bačeni biše u jezero ognjeno. I ovo je druga smrt.« (Otkrivenje 20,14)

Neki su tvrdili da Irenej kad spominje izraz »večni (aionion) oganj« misli na večno mučenje, a ne na uništenje. Irenej sistematski podvlači, što mnogi ne uviđaju ili ne žele da shvate, da večna kazna ne znači isto što i večno kažnjavanje. Prva smrt, posledica Adamovog prestupa, lišila je čoveka života za izvesno vreme, jer svi moramo umreti. Međutim, druga smrt lišava grešnika večnog života, i zato je to večna smrt. Grešnici će jednom zajedno sa svojim gresima biti uništeni, neće više postojati. Svemir će opet biti čist. Neće postojati dualizam - dobro i zlo.

Irenejevo učenje je suprotno i Origenovom učenju. Origen je pretvorio pakao u »veliko čistilište« u kome će se sve duše očistiti i zatim doći u Nebo. Irenej ne smatra oganj pakla sredstvom očišćenja već sredstvom kazne, sa večnom posledicom, a to je smrt, propast, uništenje, prestanak postojanja. Irenej smatra da će večni oganj spaliti grešnike kao što su nekada bili spaljeni Nadav i Avijud, Aronovi sinovi.

Na osnovu iznetoga zaključujemo da je Irenej bio najodlučniji pobornik nauke o uslovnoj besmrtnosti. On se dosledno držao biblijskog učenja o čoveku, o njegovom poreklu, prirodi i sudbini. Smatrao je da je večni život Hristov dar vernima, jer su oni u stalnoj vezi s Njime, koji je Izvor života. Verni će primiti besmrtnost u dan vaskrsenja.

Što se tiče večne sudbine nepokajanih, Irenej ne veruje i ne uči da će se oni večno mučiti u ognju pakla, niti da će se u ognju pakla očistiti i na kraju spasiti. On uči da nepokajane grešnike čeka večna kazna, a to je druga smrt.

ATENAGORA - PRVI ZASTUPNIK UČENJA O BESMRTNOSTI DUŠE MEĐU HRIŠĆANSKIM APOLOGETIMA

Počevši s **Atenagorom** (127-190 n.e) pojavljuje se među hrišćanskim apologetima novi pogled na čovekovu prirodu i sudbinu - učenje o urođenoj besmrtnosti duše. To učenje naročito će razviti Tertulijan iz Kartage (umro oko 240), koji će ga povezati s naukom o beskrajnom mučenju zlih u ognjenom paklu.

Među predstavnicima hrišćanske misli iz početka trećeg stoleća možemo razabrati **tri** različita pogleda na čovekovu prirodu i sudbinu. Tu su na prvom mestu, kao najstariji pravac, zastupnici nauke o uslovnoj besmrtnosti. Ovde spadaju **apostolski oci, apologeti Justin Martir, Tacijan, Teofil Antiohijski, Melito Sardski, Polikrat Efeski i Irenej** i hrišćanski pisci **Novacijan i Arnob**.

Zastupnici drugog pravca ili druge škole su **Atenagora i Tertulijan**. Oni uče da čovek poseduje neumrlu dušu, i da će se grešnici zbog svojih greha mučiti u večnom paklu. Ovaj pogled odraz je Platonovog učenja i on će postati dominantni stav Crkve, potiskujući sve više biblijsku nauku o uslovnoj besmrtnosti.

U treći pravac ili u treću školu spadaju oni koji zastupaju nauku o univerzalnoj restauraciji ili obnovi. Oni uče da će se na kraju, nakon što budu očišćeni »tajanstvenim ognjem«, svi spasiti, pa i sam đavo. Začetnik ovog učenja je Origen, a nje govori sledbenici su **Euzebije Cezarejski, Bazil Cezarejski, Grgur iz Nise**, i dr.

Atenagora je prvi uveo crkvu učenje o besmrtnosti duše.

U ovom i u sledećem poglavlju pozabavićemo se glavnim predstavnicima drugog teološkog pravca, a zatim ćemo govoriti o Origenu kao glavnom predstavniku učenja o sveopštoj restauraciji ili sveopštem spasenju.

Atenagora se rodio u Atini. Dobro je poznavao grčku nauku, a osobito Platonovu filozofiju. Prihvativši hrišćansku veru, postao je učitelj vere, katiheta, u Aleksandriji.

Atenagora je napisao dva dela: **Apologiju** ili **Odbranu** (oko 177) i traktat **O vaskrsenju** (oko 187).

U svojoj Apologiji, upućenoj caru Marku Aureliju i njegovom sinu Komodu, odbacuje tri lažne optužbe neznabožaca protiv hrišćana: da su hrišćani kanibali (da na svojim sastancima jedu decu i piju njihovu krv), da su ateisti i nemoralni. Atenagora je ne samo pobijao ove optužbe već je nastojao da pokaže da su hrišćanstvo i platonizam u osnovi saglasni i da je hrišćanstvo već prihvatilo najvažnije elemente Platonove filozofije.¹

Atenagora sebe smatra hrišćaninom i filozofom. U svojoj Apologiji (Odrani) još otvoreno ne zastupa koncept o urođenoj besmrtnosti. No u trideset i prvom poglavlju njegove Odrane nalazi se njegova prva izjava o životu posle smrti onih koji teže Bogu i koji nastoje da budu bez mane i besprekorni. Pošto je izjavio da je Bogu sve poznato, dodaje: »Uvereni smo kada budemo oslobođeni sadašnjeg života, da ćemo živeti boljim životom, boljim od sadašnjega života, nebeskim, a ne zemaljskim, budući da ćemo biti blizu Boga, s Bogom, oslobođeni svih promena ili stradanja u duši.«²

Govoreći o sudbini grešnika, Atenagora kaže da grešnike čeka oganj. Zatim dodaje: »Jer nas Bog nije načinio kao ovce ili stoku, kao neki nusprodukt, da bismo morali poginuti ili biti uništeni.«³ Sudbina grešnika je gora od uništenja.

U trideset i šestom poglavlju svoje Odrane izjavljuje da će naša tela prilikom vaskrsenja biti opet rekonstruisana. Nasuprot onima koji tvrde da sa raspadanjem tela propada i duša, i da nema vaskrsenja, Atenagora veruje u vaskrsenje tela i izjavljuje da će telo biti kažnjeno zajedno s dušom.

Pitanje čovekove prirode i sudbine, dotaknuto u Odrani, Atenagora je opširnije izneo u svom spisu **Vaskrsenje mrtvih**.

Njegova je teza da je Bog stvorio čoveka da živi. Božji je cilj bio, tvrdi Atenagora, da čovek živi, a Božja vrhovna namera se ne može osujetiti. Nemoguće je, uporno nastoji Atenagora, da čovek ne živi. Zato svi ljudi moraju **živeti večno**, dobri i zli, srećni i bedni.

Atenagorina tvrdnja da će svi ljudi večno živeti počiva **na pretpostavki** da je Bog stvorio čoveka **besmrtnim**. Za tu tvrdnju ne navodi nikakav biblijski dokaz, čak ne spominje ni Hristovo vaskrsenje kao jamstvo našeg vaskrsenja.

Čovek se, prema Atenagorinom učenju sastoji od duše i tela. Oboje moraju biti sjedinjeni da bi čovek živeo. Prilikom smrti telo se raspada. Stanje između smrti i vaskrsenja slično je besvesnom stanju čoveka za vreme spavanja. Tek se vaskrsenjem nastavlja život.

O vaskrsenju ovako piše: »Ista sila može ponovo ujediniti ono što je razjedinjeno, podići ono što je oboreno, obnoviti i pozvati mrtve u život, a raspadljivo preobraziti u neraspadljivo.«⁴

Atenagora upoređuje stanje mrtvih sa snom, nazivajući besvestan san »bratom smrti«.

»Oni koji su mrtvi i koji spavaju podvrgnuti su sličnom stanju, barem što se tiče tišine i odsutnosti svesti o prošlosti i sadašnjem, ili o samom postojanju i svom životu.«⁵

Vaskrsenje je potrebno da bi čovek primio nagradu ili kaznu za život koji je vodio u zemaljskom životu. Ako bi se sa smrću sve ugasilo, logični rezultat takvog učenja vodio bi ateizmu; i ako bi samo duša bila besmrtna, tada sud ne bi bio pravedan.⁶

Atenagora pripisuje besmrtnost i dobrima i zlima, i jedni i drugi će se vaskrsenjem odenuti neraspadljivošću, što je u suprotnosti s učenjem apostola Pavla koji kaže da će samo mrtvi pravedni ustati u novom, neraspadljivom telu (1. Korinćanima 15,42-44; Rimljanima 2,6-8).

Platon smatra telo zaprekom, zatvorom i prokletstvom za dušu. On odbacuje telo kad duša umre. Ali Atenagora kao hrišćanin u svom razmišljanju dodaje nešto novo. Za njega je telo zaista važan čovekov deo. Telo, prvobitno stvoreno da bude besmrtno, postalo je Adamovim grehom smrtno. Ali Atenagora smatra da će prilikom vaskrsenja sva tela - zlih i pravednih - primiti svoju prvobitnu besmrtnost. Pavlov opis vaskrsenja pravednih, slavna promena i besmrtnost koja se daje pravednima da bi ih osposobila za večni život, primenjuje se sada, po Atenagori, da opiše i vaskrsenje nepravednih.⁷

»Smrtno telo«, piše Atenagora, »mora se odenuti besmrtnošću i neraspadljivošću da bi moglo podneti večni bol.«⁸

Atenagora ne govori o večnim mukama zlih u ognjenom paklu. O tome će učiti Tertulijan i kasnije Avgustin. On takođe ne uči da će zli kad okaju svoje grehe i kad se očiste biti spaseni i uživati večno blaženstvo s pravednima. Tu će nauku zastupati Origen i kasnije njegovi sledbenici: Euzebije Cezarejski, Bazil Cezarejski i dr.

Atenagora je Platonov sledbenik što se tiče nauke o besmrtnosti duše s tom razlikom što Platon smatra dušu zarobljenom od strane tela, koje smrću propada, dok duša dalje živi. Atenagora, međutim, smatra da čovek, kao Božje stvorenje, postoji samo dok su duša i telo sjedinjeni. Pošto je Bog stvorio čoveka da živi, onda mora i telo da vaskrsne, i tako opet dođe do sjedinjenja duše i tela. To je glavno Atenagorino učenje.

TERTULIJAN - PROPOVEDNIK NAUKE O VEČNIM MUKAMA ZLIH

U trećem stoleću Kartaga postaje centar hrišćana severne Afrike. Tu je najverovatnije prevedena i prva Biblija na latinski jezik - Vetus Latina (stari latinski prevod). Ovde je nastala prva hrišćanska literatura na latinskom jeziku. Tu je najpre grčki jezik bio zamenjen latinskim.

Tertulijan i Kiprijan su najistaknutiji predstavnici severne Afrike u trećem stoleću. Oni su ujedno prvi veliki hrišćanski pisci koji su pisali latinskim jezikom.

Tertulijan (160-240), obdaren sjajnim umom, rodio se u Kartagi od neznabožačkih roditelja. Svršio je prava u Rimu. Vrativši se u Kartagu kad mu je bilo oko 40 godina, prihvatio je hrišćansku veru, privučen hrabrošću mučenika i svetim životom hrišćana.

Tertulijan je bio prvo veroučitelj, zatim sveštenik i najzad biskup crkve u Kartagi. Bio je najplodniji pisac svoga vremena i smatra se osnivačem i ocem latinske teologije.

Tertulijan je autor većeg broja apologetskih, teoloških, polemičkih i asketskih dela, pisanih većim delom na latinskom jeziku. Bio je neustrašiv borac protiv neznaboštva, jevrejstva i jeretika. Uvek je bio angažovan u borbi.

Nekoliko godina pošto je postao sveštenik, Tertulijan je prišao montanističkom pokretu. To je učinio zbog labavosti discipline u Rimskoj crkvi. Montanisti su nastojali da obnove apostolsko

hrišćanstvo. Osuđivali su pijanstvo, žderanje i razvrat. Preporučivali su celibat kao reformu i reakciju na nemoral u velikoj crkvi. Očekivali su izlivanje Svetoga Duha i skori kraj sveta.

U svom delu **Apologetika** (Obrana vere), napisanom oko 197. godine i upućenom rimskim vlastima, on tvrdi da su hrišćani dobri građani, koji odbijaju da obožavaju cara zato što su monoteisti. U polemičkom spisu *De praescriptione hereticorum* (Protiv krivoveraca) ističe katolički princip o tradiciji i autoritetu Crkve, poriče jereticima pravo da tumače Pismo smatrajući da je Pismo vlasništvo Crkve i da ga samo ona može i ispravno tumačiti.

Razmotrimo malo bliže dva njegova učenja koja se odnose na čovekovu prirodu i večnu sudbinu - učenje o duši i o večnim mukama zlih.

Tertulijan je izgleda prvi formulisao nauku o »tradicijanizmu« - učenje da duša deteta, prilikom rođenja, proističe iz duše očeve, a da se ne stvara tek pri rođenju tela. Za njega je duša izrazito različita od tela, i ona je besmrtna. Tertulijan je prvi tvrdio da će mučenje zlih biti večno, kao što će i sreća spasenih biti večna.

U svome delu *De Anima* (O duši) iznosi svoje poglede o poreklu, prirodi i sudbini ljudske duše. Uči da duša ima neku vrstu tela, ne pokušavajući da to Pismom dokaže. Delo *De Resurrectione Carne* (O vaskrsenju tela) pisano je protiv jeretika koji su proricali vaskrsenje tela. U tom delu najsnažnije se izražava Tertulijanovo shvatanje o besmrtnosti duše i o večnim mukama zlih. Tu on nastavlja misao Platona i svog prethodnika apologete Atenagore.

Na čemu temelji Tertulijan svoje učenje o besmrtnosti duše i večnim mukama zlih?

Tertulijan se pre svega poziva na Platona, a ne na Bibliju. »Nešto je poznato samo po sebi. Mnogi, na primer, veruju u besmrtnost duše, svi veruju da ima Boga. Ja, dakle, mogu upotrebiti Platonovo mišljenje. On kaže: 'Sve su duše besmrtne'.«¹

Ipak Tertulijan odbacuje Platonovo učenje o preegzistenciji duše — to jest učenje da su duše nerođene i nestvorene, i da prema tome postoje od večnosti.

Tertulijan uči da su duše stvorene supstance koje imaju početak u vremenu. »Jer kad mi priznajemo da je duša proizašla iz Božjeg duha, time joj pripisujemo početak. To Platon ne priznaje duši, jer on kaže da je duša nerođena i nenačinjena.«²

Pošto je duša jednom rođena i stvorena, ona sada poseduje život koga više ne može biti lišena, uči Tertulijan. Duša više ne može umreti ili ne postojati. To važi za duše pravedne i zle, spasene i osuđene.

Tertulijan propoveda večno mučenje zlih u mističnom ognju.

Tertulijan se poziva na 1. Mojsijevu 2,7. kao na dokaz o besmrtnosti duše. Ovaj tekst glasi: »I stvorio Gospod Bog čoveka od praha zemaljskoga i dunu mu u nos duh životni i posta čovek duša živa.« Tekst ne kaže da je Bog udahnuo čoveku »besmrtnu dušu«, već mu je udahnuo »dah života«, pa je tako čovek postao duša živa ili živo biće. Tertulijan misli da se iza izraza »živa duša« krije besmrtnost, ali ne primećuje da Biblija izraz »živa duša« primenjuje i na niža stvorenja (1. Mojsijeva 1,20.21).

Govoreći o duši, Tertulijan daje o njoj sledeću neobičnu definiciju: »Mi dakle smatramo da duša proističe iz Božjeg daha, da je besmrtna, da ima telo, oblik, da je jednostavna po supstanci, da je po svojoj prirodi razumna, da može razvijati svoje moći na različite načine, da je slobodna u svom odlučivanju, podložna promenama, obdarena instinktom predosećanja i da se razvila iz jedne prvobitno stvorene duše.«³

Napor da sjedini ljudsku filozofiju s božanskom istinom odveo je Tertulijana u beznadnu zbrku. Po njemu, duša je nalik na Boga, ali je u isto vreme podložna promenama kao i svako drugo vremensko stvorenje. Ipak, čovek ima besmrtnost nalik na Boga i u neku ruku je i sam deo božanske supstance, tvrdi Tertulijan.⁴

Da bi dokazao da je duša besmrtna i telesna, Tertulijan se poziva i na svedočanstvo jedne montanističke proročice čiju viziju doslovno citira. O toj viziji ovako piše: »Pošto se narod posle svete službe razišao, ona nam je pričala šta joj je bilo pokazano u viđenju. 'Između ostaloga', rekla je ona, 'pokazana mi je duša u telesnom obliku, i u onome što mi je bilo pokazano, bio je duh. To nije bilo nešto prazno, već nešto što bi se rukom moglo uhvatiti, nešto prozirno i eteričke boje; nešto potpuno nalik na ljudsko biće'.«⁵

To je Tertulijanovo shvatanje o duši i temelji na kojima počiva to shvatanje.

Tertulijanovo učenje o večnim mukama grešnika u paklu temelji se na dvema filozofskim pretpostavkama: na Platonovoj ideji o besmrtnosti duše i na paganskoj ideji o takozvanom »tajnom« ili »božanskom« ognju, ognju koji večno gori, ali ne spaljuje svoje žrtve, već ih obnavlja.

Ovim dvema pretpostavkama Tertulijan dodaje i neke biblijske tekstove kojima izvrće smisao da bi podupro svoje gledište.

Tako, na primer, govori o **nepropadljivosti** zlih u paklu. Međutim, Biblija izraz »neraspadljivost« ili »nepropadljivost« upotrebljava samo u vezi sa spasenima. Apostol Pavle upotrebljava taj izraz kad govori o vaskrsenju pravednih (1. Korinćanima 15,42-44.50.52.53-54) i kad duhovnu trku hrišćanina upoređuje s trkom olimpijskih trkača:

»Svaki pak koji se bori od svega se uzdržava: oni dakle da dobiju **raspadljiv** venac, a mi **neraspadljiv**.« (1. Korinćanima 9,25)

I apostol Petar govori o »**neuvelejoj**« i »**neraspadljivoj**« baštini koja se čuva na nebesima za verne (1. Petrova 1,4). Tu baštinu Bog će dati kao dar onima koji su »prerodeni ne od semena koje truhne, nego od onog koje ne truhne, rečju živoga Boga, koja ostaje doveka« (1. Petrova 1,23).

Tertulijan takođe pogrešno primenjuje izraz »**besmrtan**« na zle, dok Biblija taj izraz upotrebljava **jedino** u vezi s Bogom (1. Timotiju 6,16) i sa **svetima** koji će se **prilikom vaskrsenja »obučiti«** u **besmrtnost**, tj. koji će tek prilikom vaskrsenja primiti besmrtnost (1. Korinćanima 15,53).

Tertulijan takođe citira Isusove reči: »I ne bojte se onih koji ubijaju telo, a dušu ne mogu ubiti; nego se bojte onoga koji može i dušu i telo pogubiti u paklu.« (Matej 10,28)

Ovaj tekst jasno uči da će telo i duša zlih biti uništeni i da će prestati da postoje. Tertulijan ne prihvata ovo gledište. On uči da »ubiti«, »pogubiti« u paklu nije kazna i zato smatra da ovi izrazi znače nešto drugo: »smrt« znači »večna beda«, a »ubiti« ili »uništiti«, »večno ubijanje« i »večno mučenje«.

Tertulijan je razmišljao na sledeći način: Prestanak života za onoga koji bi mogao večno postojati **nije** kazna! Tertulijan razlikuje »uništenje« od »kazne«, smatrajući da uništenje nije kazna. On smatra da »biti ubijen«, »biti uništen«, »biti spaljen« **nije** kazna. Biti lišen večnog života Tertulijan ne smatra kaznom, zato je bio primoran da menja jasni smisao Pisma - smrt je proglasio »životom u večnoj bedi«, a uništenje »večnim mučenjem, večnim ubijanjem«.⁶

Tertulijan je znao da pojedine reči u Bibliji koje prikazuju kaznu grešnika imaju određeno i doslovno značenje. Ali zbog svoje teorije o večnom mučenju zlih Tertulijan te reči nije mogao da upotrebi u doslovnom, pravom značenju. Zato im je promenio smisao da bi poduprle njegov pogled. Ali, naravno, svaka teorija koja iziskuje takvo menjanje jezika i smisla Biblije očigledno je nebiblijska.⁷

Kazali smo da se Tertulijanova koncepcija o večnim mukama zlih temelji na dva shvatanja: na Platonovoj ideji o besmrtnosti duše i na neznabožačkoj ideji o »tajnom« ili »božanskom ognju«, koji, iako sažiže, ne spaljuje, već »obnavlja«, nanovo stvara.⁸

Tertulijan piše da su zli »određeni na kaznu večnog ognja, koji po samoj svojoj prirodi neposredno služi njihovoj neraspadljivosti. Filozofi su upoznati, kao i mi, o razlici koja postoji između običnog ognja i tajnog ognja. Običan oganj po svojoj nameni veoma se razlikuje od ognja primenjenog u božanskoj kazni, jer taj »tajni oganj ne spaljuje ono što sažiže, već dok sažiže, u isto vreme i obnavlja«.⁹

Tertulijan opisuje večne muke osuđenih u svom spisu De Spectaculis (Prizor).¹⁰ Taj opis nadmašuje opis pakla svih njegovih prethodnika. On ne pokazuje nimalo sažaljenja prema patnicima koji se muče milionima godina, a da se nimalo ne približavaju kraju svoje agonije. Najgore je to što on čini Boga autorom tih patnji. Ovo užasno shvatanje pretvara Boga ljubavi u okrutnog mučitelja koga će večno proklinjati njegove bezbrojne žrtve. To nije drugo nego manihejski dualizam - večna koegzistencija dobra i zla. Ako bi to bila istina, onda bi sažaljenje, užas, strah i bol isključivali svako nebesko biće, jer bi greh bio ovekovečen.¹¹

Biblija jasno uči da je »**plata za greh smrt, a dar Božji je život večni u Hristu Isusu**«. (Rimljanima 6,23) Tertulijanovo učenje o večnim mukama zlih u paklu pored sve svoje okrutnosti i nelogičnosti, prokrčilo je sebi put u Katoličku crkvu i do danas se kao dogma održalo u njoj.

KLEMENT ALEKSANDRIJSKI I ORIGEN -ZASTUPNICI NAUKE O OPŠTOJ OBNOVI

Klement Aleksandrijski (150-220) rođen je od nehrišćanskih roditelja, verovatno u Atini ili Aleksandriji. Postavši hrišćanin, Klement je putovao po Grčkoj, Italiji, Palestini, Egiptu i Istoku tražeći istinu kod najslavnijih učitelja svoga vremena.

Vrativši se u Egipat, u Aleksandriju, došao je pod uticaj Pantena, učitelja katihetske škole u tom gradu. Tu je Klement postavljen za prezvitera i zatim je nasledio Pantena kao direktor katihetske škole (oko 190).

U Aleksandriji je Klement napisao svoja glavna dela po kojima je postao slavan, a to su: **Saveti nezabošcima** (Protrepticus), **Instruktor** (Paedagogus) i **Stromata** ili Miscellanies (grčka reč koja znači ćilim ili skup raznolikih stvari).

Što se tiče učenja o čovekovoj prirodi i sudbini napominjemo da u svojim ranijim delima Klement ne govori o duši kao besmrtnom delu čoveka. To je u to vreme bilo gnostičko i platonističko gledište. Ali u svojim poslednjim spisima, naročito u Stromatama, uči da je duša besmrtna i čak priprema put Origenovom restitucionizmu, učenju da će na kraju sve duše biti spasene, čak i demoni.

Klement Aleksandrijski je prvi učio da je sve kažnjavanje namenjeno duši kao lek s ciljem da se obnovi i ozdravi. Bog ga upotrebljava, kaže on, da reformiše i očisti ljude posle smrti kad duša, odvojena od tela, nije više sprečavana telom. Kao potvrdu za to navodi Klement Petrov izveštaj da je Hristos otišao i doslovno propovedao duhovima u tamnici (1. Petrova 3,19.20). Tako je koncept o paklu promenjen u ogromno čistilište, u kome zlo biva uništeno, a grešnik očišćen i obnovljen. Greh je izbrisan, ali grešnik sačuvan. To čišćenje duše vrši takozvani »ignis sapiens« (mudri oganj). O tom ognju Klement piše: »Mi kažemo da oganj ne posvećuje telo, već grešne duše; ne mislimo na običan oganj koji sve proždire, već na **oganj mudrosti**, koji prožima dušu koja prolazi kroz oganj.«¹

Klement je shvatio da će **zlo** jednom biti uništeno, ali nije shvatio da Biblija uči da će i nepokajani grešnici zajedno sa sotonom kao uzročnikom zla biti jednog dana uništeni. O tome svedoči prorok Malahija: »Jer, gle, ide dan, koji gori kao peć, i svi će ponositi i svi koji rade bezbožno biti strnjika, i upaliće ih dan koji ide, veli Gospod nad vojskama, i neće im ostaviti ni korena ni grane.« (Malahija 4,1)

Posle suda nepokajani grešni biće bačeni u jezero ognjeno gde ih čeka druga smrt. »I more dade svoje mrtvace, i smrt i pakao dadoše svoje mrtvace; i sud primiše po delima svojima. I smrt i pakao bačeni biše u jezero ognjeno. I ovo je druga smrt. I ko se ne nađe napisan u knjizi života, bačen bi u jezero ognjeno.« (Otkrivenje 20,13-15)

Nasuprot ovoj jasnoj biblijskoj nauci da će jednom biti uništeno zlo i nepokajani grešnici, Klement uči da će zlo biti uništeno, ali grešnici spaseni. To učenje naziva se restauracijizam ili opšta obnova, a u grčkom jeziku se za ovaj pojam upotrebljava izraz »apocatastasis«. Započeto u Klementovim delima, ovo učenje dalje je razvio **Origen**.

Prema Harnaku, Klement je izvršio ogroman uticaj na hrišćansku crkvu svoga vremena. On je u svoja učenja uvodio sve više elemenata iz Platonove filozofije, koji su bili suprotni biblijskoj nauci, ali koji su postepeno postali sastavni deo crkvenog učenja.

Origen (185—254), učenik i naslednik Klementov, bio je bez sumnje najveći pisac stare Crkve. Filozof, teolog, apologeta, moralist, sjedinio je u svojoj ličnosti sve talente uma, srca i duše,

Origen je najplodniji hrišćanski pisac. Njegovo najznamenitije delo je **Heksapla**. To je kritički tekst Staroga zaveta poredan u šest kolona. U prvoj koloni je jevrejski tekst pisan jevrejskim pismom. U drugoj jevrejski tekst pisan grčkim pismom, u trećoj se nalazi Akvilin grčki prevod, u četvrtoj Simahov grčki prevod, u petoj tekst Septuaginta, a u šestoj Teodocionov grčki prevod. Od ostalih dela veoma su značajna De Principiis (O principima) i apologetski spis Contra Celsum (Protiv Celza).

Dva osnovna učenja Origenova bila su učenje o preegzistenciji duše i o univerzalnom spasenju svih duša.

Origen uči o preegzistenciji duše i grehom učinjenim u jednom ranijem životu objašnjava zla kojima su ljudi podvrgnuti.

On odbacuje učenje o večnim mukama zlih u paklu koje se preko Tertulijana počelo uvlačiti u Crkvu. Po njegovom učenju kažnjavanje se sastoji u tome što će oganj gehene (tajni oganj, griža savesti)

očistiti dušu od greha i pripremiti je za večno blaženstvo. On uči o opštoj restituciji ili obnovi; uči da će se spasiti sve duše, pa i demoni.

Zadržimo se malo bliže na ovom njegovom učenju, ali pre da napomenemo da je Origen poznat i po tome što je primenio alegoričku metodu u tumačenju Biblije. Prema Origenu, Bibliju možemo tumačiti na tri načina, budući da ona može imati tri smisla: doslovni, moralni i duhovni. Po njegovom mišljenju, doslovni smisao nije pravi ili istinski. Moralni ili dublji smisao, mistički smisao, odnosi se na moralnu materiju i verski život na ovoj Zemlji. Duhovni smisao tiče se nebeskog života, života u svetu koji treba tek da dođe.

Origen nije poricao da Pismo uči o vaskrsenju, o ličnom drugom Hristovom dolasku i milenijumu, ako se ono uzme doslovno. Ali, prema Origenu, ovo nije pravi, unutrašnji smisao Biblije. Sve ovo treba shvatiti u prenesenom smislu, duhovno. Tako je Origen mogao dati preneseni smisao svakom tekstu i lišiti Bibliju sve njene sile i važnosti.²

Kazali smo da su dva glavna Origenova učenja bila učenje o preegzistenciji duše i učenje o opštoj obnovi.

Bez preegzistencije duše Origen nije mogao objasniti i odbraniti sadašnje stanje u svetu i dovesti to stanje u sklad sa svojim shvatanjem Božje pravde. A bez opšte restauracije nije mogao naći rešenje za svoj sistem koji je smatrao da je u skladu s Božjom pravdom i milošću.

Evo šta Origen uči o duši i njenoj preegzistenciji. Origen određuje ljude kao »duše koje su zatvorene u tela.«³ Po Origenu duša je stvorena da živi i ne može prestati da postoji. Duša je »besmrtna« i »nepropadljiva« ili »neuništiva«. Ona je božanske prirode.

»Duša nad kojom Bog vodi providencijalnu brigu je besmrtna; i, budući da je besmrtna i večna, nije zauvek isključena iz spasenja, iako se to prividno čini. Ovo spasenje je odloženo za pogodnije vreme.«

»Jer Bog postupa sa dušama ne samo imajući u vidu ovaj kratki sadašnji život, koji obuhvata šezdeset ili više godina, već u odnosu na večni period, na vreme koje neće prestati. On se brine nad dušama koje su besmrtnne, kao što je sam večan i besmrtan. Jer on je stvorio čovekovu razumnu prirodu, koju je načinio po svom obličju, nepropadljivu; i zato duša koja je besmrtna, nije isključena kratkoćom sadašnjega života od božanskog leka i ozdravljenja.«⁴

Insistirajući da je duša večna i besmrtna kao i sam Bog, Origen ne navodi u prilog ovoj tvrdnji ni jedan biblijski tekst. To nije ni mogao, jer Biblija uči suprotno. Ona uči da je jedino Bog besmrtan i večan. On je »car nad carevima i gospodar nad gospodarima, Koji sam ima besmrtnost« (1. Timotiju 6,15.16). »A caru večnome, neraspadljivome, koji se ne vidi, jedinome premudrome Bogu čast i slava vavek veka.« (1. Timotiju 1,17)

Svoju nauku o preegzistenciji i besmrtnosti duše uzeo je Origen od filozofa Platona.

Od Platona je Origen uzeo i ideju o obnovi ili restauraciji grešnih duša. Kod Platona je i Tertulijan našao i prihvatio ideju o večnim mukama zlih u paklu. Platon je zastupao oba pogleda. U svom Tartaru Platon je dao prototip Tertulijanovog pakla. Ali Platon je ograničio svoju beskrajnu muku zlih samo na »nekolicinu« »neizlečivih« grešnika. On je smatrao da je većina »popravljivih«, »izlečivih«. Za tu većinu pripremljeno je čistište, jezero bede, u koje će ići većina duša i iz kojega će posle perioda stradanja biti oslobođene i obnovljene. Čak u tartaru, koji je predviđen za neizlečive, neki će se očistiti i izići iz njega kada budu potpuno očišćeni.

Na taj način Platonova filozofija nametnula je dve ideje: Tertulijanovo učenje o večnom mučenju zlih u paklu i Origenovo učenje o konačnom spasenju svih grešnika, uključujući i sotonu.

Oba ova zastranjivanja proistekla su iz odbacivanja jasnih biblijskih istina. Oba su rezultat uticaja neznabožačke filozofije.

»Zgražavajuća slika o Bogu koju je nacrtao Tertulijan sa svojim postulatima o večnom mučenju zlih, stvorila je razumljivo osećanje odbijanja. Kao rezultat ove reakcije, četvrt stoleća kasnije javlja se Origen da to učenje suzbije sa svojom protivteorijom o sveopštoj restauraciji ili obnovi. Dok je Tertulijan odredio nepokajanom grešniku večno mučenje u paklu, Origen je sada pakao pretvorio u ogromno čistište u kome će se grešnici očistiti, pa i demoni, i na kraju će svi biti spaseni i uživati u večnoj radosti u Božjoj prisutnosti.«⁵

Kako je Origen došao do ideje o večnom spasenju svih grešnika?

On je tvrdio da mali broj »neizlečivih« ili »nepopravljivih« kojima Platon dosuđuje večne muke u tartaru, nisu, u stvari, »neizlečivi« i »nepopravljivi«. Tako je neznabožačka filozofija zapravo snabdela Origena idejom o opštoj obnovi ili spasenju svih grešnika. Ali kao hrišćanski učitelj morao je da dokaže da je to i biblijska nauka. Međutim, Biblija jasno uči da će zli biti uništeni, njih čeka druga smrt; samo pravedni će naslediti besmrtnost (Jezekilj 18,21-23.30-32; Otkrivenje 20,12—15). Da bi jasno otklonio

značenje biblijskih izraza »umreti«, »uništiti«, kojima Biblija opisuje sudbinu nepokajanih grešnika, Origen tim izrazima daje preneseno, alegorijsko značenje. Kao što smo već ranije spomenuli, Origen je smatrao da doslovno tumačenje Biblije nije ispravno, već da je ispravno jedino alegorijsko ili mistično tumačenje. Kad Biblija spominje da će grešnik biti uništen ili da će zbog greha umreti, Origen izvrće biblijski smisao tvrdeći da se ova opomena odnosi na grešnikov greh.

Cilj vatre pakla, smatrao je Origen, je da uništi zlo. Zlo je gorivo za pakao. Gnev Božje osvete, učio je Origen, je za očišćenje duše. On se primenjuje vatrom sa ciljem »isceljenja«. Pakao gori dok zlo ne izgori. Proces koji uništava zlo je proces »čišćenja« grešnika koji u toku njegovog trajanja postaje sve sličniji Bogu po čijem je obličju bio u početku stvoren, ali je to obličje bilo izbrisano. Kad je proces dovršen, on zauzima svoje mesto u večnoj slavi.

Origenovo učenje vodi čudnim i neobičnim zaključcima. Sudbina grešnika u Bibliji upoređena je s plevom koju raznosi vetar; s kukoljem koji se sažiže; s nerodnom lozom koja se odseca i spaljuje; s bezvrednim ribama koje se odbacuju; s kućom koja je sazidana na pesku i koja će sigurno pasti. Prema Origenu, oganj neće spaliti kukolj, već će ga na neki tajanstveni način pretvoriti u pšenicu; nerodna loza biće tajanstvenim ognjem pretvorena u rodnu; bezvredne ribe postaće vredne, a kuća koja se porušila jer je bila sazidana na pesku, opet će se podići iz svojih ruševina i stajaće zauvek.⁶ To su apsurdni zaključci koji se mogu izvesti iz Origenovog učenja o tajanstvenom ognju koji spaljuje zlo, a grešnika pretvara u sveca.

I Tertulijanov pakao i Origenov »tajanstveni oganj« su podjednako lažni, fantastični i kobni za pravu hrišćansku veru, iako na suprotan način. Jedan preti onim što Bog nije nikada dosudio; drugi obećava ono što Bog nije nikada potvrdio. Oboje je podjednako lažno.

Origen je smelo učio o duhovnom očišćenju svih grešnika, čišćenje ognjem lične savesti. Tako je ostavio po strani Hrista i Njegovu ulogu u spasenju čoveka. Origenovo očišćenje je proces samoočišćenja, spasenja svojim ispaštanjem, ane očišćenje Hristovom krvlju, Njegovom žrtvom i posredovanjem za nas u nebeskom Svetištu.

Origen je ne samo pogrešno prikazao čoveka i njegovu sudbinu, već je svojim alegorijskim i mističnim tumačenjem izvrnuo pravi smisao svih važnih biblijskih istina. Tako, npr., Biblija uči da će Hristos po drugi put doći u sili i slavi, vidljiv svakom oku, na nebeskim oblacima. Origen uči da Hristos »svaki dan« dolazi na »proročkom oblaku« svakom verniku. On upoređuje s decom one koji naivno smatraju da će Hristos doći lično i vidljivo.

Tako je Origen lokalizovao i individualizovao i biblijsku nauku o kraju sveta. Po Origenu kad Hristos uđe u dušu, tada za nju nastaje svršetak sveta, jer je svet izgubio vlast nad dušom.

Origen je odbacio i doslovno vaskrsenje vernih tvrdeći da čovek vaskrsava kad ga Hristov Duh podigne u novi život.

Nema takoreći nijedne biblijske istine kojoj Origen nije promenio smisao svojim fantastičnim i alegorijskim tumačenjem. Zato istoričar Milner s pravom kaže: »Ni jedan čovek nije naneo Hristovoj crkvi više štete od Origena koji je uveo svoj složeni sistem fantastičnog tumačenja kojim je kroz mnoga stoleća zamračio svetlost Biblije.«⁷

Origenova nauka o opštoj restauraciji i spaenju svih grešnika zadobila je znatan broj pristalica, naročito na istoku. Među ove spadaju Gregorije Taumaturg, biskup u Novoj Cezareji, istoričar Euzebij Cezarejski, Bazil Cezarejski, Grgur iz Nise, Diodor Tarski, Teodor iz Mopsuestije, i dr.

Međutim, Tertulijanovo učenje o večnim mukama zlih u paklu, poduprto naročito Avgustinovim učenjem i njegovim uticajem, postalo je u srednjem veku dominantno. Tek u vreme reformacije i kasnije počinju se opet javljati zastupnici istinske biblijske nauke o uslovljenoj besmrtnosti.

AVGUSTINOV UTICAJ OSIGURAVA PREVLAŠT NAUKE O UROĐENOJ BESMRTNOSTI LJUDSKE DUŠE

U istoriji afričke crkve, gde u trećem stoleću zauzimaju vidno mesto Tertulijan i Kiprijan, u četvrtom stoleću se ovde pojavljuje najslavniji učitelj latinske crkve - **Avgustin**.

Avgustin (Aurelisu Augustinus; 354-430) rodio se u Tagasti, kraj Kartage. Otac mu je bio neznabožac, a majka pobožna hrišćanka. Ona se trudila da svog sina vaspita u veri, ali u početku nije videla od svog truda mnogo uspeha. Završivši školovanje u Madauri i Kartagi, postao je profesor retorike. Predavao je u Kartagi, Rimu i Milanu. U Milanu je prihvatio hrišćansku veru i doživeo obraćenje zahvaljujući propovedima milanskog biskupa Ambrozija. Ovo iskustvo je promenilo tok njegovog života -

od svetovnog čoveka postao je sveštenik, a 395. godine izabran za biskupa grada Hipona. Tu službu vršio je trideset i pet godina.

Avgustin je živeo u veoma burnom vremenu kada su Zapadni Goti pod Alarikom 410. godine zauzeli i opljačkali Rim. Mnogi hrišćani tada su mislili da je došao kraj sveta. Međutim, neznabošci su smatrali pad Rima kao kaznu bogova, koji se osvećuju zato što je Rim napustio neznaboštvo. Da bi utešio hrišćane i suzbio glasove neznabožaca, Avgustin je napisao svoje najslavnije delo *De Civitate Dei* (Božji grad).

De Civitate Dei - Božji grad - je najrazrađenija i najsmelija filozofija istorije koja je ikada napisana. Za Avgustina istorija je sukob između zemaljskog »grada« ili carstva i »Božjeg grada« ili carstva - Crkve. To je veličanstvena drama koja se završava konačnim trijumfom Crkve.¹

Avgustin je verovao u nepogrešivi sistem nauke, koji se temelji na autoritetu. To ga je podstaklo da sam od filozofa postane teolog. Kao teolog prihvatio je alegorijsku metodu tumačenja Biblije što ga je odvelo u mnoge zablude.

Što se tiče tumačenja proročanstava, on napušta ranija crkvena tumačenja. Preterano uzvisuje Crkvu kao ispunjenje obećanog Božjeg carstva. Sadašnja crkva je Hristovo carstvo, uči Avgustin.

Hiljadugodišnje carstvo - milenijum - o kome govori Otkrivenje 20. poglavlje, počinje, po Avgustinovom tumačenju, sa prvim Hristovim dolaskom i traje sve do drugog Hristovog dolaska. Sotona je već svezan, i sveti su već preuzeli carstvo i vladaju s Hristom za vreme ovih »hiljadu godina«.

Prvo vaskrsenje, o kome je reč u istom poglavlju Jovanovog Otkrivenja, znači »duhovno vaskrsenje«, dok će se »telesno vaskrsenje« zbiti na kraju milenijuma.

Danilovo proročanstvo o kamenu koji će udariti u lik u sarti ga i posle će od njega postati gora (Danilo 2,34.35), koja će ispuniti svu Zemlju znači - po Avgustinovom tumačenju - pojavljivanje hrišćanske crkve i njeno širenje po celome svetu, a ne drugi Hristov dolazak i uspostavljanje Hristovog večnog carstva. Crkva će dovesti sve ljude u pokornost Hristu. To je borbeni koncept, koji će promeniti čitav tok teološke misli.²

Što se tiče čovekove prirode i sudbine, Avgustin je bio najmoćniji i najuticajniji eksponent opšte urođene besmrtnosti ljudske duše i njene neuništivosti. On nastavlja Tertulijanovo učenje o večnim mukama zlih u paklu. Njegov pogled se temelji na kontradikciji da »smrt« znači beskrajni život. On je pobrkao »večni gubitak života« sa »večnim životom gubitka«.³

Avgustinov uticaj osigurao je u crkvi prevlast učenju o besmrtnosti duše i o večnom mučenju zlih u paklu.

Avgustinova je zabluda u tome što nije pravio razliku o »zlu za vreme« od »zla za večnost«. Zlo je privremeno, prolazno, dok Avgustin uči da će zlo, pored dobra, večno trajati. To nije ništa drugo nego persijski dualizam.

Vreme je relativno kratak period između dve večnosti - večnosti prošlosti i večnosti koja će tek doći, s pobedom dobra kao konačnog kraja i cilja svemu. U toj budućoj večnosti koja neće imati kraja, neće biti nepokajanih grešnika. Origen je učio da će se i oni »očistiti« tajanstvenim ognjem i na kraju spasiti, dok ih Tertulijan i Avgustin drže u večnom paklu. Tertulijanovo i Avgustinovo gledište preovladavalo je u srednjem veku.

Odakle Avgustinu nauka o urođenoj besmrtnosti ljudske duše i o logičnoj posledici tog učenja - večnom mučenju zlih u ognju pakla?

Ovo učenje je Avgustin doneo sa sobom iz spekulacija grčke filozofije, koje je prihvatio dok još nije bio hrišćanin. Još pre svoga obraćenja Avgustin je pisao o urođenoj besmrtnosti ljudske duše, što potvrđuje da je prihvatio taj Platonov postulat kao svoj vjeruju.⁴

U petom stoleću Avgustinov je uticaj bio tako moćan da je osigurao za sva kasnija stoleća, naročito na zapadu, prevlast nauke o urođenoj besmrtnosti duše, a s time i večni život grešnika u beskrajnim mukama pakla. U toku stotina godina javljaće se samo sporadični glasovi neslaganja s tom naukom. Ali promena će ipak doći kao što ćemo to videti u sledećim poglavljima.

U toku srednjeg veka Avgustinova i Tertulijanoka »ortodoksija« o urođenoj besmrtnosti ljudske duše i o večnim mukama zlih bila je u prevlasti. Nauka o uslovnoj besmrtnosti koju su zastupali apostolski oci, apologete Justin Martir i Irenej, a kasnije Arnob i Laktancije, bila je anatemisana, a njeni zastupnici progonjeni.

Ali istina je nepobeđiva. Ona će opet biti uzdignuta. Prava spoznaja o čovekovoј prirodi i sudbini, koja se temelji na Božjoj reči, a ne na neznabožačkoј filozofiji, opet će doći do svog izražaja i doneti svoju žetvu.

IV PONOVRNO OTKRIVANJE I OŽIVLJAVANJE NAUKE O USLOVNOJ BESMRTNOSTI

PONOVRNO OTKRIVANJE NAUKE O USLOVNOJ BESMRTNOSTI TOKOM SREDNJEG VEKA

Krajem drugog i početkom trećeg stoleća u hrišćansku crkvu počinju sve više da ulaze učenja i običaji strani čistoj biblijskoј nauci. Pod uticajem antijevrejske propagande i neznabožačke tradicije u hrišćansku crkvu u Rimu i Aleksandriji počinje da se uvlači običaj svetkovanja »Sunčevog dana« - nedelje umesto biblijskog dana odmora - Subote, a pod uticajem grčke filozofije počinje se u istim sredinama prihvatati Platonovo učenje o besmrtnosti duše i o večnim mukama zlih u paklu umesto biblijskog učenja o uslovnoj besmrtnosti.

Učenju o besmrtnosti duše i o večnim mukama zlih u paklu pridružuje se u petom stoleću i učenje o mukama duša u čistilištu.

Odakle nauka o čistilištu i kako je ona ušla u hrišćansku crkvu?

I ova nauka potiče od Platona, a on ju je preuzeo iz grčke mitologije. Prema Platonu i grčkoј mitologiji, duša je besmrtna, i ona posle smrti odlazi u podzemlje - u had. Duše pravednika dobijaju kao mesto boravljenja Jelisejska polja, gde uživaju blaženstvo; grešnici bivaju bačeni u mračnu dubinu - u Tartar, gde trpe večnu kaznu. Neki grešnici nisu nepopravljivo zli. Takvi su posle izvesnog vremena čišćenja provedenog u posebnom odeljenju oslobođeni i ubrojani među pravedne. O tom predelu i procesu čišćenja govori Platon u svojim spisima Phaedonu i Gorgiasu. On je podelio ljude na tri klase: dobre, zle i »srednje«. Ovi »srednji« mogu se osloboditi svog bednog stanja posle procesa čišćenja.

Avgustin, prihvativši Platonov koncept o predelu beskrajnih muka, čini se da je bio prvi u koga se rodila misao o čišćenju »besmrtne duše«, dok telo leži u grobu, iako on izričito odbacuje »treće« mesto kao nepoznato hrišćanima i strano biblijskoј nauci.¹ Avgustin je učio da ima »nekih koji su napustili ovaj svet; koji nisu tako zli da ne bi zaslužili milost, a niti tako dobri, da bi imali pravo na neposrednu sreću«.²

Čistilište kao mesto u kome se duše ognjem čiste od greha, bilo je nepoznato na Istoku i na Zapadu sve do pape Grgura I (540-604). Grgur I je govorio o čistilištu s izvesnom neodlučnošću. Ipak, napomenuo je da se duša čisti ognjem. Kasnije je dodato da se duši u čistilištu može pomoći kupovanjem indulgencija, plaćanjem mise za mrtve i molitvama za mrtve. Tu novotariju dalje je dogradio Toma Akvinski, a sabor u Firenci 1439, godine proglašava dogmom po papi Eugenu IV.

Istočna crkva nije priznala zaključak Firentinskog koncila.

Prema Firentinskom koncilu čovečanstvo se sastoji od svetaca, grešnika i »srednje« klase. Sveci idu u nebo, grešnici u pakao, a »srednji« u čistilište. Trentski koncil (1545—1563) je na svome dvadeset i petom zasedanju potvrdio dogmu o čistilištu, izglasanu na Firentinskom koncilu. Koncil je potvrdio postojanje »srednjeg mesta« - čistilišta - i prokleo one koji se s time ne slažu. Katekizam Trentskog koncila izjavljuje: »Među njima je i oganj čistilišta, u kome se duše pravednih ljudi čiste vremenskom kaznom da bi bile primljene u svoju večnu domovinu, u koju ne može ući ništa pogano.«³

U srednjem veku narod je živio u velikom strahu od užasa večnog ognjenog pakla. Čistilište je izmišljeno da ublaži strah od pakla i ogromnoj većini vernika pruži nadu u spasenje. Pronađen je i »lek« da se skrate muke duša u čistilištu - to su indulgencije ili kupovanje oprostajnica, plaćanje misa za mrtve i molitve za mrtve. Istoričar Moshajm kaže da je izmišljotina o čistilištu i o strahu u vezi s njime veoma povećala autoritet sveštenstva i njihove interese.

Učenje da se duša može ognjem očistiti je zapravo učenje o spasenju delima. To je negiranje spasonosne evanđeoske nauke o opravdanju verom u Hrista i u Njegovu žrtvu očišćenja — o spasenju milošću (Rimljanima 3,23.24; Efescima 2,8).

Promene nastale u hrišćanskoj crkvi - učenje o besmrtnosti duše, o večnim mukama zlih u paklu i manje zlih u čistilištu, iako dominantne u Katoličkoj crkvi srednjeg veka, nisu bile svuda i od svih prihvaćene. U toku stoleća bilo je onih koji su ostali verni biblijskoj nauci o uslovnoj besmrtnosti.

Jedan od pobornika nauke o uslovnoj besmrtnosti bio je Sofronije (Sophronius), učeni monah iz Damaska, koji je kasnije postao jerusalimski patrijarh (634. god). On je bio duhovna glava Jerusalima kada je ovaj grad pao pod vlast muslimanskih Saracena (637). Sofronije je napisao jednu sinodalnu poslanicu u kojoj dolazi do izražaja njegova vera u uslovnu besmrtnost. Na Drugom carigradskom koncilu, održanom 680. godine, pročitana je sinodalna poslanica bivšeg patrijarha Sofronija u kojoj iznosi svoj pogled na besmrtnost duše. On između ostalog kaže: »Ljudske duše nemaju prirodnu ili urođenu besmrtnost. Samo darom Božjim primaju dar besmrtnosti i neraspadljivosti.«⁴

Platonovo učenje o besmrtnosti duše ušlo je preko apokrifnih spisa, kasnije dodatih Starome zavetu, i preko filozofa Filona u jevrejstvo, a kasnije je to učenje prihvatio i islam.

Ovo tradicionalno učenje o besmrtnosti duše uzdrimala su u srednjem veku dva velika religiozna učitelja i filozofa: **Averes** i **Majmonides**.

Averes, ili **Abul Valid Muhamed ben Ahmad** (1126-1198) bio je najslavniji srednjovekovni arapski filozof, rodom iz Kordove u Španiji. Bio je podjednako cenjen u hrišćanskim i arapskim krugovima. Isticao se kao lekar i pravnik, a bio je autor i većeg broja naučnih i filozofskih rasprava. Osobito je bio na glasu kao slavni Aristotelov komentator.

Averes je izvršio veliki uticaj na kontroverze o duši. Kao Aristotelov sledbenik, nije verovao u individualnu besmrtnost duše. Verovao je da smrću umire **ceo** čovek, pa i duša. Zbog takvog učenja smatrali su ga krivovercem i muslimanski i katolički teolozi.

Njegov najveći protivnik bio je Toma Akvinski, najslavniji skolastik 13. stoleća, koji je napisao i jednu knjigu protiv Averesa. Skolastička filozofija bila je stolicima podeljena u odnosu na čovekovu prirodu i sudbinu. Neki su u pitanju duše više sledili Platona, a drugi Aristotela. Ovu borbu mišljenja o prirodi nastojao je da prekрати papa Leon X, koji je na Petom lateranskom koncilu 1513. proglasio dogmu o besmrtnosti duše.

Moses Majmonides ili **Moses ben Majmon** (1131-1204), slavni Averesov učenik, rodom iz Kordove, bio je ne samo slavan jevrejski teolog, već i čuveni lekar i astronom. Kao jevrejski teolog, Majmonides je učio da je besmrtnost obećana **samo pravednima**, dok zle čeka potpuno uništenje. Oni koji su nedostojni večnog života, zauvek će prestati da postoje, biće uništeni. On piše: »Plata pravednih sastojace se u tome što će živeti u večnom blaženstvu, a kazna zlih biće u tome što će biti lišeni tog budućeg života i što će biti istrebljeni.«⁵

Za čistotu morala i prvobitnog hrišćanskog učenja bori se u srednjem veku evanđeoski pokret poznat pod imenom **valdenžani**.

Iz savremenih dokumenata saznajemo da su postojale dve grane valdenžana, starija, poznata pod nazivom »lombardijski siromasi«, i mlađa, poznata pod imenom »lionski siromasi«. Ovi poslednji potiču od Petra Valda kao svog osnivača.

O prvoj grani piše Aleks Muston: »Po mom mišljenju valdenžani alpskih dolina potomci su primitivnih hrišćana koji su se u ovim dolinama sačuvali od svih izopačenja koja je Rim postepeno unosio u evanđeosku nauku. Nisu se oni odvojili od katolicizma, nego se katolicizam odvojio od njih izmenivši prvobitnu nauku.«⁶ Valdenžani, ma koji bio njihov izvor, bili su biblijski hrišćani. Oni su preveli Sveto pismo na svoj jezik i tumačili ga samo u njegovom prirodnom smislu. Održali su načelo sveopšteg sveštenstva vernih.

Valdenžani su verovali u apsolutni autoritet i nadahnuće Pisma, u Trojstvo, u spasenje preko Hrista, u dužnost da propovedaju Jevanđelje bez obzira na crkvene zabrane. Poricali su nedostojnom svešteniku pravo da deli sakramente, bili su protiv zakletve, smrtne kazne, odbacivali su čistilište, molitvu za mrtve, prizivanje svetaca i obožavanje relikvija.

Uzastopnim progonima Rim je nastojao da uništi valdenžane, ali uprkos zatvorima, ognju i maču, njihovo pravilo vere uvek je bilo Sveto pismo, bez apokrifnih dodataka. Oni su dobro poznavali Božju reč, na koju su se uvek pozivali u svojim raspravama s protivnicima.⁷

Valdenžani su poricali da postoji »treće mesto«, to jest čistilište. Tvrđili su da apostolska Crkva nije znala za čistilište, niti su Hristos, apostoli i njihovi verni sledbenici igde i ikada učili da se treba moliti za mrtve. Valdenžani su znali da se katoličko učenje o čistilištu i o korisnosti molitava za mrtve ne temelji ni na jednom kanonskom spisu Biblije, već jedino na apokrifnom spisu **2. O Makabejcima 12,40**

Na valdenžanski pokret nadovezuje se i veliko delo engleskog reformatora Džona Viklifa (1324-1384), nazvanog »jutarnjom zvezdom« reformacije. Viklif je 1372. postao doktor teologije i profesor teologije na oksfordskom univerzitetu.

Prilikom svog putovanja na evropski kontinent, kao kraljev izaslanik, Viklif je došao u dodir s valdenžanima, a imao je i priliku da bliže upozna zlo koje je potresalo Crkvu - raskoš i razvrat visokog klera. Po svom povratku u Englesku, počeo je da ukazuje na zablude koje su se uvukle u Crkvu. Ustao je protiv indulgencija, krstaških ratova, transupstancijacije, hodočašća, relikvija i protiv mise za umrle. Viklif se borio za dva načela: prvo da oslobodi Crkvu od njenih veza sa svetovnim poslovima, i, drugo, da sprovede reformu Crkve uzevši »zakon Jevanđelja« umesto »crkvene tradicije«.

Svojim reformatorskim radom došao je u sukob sa crkvenom hijerarhijom u Engleskoj. U maju 1377. papa Grgur XI izdao je pet bula u kojima je osudio Viklifovo učenje i tražio da se Viklifu onemogući rad kao profesoru u Oksfordu.

Grgur XI je preduzimao sve što je mogao da bi učutkao reformatora, ali je sam umro pre nego što je dočekaao Viklifov kraj. Viklif je umro prirodnom smrću, ali njegovi neprijatelji nisu bili time zadovoljni. Na saboru u Konstanci 1415. osudili su njegovu nauku i doneli zaključak da se njegove kosti iskopaju i Spale. To je učinjeno 1428. godine, više od četrdeset godina posle reformatorove smrti.

Viklif je svom narodu dao Bibliju na narodnom jeziku, verujući da Sveto pismo mora biti pravilo vere i života. Da bi upoznao ljude s Jevanđeljem, poslao je putujuće propovednike, lolarde, verne i jednostavne ljude, koje je poučio šta i kako treba da propovedaju, opremivši ih pripremljenim dispozicijama evanđeoskih propovedi.

Viklif je verovao u spasenje jedino putem vere u Hristovu žrtvu pomirenja i u Bibliju kao jedini temelj vere i života. Smatrao je da je prava vera lična zajednica pojedinca s Bogom, i da je prava crkva skup ljudi koje je Hristos oslobodio i kojima je On jedina glava.

Od Avgustina pa sve do 12. veka imamo malo izveštaja o uslovnoj besmrtnosti. U srednjovekovnoj Katoličkoj crkvi prevladavaju tri dogme o čovekoj prirodi i sudbini: 1. vera u urođenu besmrtnost duše; 2. vera da duša odmah posle smrti tela odlazi u raj, pakao ili čistilište; i 3. vera da zli trpe večne muke u paklu.

U 12. veku javljaju se izvan Katoličke crkve dva velika filozofa i teologa, Averes, arapski filozof, i Majmonides, jevrejski filozof i teolog, koji su svojim učenjem, oslanjajući se na Aristotela, uzdrnali tradicionalno verovanje u besmrtnost duše kako u redovima svojih sunarodnika tako i u redovima skolastika.

Podvojenost među katolicima o stanju duše želeo je da prekrati papa Leon X, koji je na Petom lateranskom koncilu 19.12.1513. proglasio dogmu o besmrtnosti duše.

Autentični čuvari biblijske nauke u srednjem veku bili su valdenžani, čiji su misionari prodrli u mnoge evropske zemlje, pa i u Englesku. Odbacili su papinu dogmu o čistilištu kao i o večnim mukama zlih u paklu. Verovali su da je besmrtnost dar koji će Hristos dati vernima prilikom vaskrsenja. To je bilo gledište i velikog reformatora Viklifa.

POBORNICI USLOVNE BESMRTNOSTI U DOBA REFORMACIJE

Reformacija u šesnaestom veku značila je novo otkrivanje izgubljenih i zaboravljenih evanđeoskih istina kao i odbacivanje raznih zabluda koje su se tokom stoleća uvukle u Crkvu.

Jedna od zabluda koja se uvukla u hrišćansko verovanje iz paganske filozofije je verovanje da je duša po prirodi besmrtna. Tesno povezano s ovim verovanjem je učenje o svesnom stanju duše između smrti i vaskrsenja; učenje da pravedne duše odmah posle smrti tela odlaze u raj, manje pravedne u čistilište, a grešne u večni ognjeni pakao gde trpe užasne muke.

Ovo je učenje strano Bibliji. Nigde se u Starom zavetu ne spominje izraz »besmrtnost« ili »besmrtna duša«. U Novom zavetu izraz »besmrtnan« spominje se dvaput i to samo kao atribut Gospoda Boga. On je **jedini** besmrtnan (1. Timotiju 6,16; 1,17).

Biblija jasno uči da se čovek za vreme smrti nalazi u besvesnom stanju, koje Isus naziva »snom« (Jovan 11,11; Propovednik 9,5.6.10).

Vaskrsenjem se ulazi u budući život. Postoji vaskrsenje pravednih - na život; i vaskrsenje zlih - na večnu propast (Jovan 5,28.29). Nigde se u kanonskim spisima Staroga ili Novoga zaveta ne spominje čistilište. To je ljudska izmišljotina, kojoj je cilj da ublaži strah od večnog pakla.

Pojam uslovna besmrtnost, koji zastupa Biblija, znači da čovek ne poseduje urođenu besmrtnost, već da je može jedino primiti kao dar od Boga, i to u času vaskrsenja pravednih prilikom Hristovog drugog dolaska (1. Korinćanima 15,21—23; 1. Solunjanima 4,13-17). Vaskrsenje je naša uteha i nada u večni život. Kad ne bi bilo vaskrsenja, naša vera i nada bile bi uzalud (1. Korinćanima 15,16—19). To je suština biblijske nauke o uslovnoj besmrtnosti.

U ovom poglavlju predstavimo nekoliko pobornika ove nauke u doba reformacije. Govorićemo o Luteru i njegovom stavu prema uslovnoj besmrtnosti, o stavu anabaptista i o engleskom reformatoru Vilijamu Tindalu i njegovom saradniku Džonu Fritu.

Martin Luter (1483—1546) se s pravom smatra vođom nemačke reformacije, pionikom protestantizma. To je postao zahvaljujući latinskoj Bibliji koju je otkrio u erfurtskoj univerzitetskoj biblioteci i koju je počeo uporno da proučava.

Posle položenog doktorata iz teologije 1512. godine, bio je imenovan za profesora biblijske nauke na novoosnovanom vitenberškom univerzitetu. Na tom univerzitetu biblijska teologija zamenila je skolastičku spekulativnu teologiju. Budući da je imenovan kao profesor Biblije i biblijske teologije, odlučio je da brani Sveto pismo od svih zabluda. U njegovim predavanjima Božja reč uzdignuta je kao konačan autoritet, iznad koncila, Crkve i pape.¹

Pripremajući predavanja iz Psalama i Poslanice Rimljanima, otkrio je zaboravljenu istinu o opravdanju ili oproštenju greha verom u Hristovu žrtvu prinetu za nas na krstu (Rimljanima 3,23-27). Na njega je naročito uticala izjava apostola Pavla: »Pravednik će od vere živ biti!« (Rimljanima 1,17) Razumeo je da je pravednost kojom se čovek može spasiti jedino Hristova pravednost - Njegov bezgrešan život i Njegova dragovoljna žrtva prineta za nas - koju Hristos uračunava i poklanja onima koji Ga prihvataju kao svoga Spasitelja.

Luter je naglašavao da svoj pogled vere uvek treba da upravimo Hristu, treba da se uzdamo u Hristov život i Njegovu pobedu. Hristos nas spasava, a ne spasavaju nas sakramenti ili Crkva.

Luter nije samo držao studentima predavanja o ponovo otkrivenim evanđeoskim istinama, već je o tome propovedao i u crkvama. Tako se njegov glas i uticaj sve više širio.

U svojim propovedima Luter je tražio reformu u Crkvi. Ustao je protiv prodavanja oprostajnica. Pape su tvrdile da mogu iz »riznice svetaca« crpiti milost za oproštenje vremenskih kazni za grehe živih i mrtvih, tj. za duše u čistilištu. Godine 1515. Luter je triput propovedao protiv oprostajnica, a 1517. godine 31. oktobra pribio je na vrata crkve u Vitenbergu svojih 95 teza, u kojima je poricao vrednost oprostajnica. Povod za pribijanje ovih teza bio je dolazak dominikanca Tecela, papinog opunomoćenika za prodavanje oprostajnica u ovaj grad. Tecel je obećavao svima koji kupe oprostajnice oproštenje od prošlih i budućih greha, bez vere i pokajanja. Oproštenje se moglo kupiti i za duše u čistilištu. Tecel je tvrdio da čim novac padne u sanduče za darove, duša se odmah oslobađa iz čistilišta. Na taj način sakupljao je novac za gradnju nove katedrale svetog Petra u Rimu. Luter je osudio trgovanje oprostajnicama jer je ono ljudima ulivalo lažnu nadu u spasenje.

Objavljuvanjem 95 teza putem štampe i objavljivanjem većeg broja spisa u kojima je napao zablude i zloupotrebe Rimske crkve, Luter je izazvao protiv sebe gnev i osudu Rima, što je konačno dovelo do njegovog isključenja iz Crkve.

Proučavajući Bibliju, Luter je ponovo otkrio ne samo istinu o opravdanju verom u Hristovu krv očišćenja, već i istinu u odnosu na čovekovu prirodu i sudbinu.

Proučavajući Bibliju Luter je saznao da čovekova duša za vreme smrti »spava«, to jest nalazi se u nesvesnom stanju, a ne da se nalazi u svesnom stanju u nebu, čistilištu ili paklu.

»Luter je prihvatio nauku o 'spavanju duše' na temelju Biblije, i zatim je tu nauku upotrebio pobijajući dogmu o čistilištu i o obožavanju svetaca. To je bila njegova vera do poslednjeg časa njegovog života.«²

Luter je odbacio papinu dogmu o čistilištu i s tim u vezi učenje da duše u svesnom stanju trpe muke u čistilištu odmah posle smrti. Razumeo je da ova nauka nema biblijskog temelja. Tvrdio je na temelju Biblije da za vreme smrti duša počiva, spava, lišena svesnosti. Izjavio je mnogo puta da se mrtvi nalaze u nesvesnom stanju, da ništa ne vide, ništa ne čuju i ništa ne osećaju i ne shvataju. Naglašavao je da je smrt »sladak san«, i da će mrtvi spavati do dana vaskrsenja, koje obuhvata i telo i dušu; tada će se oboje opet sjediniti.

Komentarišući tekst iz Propovednikove knjige 9,10, Luter piše: »Još jedan dokaz da su mrtvi besvesni. Solomun misli da mrtvi spavaju i da ni o čemu ne misle. Oni leže ne brojeći ni dane ni godine, ali, kad se budu probudili, učiniće im se da su spavali tek jedan trenutak.«³

Iste misli prožimaju i Luterova uputstva o hrišćanskom pogrebu: »Mi hrišćani koji smo otkupljeni dragocenom krvlju Gospoda Isusa, treba da se vežbamo i navikavamo da na smrt gledamo kao na dubok i sladak san. Pred Bogom smrt je zaista san, jer o tome Isus svedoči kada kaže: 'Lazar naš prijatelj, zaspao', ili 'Devojka nije umrla, nego spava'.«⁴ (Jovan 11,11; Matej 9,24)

Luter se retko osvrće na pitanje večnih muka u ognjenom paklu. Niko nije u doba reformacije pokrenuo problem tradicionalnog koncepta o ognjenom paklu, kako su ga uneli u hrišćanstvo Tertulijan i Avgustin. Taj problem biće kasnije pokrenut.

Prihvativši biblijski stav o besvesnom stanju mrtvih ili o »spavanju duša«, Luter je bio svestan da se stavlja na stranu prezrene manjine. Iako je u ono vreme gotovo sav svet bio protiv ovog shvatanja, čak i mnogi Luterovi saradnici, ništa ga nije moglo pokrenuti da promeni svoje mišljenje. Istina kako ju je shvatio, vezala je njegovu savest i on se osećao obaveznim da je objavi svetu.

Luterova je najveća zasluga što je preveo Bibliju na narodni nemački jezik, čime je najviše doprineo da se utvrdi književni nemački jezik. Trudio se da učini da proroci i apostoli »progovore« Nemcima kao da su njihovi zemljaci. Njegova je velika zasluga što je ponovo otkrio istinu o opravdanju verom u Hristovu žrtvu otkupljenja, a ukazao je i na pojedine zablude koje su se uvukle u Crkvu kao plod ljudskog umovanja. Među ove zablude izričito ubraja »nauku o transupstancijaciji, učenje da je papa vladar sveta, kralj neba i bog na zemlji, zatim učenje da je duša besmrtna«,⁵

Anabaptisti šesnaestog stoleća spadaju većim delom u onu manjinu koja je smatrala da duše između smrti i vaskrsenja »spavaju«, to jest da se čovek za vreme smrti nalazi u nesvesnom stanju.

Reč »**anabaptisti**« znači oni koji se ponovo krštavaju, jer ne priznaju valjanim krštenje male dece. Anabaptisti su katoličko krštenje smatrali bezvrednim iz dva razloga:

1. Zbog načina krštenja koji u Katoličkoj crkvi nije ispravan, jer se dete krštava prskanjem vodom po glavi, a biblijski način krštavanja je uronjavanje u vodu celog čoveka, što predstavlja umiranje i pogreb starog čoveka i ustajanje na nov život novog čoveka.

2. Što malo dete nije sposobno da veruje i bude poučeno osnovnim istinama Božje reči što je osnovni uslov da krštenje bude valjano (Matej 28,19.20).

Anabaptisti se nadovezuju na slične religiozne pokrete ranijih stoleća kao što su bili novicijani, pavlikijani, petrobuzijani, henričani i valdenžani. Svi oni isticali su pokajanje, veru i novorođenje kao uslov koji treba da ispune oni koji žele da budu kršteni.

U šesnaestom stoleću bilo je više grupa anabaptista. Većina je imala zdravu biblijsku nauku, ali bilo je i fanatičnih grupa, kao što je bila ona koju je sačinjavao Tomas Mincer sa svojim pristalicama. Oni su svojim fanatizmom ozloglasili ceo anabaptistički pokret.

Po geografskoj rasprostranjenosti anabaptiste možemo podeliti u sledeće grupe: švajcarska, holandska, nemačka, austrijska, poljska i engleska.

U Poljskoj se osećao uticaj husita. Tu se pojavio i religiozni vođa **Faustus Socinus**, koji je sa svojom grupom bio blizak anabaptistima, naročito u pogledu načina krštavanja.

Za poljsku grupu anabaptista, kao i za socinijane, karakteristično je da su stajali na stanovištu uslovne besmrtnosti.

U jednoj anabaptističkoj Konfesiji vere štampanoj u Krakovu 1574. godine, nalazi se sledeći značajan iskaz: »Tako priključivši se krštenjem telu Hristovom može usmrćivati staru Adamovu prirodu i biti preobražen u nebeskog Adama u čvrstoj veri u večni život posle vaskrsenja.«⁶

Anabaptisti u Poljskoj nisu verovali da duša odmah posle smrti odlazi u raj, već su verovali da se duša između smrti i vaskrsenja nalazi u besvesnom stanju i da je vaskrsenje trenutak kada će primiti večni život.

Faustus Socinus (umro 1604) zastupao je još izrazitije načelo uslovne besmrtnosti. Poricao je urođenu besmrtnost duše, odbacio je dogmu o čistilištu i večnim mukama zlih u paklu, kao i učenje o svesnom stanju duše posle smrti tela.

»Mnogi od njih (socinijana) odbacuju odvojeno postojanje duše verujući da je čovek jedinstveno biće, i da je njegova jedina nada u besmrtnost vaskrsenje. Oni odbacuju da je čovek u svesnom stanju između smrti i vaskrsenja, jer budući da ceo čovek umire, tako će i ceo čovek biti pozvan u određen čas da vaskrsne. Vreme provedeno u toku smrti nema za njega nikakvo značenje.«⁷

Među pobornike nauke o uslovnoj besmrtnosti možemo ubrojiti i **Mihaela Servetusa** (1509-1553), španskog pravnika, lekara i teologa. On je odbacivao nauku o Trojstvu i krštenje male dece. Verovao je da je duša smrtna, i da je besmrtnost dar koji će Hristos dati vernima u času vaskrsenja. Zbog ovog učenja progonili su ga i katolici i protestanti. Potražio je utočište u Ženevi, ali je tu bio uhapšen, osuđen i spaljen na lomači 27. oktobra 1553. godine. Servetusovo učenje je takoreći istovetno s učenjem Faustusa Socinusa i većeg broja anabaptista.

Nauka o uslovnoj besmrtnosti, kao što smo ovde pokazali, širila se u doba reformacije kako među Luterovim sledbenicima, tako i među anabaptistima i socinijanima. Pristalice te nauke bili su svuda progonjeni, i mnogi su umrli mučeničkom smrću.

Među pobornike uslovne besmrtnosti spadaju i dva velika engleska reformatora Vilijam Tindal i Džon Frit.

Vilijam Tindal (1490-1536) je najveći engleski reformator, odličan lingvist i prvi prevodilac Novog zaveta s grčkog na engleski jezik.

Tindal je razumeo da je nemoguće raširiti istinu i utvrditi narod u njoj bez Biblije na narodnom jeziku, Zato je odlučio da nastavi delo koje je pre njega započeo Viklif: da prevede Bibliju na engleski jezik. Oko 1522. godine rekao je: »Ako mi Bog poštedi život, učiniću da će seoski dečak koji ide za plugom znati više iz Pisma nego što znaju sveštenici i monasi koji kritikuju moje propovedanje.«

Tindal se latio svoga zadatka. Odlučio je da prevede Novi zavet na engleski jezik. Pri tome se služio Erazmovim grčkim Novim zavetom kao izvornim tekstom. Ali, uskoro su ustali neprijatelji reformacije s namerom da osujete ovaj njegov poduhvat. Tindal je uvideo da nema mesta u Londonu, ni u Engleskoj gde bi mogao da obavi taj posao i zato je otišao u Nemačku. U Kelnu je štampao Jevanđelje po Mateju i Marku. Kad su ga neprijatelji i ovde vrebali sa ciljem da ga ubiju, pobegao je u Vorms a zatim u Antverpen gde je nastavio svoj posao. Hiljade primeraka njegovog Novog zaveta bilo je prokrijumčareno u Englesku, gde su se crkvene vlasti svom žestinom borile protiv njega. Engleski biskupi isključili su svakoga ko bi čitao Tindalov Novi zavet.

U Antverpenu je pao u ruke neprijateljima. Izdao ga je jedan mladi Englez kome je on ukazao gostoprimstvo. Tindal je bio domamljen izvan teritorije »slobodnog grada«, na područje koje je pripadalo kralju Karlu V i bačen u zatvor. Posle sedamnaest meseci zatvora, izveden je na sud i osuđen na smrt kao jeretik. Najpre je bio lišen sveštenečke časti, zatim obešen i spaljen. Tindal je bio spreman za takav kraj, jer je osam godina ranije napisao: »Samo je jedan put koji vodi u carstvo života - to je put kroz progonoštvu, stradanje i samu smrt po Hristovom primeru.« Njegove poslednje reči bile su: »Gospode, otvori oči kralju Engleske!« Ispočetka je izgledalo da će njegova molitva ostati neuslišena, jer je Henrik VIII izdao zapovest kojom je zabranio prevođenje Biblije na narodni jezik. Ali već iduće godine promenio je odluku. Engleski prevod Biblije, takozvani Koverdejl Novi zavet bio je po kraljevom nalogu stavljen u svaku crkvu u Engleskoj.

Kakav je bio Tindalov stav o čovekovoju prirodi i sudbini?

O tome najviše saznajemo iz polemike koju je Tindal vodio sa Tomasom Morom, državnim sekretarom za vreme Henrika VIII. Mor je napisao pamflet pod naslovom Dijalog ser Tomasa Mora u kome je napao Luterov i Tindalov stav braneći nauku Rima. Tindal mu je odgovorio na sve primedbe u svom spisu Odgovori ser Tomas Morovom Dijalogu, pozivajući se na Pismo. Na to je Tomas Mor objavio protiv Tindala drugi spis pod naslovom **Pobijanje Tindalovih** odgovora.

U svom odgovoru Tomasu Moru, Tindal piše: »Kad Mor dokazuje da su sveti već u nebeskoj slavi zajedno s Hristom, te kaže: 'Ako je Bog njihov Bog, oni su na nebu, jer Bog je Bog živih a ne mrtvih', ovde Mor iskripljuje Hristov argument kojim Hristos dokazuje vaskrsenje. Hristos tvrdi da će Avram i svi sveti vaskrsnuti, a ne tvrdi da su njihove duše već na nebu. Za takvu nauku se u Hristovo vreme još nije znalo. Sa tvrdnjom da su sveti već na nebu, Mor odbacuje vaskrsenje i obezvređuje Hristov argument. Kad Hristos navodi Pismo da je Bog Avramov Bog i dodaje da Bog nije Bog mrtvih već živih,

time On dokazuje da Avram mora vaskrsnuti (Matej 22,32). Ako bismo sa Morom tvrdili da je Avramova duša već na nebu, time bismo poricali Hristov argument.«⁸

Levo: Vilijam Tindal, engleski reformator; desno: Tomas Mor, engleski humanist; dole: Džon Frit, mučenik zbog odbacivanja nauke o čistilištu.

Ovaj tekst jasno pokazuje da Tindal nije verovao da duše vernih u času smrti odlaze u nebo, već je verovao da one do vaskrsenja »spavaju«. Tvrдио je da suprotno stanovište odbacuje Hristov argument u prilog vaskrsenja. Tindal se takođe slagao s Luterom da je nauka o urođenoj besmrtnosti i o čistilištu »papska izmišljotina« pozajmljena iz »neznabožacke filozofije«.⁹

Najbliži Tindalov saradnik bio je Džon Frit (1503-1533). Bio je veoma sposoban, obrazovan i hrabar reformator. Tindal ga naziva »svojim sinom u veri«. I kralj Henrik VIII i kardinal Tomas Velsi imali su za njega ambiciozne planove, ali on se okrenuo od njih jer mu je srce prionulo uz Hrista i Njegovu istinu. Zbog svoje revnosti u propovedanju Jevandelja, uskoro je bio optužen da širi Luterovo krivoverje. Bio je zatvoren, ali na intervenciju kardinala Velsija bio je pušten na slobodu. Svestan da mu u Engleskoj pretila opasnost, potražio je utočište na kontinentu, u Nemačkoj. U Marburgu se sastao s Tindalom i pridružio mu se u prevodenju Novog zaveta. Kasnije su obojica otišla u Antverpen, u Belgiju, gde su završili prevod Novog zaveta i počeli prevoditi Stari zavet.

Za vreme ovog boravka u Belgiji Frit je napisao **Raspravu o čistilištu** u tri dela, u kojoj odgovara Tomasu Moru, biskupu Fišeru i Rastelu, Morovom rođaku, na njihove tvrdnje i stav o čistilištu. Frit pobija nauku o čistilištu argumentom da je vaskrsenje jedina nada u budući život i da večni život imamo samo u Hristu.

Budući da je već više godina bio odsutan iz Engleske, pozeleo je da se vrati u domovinu i svojim sunarodnicima propoveda Jevandelje.

Vrativši se u Englesku, počeo je da propoveda, ali uskoro je bio uhapšen i zatvoren u zloglasni Tauer. Mučen glađu i zlostavljanjima, Frit nije klonuo duhom, već je i u zatvoru napisao više traktata i jednu knjigu kao odgovor na pisma Tomasa Mora.

Izveden pred sud koji su sačinjavali engleski crkveni velikodostojnici, osuđen je na smrt. Ali još mu je bila data mogućnost da bude pomilovan, ako pozitivno odgovori na dva pitanja: 1. veruje li u čistilište i 2. veruje li u transupstancijaciju, to jest da se hleb i vino prilikom pričesti pretvaraju u živog Hrista. Odgovorio je da je očividno da se ni čistilište ni transupstancijacija ne mogu dokazati Pismom. Ovo poricanje bilo je njegova smrtna presuda. Spaljen je na lomači 4. jula 1533. godine.

Tindal i Frit svoju veru u Boga i u Njegovu istinu kakvu su otkrili u Pismu zapečatili su smrću, jer su ljubili Boga i istinu više od svog života. Verovali su da je Bog svoju Crkvu, svoje verne sledbenike učinio čuvarima istine i da su oni odgovorni da je prošire po celom svetu.

POBORNICI USLOVNE BESMRTNOSTI U NOVIJE VREME

Od vremena reformacije u 16. stoleću do naših dana javlja se veći broj pobornika uslovne besmrtnosti. Oni pripadaju različitim konfesijama, a po zanimanju su većim delom propovednici ili profesori teologije. Profesor L.Roj Edvin Frum u svom delu *The Conditionalist Faith of Our Fathers* (Uslovna vera naših otaca) donosi po stolećima popis svedoka u prilog uslovnoj besmrtnosti: u šesnaestom stoleću navodi 11 imena, u sedamnaestom 19, u osamnaestom 23, u devetnaestom je ta lista porasla na 128 imena, a u dvadesetom stoleću na 137 imena.

U ovom poglavlju predstavimo jednog istaknutog pobornika uslovne besmrtnosti iz devetnaestog stoleća. To je dr Emanuel Petavel ili Petavel-Olif (1836-1895). Zatim ćemo navesti svedočanstva četvorice najpoznatijih savremenih teologa - Karla Barta, Rudolfa Bultmana, Oskara Kulmana i Pola Tiliha.

Dr Emanuel Petavel ili Petavel—Olif je poznati švajcarski teolog i autor. Studirao je teologiju u Nojšatelju i Ženevi. Posle rukopoloženja 1858. godine i propovedničke službe u Švajcarskoj, Petavel je postao propovednik jedne švajcarske crkve u Londonu. Tu se upoznao s **Edvardom Vajtom**, istaknutim pobornikom uslovne besmrtnosti, čije je delo *Život u Hristu* (*Life in Christ*) učinilo na njega sudbonosan uticaj.

Petavelovo proučavanje Vajtovog revidiranog i proširenog **Života u Hristu**, koji je 1880. godine bio preveden na francuski jezik pod naslovom *Uslovna besmrtnost* (*L'Immortalite Conditionnelle*) ojačalo je Petavelovo lično uverenje i potvrdilo njegovo vlastito osvedočenje da jedino ovom naukom, tj. uslovnom besmrtnošću, čitav evanđeoski sistem Novoga zaveta može biti povezan kao potpuna i skladna sinteza sposobna da zadovolji zahteve modernog mišljenja.¹

Dr Emanuel Petavel, istaknuti propovednik uslovne besmrtnosti.

Godine 1878. Petavel je održao na univerzitetu u Ženevi seriju od deset predavanja o uslovnoj besmrtnosti za studente i ostale slušaoce. Godine 1886. održao je ponovo dvanaest predavanja o istoj temi u Ženevi i Nojšatelju. Ova predavanja sačinjavaju osnovu njegovog najvećeg dela objavljenog u Parizu 1891. godine pod naslovom *Problem besmrtnosti* (*Le Probleme de l'Immortalite*).

Petavel je odlično poznao svu dotadašnju literaturu o uslovnoj besmrtnosti; impresivno je njegovo poznavanje Biblije i svih tekstova koji se odnose na čoveka i njegovu sudbinu; odlično je poznao i biblijsku semantiku.

Značajno je njegovo moralno, filozofsko i etičko objašnjenje problema u vezi s različitim pogledima na čovekovu prirodu i sudbinu. Pokazao je i dokazao zablude i nedoslednosti učenja o opštoj restituciji, tj. o spasenju svih grešnika, kao i nehumanost i nepravednost učenja o večnim mukama zlih u ognjenom paklu.

Pregledaćemo sada u glavnim crtama njegovo učenje o uslovnoj besmrtnosti.

Cilj je njegovog dela, kaže Petavel, da odbrani i preporuči ovu nauku **o besmrtnosti koja se može postići**.

Petavel tvrdi da nauka ne pruža nikakav dokaz u prilog urođenoj besmrtnosti. Ne može se tvrditi da čovek poseduje isključivu besmrtnost na osnovu svojstava koja su zajednička njemu i ostalim živim bićima. On kaže: »Ne može se naučno dokazati da postoji život nezavisno od organizma.«² Dalje kaže: »Um čini se da je jedna od manifestacija života.« Zaključak koji se nameće jeste: »Duša umire zajedno s telom.«³

U smrti ličnost prestaje da postoji. Govoreći o smrti i o duši, Petavel kaže: »Koliko nauka može nazreti, ne postoji izuzetak opštem zakonu smrti. Nakon kratkog života od nekoliko sati, dana i godina, svi stanovnici zemlje, vode i zraka vraćaju se u prah; njihovi sastavni elementi se rastavljaju i sačinjavaju deliće novih hemijskih kombinacija, ali individuum kao takav prestaje postojati . . . Smrt znači prestanak organskih funkcija.«⁴

Platonova dogma o preegzistenciji duše i dogma o besmrtnosti duše su tesno povezane. To je, u stvari, prikriveni panteizam. Petavel kaže: »Nema sumnje da je duh Božji dao čoveku životnu snagu, ali to ne znači da je stvorenje **deo** Stvoritelja i da zato poseduje besmrtnost koja je samo Božje svojstvo. Stvorena duša ima svoj početak, zato ona dolazi i svome kraju. Ona će doći svome kraju ako Stvoritelj ne ovekoveči njeno postojanje.«⁵

»Ako bi duša posedovala nezavisnu i apsolutnu besmrtnost, onda ona ne bi bila stvorena, već bi sačinjavala deo samog Boga.«⁶

Platonovo učenje o besmrtnosti duše nije dokazana istina. To je samo pretpostavka, a ne dokazana istina. Platonova filozofija je izvršila ogroman uticaj na hrišćanstvo, i mnoge hrišćanske crkve se još nisu oslobodile tog uticaja.

Mnogi teško shvataju da su »život« i »smrt« dva pola biblijske sfere, i da su to dve velike antiteze. »Život u istorijskom i gramatičkom smislu je postojanje koje se sastoji od akcije, osećanja i misli. Smrt je prestanak postojanja; svršetak akcije, osećanja i misli.«⁷

Popularna teologija, poreklom od Platona, smatra da život duše ne može prestati i da »smrt« znači »večni život« usred greha i večnih patnji. Petavel tvrdi da je tradicionalno učenje lažno. »Život« i »smrt« su antiteze, kao crno i belo. »Ako bi smrt bila neko stanje života, onda bi ona bila i neka manifestacija života: kontradikcija je očita.«⁸

Petavel ističe da Biblija uči o uslovnoj besmrtnosti. »Bog je čoveka stvorio s mogućnošću da postane besmrtnan. Dok je Adam bio u edemskom vrtu, mogao je jesti rod s drveta života. Ali njegova je besmrtnost bila uslovna. Čim je prekršio od Boga dat uslov, osuđen je bio da umre. Više nije imao pristup k drvetu života koje ga je moglo učiniti besmrtnim.«⁹

Čovek nije posedovao urođenu ili neotuđivu besmrtnost. Neposlušnošću prema Božjem postavljenom uslovu postao je smrtnan.

»Stari zavet nigde ne spominje da čovek poseduje urođenu ili neotuđivu besmrtnost. Izraz 'besmrtna duša', omiljena formula crkvene frazeologije, nigde se u Bibliji ne spominje.«¹⁰

Nauka o uslovljenoj besmrtnosti je Hristova nauka. Sam Hristos je »uslov besmrtnosti«. Hristos u svojoj ličnosti nudi jedini most ka pravednosti i nepropadljivom životu. To je cilj Jevanđelja. Ko ima Hrista, ima život. (1. Jovanova 5,12)

Što se tiče sudbine grešnika, Petavel kaže: »Tvrđokorni grešnici biće kao reka odvojena od izvora, kao drvo bez korena i grana, kao svežanj kukolja koji se sažiže, kao telesa koja crvi jedu. Oni će propasti u geheni.«¹¹

Nepokajane grešnike čeka »večna kazna«, a ne »večno kažnjavanje«. Što se tiče večne kazne, Petavel kaže: »Treba uočiti da kad pridev večan' pobliže određuje neki akt, večnost se pripisuje ne samom aktu, već posledici akta. Taj pridev onda označava večnost posledice koju je prouzrokovao akt ili oruđe.«¹²

Učenje o večnom životu u raj u paralelno tome o večnom životu u paklu je čisti persijski dualizam. Biblija uči suprotno tome. Greh i grešnici biće jednom zauvek uništeni. »Uništenje je logična

posledica greha posmatranog bilo sa metafizičkog, pravnog ili moralnog gledišta. Ko ustaje protiv Boga, stavlja se izvan života.«¹³

Lažno je takođe učenje o univerzalnom spasenju kome je začetnik Origen. Po toj nauci spasenje je neizbežno za sve. I grešnici su »osuđeni na spasenje«, na »besmrtnost«. Takvo učenje izvrće biblijske pojmove. Po tom učenju »uništiti« i »spasiti« znači isto. Biblija uči o »drugoj smrti« ili konačnoj smrti, koja će značiti potpuno i definitivno uništenje. »Univerzalizam, tj. učenje da će se svi spasiti, pokazuje se velikodušnim na račun pravde i slobode.«¹⁴

Petavel ističe superiornost nauke o uslovnoj besmrtnosti. Kondicionalna ili uslovna besmrtnost ostavlja nepovređenom čovekovu slobodu. Večni život se daje samo po Hristu, Autoru života. To je njegova jedinstvena slava.

Kazna će biti strogo proporcionalna. Krivica će se meriti tačnom odgovornošću. Biće ostvarena ravnoteža između faktora: darovi, odgovornosti i kazna ili nagrada.

Govoreći o prednosti nauke o uslovnoj besmrtnosti, Petavel kaže: »To je nauka koja ne upotrebljava ni ublažavanje ni preterivanje. Ona stoji čvrsto na biblijskom temelju, dovodeći u sklad sve izjave o čovekovoj prirodi i sudbini.. . Ona vodi ka poniznosti tašto dete od praha zemaljskoga, a uzvisuje Isusa Hrista. Ona odbacuje podjednako manihejski pesimizam, koji uči o večnom postojanju zla, kao i Origenov univerzalizam, sa njegovim optimizmom, koji ne vidi ozbiljne opasnosti u zlu.«¹⁵

Nauka o uslovnoj besmrtnosti, ističe Petavel, je centralna hrišćanska nauka, jer se ona tiče ne samo naše večne sudbine, već i Božjeg karaktera i budućnosti hrišćanske religije. Na žalost, ova nauka nije još dovoljno shvaćena ni prihvaćena. Petavel smatra da za jednog hrišćanskog mislioca »nema veće radosti negoli boriti se za pobeđu neke velike istine koja je još pogrešno shvaćena.«¹⁶

Dr Karl Bart, rođen 1886. godine, švajcarski teolog svetskog glasa, nastoji u svojim mnogobrojnim spisima da vrati hrišćansku teologiju teologiji »čiste Božje reči«.

Bart je u Nemačkoj održao četiri predavanja o uslovnoj besmrtnosti, koja su objavljena u Bazelu pod naslovom Besmrtnost (Unsterblichkeit), a 1958. su ista predavanja objavljena na francuskom jeziku pod naslovom Besmrtnost (Immortalite).

Ovde dajemo kratak izvod iz ovih predavanja.

Bart kaže: »Ako hoću govoriti iz čiste savesti moram dati neke izjave koje će mnoge iznenaditi, jer su suprotne široko prihvaćenim idejama. Zna li da se reč 'besmrtnost' ne nalazi u Starom zavetu, a u Novom se zavetu spominje samo dvaput. To je samo po sebi vrlo značajno. A još je neobičnije kad vidimo u kom se smislu ove reči upotrebljavaju. 'Besmrtnost' se upotrebljava kao atribut Boga (1. Timotiju 6,16), a ne čoveka. Pismo izjavljuje da Bog poseduje besmrtnost i dodaje da je On **jedini** besmrtnan.«

Urođena besmrtnost nije čovekova osobina. »Besmrtnost ne može biti čovekova tekovina. Nju on može primiti samo kao nezasluženi dar, kao dar Onoga koji je jedini po prirodi besmrtnan.«

»Ovaj pogled, tako jasan i tako logičan, a ujedno tako utešan ako ga dobro shvatimo, Crkva je razvodnila ograničivši smrt na čovekovu fizičku prirodu, na njegovo telo. Rezervisala je besmrtnost za njegovu dušu i počela gledati na smrt kao na oslobađanje duše koja je bila zatvorena u telu kao u zatvoru. To je, u stvari, Platonova nauka. Ali nikada nemojte gubiti iz vida činjenicu da Biblija, kad govori o propadljivosti čoveka, govori o čoveku kao **celini**. Duša označava čovekov **lični život**, koji se može razlikovati od njegovog tela, ali **ne može postojati odvojeno od njega**, upravo kao što se telo može razlikovati od njegove duše, ali ne odvojeno od nje.«

Čovek je **celina**, a ne odvojena duša. »Biblija ne govori ni na materijalistički ni na idealistički način. Ona se izražava realistički. Bez sumnje ona se obraća duši, ali duši koja je utelovljena u ljudskom telu, to jest nerazdvojno sjedinjena s telom koje jede, pije, koje se budi i spava; koje se bori i radi; koje strada i koje se veseli; koje je čovek mlad ili star; i život duše je zapravo i život tela.

Upravo to jedinstvo, taj totalitet upućuje na smrt kao na kraj čovekovog vremenskog postojanja, posle čega je sam Bog njegova budućnost, njegova nada.«

Bart ističe da je Hristos naša jedina nada u budućnost, u večni život. Život u zajednici s Hristom osigurava nam besmrtnost.

»Bog je u Hristu postao smrtnan čovek, i kao takav svojom poslušnošću premostio je ponor između čoveka i Boga. Hristos je uzeo na sebe naše grehe i kaznu; večnu čovekovu smrt - smrt svih ljudi, uzeo je na sebe, udaljio je od nas. Da, On je to učinio; On koji nas ljubi, koji nas ljubi neiskazano, silno.«

»Isus je kazao: 'Ja sam vaskrsenje i život; ko veruje u mene, ako i umre, živeće'.«

To je Bartovo svedočanstvo o uslovnoj besmrtnosti.

Dr Rudolf Bultman, nemački evangelistički teolog, naglašava, kao i Bart, čovekovo jedinstvo nasuprot Platonovom shvatanju o neumrljoj duši koja se nalazi u telu kao u zatvoru, pa se smrću oslobađa iz tog zatvora. Ovo učenje, naglašavaju mnogi teolozi, strano je Bibliji.

Bultman poriče da je apostol Pavle propovedao Platonov dualizam:

»Istraživanje o Pavlovoj upotrebi reči 'soma' (telo) pokazuje da Pavle ne stavlja 'telo' nasuprot 'duši'. Isto tako Pavle ne poznaje helenistički koncept o besmrtnoj duši, koja bi se oslobađala od tela, niti upotrebljava reč 'psyche' (duša) da bi označio središte ili moć mentalnog života koji bi oživljavao čovekovu materiju, kako je to običaj kod Grka.«¹⁷

Oskar Kulman je jedan od najpoznatijih savremenih teologa. On je od 1938. godine profesor Novoga zaveta na univerzitetu u Bazelu, a povremeno drži predavanja na Sorboni u Parizu. Njegovo najpoznatije delo je Besmrtnost duše ili vaskrsenje mrtvih (Immortality of the Soul or Resurrection of the Dead). U tom delu on naglašava fundamentalnu razliku između grčke nauke o smrtnosti duše i hrišćanske nauke o vaskrsenju mrtvih. Čitav ponor deli ova dva koncepta.

Kulman ističe da je jedina čovekova nada u budućnost vaskrsenje iz mrtvih. Ta nada temelji se na Hristovoj pobedi nad smrću. Hristos je umro, ali je i vaskrsnuo. On tu pobedu nije mogao izvojevati što bi jednostavno živeo kao besmrtna duša to jest da u suštini ne bi okusio smrt. On je mogao da pobedi smrt time što je **stvarno** umro.

Kulman ističe da je vaskrsenje novo stvaranje i dodaje:

»Za Sokrata i Platona nije potrebno novo stvaranje. Po njima, telo je rđavo i ne treba dalje da živi. Onaj deo koji treba dalje da živi - duša, ona uopšte ne umire.«¹⁸

U vaskrsenju »ceo čovek« koji je stvarno umro, pozvan je u život novim aktom Božjeg stvaranja.¹⁹

Nasuprot Platonu koji uči da je telo zatvor za dušu, apostol Pavle ističe da je telo **hram Svetoga Duha**.

Kulman kaže da je vera u vaskrsenje kardinalna tačka celokupnog hrišćanskog verovanja.

Dr Pol Tilih, profesor teologije na Harvardskom univerzitetu u SAD, ističe da je čovek po prirodi smrtan. Ideja o urođenoj besmrtnosti duše nije hrišćanski koncept, već Platonova nauka. Čovek mora primiti život izvan, izvan sebe. Tilih ulazi u srce problema kada kaže: »Biblija pruža jasno tumačenje o odnosu greha i smrti. Biblijski simboli su vrlo daleko od popularnog shvatanja besmrtnosti. Prema izveštaju Knjige Postanka, čovek dolazi od praha i vraća se u prah. On poseduje besmrtnost samo dotle dok jede s drveta života, s drveta koje nosi božansku hranu, hranu večnog života. Simbol je očit. Učestvovanje u večnome čini čoveka večnim; odvajanje od večnoga ostavlja čoveka u njegovoj prirodnoj ograničenosti.«²⁰

Kulman ističe da je jedina čovekova nada u budućnost vaskrsenje iz mrtvih.

Svedočanstva ove četvorice veoma istaknutih teologa u prilog uslovnoj besmrtnosti su logična i neoboriva, jer se temelje na Božjoj reči, koja je istinita. Tradicionalno verovanje u urođenu besmrtnost ljudske duše, a s tim u vezi i učenje o večnim mukama zlih u paklu ili o opštem spasenju svih grešnika ne može se dokazati Pismom. Ono je neznabožackog porekla; rezultat čovekove filozofije, a ne božanskog otkrivenja.

CRKVA KOJA PROPOVEDA USLOVNU BESMRTNOST

U svetu postoji jedna univerzalna hrišćanska crkva sastavljena od svih onih koji veruju u Hrista, ali u ove poslednje dane, u vreme opšteg otpada od Boga, Bog je podigao jedan ostatak koji drži zapovesti Božje i ima veru Isusovu. Crkva adventista sedmoga dana smatra se ovim ostatkom, poslednjim segmentom Hristove sedmostruke novozavetne Crkve kakva je pokazana apostolu Jovanu u Otkrivenju u simbolu sedam crkava (Otkrivenje 2,1-3.22). Ovaj ostatak objavljuje spasenje po Hristu i objavljuje skori Hristov dolazak.

Crkva adventista sedmog dana propoveda uslovnu besmrtnost. Ona smatra da je besmrtnost dar Božji, rezervisan samo za pravedne, i da se on daje vernima pod uslovom vere i poslušnosti. Ovaj dar biće dat vernima prilikom vaskrsenja onih koji su »umrli u Hristu« (1. Solunjanima 4,16). Crkva adventista sedmog dana takođe veruje da mrtvi počivaju u besvesnom stanju do časa kada ih bude pozvao u život Onaj koji je »vaskrsenje i život« (Jovan 11,25). Ona takođe veruje u potpuno uništenje nepokajanih grešnika vatrom Božjeg suda na kraju velikog dana Gospodnjeg (Otkrivenje 20,12-15).

Stav Adventističke crkve o čovekovoju prirodi i večnoj sudbini oblikovan je u **Osnovnim tačkama verovanja Hrišćanske adventističke crkve**. U tom iskazu se kaže:

1. da je »jedino Bog besmrtan« (1. Timotiju 6,16). Smrtan čovek poseduje grešnu i smrtnu prirodu. Večni život je dar Božji verom u Hrista (Rimljanima 6,23). »Ko ima Sina, ima život«. (1. Jovanova 5,12) Besmrtnost će biti data pravednima prilikom Hristovog drugog dolaska, kad mrtvi pravedni vaskrsnu iz svojih grobova i kad živi pravedni budu preobraženi da zajedno sretnu Hrista. Tada će oni koji budu proglašeni dostojnim »obučiti besmrtnost« (1. Korinćanima 15,51-55).

2. Čovek je za vreme smrti u besvesnom stanju. Da svi, dobri i zli, ostaju u grobovima od časa smrti do vaskrsenja. (Propovednik 9,5.6; Psalam 146,3.4; Jovan 5,28.29)

3. da će vaskrsnuti dobri i zli. Vaskrsenje pravednih zbiće se prilikom Hristovog drugog dolaska; vaskrsenje zlih biće hiljadu godina kasnije. Pravedni će vaskrsnuti na život večni, a zli na propast večnu (Jovan 5,28.29; 1. Solunjanima 4,13—18; Otkrivenje 20,5-10).

4. da će na kraju nepokajani grešnici zajedno sa sotonom, začetnikom greha, biti uništeni; da će prestati postojati, da će biti kao da ih nije bilo, i da će tako svemir biti očišćen od greha i grešnika.¹ (Rimljanima 6,23; Malahija 4,1-3; Otkrivenje 20,9.10; Avdija 16)

Biblijska nauka o uslovnoj besmrtnosti kako je ovde formulisana bila je i nauka apostolske Crkve. Nju su zastupali prvi hrišćanski pisci, apostolski oci, zatim apologeti: Justin Martir, Tacijan, Irenej, Novacijan, Arnob i Laktancije. Na žalost, preko crkvenih pisaca Tertulijana, Origena i Avgustina ušla je u hrišćanstvo Platonova nauka o urođenoj besmrtnosti duše, koja je kasnije prevladala u Crkvi. Platonizam zastupa četvorostruki postulat: urođenu besmrtnost, svesno stanje za vreme smrti, večne muke zlih u paklu i verovanje u postojanje čistilišta.

Adventisti smatraju da je njihovo propovedanje uslovne besmrtnosti ponovno otkrivanje zanemarenih i zaboravljenih istina, a ne neko novo otkriće, neka novina. Oni stoje na platformi apostolske ortodoksije.²

Adventisti nisu jedini koji zastupaju nauku o uslovnoj besmrtnosti. U toku svih stoleća bilo je pobornika uslovne besmrtnosti, čiji se broj stalno povećavao, kako je to spomenuto u prethodnom poglavlju. Međutim, pored velikog broja svedoka u prilog uslovnoj besmrtnosti, svedoka iz raznih hrišćanskih zajednica, malo je hrišćanskih zajednica koje su kao institucije prihvatile nauku o uslovnoj besmrtnosti. Ljudi teško napuštaju tradicionalno verovanje, a pogotovo one crkve koje su očite zablude proglasile dogmama. Malo je onih koji su spremni da odbace hiljadu zabluda radi jedne istine.

Adventistička crkva kao celina stoji na stanovištu uslovne besmrtnosti, a njeni autori i teolozi smatraju svojom prednošću i svetom obavezom da se bore za pobjedu te istine koja je još uvek zaboravljena ili nedovoljno shvaćena.

Neki adventistički autori napisali su značajne monografije o uslovnoj besmrtnosti. Među ove spadaju Urija Smit, koji je napisao delo pod naslovom *Ovde i posle (Here and Hereafter)*, zatim K.B. Hajnes sa svojim delom *Druga strana smrti (The Other Side of Death)*. Posebno valja istaći monumentalno delo profesora Lroj Edvina Fruma (1890-1974) pod naslovom *Uslovna vera naših otaca (The Conditionalist Faith of Our Fathers)* (sv. I i sv. II u izdanju *Review and Herald, Washington D.C.* god. 1965).

Među adventističke autore spada i Elen G. Vajt (1827-1915), koja se s pravom može smatrati jedinstvenim i najreprezentativnijim piscem Adventističke crkve. Istina E.G. Vajt nije napisala jedno delo koje bi bilo isključivo posvećeno pitanju uslovne besmrtnosti. Međutim, nauka o uslovnoj besmrtnosti

provlači se kao zlatna nit kroz sva njena mnogobrojna dela, a napisala je oko 50 većih i manjih knjiga i 4.500 članaka objavljenih u raznim časopisima.³

E.G. Vajt u svojim knjigama uzdiže Bibliju kao Božju reč, uzdiže Hrista kao nadu i Spasitelja ljudskog roda; uzvisuje Božji moralni zakon i njegovu večnost; objašnjava ulogu Svetoga Duha koji ostvaruje spasenje u pojedincima koji su spremni da prihvate Hrista kao svog ličnog Spasitelja i žele da iskuse spasenje putem vere i poslušnosti; raskrinkava sotonine obmane, poreklo greha i smrii, i ističe da je večni život jedino u Hristu; opisuje Hristov drugi dolazak i događaje koji se nadovezuju - vaskrsenje pravednih i kasnije grešnih, očišćenje naše Zemlje od greha i grešnika i život pravednih na obnovljenoj Zemlji.

Pitanje uslovne besmrtnosti E.G. Vajt naročito objašnjava u svojim trima glavnim delima: **Patrijarsi i proroci** (Patriarchs and Prophets), **Čežnja vekova** (The Desire of Ages), i **Velika borba** (The Great Controversy).

Ovde ćemo navesti izvode iz ovih dela koji se odnose na uslovnu besmrtnost.

E.G. Vajt ističe da je Bog stvorio prvi bračni par kao **kandidate besmrtnosti**. **Besmrtnost im je bila obećana pod uslovom poslušnosti**. Bog nije stvorio prvi bračni par kao automate, već «ih je obdario darom slobodne volje, sposobnošću opredeljenja. Bog je smatrao potrebnim da okuša vernost Adama i Eve pre nego što bi im poklonio najveći dar - besmrtnost. »Drvo poznanja dobra i zla postavljeno je kao proba njihove vernosti i ljubavi prema Stvoritelju.« (1. Mojsijeva 2.17)⁴

Na žalost, naši praroditelji nisu uspešno položili test, prestupili su Božju zapovest, koja im je zabranjivala da jedu plod s drveta poznanja dobra i zla. To su učinili po nagovoru kušača koji im se približio preko medijuma zmije.

»Kušač je našim praroditeljima sugerisao da će ako budu okusili plod s tog drveta, postići višu sferu postojanja i steći veće znanje. Kušač (zmija) je tvrdio da je sam jeo od zabranjenog ploda i kao rezultat stekao moć govora. Nagovestio im je da Bog ljubomorno čuva od njih viši položaj i veće znanje da se ne bi uzdigli i izjednačili s Njime. Kazao im je da se Božje pretnje neće ispuniti. On ih njima samo plaši. Kako bi oni uopšte mogli umreti? Zar nisu već jeli rod s drveta života? Bog samo nastoji da spreči da ne postignu veći razvoj i ne nađu veću sreću.«⁵

Lroj Edvih Frum, (1890-1974), istaknuti adventistički teolog i pisac monumentalnog dela Uslovna vera naših otaca.

Sotona, preko medijuma zmije, rekao je Evi: »Nećete vi umreti; nego zna Bog da će vam se u onaj dan kad okusite s njega otvoriti oči, pa ćete postati kao bogovi i znati šta je dobro što li zlo.« (1. Mojsijeva 3,4.5)

Eva je poverovala kušaču, a za njom se poveo i Adam. Oboje su prestupili Božju zapovest. Njihov greh bio je nepoverenje u Boga, koje je vodilo neposlušnosti. Više su verovali sotoninim rečima nego Božjim.

Prestupanjem Božje zapovesti navukli su na sebe smrtnu osudu. Gospod im je ranije rekao: »U koji dan okusiš s njega, umrećeš.« »Ove reči ne znače da će oni morati da umru upravo tog dana kada budu okusili plod sa zabranjenog drveta, već da će tog dana biti nad njima izgovorena neopoziva presuda. Besmrtnost im je bila obećana pod uslovom poslušnosti. Prestup onemogućava večni život.«⁶

Isterani iz Edema, Adam i Eva nisu više mogli da jedu plod s drveta života. »Niko od Adamovih potomaka nije mogao preći anđeosku prepreku da bi okusio plod s drveta života. Zato nema 'besmrtnih grešnika'.«⁷

Posle čovekovog pada u greh čovekova je jedina mogućnost da traži da natrag zadobije ono što je izgubio.. Bog je obećao da će dati večni život onima koji istrajno »u dobru delu traže slavu, čast i besmrtnost« (Rimljanima 2,7). Ako bi čovek imao urođenu besmrtnost, onda je ne bi morao tražiti.

Zbog greha i njegovih posledica - zbog ljudi osuđenih na bedu i smrt, Bog je u svojoj ljubavi načinio plan spasenja, koji uključuje beskrajnu Hristovu žrtvu, kao zamenu za čoveka, u kojoj će čoveku biti omogućen oprostaj i vraćeno sve što je grehom izgubio.

»Kao što je Adamov prestup doneo bedu i smrt, tako će Hristova žrtva doneti život i besmrtnost. Hristos će svojom žrtvom platiti kaznu za greh i vratiti čoveku sve što je grehom izgubio.«⁸

Božanska presuda zbog čovekovog greha značila je potpuno gašenje života. »Da je Adam ostao poslušan Bogu, on bi i dalje uživao slobodan pristup drvetu života. Ali kada je zgrešio, nije više smeo jesti sa tog drveta, i tako je postao podložan smrti. Božanska presuda: 'Jer si prah i u prah ćeš se vratiti', ukazuje na potpuno gašenje života.«⁹

Besmrtnost nam može biti ponovo vraćena jedino po Hristu.

»Svojim prestupom Adam je izgubio besmrtnost, koja mu je bila obećana pod uslovom poslušnosti. On nije mogao preneti svome potomstvu ono što nije imao; a za pali rod ne bi bilo nade da nije Bog žrtvovanjem svoga Sina omogućio čoveku besmrtnost. Dok 'smrt uđe u sve ljude jer svi sagrađiše', dotle Hristos 'obasja život i neraspadljivost evanđeljem'. (Rimljanima 5,12; 2. Timotiju 1,10) Samo u Hristu se može postići besmrtnost. Isus je rekao 'Ko veruje Sina, ima život večni, a ko ne veruje Sina, neće videti života' (Jovan 3,36). Svaki čovek može dobiti ovaj neprocenjiv blagoslov ako ispuni uslove. Svi koji 'istrajnošću u dobru delu traže slavu, čast i neraspadljivost', primiće život večni.«¹⁰

Nasuprot ovoj istini sotona obećava čoveku besmrtnost bez ispunjavanja ikakvih uslova. Sotonine reči: »Nećete vi umreti« bila je prva propoved o urođenoj besmrtnosti ljudske duše. Čovek je poverovao tim rečima, i mnogi u to i danas veruju.

Na verovanje u besmrtnost duše nadovezuje se kao logična posledica tog verovanja i verovanje o večnim mukama u paklu koje izaziva revolt, jer je teško spojivo s našim osećanjem ljubavi i smislom za pravednost da se zli zbog greha počinjenih u toku kratkog zemaljskog života moraju mučiti u paklu bez prestanka, sve dotle dok Bog postoji.

Zastrašujuća dogma o večnim mukama grešnika u paklu dala je povoda nastanku učenja o opštem spasenju, o spasenju svih grešnika pa i sotone.

»Veliki broj ljudi koji se bune protiv nauke o večnim mukama padaju u drugu zabludu. Oni vide da Sveto pismo predstavlja Boga kao biće puno ljubavi i samilosti, i ne mogu da veruju da će On dopustiti da Njegova stvorenja budu bačena u večni oganj pakla. Ali, verujući da je duša sama po sebi besmrtna, dolaze do zaključka da će na kraju svi ljudi biti spaseni. Mnogi smatraju da su pretnje Biblije određene samo zato da strahom privole ljude na poslušnost, a ne da doslovno budu izvršene. Na ovaj način grešnik može živeti u sebičnim zadovoljstvima, prezirati Božje zahteve, pa ipak da očekuje da će na kraju biti milostivo primljen. Takva nauka koja uzdiže Božju milost, a potcenjuje Njegovu pravednost dopada se telesnom srcu i ohrabruje grešnike u njihovoj nepravdi.«¹¹

E.G. Vajt osuđuje oba ekstrema: i učenje o večnim mukama zlih i učenje o opštem spasenju svih grešnika. Nasuprot ovome ona ističe da će oni koji odbijaju ponudeni dar spasenja biti konačno i potpuno uništeni, i biće »kao da ih nije bilo«. Njih čeka druga smrt u ognjenom jezeru. To je neiskrivljena biblijska istina.

Verni će **primiti besmrtnost prilikom vaskrsenja** nakon smrtnog sna. E. G. Vajt ističe da je **samo u Hristu izvor života i besmrtnosti** za »smrtnog čoveka«.

»U njemu beše život, i život beše videlo ljudima.« (Jovan 1,14) »Ovde nije reč o fizičkom životu, već o besmrtnosti, o životu koji je isključivo Božja osobina. Taj život nije urođen čoveku. On ga može imati jedino po Hristu. Ne može ga zaslužiti. On mu je dat kao besplatni poklon pod uslovom da veruje u Hrista kao svog ličnog Spasitelja.«¹²

Smrt je prikazana u Bibliji kao potpuno besvestan počinak, kao nepomućen san (O Jovu 7,21; Psalam 13,3; Matej 9,24; Jovan 11,11).

»Svojoj vernoj deci Hristos predstavlja smrt kao san. Njihov život je sakriven sa Hristom u Bogu i dok ne zatrubi poslednja truba, oni koji umiru spavaće u Njemu.«¹³

Nauka o urođenju besmrtnosti, kaže E. G. Vajt, u suprotnosti je s Biblijom, razumom i ljudskom humanošću.

»Kako je užasno verovanje da se duša nepokajanog, čim dah napusti telo, predaje ognjenom paklu! Kakav užasan strah moraju trpeti oni koji vide svoje prijatelje kako nepripremljeni odlaze u grob da bi ušli u večnost bola i greha.^g Ove mučne misli oterale su mnoge u ludilo.«¹⁴

Nasuprot ovome Biblija ističe da se svi, dobri i zli, nalaze u besvesnom stanju do časa vaskrsenja, kada će pravedni primiti dar večnog života, a zli platu za greh — a to je propast ili druga smrt (Psalam 146,4; Propovednik 9,5.6.10; Jovan 5,28.29).

Kada bi čovek već u času smrti primio nagradu ili kaznu, onda ne bi bio potreban poslednji sud niti bi bilo potrebno vaskrsenje.

»Pre nego iko može da stupi u stanove blaženih, njegov slučaj mora biti ispitan, a njegov karakter i njegova dela moraju doći na ispit pred Boga. Svima će se suditi prema izveštaju napisanom u knjigama, i svako će primiti platu prema svojim delima. Obratimo pažnju na Pavlove reči: 'Jer je postavio dan u koji će suditi vasionome svetu po pravdi preko čoveka koga odredi, i dade svima veru vaskrsnuvši ga iz mrtvih.' (Dela 17,31) Ovde apostol jasno kaže da je za sud svetu određen jedan dan, koji je tada bio događaj budućnosti.«¹⁵

»Ali, ako mrtvi već uživaju blaženstvo neba ili se previjaju u ognju pakla, zašto je potreban budući sud? . . . Hoće li pravednici posle ispitivanja njihovog slučaja na sudu primiti pohvalu: 'Dobro, slugo dobri i verni! . . . uđi u radost gospodara svojega', (Matej 25,21), ako se nalaze u njegovoj prisutnosti možda već mnogo vekova? Hoće li grešnici biti pozvani sa mesta gde se muče da prime presudu Sudije cele zemlje: 'Idite od mene prokleti u oganj večni pripremljen đavolu i anđelima njegovim?' (Matej 25,21) Kakvog li strašnog ruganja! Sramne li optužbe protiv mudrosti i pravednosti Božje!«

»Nigde u Svetom pismu ne piše da pravednici primaju svoju nagradu ili grešnici svoju kaznu u trenutku smrti. Patrijarsi i proroci nisu ostavili takvo tvrđenje. Hristos i njegovi apostoli nisu o tome dali nikakav nagoveštaj. Biblija jasno uči da mrtvi pravednici ne idu neposredno u nebo, nego da spavaju do vaskrsenja (1. Solunjanima 4,14; O Jovu 14,10-12). Istoga dana kada se prekine srebrno uže i čaša se zlatna razbije (Propovednik 12,6), prestaju sve čovekove misli. Oni koji silaze u grob su u miru . . . Oni spavaju i Božja truba će ih probuditi u slavnu besmrtnost (1. Korinćanima 15,52-55).¹⁶

Bog će s nepokajanim grešnicima postupiti pravedno, u skladu sa svojim karakterom.

»Bog vrši svoju pravdu nad zlima za dobro svemira, pa čak i za dobro onih nad kojima se vrše njegovi sudovi . . . 'A bezakonika će nestati sasvim; natražje će se bezbožaničko zatrti.' (Psalam 37,38) Vlast i autoritet božanske vladavine biće upotrebljeni da uguše pobunu, ali ipak će svi sudovi pravde biti u potpunosti saglasni sa karakterom Boga, koji je milostiv, pun strpljenja i dobrote.«¹⁷

Večni život je dar, dok je večna smrt nešto zaslužno.

»Jer je plata (nešto zaslužno) za greh smrt, a dar Božji (nešto nezasluzeno) život večni u Hristu Isusu Gospodu našem.« (Rimljanima 6,23) Dok je život nasledstvo pravednika, smrt je plata grešnicima. Mojsije je rekao Izrailju: »Gle, iznesoh danas preda te život i dobro, smrt i zlo.« (5. Mojsijeva 30,15) Smrt spomenuta u ovom stihu nije ona koja je izrečena nad Adamom, koju svi ljudi podnose kao kaznu zbog njegovog prestupa, nego je to »druga smrt«, koja se ističe kao suprotnost večnom životu.¹⁸

Rezultat uništenja greha, grešnika i sotone ogledaće se u čistoti svemira.

»Tako će greh biti konačno uništen sa svim patnjama i strahotama koje je prouzrokovao . . . Jovan u Otkrivenju, gledajući blaženu večnost, čuje sveopšti slavopoj, koji nije poremećen nikakvim neskladom. Sva stvorenja na nebu i na zemlji slave Boga (Otkrivenje 5,13). Neće biti izgubljenih duša koje bi hulile na Boga savijajući se u večnim mukama, niti bednih stvorenja u paklu koja bi svoje bolne uzvike mešala s pesmom spasenih.«¹⁹

Pravda i milost sada će biti zadovoljene.

To je svedočanstvo Božje reči o uslovnoj besmrtnosti. To je ujedno i svedočanstvo E.G. Vajt.

E.G. Vajt takođe opširno govori o velikoj modernoj prevari - o spiritizmu, koji svoje učenje temelji na sotoninim rečima: »Nećete vi umreti; bićete kao bogovi.«

»Sotona se dugo pripremao za svoj poslednji napor da obmane svet. On je postavio temelj svome radu obećanjem koje je dao Evi u Edemu: 'Nećete vi umreti . . . ' Malo po malo je pripremio put za svoje najveće delo prevare u razvoju spiritizma.«²⁰

Bog je u svojoj Reči izričito zabranio bavljenje okultizmom.

»Bog je izričito zabranio svaku tobožnju vezu s duhovima preminulih. Među Jevrejima su postojali ljudi koji su tvrdili, kao i spiritisti danas, da održavaju vezu s mrtvima. Ali 'duhovi pogađački' (Dela 16,16), kako se nazivaju ovi posetioci s drugog sveta, nazivaju se u Bibliji 'duhovi đavolski'. (Uporedi 4. Mojsijeva 25, 1-3; Psalam 106,28; 1. Korinćanima 10,20; Otkrivenje 16,14) Gospod je kazao da je gad i zabranio je pod smrtnom kaznom održavanje veze s ovakvim duhovima.« (3. Mojsijeva 19,31; 20,27)²¹

Prorok Isaija kaže: »I ako vam reku: pitajte vračare i gatare, koji šapću i mrmljaju, recite: ne treba li narod da pita Boga svojega? ili će pitati mrtve mesto živih? Zakon i svedočanstvo tražite. Ako li ko ne govori tako, njemu nema zore.« (Isaija 8,19,20)

»Da su ljudi hteli da prihvate u Svetom pismu tako jasno iznesenu istinu o čovečijoj prirodi i o stanju mrtvih, oni bi u tvrdnjama i pojavama spiritizma videli delovanje sotone sa njegovom silom, znacima i lažnim čudesima.«²²

Božja reč jasno otkriva čovekovo poreklo, njegovu prirodu i večnu sudbinu. Iako je sotona svojim obmanama uspeo da iskrivi istinu o čovekovoju prirodi i njegovoj večnoj sudbini, Bog nam danas u svojoj ljubavi i milosti ponovo otkriva stare zaboravljene i odbačene istine i poziva nas da verujemo u Njega, u Njegovu reč, i primio Hrista verom i poslušnošću kao svog ličnog Spasitelja da bismo u Njemu primili dar večnog života i bili sačuvani od svih sotoninih obmana poslednjih dana.

USLOVNA BESMRTNOST - JASNA BIBLIJSKA NAUKA

U ovom poslednjem poglavlju želimo ukratko da sumiramo ono što smo ranije izneli o uslovnoj besmrtnosti i ukazati na neosnovanost učenja o urođenoj besmrtnosti duše. Šta Biblija uči o čovekovom poreklu, prirodi i večnoj sudbini?

Čovekovo poreklo. - Biblija uči da je čovek delo Božjih ruku. Ona uči da je čovek načinjen od dva uzajamno povezana principa: »A stvorio Gospod Bog čoveka od **praha zemaljskoga**, i dunu mu u nos **duh životni**; i postao čovek **duša živa**.« (1. Mojsijeva 2,7)

Dva sastavna elementa od kojih je načinjen čovek su **prah** zemaljski i **dah života**. Sinteza ovih dvaju elemenata je **živa** duša ili **čovek**.

Prilikom smrti dolazi do rastavljanja ove sinteze. Dah ili duh kao princip života vraća se Bogu koji ga je dao, a prah (telo) odlazi u zemlju kao što je od nje uzet (Propovednik 12,7).

Biblijski izveštaj ne spominje da je Bog dao čoveku besmrtnu dušu. Biblija jedino kaže da je Bog stavio u čovekovo srce misao o večnosti ili želju za besmrtnim životom (Propovednik **3,11**; Bakotičev prevod). Ali misliti o besmrtnosti i želeti besmrtnost nije isto što i posedovati besmrtnost.

Često se u prilog verovanju u besmrtnost duše navodi činjenica da većina stanovnika zemaljske kugle veruje u besmrtnost duše. Ali verovanje većine nije samo po sebi dokaz da je istina ono u što većina veruje. Većina stanovnika starog veka verovala je da je Zemlja ravna površina. Međutim, to verovanje nije učinilo Zemlju ravnom; ono se pokazalo neistinitim.

Bog je u čovekovo srce usadio želju za besmrtnošću kao podsticaj da čovek traži i nađe besmrtnost. Bog **obećava večni život ili besmrtnost onima koji »istrajnošću u dobru delu traže slavu, čast i besmrtnost«**. (Rimljanima 2,7)

Atribut »besmrtn« ne stoji nigde u Svetom pismu uz imenicu »duša«. Taj atribut stoji jedino uz ime Bog. Biblija ističe da je jedino Bog besmrtn (1. Timotiju 6,16).

Kad bi duša bila besmrtna, onda bi ona bila i neuništiva. Međutim, Biblija ističe da će Bog nepokajane grešnike potpuno uništiti. Sam Isus je kazao: »I ne bojte se onih koji ubijaju telo a duše ne mogu ubiti; nego se bojte onoga koji može i dušu i telo pogubiti u paklu.« (Matej 10,28)

Na čemu se temelji vera u urođenu besmrtnost duše? Ona se temelji na rečima prvog čovekovog neprijatelja, sotone, koji je preko medija zmijske rekao Evi: »Nećete vi umreti!« (1. Mojsijeva 3,4) Bog je našim praroditeljima obećao besmrtnost pod uslovom poslušnosti koji, na žalost, oni nisu ispunili. Sotona im obećava besmrtnost bez ikakvog uslova. Čovek je više verovala sotonu, nego Bogu. Vera u urođenu besmrtnost duše temelji se na sotoninoj laži. Neverni Adamovi potomci, kainovci, prihvatili su tu laž kao istinu. To učenje kasnije se pojavljuje u Egiptu, Persiji i Grčkoj. U Grčkoj to učenje naročito zastupa poznati filozof Platon, koji je verovala ne samo u besmrtnost duše već i u njenu preegzistenciju. Od Platona, zahvaljujući njegovom velikom uticaju, ovo učenje prešlo je u kasniju jevrejsku apokrifnu i pseudoepigrafsku literaturu, a preko ove krajem drugog i početkom trećeg stoleća posle Hrista u hrišćansku crkvu, i to naročito preko crkvenih učitelja Tertulijana, Origena i Avgustina.

Čovekova priroda. - Pod uticajem Platonove dualističke filozofije iskrivljeno je i pravo shvatanje o čovekovoj prirodi. Platon je rečima »telo«, »duša« i »duh« izmenio značenje tako da ih upotrebljava različito od onoga što one znače u Bibliji. Biblijski novozavetni pisci upotrebljavaju grčke reči »soma« (telo), »psyche« (duša), »pneuma« (duh), ali im ne daju značenje koje im daje Platon, već im daju drugi smisao, onaj koji imaju te reči u jevrejskom jeziku, u jevrejskoj religiji i kulturi.¹

Platonova filozofija potcenjuje telo, smatra ga samo »kavezom« za dušu. Ono je izvor zla i zato ga treba askeзом sve više obuzdavati.

Novozavetni pisci ističu veliku važnost tela. Bez tela nema ljudskog postojanja. Čak buduće postojanje, postojanje iza vaskrsenja, vezano je za telesnu realnost. Ali ovo buduće telo neće biti zemaljsko, već »telo duhovno« (1. Korinćanima 15,42—44). Verne čeka »slavno« i »nepropadljivo« telo (Filipljanima 3,21).

Biblija nikada ne gleda na čoveka kao na telo kome treba dodati dušu: čovek kao živa duša je u isto vreme i telo.² Zato grčka reč »soma« (telo) u Bibliji nikada ne označava mrtvo telo, mrtvog čoveka, već živu osobu, koja je svesna svojih postupaka i okoline. Apostol Pavle piše Rimljanima: »Molim vas dakle, braćo, milosti Božije radi, da date telesa svoja u žrtvu živu, svetu, ugodnu Bogu; to da bude vaše duhovno bogomoljstvo.« (Rimljanima 12,1)

Preko proroka Joila Gospod je dao obećanje: »I posle ću izliti duh na svako telo.« (Joilo 2,28)

Bog ne namerava da uništi telo, već da ga učini hramom Svetoga Duha (1. Korinćanima 3,16).

Prema Platonovom učenju »psyche« (duša) je besmrtna; ona je sastavni deo čoveka. Ulazi u čoveka prilikom njegovog nastajanja, a izlazi iz njega u času smrti. Međutim, u spisima Staroga zaveta »nefesh« (duša) nije sastavni deo čoveka, već sam čovek - sinteza praha zemaljskog i daha životnog. Duša (nefeš) označava jedinstvo i totalitet čoveka, koji je rezultat stvaralačke sinteze (1. Mojsijeva 2,7). Duša u Bibliji označava individualizovani život u njegovom fiziološkom i psihološkom vidu (1. Mojsijeva 35,18).³

Budući da je duša rezultat stvaralačke sinteze, to jest sjedinjenja materijalne supstancije i životnog daha, zato ona nije besmrtna jer kad Bog oduzme čoveku životni dah, čovek (živa duša) umire. »Kad bi na nj okrenuo srce svoje, uzeo bi ksebi duh njegov i dihanje njegovo; Izginulo bi svako telo, i čovek bi se povratio u prah.« (O Jovu 34,14.15)

U grčkoj pesničkoj i filozofskoj literaturi reč »pneuma« (duh) označava neki svesni elemenat u čoveku, neko bestelesno biće koje nadživljuje smrt tela. Suprotno tome u Bibliji reč »ruach« (duh ili dah) označava bezlični princip, koji dolazi od Boga i vraća se Bogu čim se odvoji od praha zemaljskog sa kojim je sačinjavao živu realnost, individualizovani život - čoveka ili dušu živu (Propovednik 12,7; Luka 23, 46; Dela 7,59) Duh ili dah je sastavni deo čoveka. To su sinonimi.

Ali izraz »pneuma« (duh) označava u Bibliji i manifestaciju duhovnog života, sposobnost razuma, stanje duha, tendenciju ka dobru ili zlu (2. Mojsijeva 31,1-5; Isaija 29,24; Psalam 51,12-14).⁴

Reči »duša« i »duh« ne označavaju u Novom zavetu neko bestelesno svesno biće koje bi nadživljavalo čoveka. Te reči najčešće označavaju manifestaciju potpunog čoveka u njegovom psihičkom ili duhovnom obliku. Hristos i apostol Pavle objašnjavaju smisao reči »telo«, »duša« i »duh« kad ove reči označavaju manifestaciju fizičkog, psihičkog i duhovnog čovekovog bića. Kada je jedan zakonik želeo da sazna za najveću zapovest u Zakonu, Isus mu je odgovorio: »Ljubi Gospoda Boga svojega svim srcem svojim i svom dušom svojom (sinonim za emocionalni život), svim umom svojim (sinonim za duhovni život) i svom snagom svojom (sinonim za fizički život). (Marko 12,30; Luka 10,27)

Izražavajući želju i molitvu za verne u Solunu, apostol Pavle piše: »A sam Bog mira da posveti vas cele u svačemu; I ceo vaš duh i duša i telo da se sačuva bez krivice za dolazak Gospoda našega Isusa Hrista.« (1. Solunjanima 5,22.23) Bog želi da svako područje našeg bića bude posvećeno. On želi da nas Njegov Duh potpuno prožme - da prožme naš duh (pneuma), to jest naš um, viši princip intelekta i misli, preko koga On saobraća s čovekom; da prožme našu dušu (psyche), to jest onaj deo naše prirode koja dolazi do izražaja preko instinkata, preko emocija i našeg tela, koje dolazi do izražaja preko različitih organa, da bi postalo »hram Svetoga Duha«.

Kao što vidimo, izrazi »telo«, »duša« i »duh« imaju u Bibliji različita značenja. Drukčije značenje imaju ovi izrazi kad je reč o sastavu ili strukturi čoveka, a drukčije kada je reč o manifestaciji čoveka kao celine.

Čovekova moralna priroda. - Prvi čovek je stvoren po Božjem obličju, to jest kao savršeno moralno biće - čist, svet i pravedan, sa sklonošću ka dobru, a ne ka zlu (Efescima 4,24).

Na žalost, čovek je prestupio Božju zapovest, neposlušnošću je prekinuo vezu s Bogom, izvorom života. Počeo je da se sve više udaljava od Njega i sve više gubi moralni Stvoriteljev lik. Čovek je postao

grešan i smrtnan, i tu grešnu i smrtnu prirodu po Adamu svi smo nasledili. Greh je oslabio sve čovekove moći - fizičke, duševne i umne. Čovek je postao telesan — sklon grehu.

Nije samo telo grešno kako to naglašavaju pristalice dualizma. Sav je čovek grešan ili telesan. Njegova grešnost ili telesnost dolazi do izražaja u svim mogućnostima njegovog bića — u telu i njegovim prohtevima, u emocionalnom životu kao i u duhovnom životu koji dolazi do izražaja u aktu volje i misli. Apostol Pavle ovako opisuje čovekovu telesnu ili grešnu prirodu: »Jer znamo da je zakon duhovan, a ja sam telesan, prodan pod greh.« (Rimljanima 7,14) Pavle ne kaže da je samo njegovo telo grešno, već da je on kao osoba grešan, telesan, prodan u ropstvo greha. Pavle takođe nabroja rodove telesnog ili grešnog čoveka: »A poznata su dela telesna, koja su preljubočinstvo, kurvarstvo, nečistota, besramnost, idolopoklonstvo, čaranja, neprijateljstva, svađe, pakosti, srdnje, prkosi, raspre, sablazni, jeresi, zavisti, ubistva, pijanstva, žderanja, i ostala ovakova .. .« (Galatima 5,19-21) Tu se spominje razvrat i neumerenost - gresi tela, ali i idolopoklonstvo, sebičnost i zavist — gresi duha ili uma i emocionalnog života.

Stanje grešnog čoveka opisano je u Bibliji rečima »prodan pod greh«. (Rimljanima 7,14) Nad nepreporođenim ili telesnim čovekom gospodari greh. Čovek je rob greha. Čovekova volja delovanjem greha oslabila je više od razuma. Čovekov um ili »unutrašnji čovek« može hteti i misliti nešto dobro, ali nema moći da izvrši dobro. Apostol Pavle svedoči da čovek u svojoj sili ne može ispunjavati Božji zakon, Božju volju. »Jer imam radost u zakonu Božijemu po unutrašnjem čoveku; Ali vidim drugi zakon u udima svojima, koji se suproti zakonu uma mojega, i zarobljava me zakonom grehovnim koji je u udima mojima.« (Rimljanima 7,22.23) U čoveku postoji suprotnost između ideala koji je u njemu - »zakon uma« ili »unutrašnjeg čoveka«, i »zakona greha«, kome robuje telesan čovek.⁵ Telesan čovek, kojim vlada »zakon greha«, ne može se svojom silom pokoravati Božjem zakonu. »Jer koji su po telu telesno misle . . . Jer telesno mudrovanje neprijateljstvo je Bogu, jer se ne pokorava zakonu Božijemu niti može.« (Rimljanima 8,5-7)

Elen G. Vajt (1827-1915), najpoznatiji pisac Adventističke crkve.

Ima li izlaza iz takvog stanja? Ako čovek i ni je slobodan; iako je rob sila suprotnih večnom životu, on, međutim, ima mogućnost da bude oslobođen i nanovo rođen za nov život — život po Duhu.

Hristovo delo otkupljenja izvršeno za nas na krstu i dar Svetoga Duha kao rezultat Hristovog posredovanja za nas donose nam oslobođenje od greha i njegovih posledica- večne smrti, ako smo spremni da se odazovemo Božjem pozivu i prihvatimo ponuđeni dar spasenja.

Svojim pozivom da primimo spasenje u Isusu Hristu, Bog pruža čoveku mogućnost da promeni tok svoje egzistencije. Izborom prvog Adama odlučena je sudbina čovečanstva; ali delom drugog Adama (Hrista) svakom čoveku pruža se mogućnost da izabere svoju vlastitu budućnost, da se odazove Božjem pozivu, pozivu Duha, ili da ga odbaci; da se odluči za ili protiv Boga, da primi život večni ili večnu smrt. Čovek, iako rob grehu, ima mogućnost da donese odluku da prihvati ponuđeni dar spasenja u Isusu Hristu.

Darom Hristove žrtve u kojoj imamo oproštenje greha i darom Svetoga Duha koji nas oslobađa od sile greha postajemo Božja deca, Hristova duhovna braća i naslednici večnog života.

Nova orijentacija u nama počinje obnovljenjem uma pod uticajem Božje reči i Svetoga Duha. Pošto smo prihvatili Hrista kao svoga Spasitelja, Sveti Duh obnavlja naš um, posvećuje naše misli, osećanja i želje. I samo telo postaje »hram Svetoga Duha« (1. Korinćanima 6,19). Čovek obnovljen Svetim Duhom postaje u Hristu novo stvorenje (2. Korinćanima 5,17). Njime vlada »zakon Duha« koji ga je oslobodio od »zakona greha i smrti«. »Nikakva dakle sad nema osuđenja onima koji su u Hristu Isusu i ne hode po telu nego po Duhu. Jer zakon duha koji oživljava u Hristu Isusu, oprostio me je od zakona grehovnoga i smrti. Jer što zakonu beše nemoguće, jer beše oslabljen telom, posla Bog sina svojega u obličju tela grehovnoga, i za greh osudi greh u telu, Da se pravda zakona ispuni u nama koji ne živimo po telu nego po duhu.« (Rimljanima 8,1⁴) Život pravog hrišćanina je život pod voćtvom Svetoga Duha (Rimljanima 8,14).

Naša večna sudbina zavisi od toga da li smo se odazvali Božjem pozivu (Otkrivenje 22,17) i primili ponuđeno oslobođenje u Isusu Hristu, ili smo ostali u stanju »telesnosti«, robovi grehu.

Čovekova večna sudbina. - Zbog Adamovog prestupa svi smo osuđeni na prvu ili prirodnu smrt. »Zato kao što kroz jednog čoveka dođe na svet greh, i kroz greh smrt, i tako smrt uđe u sve ljude, jer svi sagrešiše.« (Rimljanima 5,12) Postoji i druga smrt, koja je posledica nepriznatih i nenapuštenih greha. Na ovu smrt odnose se reči apostola Pavla: »Jer je plata za greh smrt.« (Rimljanima 6,23) Pristalice Platonovog učenja o urođenoj besmrtnosti duše poriču, u stvari, prvu i drugu smrt. Za njih smrt nije smrt, već »vrata« kroz koja duša ulazi u »raj«, »čistilište« ili »pakao«. Za takve ne postoji ni druga ili večna smrt, već samo večni život u raju ili večni život pun neizmernih muka u paklu. Međutim, Biblija jasno uči da postoji i druga smrt. Apostol Jovan piše: »Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom vaskrsenju; nad njima druga smrt nema oblasti.« (Otkrivenje 20,6)

Šta biva sa čovekom kad umre? Kuda odlazi i u kakvom se stanju nalazi?

Sa smrću nastaje dezintegracija ličnosti. Materijalni deo čoveka vraća se u zemlju od koje je uzet, a duh ili dah vraća se Bogu koji ga je dao (Propovednik 12,7; Dela 7,59). Mrtvi odlaze u grob, koji je mesto tišine, mraka i neaktivnosti. »Jer mrtvi ne spominju tebe; u grobu ko će te slaviti?« (Psalam 6,5)

»Izide iz njega duh, i vrati se u zemlju svoju. Taj dan propadnu sve pomisli njegove.« (Psalam 146,4)

Stanje mrtvih Biblija upoređuje sa stanjem u kome se čovek nalazi za vreme dubokog sna, sa stanjem nesvesnosti. Počivanje mrtvih naziva se u Bibliji spavanjem. »I mnogo onih koji **spavaju** u prahu zemaljskom probudiće se, jedni na život večni, a drugi na sramotu. i prekora večni.« (Danilo 12,2) »Isus im reče: Lazar, naš prijatelj, zaspao; nego idem da ga probudim. Onda mu rekoše učenici njegovi: Gospode, ako je zaspao, ustaće. A Isus im reče za smrt njegovu, a oni mišljahu da govori za spavanje sna.« (Jovan 11,11—13) Biblijski izraz »spavanje« nije samo eufemizam, pesnička figura, već ima očigledno doktrinarno značenje. Sadrži dvostruko značenje: realno stanje **besvesnosti** i buduće **buđenje** - nagoveštaj vaskrsenja.

San mrtvih smeniće buđenje ili vaskrsenje. Vaskrsnuće pravedni i nepravedni (Dela 24,15). Vaskrsenje predstavlja »vrata« u budući život.

Međutim, Biblija uči da postoje dva vaskrsenja, koja su vremenski odvojena. Prvo će se zbiti vaskrsenje pravednih, a vaskrsenje zlih hiljadu godina kasnije.

Pravedni će vaskrsnuti prilikom Hristovog drugog dolaska, a živi pravedni tog istog časa biće preobraženi u besmrtna, neraspadljiva tela.

»Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a potom oni koji verovaše Hristu o njegovu dolasku.« »Evo vam kazujem tajnu: jer svi nećemo pomreti, a svi ćemo se pretvoriti. Ujedanput, u trenuću oka u poslednjoj trubi; jer će zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi, i mi ćemo se pretvoriti.« (1. Korinćanima 15,22.23.51.52)

»Jer vam ovo kazujemo rečju Gospodnjom da mi koji živimo i ostanemo za dolazak Gospodnji, nećemo preteći onih koji su pomrli. Jer će sam Gospod sa zapovešću, s glasom arandelovim, i s trubom Božijom sići s neba; i mrtvi u Hristu vaskrsnuće najpre; A potom mi živi koji smo ostali, zajedno s njima bićemo uzeti u oblake na susret Gospodu na nebo, i tako ćemo svagda s Gospodom biti. (1. Solunjanima 4,15—17)

Što se tiče sudbine nepravednih, Biblija ističe da živi grešnici neće moći podneti slavu Hristovog drugog dolaska. Oni će biti tom slavom uništeni: »Oni će biti kažnjeni večnom propašću: udaljeni od Gospodnjeg lica i od njegove silne slave onoga dana kada dođe da se proslavi u svojim svetima.« (2. Solunjanima 1,9 - Stvarnost)

Mrtvi grešnici vaskrsnuće u drugom vaskrsenju koje će se zbiti hiljadu godina posle prvog vaskrsenja, vaskrsenja pravednih. Njih zatim čeka sud i uništenje. Apostol Jovan kaže: »A ostali mrtvaci

ne oživeše, dokle se ne svrši hiljada godina. Ovo je prvo vaskrsenje. Blažen je i svet onaj koji ima deo u prvom.vaskrsenju; nad njima druga smrt nema oblasti.« (Otkrivenje 20,5.6)

Poslednji sud i uništenje grešnika živo opisuje apostol Jovan sledećim prikazom: »I videh mrtvace male i velike gde stoje pred Bogom, i knjige se otvoriše; i druga se knjiga otvori, koja je knjiga života; i sud primiše mrtvaci, kao što je napisano u knjigama, po delima svojim. I more dade svoje mrtvace, i smrt i pakao dadoše svoje mrtvace; i sud primiše po delima svojim. I smrt i pakao bačeni biše u jezero ognjeno. I ovo je druga smrt.« (Otkrivenje 20,12-14)

Pravedne čeka večni život, život nepomućenog blaženstva i sreće u Božjoj prisutnosti, a nepokajane grešnike čeka sud i uništenje (Jovan 5,28.29).

U Božjem planu nema mesta dualizmu. - Platonovo učenje o večnom postojanju dobra i zla — o večnom životu pravednih u raju i o večnom životu zlih u mukama ognjenog pakla, koje i danas postoji kao učenje Katoličke crkve i većeg dela protestantskih crkava - nije deo Božjeg večnog plana o čovekovoj sudbini i sudbini svemira.

»Ako sotona, demoni i njegovi ljudski sledbenici ne bi bili ili ne bi mogli biti uništeni, onda Hristos ne bi mogao postati Gospodar nad svime, niti bi Njegovo carstvo bilo univerzalno carstvo. U takvom slučaju deo Njegovog carstva bio bi zauvek odvojen za Njegove neprijatelje koje On nije mogao da pobedi i uništi. On ih može mučiti i izolovati, ali oni mogu još proklinjati Njegovo ime i prkositi Njegovoj sili izazivajući Ga da ih dalje muči, i to tako zauvek.«⁶

Ovo učenje je u suprotnosti s Božjom reči koja uči da će Bog jednom zauvek iskoreniti sve zlo iz svemira. Istina je da je zlo tragična epizoda u povesti naše planete i svemira, ali kao što ono ima svoj početak u vremenu, tako će imati i svoj kraj unutar granica vrhmena pre nego što se počnu odvijati beskrajni vekovi večnosti. Doći će vreme kad zla više neće biti.⁷

»Plata za greh je smrt, a dar Božji je život večni u Hristu Isusu.« (Rimljanima 6,23) »Ko ima sina Božjega ima život, a ko nema sina Božjega, nema života.« (1. Jovanova 5,12) To je srž nauke o uslovnoj besmrtnosti. Bog nam u Hristu nudi život i besmrtnost i poziva nas da ga primimo. »Jer mi nije mila smrt onoga koji mre, govori Gospod, Gospod; obratite se, dakle, i budite živi!« (Jezekilj 18,32)

CITATI - NAVODI

I USLOVNA BESMRTNOST U STAROM I NOVOM ZAVETU

Čovek stvoren prema Božjem obličju

¹ LeRoy Edwin Froom, The Conditionalist Faith of Our Fathers, 2. vols. (Washington, D.C.: Review and Herald Pub. Assn., 1965-66) 1:33.

»Nećete vi umreti« — prva sotonina laž

¹ »King of Tyrus« (Jezekilj 28,12), Seventh-Day Adventist Bible Commentary' ed. F.D. Nichol (Washington, D.C.: Review and Herald Pub. Assn., 1953-57), 4:675.

² Ellen G. White, Patriarchs and Prophets (Mountain View, Cal.: Pacific Press 1958), p. 34.

³ Ibid., p. 35.

⁴ Ibid., p. 37.

Radosna vest - otpor smrti

¹ Bob Spangler, Marked (Washington, D.C.: Review and Herald Pub. Assn., 1981), p. 33.

² LeRoy Edwin Froom, The Conditionalist Faith of Our Fathers, 1:68.

Urođena besmrtnost nije čovekova osobina

¹ LeRoy Edwin Froom, The Conditionalist Faith of Our Fathers, 1:151.

² Ibid., p. 158.

Dve smrti - privremena (prva) i večna (druga) smrt

¹ L.E.Froom, The Conditionalist Faith of Our Fathers, 1:74.

² Ibid., p. 75.

³ Ibid., p. 77.

Večno uništenje - druga smrt nepokajanih grešnika

¹ L.E.Froom, The Conditionalist Faith of Our Fathers, 1:172

² Ibid., p. 168.

³ Ibid., p. 119.

Hristovo učenje o sudbini zlih

¹ L.E. Froom, The Conditionalist Faith of Our Fathers, 1:287.

² Ibid., p. 289.

³ »Eternal Fire« (Juda 7), Seventh-Day Adventist Bible Commentary, 7:705.

⁴ L.E. Froom, The Conditionalist Faith of Our Fathers, 1:292.

Značenje reči »duša« i »duh« u Novome zavetu

¹ L.E. Froom, Op. cit., 1:427.

Besmrtnost samo po Hristu (prvi deo)

¹ L.E. Froom, Op. cit., 1:192.

² Into Everlasting Life« (Jovan 4,14), Seventh-Day Adventist bible Commentary

³ Elen G. Vajte, Čeznja vekova, str. 530.

⁴ Seventh-Day Adventist bible Commentary, 5:970.

Besmrtnost samo po Hristu (drugi deo)

¹ L.E. Froom, Op. cit., 1:323.

² »Personality Preserved in a New Body« (1. Cor 15,42-52), Seventh-day Adventist Bible Commentary, 6:1093.

³ Ibid

Bogataš i siromašni Lazar - priča o izgubljenoj prilici

¹ Josephus Flavius, The Complete Works of Flavius Josephus (Philadelphia: John C. Winston), p. 901.

Šta je raj?

¹ »Third Heaven« (2. Cor. 12,2), Seventh-Day Adventist Bible Commentary, 6:920.

² L.E. Froom, Op. cit., 1:277.

³ Elen G. Vajt, Čeznja vekova (Beograd, AK Preporod, 1987), str. 750, 751

⁴ L. E. Froom, Op. cit., 1:281.

Propovedanje »duhovima u tamnici«

¹ L. E. Froom, op. cit., 1:347

² »Prison« (1. Pet. 3,19) Seventh-Day Adventist bible Commentary, 7:576.

³ Ibid., p. 580.

⁴ L. E. Froom, Op. cit., 1:384.

⁵ Ibid., p. 384.

⁶ Ibid., p. 385.

Putem viđenja »na trećem nebu«

¹ »Revelations« (2. Cor 12:7) Seventh-Day Adventist Bible Commentary, 6:919.

² L. E. Froom, Op. cit., 1 : 353.

³ Ibid., p. 352.

Prevareni Saul

¹ Ellen G. White, Patriarchs and Prophets (Mountain View, Pacific Press, Cal. 1958), p. 687.

³ Ibid., p. 686.

»Imam želju otići i biti s Hristom«

¹ L. E. Froom, Op. cit., 1:355.

² Ibid., p. 336.

³ Ibid., p. 358.

⁴ Ibid., p. 358.

Izrazi vek i večan u vezi s čovekovom večnom sudbinom

¹ Le Roy Edwin Froom, op. cit., 1:440.

² Ibid., p. 441.

³ Ibid., p. 443.

⁴ »Day nor night« (Rev. 14:11), Seventh-Day Adventist Bible Commentary, 7:832.

»Duše pod oltarom«

¹ Dragiša Stojčević, Otkrivenje Isusa Hrista str. 65.

Šta uči Otkrivenje o konačnoj sudbini pravednih i zlih

¹ Le Roy Edwin Froom, Op. cit., 1:409.

² Ibid., p. 418.

II POREKLO NAUKE O BESMRTNOSTI DUŠE

Poreklo verovanja u besmrtnosti duše

¹ Jean R. Zurcher, The Nature and Destiny of Man (New York: Philosophical Library, 1969), pp. 7-8.

² Ibid., pp. 15-18.

³ Branko Bošnjak, Grčka Filozofija (Zagreb: Matica Hrvatska, 1978) str. 38.

⁴ Hypolit, Ref. VI, p. 25.

⁵ Jean R. Zurcher, The Nature and Destiny of Man, p. 9.

Platon — glavni pobornik ideje o besmrtnosti duše

¹ E. Rohde, Psyche (New York: Bruce and Cortip., 1925), pp. 479-482.

² Fedon, 79b - 80b

³ Држава, 434d - 441d

⁴ Fedar, 246 a-b. 253 c-e.

⁵ Jean R. Zurcher, *The Nature and Destiny of Man*. pp. 13-22.

Aristotelovo učenje o duši i »aktivnom umu«

¹ Branko Bošnjak, *Grčka Filozofija*, str. 124.

² *Ibid.*, str. 132.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*, str. 131.

⁵ *Ibid.*, str. 134.

⁶ *Ibid.*, str. 134-135.

⁷ J. Döllinger, *The Gentile and the Jew* 1:339

⁸ E. Rohde, *Psyche*, p. 512.

⁹ E. Zeller, *Aristotel and Earlier Peripatetics* (London: 1897), p. 130.

¹⁰ Jean R. Zurcher, *The Nature and Destiny of Man*. p. 32.

III OD USLOVNE BESMRTNOSTI KA VEROVANJU U UROBENU BESMRTNOST

Od biblijske nauke o uslovnoj besmrtnosti ka ideji o urođenoj besmrtnosti

¹ L. E. Froom, *Op. cit.*. 1:185.

² *Ibid.*, p. 645.

³ »Vulgate«, *Modern Catholic Dictionary* (London: Robert Hale, 1981), p. 566.

⁴ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:681.

⁵ *Ibid.*, p. 685.

Uslovna besmrtnost u spisima apostolskih otaca

¹ Clement, 1. Epist. to Corinthians ch. 38 (ANF, 1:15).

² L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:766.

³ Henry Constable, *The Duration and Nature of Future Punishment* (London:Edward Hobs, 1886), p. 170.

⁴ Ignatius, The Epist. to Trallians ch. 2 (ANF, 1:66).

⁵ Ignatius, The Epist. to Romans ch. 2 (ANF, 1:77)

⁶ Polycarp, The Epist. to Philippians ch. 2 (ANF, 1:33)

⁷ *Ibid.*, ch. 5, p. 34.

⁸ The Encyclical Epistle of Church of Smyrna, The Martyrdom of the Holy Polycarp.

⁹ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:778.

¹⁰ Barnabas, The Epistle ch. 20 (ANF, 1:149).

¹¹ *Ibid.*, ch. 21, p. 149.

¹² Hermas, The Pastor ch. 3 (ANF, 2:12).

¹³ Hermas, Commandment 7 (ANF, 2:150).

Irenej - istaknuti pobornik uslovne besmrtnosti i veliki neprijatelj krivoverja

¹ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:877.

² Irenej Adversus Haereses 1:10 (ANF, 1:330.331).

³ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:891.

Atenagora - prvi zastupnik učenja o besmrtnosti duše među hrišćanskim apologetima

¹ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:930.

² Athenagoras, A Plea for the Christian ch. 31 (ANF, 2:146).

³ *Ibid.*, ch. 31 (ANF, 2:146).

⁴ Athenagoras, The Resurrection of the Dead ch. 3 (ANF, 2:150).

⁵ *Ibid.*, ch 16 (ANF, 2:158).

⁶ *Ibid.*, ch. 20 (ANF, 2:160).

⁷ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:945.

⁸ *Ibid.*

Tertulijan - propovednik nauke o večnim mukama zlih

¹ Tertullian, On the Resurrection ch. 3 (ANF, 3:547).

² Tertullian, A Treatise on the Soul ch. 4 (ANF, 3:184).

³ *Ibid.*, ch. 22 (ANF, 3:222).

⁴ Tertullian, Against Marcion, 2.5 (ANF, 3:801).

⁵ Tertullian, A Treatise on the Soul ch. 9 (ANF, 3:888).

⁶ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:967.

⁷ *Ibid.*, p. 966.

⁸ *Ibid.*, p. 959.

⁹ Tertullian, Apology ch. 48 (ANF, 3:54).

¹⁰ Tertullian, The Schows ch. 30 (ANF, 3:91).

¹¹ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:961.962

Klement Aleksandrijski i Origen - zastupnici nauke o opštoj obnovi

¹ Clement, *Stromata* 7.6 (ANF, 2:532).

² L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:999.

³ Origen, *De Principiis* 1.6 (ANF, 4:262).

⁴ *Ibid.*, 13. 1 (ANF, 4:313.314).

⁵ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:1003.

⁶ *Ibid.*, p. 1022.

⁷ Joseph Milner, *The History of the Church of Christ* (Philadelphia: Hogan and Thompson, 1835), 1:221.

Avgustinov uticaj osigurava prevlast nauke o urođenoj besmrtnosti ljudske duše

¹ L. E. Froom, *Op. cit.*, 1:1070.1071.

² *Ibid.*, p. 1075.

³ Ibid., p. 1072.

⁴ Ibid., pp. 1072.1073.

IV PONOVRNO OTKRIVANJE I OŽIVLJAVANJE NAUKE O USLOVNOJ BESMRTNOSTI

Ponovno otkrivanje nauke o uslovnoj besmrtnosti tokom srednjeg veka

¹ L.E. Froom, Op. cit. 1:1071.

² Augustine, De Civitate Dei, 21.13.

³ Catechism of the Council of Trent

⁴ Charles A. Swainson, The Nicene and Apostles' Creeds, p. 250

⁵ Louis Finkelstein, »The Jewish Doctrine of Human Immortality«, (Harvard Divinity School Bulliten, vol. XLII, No 7)

⁶ Alexis Muston, History of the Waldenses, vol. 1. p. 17.

⁷ L.E. Froom, Op. cit., 2:28.

Pobornici uslovne besmrtnosti u doba reformacije

¹ L.E. Froom, Op. cit., 2:68.

² Francis Blackburne, A Short Historical View, p. 14.

³ L.E. Froom, op. cit., 2:77.

⁴ Martin Luther, Christian Songs in Latin and Funerals (Works of M. Luther). 6:287.

⁵ Francis Blackburne, Op. cit., p. 12.

⁶ L.E. Froom, Op. cit., 2:85.

⁷ »Socinianism«, The Religious Encyclopedia, (New York: The Philosophical Library, 1945), p. 1210.

⁸ William Tyndale, An Answer to Sir Thomas More's Dialogue, 2:8 (Cambridge: The University Press, 1850), p. 118.

⁹ L.E. Froom, Op. cit., 2:94.

Pobornici uslovne besmrtnosti u novije vreme

¹ L.E. Froom, Op. cit., 2:606.

² Petavel, The Problem of Immortality (London: Elliot Stock, 1892), p. 41.

³ Ibid., p. 42.

⁴ Ibid., p. 46.

⁵ Ibid., p. 53.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid., p. 81.

⁸ Ibid., p. 83.

⁹ Ibid., p. 85.

¹⁰ Ibid., p. 102.

¹¹ Ibid., p. 142.

¹² Ibid., p. 194.

¹³ Ibid., p. 253.

¹⁴ Ibid., p. 304.

¹⁵ Ibid., p. 400.

¹⁶ Ibid., p. 404.

¹⁷ Rudolf Bultmann, Theology of the New Testament (New York: Charles Scribners Sons, 1951), 1:203.204.

¹⁸ Oscar Culmann, Immortality of the Soul of Resurrection of the Dead (New York: The Macmillan Company, 1958), n. 26.

¹⁹ Ibid., p. 27.

²⁰ Paul Tillich, Systematic Theology (Chicago: The University of Chicago Press, 1959), 2:66.

Crkva koja propoveda uslovnu besmrtnost

¹ Seventh-Day Adventist Yearbook (Washington D.C.: Review and Herald Pub. Assn., 1962), p. 5.

² L.E. Froom, Op. cit., 1:669.

³ Ibid., 1:705.

⁴ Ellen G. White, Patriarchs and Prophets, p. 53.

⁵ Ibid., p. 54.

⁶ Ibid., p. 60.

⁷ Ibid., p. 63.

⁸ Ibid., p. 67.

⁹ Ellen G. Vajt, Velika borba (Beograd: HAC, 1962), str. 432.

¹⁰ Ibid., str. 433.

¹¹ Ibid., str. 436.

¹² Ellen G. White, The Signs of Times, April 8, 1897.

¹³ Ellen G. Vajt, Čežnja vekova, str. 450.

¹⁴ Ellen G. Vajt, Velika borba, str. 443.

¹⁵ Ibid., str. 445.

¹⁶ Ibid., str. 446.

¹⁷ Ibid., str. 440.

¹⁸ Ibid., str. 441.

¹⁹ Ibid., str. 442.

²⁰ Ibid., str. 455.

²¹ Ibid., str. 451.

²² Ibid., str. 453.

Uslovna besmrtnost - jasna biblijska nauka 249

¹ Jean Zurcher, The Nature and Destiny of Man, pp. 148-159.

² Ibid., p. 151

³ Ibid., p. 153.

⁴ Ibid., p. 154.

⁵ Ibid., p. 155.

⁶ L.E. Froom, Op. cit, 1:518.

⁷ Ibid., p. 519.